

**УПА НА ЛЬВІВЩИНІ
І ЯРОСЛАВЩИНІ
СПОГАДИ І ДОКУМЕНТИ
ВОЯКІВ УПА ТВ "РОЗТОЧЧЯ"**

ЛІТОПИС УПА, том 31

LITOPYS UPA

Volume 31

**THE UPA IN LVIV
AND YAROSLAV REGIONS**

**MEMOIRS AND DOCUMENTS
OF UPA SOLDIERS IN TACTICAL SECTOR
"ROZTOCHCHIA" 1943 – 1947**

Introduction and Summaries in English

Editor Ivan Lyko

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Том 31

УПА НА ЛЬВІВЩИНІ І ЯРОСЛАВЩИНІ

**СПОГАДИ І ДОКУМЕНТИ
ВОЯКІВ УПА ТВ "РОЗТОЧЧЯ"**

1943 – 1947

Вступне слово і резюме англійською мовою

Редактор Іван Лико

Видання
ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА В США І КАНАДІ
та
ТОВАРИСТВ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ІМ. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США І КАНАДІ

Редагує Колегія
Відповідальний редактор: П. Й. Потічний

Copyright: © 2000 by Litopys UPA
ISBN: 0-920092-44-6

© 2000 ТзОВ "Літопис УПА"
ISBN: 966-95674-3-2

Обкладинка роботи
мистця Мирона Левицького

Cataloguing in publication data:

Harvas, Ivan, 1909 – 1999

UPA na Lvivshchyni i Yaroslavshchyni: Spohady i dokumenty voiakiv

UPA TV "Roztochchia", 1943 – 1947/ Ivan Harvas ("Soia", "Dub"),

redaktsiia Ivan Lyko. –

Toronto : V-vo Litopys UPA, 2000. –

324 p., 27 ill., port.: 24 cm. –

Litopys Ukrain's'koi povstans'koi armii; t. 31

Added t.p. in English: The UPA in Lviv and Yaroslav Regions: Memoirs and

Documents of UPA Soldiers in Tactical Sector "Roztochchia", 1943 – 1947.

Includes index.

ISBN: 0-920092-44-6

1. Harvas, Ivan, 1909 – 1999. 2. Sokoluk, Zynovii ("Zenon Semeniv"), 1926 – 1998.

3. Hamela, Iaroslav ("Bryl"), 1917 – 1947. 4. Huk (Byk), Andrii ("Spartak") 1922 –

1983. 5. Katchala, Antin ("Shuhai") 1923 – . 6. Laluk, Ivan ("Kaminyi") 1921 – .

7. Bizok, Petro ("Voin") 1918 – 1996. 8. Ukrain's'ka povstans'ka armiia. 9. Ukraine –

History, 1941 – Sources

I. Lyko, Ivan 1927 – . II. Petro J. Potichnyj 1930 – . III. The UPA in Lviv and

Yaroslav Regions: Memoirs and Documents of UPA Soldiers in Tactical Sector

"Roztochchia", 1943 – 1947. IV. Series.

DK508.83. S74 A3 [DK508. 79. L5 t. 31]

**Фундатором цього тому
"Літопису УПА"
є Іван Гарвас ("Соя", "Дуб"),
ройовий УПА
(1909 – 1999)**

ВСТУПНЕ СЛОВО

У руки Шановних Читачів передаємо спогади Івана Гарваса ("Сої", "Дуба"). Частина цих спогадів друкувалась спорадично в "Гомоні України" на сторінках "Вояцької Ватри", від 27 червня 1964 року до 29 квітня 1973 року. До цих спогадів належать: "Знищення ворожої стежі", "Перехід на Закерзоння", "У відвідинах на Левандівці", "Московський підступ", "Як згинув командир "Бриль", "Рейд на Львів", "Сексотка Ольга" і "Генеральна облава".

Ці спомини передруковуємо з незначними скороченнями, особливо – повторних описів деяких подій чи зайвого змісту. Усі інші спогади оформлено на основі рукописів автора або пересланих ним – списаних на машинці до писання.

Спогади І. Гарваса стосуються дій сотні УПА, командира "Глухого", на теренах Яворівщини, Жовківщини і частинно Львівщини. Про організаційну структуру бойових відділів УПА і мережі ОУН тих теренів дотепер немає точних даних.

Сотня "Глухого"-"Чугайстра", членом якої впродовж трьох років був І. Гарвас, входила до складу куреня "Переяслави", яким – згідно з твердженнями І. Гарваса – командував курінний "Гонта". Цей курінь входив у склад Тактичного Відтинка "Розточчя", командиром якого свого часу був "Тиміш". ТВ "Розточчя" підлягав Воєнній Окрузі (ВО) "Буг", яка, з іншими трьома округами, входила у склад УПА-Захід.

Свої переживання в рядах УПА І. Гарвас описує у формі спорадичних епізодів, які утримались у його пам'яті; деякі занотовані аж по п'ятдесяти роках, приміром, "Воробець" в большевицькому полоні" чи "Успішна засідка".

Звідси й причина затертя у пам'яті деяких епізодів давнішої минувшини. Приміром, спогад "Мої перші дні в рядах УПА" починається від квітня 1943 року, але мова йде тільки про пізнішу боротьбу з червоноармійцями, та нічого не згадано про німців, які на той час окупували Західну Україну. Також на запит, який вислано авторові, про дату большевицької облави в липні 1944 року І. Гарвас (21 грудня 1998 р.) дав відповідь: "не пам'ятаю".

Незважаючи на те, спогади І. Гарваса мають значення як джерельний матеріал для пізнання духу тамтих часів, духу

визвольних змагань українського народу, особливо української молоді, про яку у своїх спогадах п. н. "В поході до волі" (Спомини, том I Видання Ліги Визволення України і Дослідного Інституту Студіум, Торонто, 1975), на стор. 23, Микола Климишин пише, м. ін., таке: "Вона бачила своїми дитячими очима радісні дні волі в роках 1917 — 1919. Учасники величавих маніфестацій під блакитно-жовтими прапорами, які нескінченими походами проходили вулицями міст України, співаючи пісень волі, зробили на ту молодь незабутнє враження, яке залишилось в їхніх серцях на все життя".

Ройовий Іван Гарвас описує бої, акції і події так, як сам переживав і як зумів ці переживання передати через писане слово: у простій формі, без вишуканих зворотів чи літераторських формулювань, без коментарів. Він послуговується радше патріотичними узагальненнями і не підходить до проблеми більш критично.

І не диво, що в його спогадах домінує тенденція підкреслення відваги, бравурності й самопосвяти вояків УПА. Це не фантазія автора, а наслідок особистих його переживань і обсервацій фактичних подій. Про завзяття, відвагу і самопосвяту учасників визвольної боротьби УПА появилось вже чимало джерельних матеріалів своїх і чужих авторів, де представлено боротьбу українського підпілля, члени якого нерідко розривалися гранатами чи самі себе дострілювали, щоб живими не впасти в руки ворогів.

Як і сотні тисяч молодих українців, Іван Гарвас розумів, що тільки збройний спротив окупантам України, зокрема большевицькій Москві, може призвести до здобуття незалежності. Усвідомлення цього спонукало його вступити в ряди УПА, де перебув повних чотири роки й три рази був поранений, але таки вцілів, щоби свідчити про велику трагедію, пережиту поневоленім Москвою українським народом. Досить поглянути тільки на списки розстріляних, спалених, засланих у Сибір односельчан Івана Гарваса, щоби усвідомити, які великі втрати невинних жертв поніс український нарід від рук одного тільки окупанта — большевицької Москви.

Автор з великою погордою ставиться до людей, які своєю зрадою і співпрацею з окупантом завдавали українському підпіллю та невинному цивільному населенню великих кривд і

шкоди — з засланнями в Сибір, з мученицькою смертю. Засуджує зрадників, яких просто називає безхребетними негідниками і безідейними людьми, що хотіли жити "коштом крові і життя, деколи й рідного брата, чи сестри, або й батьків". Такі погляди висловлює у споминах: "Мої перші дні в рядах УПА", "Курінна зв'язкова Ганя — "Зірка" і "Сексотка Ольга".

Автор відчував обов'язок утримувати частку новішої нашої історії, якої сам був активним учасником, і це завдання, наскільки зміг, виконав.

◆ ◆ ◆

У цьому томі "Літопису УПА" подаємо також спогади інших вояків УПА з теренів або відділів, які в тому часі мали безпосередній стосунок до подій підпільної боротьби Тактичного Відтинка "Розточчя". До них належать:

спомини Зиновія Соколюка ("Зенона Семеніва");
короткий спогад хор. "Спартака";
спогади Антона Качали ("Шугая");
спогади Івана Лялюка ("Камінного");
короткий спомин ст. віст. "Мирного";
короткий спомин Петра Біжка ("Воїна");
два короткі спогади незначених авторів.

◆ ◆ ◆

Крім матеріалів мемуарного характеру, також друкуємо тут підпільні документи:

дев'ять оперативних звітів к-ра "Бриля", за час від 10.XI.1945 до 25.VI.1946 року;

шістнадцять оперативних звітів к-ра "Гамалії", за час від 10.XI.1945 до 10.VII.1946 року;

два оперативні звіти провідників теренової мережі: районного провідника "Трефа" і районного провідника "Зеленого";

звіт "Довбуша" з бою під Горайцем;

повідомлення [звіт] районного провідника СБ "Трояна";

два листи к-ра ТВ "Розточчя" — "Угриновича" до к-ра ВО "Сян" — "О" ["Ореста" — Мирослава Онишкевича] і до к-ра "Леміша";

лист к-ра "Романа" до к-ра "Білого".

Спогади Зиновія Соколюка (псевдо "Зенон Семенів") — це деякі фрагментарні описи боїв і акцій відділів УПА, в яких довелося служити авторові на пості політвиховника. Ці спомини друкувались на сторінках української преси у вільному світі, а саме — "Сучасна Україна", "Українська Трибуна", а також в "Українському Самостійнику" та в "Католицькій Акції", в роках 1948 — 1957.

На відміну від Івана Гарваса, який у своїх спогадах послуговується датами, назвами місцевостей, псевдонімами співучасників подій, "Зенон Семенів" більш скупий на інформацію про особовий склад підпільної групи, про яку розповідає, назви місцевостей чи навіть докладніше датування. На це, правдоподібно, вплив мав час, в якому друкувались його спогади. Були це ще часи останніх років боротьби УПА, а до того ж жорстоких переслідувань українського народу комуністсько-московським окупантом. Тому-то й автор узагальнює події в часі і в просторі, впроваджуючи читача в атмосферу підпільного буття, змальовуючи психологічний стан одиниць і гурту людей, що вибрали трудний і дуже небезпечний шлях життя. У кожному спогаді про дії відділу УПА "Зенон Семенів" старається покласти підложжя деколи дуже несприятливих природніх явищ, які, хоч не керують партизанським життям, але стають ще одною перешкодою — кінцевим злом, з яким повстанці мусять примиритися.

Спогади З. Соколюка різняться теж стилістично. І. Гарвас веде розповідь про події, переважно бойові, зосереджуючи увагу читача на акції, що відбувається, тоді як З. Соколюк послуговується стилем повісті, притягаючи увагу читача відтворенням психологічного стану учасників події, описами природніх явищ, дискусіями, розмовами, плануванням акції, і нарешті — самою акцією. Його спогади читаються легко, і шкодувати належить, що цей автор за свого життя — як сотенний політвиховник — не зумів доповнити своїх спогадів характеристиками знаних йому учасників підпілля чи точнішими даними про час і місце описаних подій.

Короткий спогад хор. "Спартака" — це розповідь про один бій чотового сотні "Бриля" — Андрія Гука (Бика), який в 1947

році перейшов рейдом до англійської окупаційної зони Австрії. Згодом проживав у Рочестері, штат Нью-Йорк (США). Про цей бій у своїх спогадах згадують також Іван Лялюк ("Камінний") та Антін Качала ("Шугай"). А. Качала розказує про бій дуже коротко, І. Лялюк значно детальніше, але всі три автори різняться між собою щодо інтерпретації деяких подій чи бойових акцій.

Розбіжності в описах про перебіг і наслідки деяких акцій подибуємо також у споминах А. Качали та І. Лялюка, які почали партизанський шлях в одному відділі — в сотні к-ра "Дністра". Кожен із них переживав події по-своєму, зазнавав іншого враження, набирив іншого досвіду.

Дуже строгі вимоги глибокої конспірації підпільного життя зумовили стан таємничості, в якому за тривалий час затерлися образи переживань тамтих років. Точність докладного відтворення, по довгих роках, образів минувшини майже неможлива, тож унаслідок цього події з часів боротьби УПА різні — як свої, так і чужі — джерела та різні автори з'ясовують по-різному. І, всупереч твердженням (у приватній розмові) І. Лялюка ("Камінного"), що він списував свій "денник", будучи в рядах УПА (послугуючись датами, знаними йому шифрами й символами), який відповідно доповнив уже в США, існують деякі розбіжності щодо дат акцій, поданих у його спогадах, і дат, поданих в оперативних звітах к-ра "Бриля" (див. Оперативні звіти к-ра "Бриля" в цьому ж томі "Літопису УПА").

Розбіжності між спогадами різних авторів не поменшують історичної вартості споминів, бо йдеться не про спроби затирання чи заперечування фактів, а про чисто людський аспект сприймання й інтелектуальної реєстрації подій і явищ, а згодом — передання зареєстрованих фактів до історії.

Більш достовірним джерелом підпільних дій УПА є оперативні звіти командирів поодиноких відділів, яких, з уваги на понищення підпільних архівів УПА, збереглося досить мало, а при цьому все ще не маємо повного доступу до всіх архівів колишнього СРСР, а навіть і до всіх архівів України. З тієї-то причини диспонуємо тільки клаптиками фрагментарного матеріалу, збереженого в Архіві Управління Охорони Держави

у Варшаві (Центральний Архів Міністерства внутрішніх справ Польщі). Копії цих матеріалів зберігаються в The Peter J. Potichnyj Collection on Insurgency and Counter-Insurgency in Ukraine, University of Toronto Library. Походять вони з архіву штабу ВО "Сян", командира Мирослава Онишкевича ("Ореста"), який був арештований органами польської безпеки 2 березня 1948 року, страчений у Варшаві 6 липня 1950 року. На кожному з цих документів є власноручна записка к-ра Онишкевича: "Znalezione u mnie" і його підпис. Докладніші дані про ці документи подає Євген Місило в книжці п. н. "Повстанські могили". (див. "Пропамятна книга" – "Повстанські могили", том I, видавництво "Український Архів" і "Літопис УПА", Варшава – Торонто, 1995, с. 9 – 12).

Крім звітів командирів "Бриля" і "Гамалії", є один звіт чотового "Довбуша" про бій під Горайцем та один звіт районного провідника СБ "Трояна" про знищення мінами електрівні в Краківці і про причини не-знищення мосту біля Краківця.

З документів архіву штабу Воєнної Округи "Сян", командира Мирослава Онишкевича, друкуємо два листи командира Тактичного Відтинка "Угриновича" і один лист командира "Романа" до командира М. Онишкевича.

Звіти і підпільні листи друкуємо, дотримавши правопису і пунктуації оригіналів.

Для інформації читачів відтворюємо структури бойових відділів УПА тільки тих теренів, про які розказують автори спогадів.

До УПА-Захід були включені: Галичина, Буковина, Закарпаття та Закерзоння. В 1943 році краєвим командиром УПА був "Андрієнко" – Олександр Луцький, а від 1944 до 1947 року – "Шелест" ("Вишитий") – Василь Сидор.

У склад УПА-Захід в роках 1943 – 1944 входило вісім Воєнних Округ (ВО):

ВО 1 "Башта", обіймала місто Львів, "Розточчя" і полігон, командир "Хмара".

ВО 2 "Буг" — Львівська область:

к-р "Ярема" — Остап Линда (1943 — 1944),

к-р "Вороний" — Василь Левкович (1944 — 1946).

ВО 3 "Лисоня", Тернопільська область.

ВО 4 "Говерля", Станіславівська (Івано-Франківська) область, к-р май. Микола Твердохліб ("Грім").

ВО 5 "Маківка", Дрогобицька область.

ВО 6 "Сян", Перемишська область і українські етнічні території під Польщею:

к-р "Ударник" ("Куля", "Мушка") — Яків Чорній (1943 — 1944),

к-р "Орест" ("Білий", "Олег") — май. Мирослав Онишкевич (1944 — 1947).

ВО 7 "Сучава", Буковина.

ВО 8 "Срібна", Закарпаття.

У 1945 році переведено організаційні зміни та обмежено кількість Воєнних округ (ВО) до чотирьох:

ВО "Башта" (ВО 1) прилучено до ВО 2, Група "Буг";

ВО "Маківка" (ВО 5), ВО "Сучава" (ВО 7) та ВО "Срібна" (ВО 8) прилучено до ВО "Говерля" (ВО 4);

ВО 3 і ВО 6 не підлягали організаційним змінам.

ВО 2 (Група "Буг") мала п'ять Тактичних Відтинків (ТВ): 11-ий Золочівський, 12-ий Сокальський, 13-ий Львівський ("Розточчя"), 14-ий Городоцький та 15-ий Рогатинський.

У склад 13-го — Львівського ТВ ("Розточчя") входило два курені: "Холоднорці" та "Переяслави".

Командирами ТВ "Розточчя" були: "Град", "Тиміш" та "Угринович".

Командирами 1-го куреня "Холоднорці" були: "Град", "Тиміш" та "Глухий" — Володимир Гуль, колишній командир сотні "Холоднорці 2".

У склад ВО "Сян" (ВО 6) входили три Тактичні Відтинки: 1."Лемко" (ТВ 26), к-р май. "Рен" — Мартин Василь Мізерний.

2. "Бастіон" (ТВ 27), к-р "Залізник" — Іван Шпонтанк.

3. "Данилів" (ТВ 28), к-р "Ягода" — Антін Сидорук, к-р "Прірва" ("Зоряний") — Євген Штендера і к-р "Беркут" ("Ворон") — Володимир Сорочак.

26 Тактичний Відтинок "Лемко" був під командою май. "Рена" і мав два курені:

1-ий лемківський курінь, командир май. "Рен" — Мартин Василь Мізерний;

2-ий перемиський курінь, командир пполк. "Коник" — Михайло Гальо (1944 — 1945) і командир май. "Байда" — Микола Савченко (Петро Миколенко), 1946 — 1947.

У склад лемківського куреня входили:

"Ударники 94", сотен. "Веселий" — Данило Свістель, сотен. "Дідик", сотен. "Бродич" — Роман Гробельський;

"Ударники 95а", сотен. пор. "Хрін" — Степан Стебельський;

"Ударники 96", сотен. "Ничай", сотен. "Бурий", сотен. "Бір" — Василь Шишканинець;

"Ударники 96б", сотен. "Стах".

Перемиський курінь складався з чотирьох сотень:

"Ударники 95", к-р сот. "Громенко" — Михайло Дуда;

"Ударники 94а", к-р хор. "Бурлака" ("Старий") — Володимир Щигельський;

"Ударники 96а", к-р "Яр" — Михайло Кучер (жовтень 1945 — липень 1946), к-р хор. "Крилач" — Ярослав Коцьолок;

"Ударники 94б", к-р хор. "Ластівка" — Григорій Янківський.

Від жовтня 1945 р. до квітня 1946 р. була ще сотня під командою к-ра Володимира Сорочака ("Ворона").

Тактичний Відтинок "Бастіон" (ТВ 27), курінь "Месники" мав п'ять сотень:

"Месники 1" Вд. 97, к-р "Шум" — Іван Шиманський, згодом "Калинович" — Григорій Мазур;

"Месники 2" Вд. 98, к-р "Біс", к-р "Балай", к-р "Туча" — Михайло Семашин;

"Месники 3" Вд. 97а, к-р "Шум" – Іван Шиманський;

"Месники 4" Вд. 98а, к-р "Яр";

"Месники 5" Вд. 97б, к-р "Крук" – Григорій Левко.

Від квітня 1946 р. до травня 1947 р. діяла там ще сотня спеціального призначення "Переяслави 1" під ком. сотен. "Бриля" – Ярослава Гамели.

Структура бойових відділів неповна, опрацьована на підставі інформацій в попередніх томах "Літопису УПА", Довідників Петра Содоля – "Українська Повстанча Армія" та інших джерел.

На цьому місці хочу висловити вдячність усім, хто допоміг мені у підготовці цього тому. Дякую проф. Петрові Й. Потічному та п. Степанові Шпакові за віднайдення в *Колекції Петра Й. Потічного про підпільну і проти підпільну боротьбу в Україні*, що при Торонтонському університеті, більшої частини спогадів Івана Гарваса ("Сої"), а також – чотового "Спартак", "Камінного", "Шугая" та інших матеріалів, поміщених у цьому томі. Д-рові Модестові Ріпецькому дякую за переслання матеріалів з його власного архіву, а п. Миколі Куликові – за передання мені частини спогадів І. Гарваса, що друкувались у "Гомоні України" на сторінках "Вояцької Ватри". П. Іванові Лялюкові дякую за додаткові усні пояснення до його спогадів. Вдячний усім, хто допоміг мені у збірці і підготовці цього тому до друку.

Іван Лико

INTRODUCTION

In this volume, we present the memoirs of Ivan Harvas, pseudonyms "Soia" and "Dub". Parts of these memoirs were previously published in the "Voitska Vatra" section of *Homin Ukrainy* between June 27, 1964 and April 29, 1973. The previously published materials include "Destruction of an Enemy Reconnoitering Party", "Crossing Over to Zakerzonnia", "A Visit to Levandivka", "Russian Deceit", "How Commander Bryl was Killed", "Raid on Lviv", "Secret Informer Olha" and "General Raid".

We reprint these materials with some minor abridgments of repetitive descriptions and unneeded information. The sections of the memoirs that have not been published previously are based on the author's manuscripts or were provided by him in typewritten form.

Harvas' memoirs recount the activities of the UPA company commanded by "Hlukhyi" in the regions of Iavoriv, Zhovkva and, to some extent, Lviv. Information about the organizational structure of UPA combat units on these territories is provided at the end of this Introduction.

The company commanded by "Hlukhyi"-"Chuhaistyr", of which the author was a member for three years, was part of the "Pereiaslav" battalion (kurin), which, Harvas tells us, was commanded by battalion commander "Gonta". The battalion belonged to the "Roztochchia" Military District (Taktychnyi Vidtynok – TV), which was commanded at that time by "Tymish". The "Roztochchia" Military District (TV) formed part of the "Buh" Military Region (Voienna Okruha – VO), which, from the Year 1945, with three other Military Regions, comprised the UPA-West.

Harvas describes his UPA experiences by presenting sporadic episodes, which he recreates from memory as long as 50 years after the events took place, as, for example, in "Vorobets" in Soviet Captivity" and "Successful Ambush".

This prolonged time period explains the fading from memory of some chronologically more distant episodes, as we see in the account "My First Days in UPA Ranks", which begins in April 1943, but describes only later combat with the Red Army and says nothing about the Germans, who in 1943 were occupying Western Ukraine. Further, in reply to a question put to the author regarding the date of the July 1944 Soviet raid, Harvas admitted (December 21, 1998): "I don't remember".

Nevertheless, Harvas' memoirs are important as source material because they shed light on the spirit of the age, the spirit of the liberation struggle of the Ukrainian people and in particular, Ukrainian youth, about whom Mykola Klymyshyn, in his memoir, "Marching to Battle for Freedom: Memoirs", vol. I, published by the League for the Liberation of Ukraine and the Studium Research Institute, Toronto, 1975, p. 25: "As children, they had witnessed the happy days of freedom in 1917 – 1919. The participants of the glorious demonstrations, which moved under blue and yellow flags in endless procession through the streets of the cities of Ukraine, singing songs of freedom, made an indelible impression on these young people, which remained in their hearts for their entire lives".

Squad leader Ivan Harvas describes battles, actions and events as he himself experienced them and as he was able to convey them through the written word: simply, without any artificial phraseology or literary formulas and without commentary, making frequent use of patriotic generalities and without any critical analysis.

Not surprisingly, his memoirs tend to emphasize the courage, heedlessness and self-sacrifice of UPA soldiers. This is the result not of the author's fantasy, but of his personal experiences and observations. Many source materials by both Ukrainian and foreign authors have stressed the determination, courage and self-sacrifice of the participants of the UPA and underground liberation struggle, who frequently chose to kill themselves with grenades or pistols rather than fall into enemy hands.

Like hundreds of thousands of young Ukrainians, Harvas understood that only through armed opposition to the powers occupying Ukraine, in particular Soviet Russia, could independence be achieved. This understanding drove him to enter the UPA, where he spent four years and was wounded three times, but survived to bear witness to the great tragedy lived by the Ukrainian people under Russian subjugation. We need only look at the lists of Harvas' fellow villagers who were shot, burned or sent to Siberia to realize what an enormous loss of innocent lives the Ukrainian people experienced from just one of the powers occupying their country – Soviet Russia.

Harvas regards with contempt those people who, through their treachery and collaboration with the occupying powers, brought great injury and harm to the Ukrainian underground and the inno-

cent civilian population, including deportation to Siberia and death under torture. He condemns the traitors, whom he calls spineless rogues, devoid of any ideals, who wanted to live "at the expense of the blood and lives of others, sometimes even their own brothers, sisters or parents". Such sentiments are expressed by the author in the accounts "My First Days in UPA Ranks", "Battalion Liaison Hania – "Zirka" and "Secret Informer Olha".

The author felt an obligation to contribute to recording that part of our modern history of which he himself was an active participant and he fulfilled this duty to the best of his abilities.

♦ ♦ ♦

In this issue of *Litopys UPA*, we also publish memoirs of other UPA soldiers from territories or detachments which bore a direct relation to the underground struggle of the "Roztochchia" Military District (TV). These additional memoirs include:

- memoir by Zynovii Sokoluk ("Zenon Semeniv");
- brief memoir by First Lieutenant "Spartak";
- memoir by Antin Katchala ("Shuhai");
- memoir by Ivan Laluk ("Kaminnyi");
- brief memoir by senior liaison officer "Myrnyi";
- brief memoir by Petro Bizok ("Voin");
- two brief memoirs by unknown authors.

♦ ♦ ♦

Apart from memoirs, we also publish in this volume the following underground documents:

- nine combat activity reports by Commander "Bryl", for the period 10.XI.1945 to 25.VI.1946;
- sixteen combat activity reports by Commander "Hamaliia", for the period 10.XI.1945 to 10.VII.1946;
- two combat activity reports by leaders of the territorial underground network, Raion leader "Tref" and Raion leader "Zelenyi";
- report by "Dovbush" on the fight near Horaiets;
- information (report) by SB Raion leader "Troian";
- two letters from "Roztochchia" Military District (TV) Commander "Uhrynovych" to "Sian" Military Region (VO) Commander "O"[rest – Myroslav Onyshkevych] and to Commander "Lemish";
- letter from Commander "Roman" to Commander "Bilyi".

The memoirs by Zynovii Sokoluk (pseudonym "Zenon Semeniv") give fragmentary descriptions of the combat and actions of the UPA units in which the author served as political officer. These accounts were published earlier in the Ukrainian press in the West, that is, in *Suchasna Ukraina*, *Ukrainska Trybuna*, *Ukrainskyi Samostiinyk* and *Katolytska Aktsiia*, in 1948 — 1957.

In contrast to Ivan Harvas, who in his accounts provides dates, place names and pseudonyms of fellow participants in the events described, "Zenon Semeniv" gives little information about underground personnel, place names or even the exact time period of depicted events. This is probably because his memoirs were first published during the last years of the UPA struggle, a period of brutal persecution of the Ukrainian people by the Soviet Russian occupiers. For this reason, the author generalizes the times and places of events, choosing rather to depict the atmosphere of underground life and psychological state of the people who chose this difficult and very dangerous life path. In every account of the activities of a given UPA unit, "Zenon Semeniv" tries to portray the often very unfavourable physical conditions that had to be dealt with and which made insurgent life even more difficult.

Z. Sokoluk's memoirs also differ in terms of their style. While Harvas recounts events, mainly combat activities, focusing the reader's attention on the action taking place, Z. Sokoluk uses a novelistic style, directing the reader's attention to the psychological state of the event's participants, descriptions of nature, discussions, conversations, planning of the action and finally — the action itself. His memoirs read easily and it is a pity that, as a company political officer, the author was not able during his lifetime to complete the accounts with additional information about individual underground members known to him and the times and places of the events he describes.

The brief memoir by Sergeant "Spartak", an account of a single battle, was written by a platoon leader from "Bryl's" company, Andrii Huk (Byk), who in 1947 crossed over to the British zone of occupation in Austria. Later, he lived in Rochester, New York (USA).

This battle is also mentioned in the memoirs of Ivan Laluk ("Kaminnyi") and Antin Katchala ("Shuhai"). Katchala describes it very briefly, while Laluk provides much more detail, but the three authors differ regarding interpretation of certain events and combat actions.

Differences are also apparent in the descriptions of actions and their results by A. Katchala and I. Laluk, who both began their insurgent careers in the same unit – the company commanded by "Dnister". Each author lived through the events in his own way, had different impressions and acquired different experience.

The very stringent demand for secrecy in the underground led to a gradual dimming over the years of memories of those experiences. Recreating past events in detail after many years is almost impossible; for this reason, the events of the UPA struggle are explained in different ways by different sources and authors, whether insurgent or other. And, in spite of the assertion by Laluk – "Kaminnyi" (in private conversation) that he wrote his "journal" while serving in the UPA (recording dates, codes and symbols known to him) and completed it later in the USA, there are some discrepancies as to the dates of actions given in his memoirs and those provided in the combat activity reports written by Commander "Bryl" (see Commander "Bryl's" combat activity reports in this volume of *Litopys UPA*).

The discrepancies noted among the memoirs of different authors do not lessen their historical value, because they result not from a deliberate attempt to obliterate or deny facts, but from purely human differences in perception and later recall of events and phenomena in order to record them for history.

More credible sources of information about UPA activities are the combat activity reports written by commanders of individual detachments. Relatively few of these have survived because of the destruction of the UPA's underground archives. In addition, we still lack complete access to all the archives of the former USSR, and even to all archives in Ukraine. We have at our disposal only some fragmentary materials that were preserved in the Archives of the State Defense Division in Warsaw, which are part of the Central Archives of the Ministry of Internal Affairs of Poland. Copies of these materials are found in *The Peter J. Potichnyj Collection on Insurgency and*

Counter-Insurgency in Ukraine, University of Toronto Library. The materials were taken from the archive of the "Sian" Military Region (VO) headquarters, commanded by Commander Myroslav Onyshkevych ("Orest"), who was arrested by the Polish security service on March 2, 1948 and executed in Warsaw on July 6, 1950. On each of these documents is a note, in Polish, "Znalezione u mnie" ("Found in my possession"), handwritten and signed by Commander Onyshkevych. Additional information about these documents is provided by Ievhen Misylo in the book *Povstanski mohyly. (Propamiatna knyha – Povstanski mohyly, vol. I, published by "Ukrainskyi Arkhiv" and "Litopys UPA", Warsaw – Toronto, 1995, pp. 9 – 12).*

In addition to reports by Commanders "Bryl" and "Hamaliia", we publish a report by platoon leader "Dovbush", about a battle near Horaiets, and a report by Raion security service (SB) leader "Troian" about the mining of the Krakovets power station and the reasons for not destroying the nearby bridge.

Of the documents taken from the archive of Commander Myroslav Onyshkevych's "Sian" Military Region (VO) headquarters, we publish here two letters from Military District (TV) Commander "Uhrynovych" and one letter from Commander "Roman" to Commander Onyshkevych. The reports and letters are reprinted here without any changes.

Below we provide a general sketch of the "UPA-West" territorial organization with a focus on territories which are mentioned by writers in this volume. Territories of Halychyna, Bukovyna, Transcarpathia and Zakerzonnia region were part of the UPA-West.

"Andriienko" – Oleksander Lutskyi was named to the position of the UPA-West Commander in 1943.

"Shelest" – Vasyl Sydor held this position from 1944 till 1947.

In the Years of 1943 – 1944 UPA-West was composed of eight Military Regions (Voienni Okruhy – VO):

1. "Bashta", which included city of Lviv, Military District (TV) "Roztochchia" and polygon, Commander "Khmara".

2. "Buh" – Lviv oblast:
Commander "Iarema" – Ostap Lynda (1943 – 1944);
Commander "Voronyi" – Vasyl Levkovych (1944 – 1946).
3. "Lysonia" – Ternopil oblast.
4. "Hoverlia" – Stanyslaviv (Ivano-Frankivsk) oblast, Commander "Hrim" – Mykola Tverdokhlib.
5. "Makivka" – Drohobych oblast.
6. "Sian" – Peremyshl and the Ukrainian ethnic territories of Poland: Commander "Udarnyk" ("Kulia", "Mushka") – Iakiv Chornii (1943 – 1944),
Commander "Orest" ("Bilyi", "Oleh") – maj. Myroslav Onyshkevych (1944 – 1947).
7. "Suchava" – Bukovyna.
8. "Sribna" – Transcarpathia.

In 1945, organizational structure changes were made and number of Military Regions (VO) were reduced to four:

1. "Bashta" (VO 1) was incorporated into "Buh" (VO 2).
2. "Lysonia" (VO 3) was not affected by changes.
3. "Hoverlia" (VO 4) has absorbed "Makivka (VO 5), "Suchava" (VO 7) and "Sribna" (VO 8).
4. "Sian" (VO 6) was not affected by changes.

Military Region "Buh" (VO 2) was composed of five Military Districts (Taktychnyi Vidtynok – TV):

11 – Zolochiv, 12 – Sokal, 13 – Lviv, 14 – Horodok and Rohatyn.

Two battalions (Kurin) belonged to Lviv ("Roztochchia") Military District (TV) – "Kholodnoiartsi" and "Pereiaslavy".

Commanders of Military District "Roztochchia" were: "Hrad", "Tymish" and "Uhrynovych".

Commanders of 1-st battalion "Kholodnoiartsi" were: "Hrad", "Tymish" and "Hlukhyi" – Volodymyr Hul, former Commander of "Kholodnoiartsi 2" company.

Military Region "Sian" (VO 6) was composed of three Military Districts (TV):

I. "Lemko" (TV 26), Commander maj. "Ren" – Martyn Vasyl Mizernyi.

- II. "Bastion" (TV 27), Commander "Zalizniak" – Ivan Shpontak.
- III. "Danyliv" (TV 28), Commander "Iahoda" – Antin Sydoruk, Commander "Prirva" ("Zorianyi") – Ievhen Shtendera, and Commander "Berkut" ("Voron") – Volodymyr Sorochak.

Military District "Lemko" (TV 26) was under the command of maj. "Ren". It consisted of two battalions:

I. Lemko battalion, Commander "Ren" – Martyn Vasyl Mizernyi.

II. Peremyshl battalion, Commander "Konyk" – Mykhailo Halio (1944 – 1945), Commander "Baida" – Mykola Savchenko (Petro Mykolenko), 1946 – 1947.

Lemko battalion was composed of four companies:

"Udarnyky 94", Commander "Veselyi" – Danylo Svistel, Commander "Didyk", and Commander "Brodych" – Roman Hrobelskyi.

"Udarnyky 95a", Commander "Khrin" – Stepan Stebelskyi .

"Udarnyky 96", Commander "Nychai", Commander "Buryi", and Commander "Bir" – Vasyl Shyshkanynets.

"Udarnyky 96b", Commander "Stakh".

Peremyshl battalion was composed of four companies:

"Udarnyky 95", Commander, Capt. "Hromenko" – Mykhailo Duda.

"Udarnyky 94a", Commander, Second Lt. "Burlaka" ("Staryi") – Volodymyr Shchyhelskyi.

"Udarnyky 96a", Commander "Iar" – Mykhailo Kucher (October 1945 – July 1946), Commander, Second Lt. "Krylach" – Iaroslav Kotsiolok.

"Udarnyky 94b", Commander, Second Lt. "Lastivka" – Hryhorii Iankivskyi.

From October 1945 to April 1946 there was also one company commanded by Volodymyr Sorochak ("Voron").

Military District "Bastion" (TV 27), "Mesnyky" battalion, consisted of five companies:

"Mesnyky 1", Unit 97, Commander "Shum" – Ivan Shymanskyi, and Commander "Kalynovych" – Hryhorii Mazur;

"Mesnyky 2", Unit 98, Commander "Bis", Commander "Balai",
and Commander "Tucha" – Mykhailo Semashyn;

"Mesnyky 3", Unit 97a, Commander "Shum" – Ivan
Shymanskyi;

"Mesnyky 4", Unit 98a, Commander "Iar";

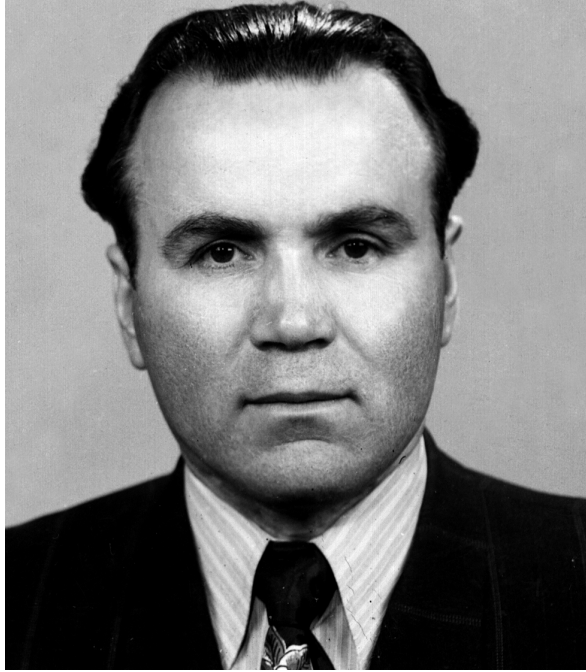
"Mesnyky 5", Unit 97b, Commander "Kruk" – Hryhorii Levko.

From April 1946 till May 1947 there was active a special task
unit "Pereiaslavy 1" under the command of Commander "Bryl" –
Iaroslav Hamela.

I would like to thank everyone who assisted me in the preparation of this volume. I am grateful to Prof. Petro J. Potichnyj and Stepan Shpak for finding most of the memoirs of Ivan Harvas ("Soia"), the memoirs of platoon leader "Spartak", "Kaminyi" and "Shuhai", as well as other materials included in this volume in *The Peter J. Potichnyj Collection On Insurgency and Counter-Insurgency in Ukraine* at the University of Toronto; Dr. Modest Ripeckyj for providing materials from his personal archive and Mr. Mykola Kulyk for making available those portions of Harvas' memoirs which were published in the "Voiatska Vatra" section of *Homin Ukrainy*. I thank Mr. Ivan Laluk for verbal clarifications regarding his memoirs and all other individuals who helped me collect materials and prepare this volume for print.

Ivan Lyko

*сл. п. Іван Гарвас ("Соя", "Дуб"),
ройовий УПА
(1909 – 1999)*

Іван ГАРВАС ("СОЯ")

МОЇ ПЕРШІ ДНІ В РЯДАХ УПА

Літо 1943 року було гарне і в повному розгарі. Чудова українська природа у своїй оригінальності кольорових картин і мельодійних різnorodних пtiць нагадувала про красу життя і про величавий твір Божої руки. Такою є завжди наша природа і земля, тому має так багато ворогів. Але ця природа і весь оточуючий нас світ не приманювали нас більше; історична судьба дала нам відповідальне завдання — боронити цей твір Божої руки від чужих зайдів, безбожних вандалів.

Від місяця квітня в Рокитнянському лісі, між селами Поляни і Рокитно біля Львова, квартирував курінь УПА курінного "Гонти". Ліс був гористий; по одній стороні була молода культура, по другій — грубий ліс. Через середину лісу

тягнулася велика галява, т. зв. "дідичова чортівня". Ця галява надавалася дуже добре на вишкіл нашого куреня, то ж теренове командування УПА підбрало її для вишколу молодих хлопців-добровольців, які щоденно зголошувались в ряди УПА, а між ними був і я.

В 1944 році, по переході німецько-більшовицького фронту, в Рокитнянському лісі курінь квартирував кілька місяців. Це було можливе тому, що заздалегідь подбано про відповідне приготування цього місця до постою, відповідно

Мама Івана Гарваса (справа). 1971 р.

забезпечено, а цивільному населенню доступ був строго заборонений. На той час курінь нараховував поверх однієї тисячі вояків. Щоденно відбувався вишкіл з різномірною зброєю: німецькою, советською, польською тощо. Окрім цього, також проходив вишкіл ідеологічно-політичний. Усі ми були задоволені, веселі й усе повні нових сил. Моторизація була у нас дуже слабенька; до диспозиції ми мали кілька авт, пару мотоциклів, ровери і 10 коней. Тут же недалеко біля нашого постю впливала з горба джерельна вода, що й інколи ставала нашою щоденною поживою. Харчі для нас привозилося підводами ночами з дівколишніх сіл. Наші зв'язки зі селами були добре наладані, населення давало нам всяку можливу підтримку.

Описане вище наше партизанське життя не могло тривати задовго. Над лісом почали збиратися чорні хмари, що грозили бурєю. Це сексоти – оці безсердечні, безідейні і безхребетні люди, снували зрадницькі пляни для заспокоєння своїх особистих низьких інстинктів – жити вигідним життям, байдуже, що коштом крові і життя, деколи й рідного брата, чи сестри, або й батьків. Найбільше таких зрадників знаходилося між тими, що не хотіли йти ані до УПА, ані до Червоної армії. Такі люди були всюди. Вони ненавиділи усіх, усіх боялися, перед усіма ховалися і нікому не хотіли підпорядкуватися. Це були гнілі струпи на нашому здоровому організмі, і їх, як таких, треба було радикально усувати. Такі то сотворіння, звані людьми, видали большевикам наше місце постю.

В часи большевицької окупації в селі Рокитно таким сексотом був Петро Селецький. Ще в 1940 і 1941 роках він був головою сільради і багато наших людей вислав на Сибір і на Донбас. А в 1944 році зумів виробити проти УПА Юдин плян зради. Власне він нарисовав плян лісу і постю куреня "Гонти". Потихо переслав його своєю дочкою Анною до команди НКВД у Львові. Маючи плян нашого постю, большевики несподівано стягнули біля 20 тисяч війська і заблюкували наш курінь з усіх чотирьох сторін.

Одного літнього дня, о год. 9-ій ранку, наша розвідка донесла, що багато червоноармійців зі Львова іде в напрямі

Рокитнянського лісу. Курінний "Гонта" з місця зарядив гостре поготівля.

Тут хочу підкреслити, що холонокровна опанованість курінного, його лагідний характер і завжди ввічлива і дружня поведінка з його підвладними, особливо з вояками, рішали завжди і рішили цього дня вислід бою з переважаючими силами большевицької навали. Ці прикмети командира "Гонти" мали багато більше значення, як стратегія і тактика професійних полководців з дипломами військових академій. Вояцтво куреня вірило своєму командирові безмежно, знов командир, знаючи своє вояцтво, покладав на ньому надії. У короткому слові-наказі він висловив віру, що ми усі маємо вийти живими з оточення ворожих сил, двадцятькратно численніших за нас. Розчленувавши курінь на три відділи, нашим завданням було перейти, ріжними підступами і пробоем цільного вогню, большевицькі застави.

Перший відділ мав пробитися через червону лінію москалів на шосе в лісі і перейти в Майданський ліс. Другий відділ мав пробитися в Полянські ліси, а третій відділ, к-ра "Глухого", до якого і я належав, мав розбити большевицьку заставу на шосе біля села Полян і перейти в Домініканський ліс.

Же в 10-ій годині ранку цього ж дня большевики почали обстрілювати з "максимів" і гранатометів місце постою нашого куреня. За декілька хвилин ми завважили большевицьку розстрільну лінію, яка зблизилася до нас, і большевики стали перед нами. На полях Лашинівки почався завзятий бій. К-р "Глухий" швидко зорієнтувався, що наше положення дуже погане, ми знайшлися в засідці. Щоб не втратити багато людей, ми почали маневрувати; то йшли в наступ, то знов відступали. Відступаючи, нам треба було знов перейти шосе, знищити большевицьку заставу і дістатися вкінці в Домініканський ліс. Так і сталося. Ми пішли в бій без страху, не думаючи за своє життя, бо ж воно в советській системі не було нічим іншим, як огидним рабством.

Наш бравурний пробоевий наступ коштував життя наших п'ятьох друзів, та кількох було поранених. По большевицькій стороні, що й вони самі публікували, мало бути поверх тридцяти убитих і багато поранених. Інші наші два відділи не мали великих втрат, бо мали кращий терен лісу до переходу.

Після бою більшовики забрали в полон живими двох тяжко ранених друзів. Привезли їх на автомашині до сільради села Рокитно. Скликали людей і казали пізнавати своїх синів. Селяни з гнівливими поглядами і ненавистю до москалів стояли мовчки і гордо. Гарячим воздухом нісся тільки стогін конаючих у смертельних муках борців-героїв. За кілька хвилин вони таки там на автомашинах закінчили своє життя.

Сексот Петро Селецький за кілька днів після цього признався, що він наробив багато клопоту, і що через нього згинуло багато наших друзів. Признавшись до цього злочину, він висловив здогад, що хіба й він загине від партизанської кулі.

Щось невідоме спонукало оцю людську креатуру до каяння. Можливо, це сталося під вражінням осамітнення, бо всі від нього відцуралися, може, від якогось внутрішнього конфлікту совісти, або навіть виду мук вмираючих борців? Сексот Селецький знайшов себе вкінці безвартісною і нікому не потрібною людиною. Правдоподібно загинув заслуженою смертю.

*Іван Гарвас –
жовнір Польського війська.
1936 – 1937 рр.*

КУРІННА ЗВ'ЯЗКОВА ГАНЯ – “ЗІРКА”

Весною 1944 року курінь к-ра “Гонти” стояв на вишколі в Рокитнянському лісі між селами Поляни, Рокитно і Дубровиця. Курінь нараховував тоді 1200 вояків та був поділений на п'ять сотень і дві боївки. Впродовж кількох місяців курінь таборував на одному місці постою, у горбкуватому терені, на гарному молодому зрубі, з розташованими літніми шатрами для охорони від дощу. Попід горою розлягалася широка поляна, через яку перепливала річка, де стрілецтво щодня милося і купалося, і звідки теж кухарі брали воду до кухні. На лісовій поляні відбувалися щоденно військові вишколи і муштра, що їх переводили військовики-вишкільники.

Літньою порою 1944 р., одної темної ночі прибула до табору зв'язкова Ганя, псевдо “Зірка”, зі штафетою від місцевого станичного Петра до командира нашої п'ятої сотні – “Глухого”. Вона перебула на терені нашої сотні всього кілька годин, а як тільки почало світати, відійшла зі зворотною поштою в терен, звідки прибула.

Про долю цієї назабутньої курінної зв'язкової ми довідалися щойно пізніше. Коли вона, йдучи лісом, а згодом бічними доріжками, прибула біля полудня до свого села, мама подала їй тривожну вістку, що до села прибув відділ НКВД. Ганя швидко взяла корову на шнур і повела її в поле пасти, щоб тільки подальше від ворожого ока. Вона не знала, що за нею давно слідкували місцеві енкаведівські сексоти.

Не минуло й кілька хвилин, як уже гурт озброєних азіятів обскочив Ганю на полі.

- Де ти була тої ночі, бандєровка?
- Де ж би? Дома, з мамою була, – відповіла спокійно Ганя. Енкаведисти обсервували її глузливими колючими очима:
- Ти арестована. Пайдьош с нами.
- За що? – гукнула дівчина.
- За сотруднічєство с бандєровцями. Не разгаварівай. Пашлі.

Опричники потягли її до вантажної автомашини і не дозволили навіть попрощатися з матір'ю. Ще того ж дня вечором відставили її до слідчої тюрми у Львові на вулиці Лонцького. Там впродовж кількох тижнів її допитували, піддаючи її рафінованим московським тортурам і знущанням. Однак не

*Похорон
воїна УПА
у Міттенвальді
в Німеччині
(1949 р.).
Посередині,
перший ряд,
Іван Гарвас*

змогли видерти в неї ні одної тайни з тих, що були їй відомі як курінній зв'язковій.

Хоч Ганя до нічого не призналася, її засудили на 15 років каторжних праць на Сибірі.

Ганя, відома під псевдом "Зірка", походила з убогої селянської сім'ї. Це була вродлива і відважна українська дівчина з закінченою середньою освітою. Була напівсиротою, жила тільки з мамою і братом, який згодом загинув у рядах УПА біля села Зашкова в часі генеральної большевицької облоги в 1945 році. А батько її згинув від німецької кулі ще в 1939 році. Старенька мати померла з постійної туги і гризоти в 1948 році. Все їхнє майно заграбили місцеві комунари, а господарку спалили. Сьогодні на тому місці, де народилася і виросла "Зірка", буяють тільки бур'яни. Не мала куди повернутися Ганя з Сибіру, та зрештою, її й не випускали звідти. В 1952 році вона зв'язала свою долю на Сибірі з в'язнем-засланцем, українцем. Таких родин, як вони, є там тисячі.

Ганя впала жертвою місцевих негідників, які від малку споглядали з заздрістю і ненавистю на неї і їй подібних — ідейних, зарадних, активних в суспільно-громадській роботі і боротьбі за визволення свого народу з чужої неволі. Безхарактерники стали на службу ворогові і, як сексоти НКВД, видали Ганю та багато інших українських патріотів у ворожі руки на тортури і смерть.

В ДЕНЬ РІЗДВА ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

З початком вересня 1944 року в селі Рокитно біля Львова заквартирував спецвідділ НКВД в числі 260 енкаведистів. Вибір цього села енкаведистами не був випадковим: там часто перебувала сотня к-ра "Глухого". Відділ НКВД розмістився у тій частині села, де були найбагатші господарі. Невелика частина спецвідділу зайняла під свою квартиру місцеве приходство.

Село Рокитно тягнулося майже 5 кілометрів попри головну дорогу до Львова. З одного боку до села прилягали Домініканські, з другого — Рокитнянські ліси. Село мало два присілки — Брідок і Вилінь. Не раз так бувало, що тоді, коли комуністи стояли в центрі села, наша сотня таборувала в присілку. Про всі рухи ворога нам доносила сільська розвідка, тобто місцеві хлопці і дівчата. Під час квартирування спецвідділу НКВД в селі Рокитно було суворо заборонено населенню виходити на вулицю по 10-ій годині вечора. Тому нам тяжко було довідатися про наміри ворога і про те, як довго він буде перебувати в селі. Але, на наше щастя, одного разу надвечір вийшов на прохід польовою доріжкою комісар НКВД і тут несподівано для себе попався в руки нашої стежі. Забравши від нього пістоль і гранату, стрільці привели його з зав'язаними очима до нашого відділу. Тут він розказав про свій спецвідділ НКВД і про його завдання: заскочити несподівано сотню "Глухого" та в найближчих днях вивезти на Сибір шістнадцять родин місцевих селян за те, що вони дають підтримку "бандьорам". Большевики, не знаючи, що сталося з їхнім комісаром, по кількох днях опублікували, що комісар вибрав собі "іншу дорогу".

Село Рокитно вже давніше було тероризоване комуністами, і тому населення кожної хвилини сподівалося вивозу на Сибір. І ось, 21-го вересня 1944 року, в день Різдва Пресвятої Богородиці, о годині 9-ій ранку наша розвідка донесла, що до села приїхало ще двісті большевицьких вояків і разом зі спецвідділом НКВД оточили 16 господарств та повідомили, що всіх їх мешканців заберуть на Сибір. Ті відомості нам принесли

дівчата, які викралися з оточення, і просили, щоб наша сотня стала в обороні їхніх родин.

У той час ми стояли не далі як два кілометри від села, в Домініканському лісі. А п'ять кілометрів далі, в Рокитнянському лісі, біля села Дусиренка, стояла постоем сотня к-ра "Волоцюги".

Наш командир вислав був кінну розвідку до сотні "Волоцюги", щоб вона чим скоріше долучилась до нашого відділу. Не минуло й двох годин, як обидві сотні, в повному бойовому виряді, були на умовленому місці. Курінний "Гонта" перевів коротку нараду з сотенними обидвох відділів. Укладено план наступу наших сотень так, щоб завдати нищівний удар енкаведистам, при одночасно мінімальних втратах з нашої сторони.

Сотня "Волоцюги" дістала наказ підійти на край Рокитнянського лісу від заходу, там виставити дві застави: одну від села Ясницька, а другу від села Бірки Домініканські — на цвинтарі, і чекати на сигнал зеленою ракетою. Опісля, нечаяно, в один момент, взяти ворога в перехресний вогонь. Наша сотня призначила один рій на заставу з півночі від села Поляни, коло шосе, що провадило на Жовкву, а другий рій — на найважливіший пункт — на заставу на шосе від села Брюховичі, що провадило на Львів. Решта нашої сотні скорим темпом підсувалася в напрямі Рокитного, на призначені становища, з яких було найвигідніше заскочити большевиків. Саме тоді друга розвідка донесла, що НКВД вже наладувало на авта і на вози все майно господарів, всю худобу поприв'язували до возів, а людей тримали під ескортом наїжених штиків.

Перед від'їздом большевики вирішили попити ще самогону. Люди-в'язні молились і нетерпеливо очікували хвилини відплати, стараючись вгадати, з якого боку українські повстанці розпочнуть бій.

У той час большевицька заставка, що була замаскована біля церкви на дзвіниці, завважила нашу стежу і відкрила вогонь. Почався бій нашої сотні з большевицькою заставою. Большевики в селі були заскочені. Мала їхня частина поспішила на поміч своїй заставі, а решта почала наганяти людей до скорого від'їзду. У тій хвилині вилетіла у воздух наша сигнальна зелена ракета. Повстанці відкрили кулеметний вогонь по

комуністах. Почався завзятий бій. Ворог спочатку тримався твердо, але по кількох хвилинах бою большевики почали ховатися поза хати, що були їхньою обороною, і за ними затримались. Але по другій зеленій ракеті сотня "Волоцюги" почала громити НКВД з другого боку. Серед большевиків проявилась справжня паніка; одні почали тікати у хати і стодоли, а решта покидала зброю і, ховаючись поза будинки, втікала до ріки. Напів мокрі намагалися прокрастися верболозами у напрямі Львова. Кільком з них вдалося втекти на станцію Брюховичі, користаючи з того, що наша застава через різні перешкоди не змогла на час зайняти цього пункту (з одного боку терен був відкритий, а з другого припірав великий став).

На початку бою большевики безсумнівно надіялися на поміч зі Львова, але повстанці, ще заки почався бій, перетяли їхні телефонні дроти.

Під час бою, що тривав кілька годин, большевики, відступаючи, ще встигли спалити чотири господарства, а господарів, що мали бути забрані на Сибір, кинули живцем у вогонь.

Бій закінчився о годині 5-ій по полудні нашою великою перемогою. В бою впало багато большевиків, а кільканадцять здалося в полон. Наша сотня втратила чотирьох стрільців убитими та кількох раненими. Через ніч населення села заховало і замаскувало всі ворожі трупи. А ми своїх друзів, що впали в бою, поховали того ж вечора на сільському цвинтарі. Під вечір сотня "Волоцюги" відійшла до села Буда на вечерю, а звідти — в Майданські ліси.

Наша сотня залишилась на вечерю в селі Рокитно. Під вечір відбулася збірка сотні та спільна молитва, за спокій душ упавших друзів. Після молитви всі ще заспівали "Не пора, не пора...", а курінний "Гонта" розповів численно зібраним селянам про завдання і ціль боротьби УПА.

Згодом, за правилами партизанського життя, наша сотня відійшла у Жовківські ліси...

РІЗДВЯНА ЗУСТРІЧ З ВОРОГОМ

У січні 1945 року сотня "Глухого", в числі 124 стрільців, підійшла близько Львова і там в лісах заквартирувала. Большевики в тому часі почали вирубувати наші ліси та звозити дерево на збірні пункти. Звезеного дерева пильнували старші червоноармійці. Вони дуже часто сприяли нашій визвольній боротьбі. Повідомляли нас про облави, мильно інформували енкаведистів про наші сили і рухи, а також збирали харчі і передавали до лісу.

На самий Свят-вечір сотня зайшла до поблизького села Рокитно. Рої заквартирували по хатах; я зі сотенним "Глухим" примістився у місцевого дяка. По спільній молитві засіли всі разом до Святої вечері. Складаючи святкові бажання, господар хати бажав нам також витривалости у дальшій боротьбі аж до остаточної перемоги.

Наш командир подякував за побажання і поздоровив господарів зі святом Різдва Христового. По вечері, за нашим українським звичаєм, усі спільно колядували; стрільці раділи й відчували, немов би були між своїми рідними і разом з ними традиційно зустрічали празник Рождества Христового.

В тому часі до місцевого пароха приїхало п'ятьох енкаведистів. Командир запропонував нам піти заколядувати священників. Вибрав десятьох стрільців, серед яких друг "Богун" був скрипалем, а друг "Малиновий" грав на мандоліні.

Під вікном парафіяльного дому попросили о дозвіл заколядувати. Священик попросив нас до середини. К-р "Глухий" увійшов перший і зразу крикнув "Руки вйорх!" і наказав енкаведистам не рухати зброї, що стояла побіч них.

— Чи ви знаєте, хто ми такі? — спитав "Глухий".

— Так, знаємо — ви українські партизани.

— Чи можна вам заколядувати?

— Пожалоства, можна, — відповіли.

Ми заколядували "Нова радість стала". По коляді я зложив усім різдвяні віншування, а москалі витягнули гроші, щоб заплатити нам за колядування.

— Нам не треба ваших грошей; ми прославляємо новонародженого Ісуса з радости. А чи ви знаєте, за що ми воюємо? — питав сотенний.

— Так, за свою державну незалежність

Після цього командир переглянув їхні документи та сказав:

— Ви всі є членами Партії і своєю діяльністю заслужили собі гостру кару, але сьогодні, в день свята Різдва Христового, даруємо вам волю.

Енкаведистам наказано не рухати священика, бо він не повідомляв нас про їхню присутність. Вкінці командир дав їм нашу літературу "За що бореться УПА" і просив їх розкинути її дорогою до Львова.

Розійшовшись з ворогом, ми ще колядували селянам попід вікна, а над раном пішли далі повстанськими шляхами...

БІЙ У ДОМІНІКАНСЬКОМУ ЛІСІ

Це було зимою, в місяці лютому 1945 року. Сотня к-ра "Глухого" вже другий тиждень стояла постоем в селі, недалеко большевицького військового полігону, біля Жовкви. На блакитному небі колисалися тяжкі хмари, а сніг вже свіжими платками покривав землю і ліс. Для нас, повстанців, дні ставали все довшими і сумними, але ми не попадали у зневіру, а ворог навіть не сподівався, що ми квартируємо майже в безпосередньому сусідстві його військових об'єктів. Він шукав за нами днями і ночами, але не там, де нас можна було знайти. Та все-таки одного ранку місцева розвідка повідомила, що до сіл Млинки і Верхутки приїхало багато большевиків. Нашій сотні треба було вийти з села у ліс. К-р "Глухий" дав наказ перейти у Полянські ліси, біля села Мокротин.

Обережним маршем ми перейшли у ліс, де на той час було спокійно, тож підпільники місцевої цивільної мережі замовили обід для нашого відділу, і ввечері ми увійшли в село. Але ще не встигли добре розміститися по квартирах, коли стежа повідомила, що в другому кінці села появилися большевики. Ми зараз же залишили квартири й подались у глибокий ліс Копанка. Тут ми стрінули к-ра "Кармелюка", який прибув сюди з боївкою з села Рокитно, яке також зайняли большевики.

"Кармелюк" піддав думку сотенному "Глухому" перейти на пару днів до криївок і не показуватися в селах. Чотири криївки, в яких можна було помістити около 130 людей, в минулому були побудовані в Домініканському лісі в незамітному місці, в густій культурі над глибокою деброю, де не було жадного доїзду.

Там к-р "Кармелюк" мав запаси харчів для відділу на чотири тижні, а також і воду в бочках. У тих криївках ми перебули один тиждень, придержуючись засад глибокої партизанської конспірації. Ніхто не виходив до села, щоб не залишити слідів та не зрадитись непотрібно перед небажаними "приятелями".

Але ворог постійно слідкував за нами, шукав слідів, використовував усі можливі розвідувальні способи. І вкінці це йому вдалося. Одного дня наші стійки вчули стріли в напрямі села Зарудці. Командир наказав усім вийти з криївок і приготуватися до бою. Задля кращої нашої оборони сотня

перейшла на другий берег дебри, де ми зайняли оборонні становища. Около години 10:30 дня большевицькі війська почали посуватися в напрямі наших криївок, а коли зблизилися на відповідну віддаль, ми відкрили перші вогонь.

"За родіну!", "За Сталіна!" — підбадьорювали большевицькі командири своїх бійців і гнали їх вперед під автоматною зброєю. Вже по кількох хвилинах завязаного бою ми зорієнтувалися, що большевиків є кількакратно більше від нас. Бачачи велику численну перевагу ворога, наш командир зарядив відступ в напрямі села Поляни, звідки ми перейшли в Полянські ліси і так відв'язалися від ворога.

Хочу тут згадати, що, вийшовши з криївок, в одній замаскованій залишили ми двох друзів; один тяжко ранений, другий хворий. Під час бою хворий, друг "Богун", вийшов з криївки і побіг в гущавину, де думав, незаметно для ворога, схритися. В одному моменті він завважив, що до нього зближається постать большевицького солдата, який наказав хворому воякові впасти у сніг. Затривожений і безсильний хворий повстанець упав на сніг в гущаку, а солдат, пройшовши біля нього, потиху сказав: "Не бійся, брате! Я не вб'ю тебе; я також українець", і пішов дальше з розстрільною в ліс.

Друг "Богун" ще пару хвилин полежав на снігу, не знаючи, що думати: сон це, чи дійсність? А коли большевики подалися вже на гору, він швидко повернувся до криївки, щоби потішити тяжко раненого друга, "Бука", що небезпека пройшла і вони залишились між живими.

У зведеному бою ми втратили друга "Явора" із села Рокитно, який хворів на серце. Під час бою дознав удару серця і впав на сніг непритомний. Врятувати його не мали жадної змоги. Знайшовши непритомного повстанця, большевики таки непритомним його добили, прикладами крісів. Заломили йому грудну клітку, розбили голову і засипали снігом. На другий день після бою ми похоронили друга...

"ВОРОБЕЦЬ"

В БОЛЬШЕВИЦЬКОМУ ПОЛОНІ

4-го березня 1945 року наша сотня к-ра "Глухого" заквартирувала в сімох селянських хатах села Рокитно, які були за рікою, під лісом. Господарі мешкали близько лісу, а з другого боку попри ріку тягнулося село Рокитно. Два дні і дві ночі в селі був спокій, та вже третього дня, о годині 9-ій ранку, наша стійка завважила, що лісом понад поле, около 400 метрів від нашого постю, посуваються большевики. Командир з місця зарядив гостре поготівля і рішив прийняти бій. В цю ж мить большевики завважили нашого стійкового і післали в його напрямі дві серії з кулемета, на що наш стійковий відповів їм також кулеметними серіями. Тоді большевики сконцентрували свій вогонь на ті господарства, де квартирувала наша сотня, і зближалися все виразніше до нас. Командир дав наказ виступити до бою. Одна частина пішла розстрільною полем попід гору, а друга низом, з метою оточити їх і привітати вогнем з двох боків. На чистому полі почався завзятий бій, в часі якого нас стрінула несподіванка, якої ми не передбачили. По другому боці лісу большевики мали ще одну заставу і цим способом взяли нас у два вогні. Щоб уникнути великих втрат, наша сотня відступила через село Рокитно до іншого лісу, який тягнувся на південь в напрямі села Майдану.

Там недалеко в лісі стояв наш другий відділ сотенного "Волоцюги", який в гострому поготівлі дожидав на поворот большевицьких частин з акції. І справді не довго прийшлося йому чекати.

Після бою большевики забрали сільські підводи, поклали на них своїх трупів і ранених і подалися в напрямі Жовкви.

З Рокитного до Жовкви було приблизно 12 кілометрів. Недалеко села Мокротин, на лісовій прогаліні большевики затрималися на відпочинок з перекускою. Саме в тому місці сотня "Волоцюги" взяла їх в перехресний вогонь і тут їх розгромила, а живі ще залишки ледве повтікали до Жовкви.

В часі облави на село Рокитно й довколишні села большевики водили зі собою на шнурку нашого стрільця "Воробця", який дався зловити живим в часі облави кілька

днів тому назад. Большевики ввели його зі собою, особливо в Рокитному і околиці, бо сам він походив з Рокитного і знав цей терен, то ж міг вказати найвигідніше місце виконання наскоку на нашу сотню. За "заслуги" большевики вивезли "Воробця" на Сибір.

В бою в Рокитному впало 17 большевиків та багато було ранених. З нашої сторони було 5-ох убитих і один ранений. На подвір'ї, де квартирувала наша сотня, зістали вбиті дві цивільні особи: одна жінка і один хлопець. Втрати большевиків в бою з сотнею "Волоцюги", біля села Мокротин, мені незнані.

Своїх друзів ми похоронили на цвинтарі в селі Рокитно. За їхню героїську смерть чота віддала їм, на їхній спільній могилі, трисальвовий салют. К-р "Глухий" попрощав друзів вояцьким прощальним словом.

*Колишні вояки УПА при пам'ятнику
"Воїнам Української Повстанської Армії".
Парма, Огайо, США, 1982 р.*

ГЕНЕРАЛЬНА ОБЛАВА

Навесні 1945 року більшовики запланували змінити тактику в боротьбі з УПА з метою зовсім її зліквідувати. У травні советське командування зняло багато війська з кордонів і провело в західних областях України "генеральну облаву".

В той час повстанська розвідка також не спала. Вже першого дня ворожого наступу ми знали, де він почався і до якого часу мають заблюкувати всі дороги, ліси і села. Так само нам було відомо, що на цю акцію ворог вислав 75 тисяч війська. Бльокада розпочалася від Львова, точніше — від Янівського шосейного шляху, що перебігав через Рясну Руську в напрямі Янова і Яворова, та простягалася аж по Сокаль. Бойові дії посувалися зі сходу на захід і мали закінчитися перед полігоном, збудованим на місці недавніх сіл — Вишеньки, Чернівця, Заїзду, Дерев'янки та інших.

Така генеральна облава складалася з трьох ліній. У першій лінії йшли спецвідділи з машиною зброєю та довгими багнетами в руках, а попереду нюшкували чуйні собаки. Друга лава посувалася розстрільною. Це були рядові солдати під проводом своїх командирів. У третій лінії їхала служба зв'язку з телефонами та радіо і таборіві кухні з харчами. Військо, що брало участь в акції, вдень прочісувало терен, а на вечір окопувалося на становищах. Ще вдосвіта солдати вривалися в села, грабили і знущалися над людьми. Бльокада тривала чотири доби, так, що неможливо було без бою перейти з одного лісу до другого. Тому в той час частини УПА тільки з боями проривались крізь ворожі лінії та застави.

Курінь українських повстанців під проводом к-ра "Перемоги" оперував на той час у Жовківських лісах. Два дні і дві ночі тривав бій, і наші не відступали. Тоді советське командування стягнуло більше війська й пустило в дію артилерію, а літаки стали скидати димові бомби на ліс. Щоб уникнути великих втрат, курінь УПА пробився боєм через ворожу лінію та перейшов глибше в ліси, що ще не були заблюковані ворогом. У цих дводенних боях, як пізніше виявилось, ворог втратив більше як сім тисяч

убитими¹ і велику кількість ранених. Також по боці повстанців були тяжкі втрати: 78 убитих і 35 ранених, а 3 пропали без сліду на стежі.

Наша сотня, якою в той час командував к-р "Глухий",² не мала важких втрат, бо вже першого дня перед полуднем перебила ворожу заставу біля села Дусиренка, на шляху Янів — Жовква, а потім перейшла в Янівські ліси недалеко советського полігону, де ворожа акція закінчилася.

До часу генеральної облави наша сотня таборувала деякий час у Рокитнянському лісі. Тут у криївках ми мали тяжко хворих і ранених. Коли сотня мусіла покищо відійти перед ворожою навалою до іншого лісу, командир призначив мене і друга "Березу" залишитись у цьому районі на зв'язковому пункті та опікуватися недужими в криївках, добре їх замаскувавши. Це завдання було дуже небезпечне, і напевно краще було б нам в таких обставинах перебувати разом з відділом, ніж залишатися в голому лісі без жадного сховища.

Надвечір ми повідомили хворих і ранених про недалеку облаву, замаскувавши криївки, й відійшли на край села на розвідку. Тут ми зустріли двох "самопасів", що ховалися на власну руку. Того вечора вони втекли з села, щоб заховатися в лісі перед облавою. "Самопаси" мали дві запасні криївки, збудовані ще в 1944 році. Перша була призначена на дві особи, друга — на п'ять. У більшій криївці ми їх як слід замаскували й відійшли в напрямі меншої, де вирішили сховатися на кілька найнебезпечніших годин.

Над ранком уліз я до криївки з другом "Березою". Криївка була збудована під стосами дров. Ще поки сонце зійшло з-за лісів, у селах вже залунали постріли і крики советських "карателів", які там грабували, що вдалося. Коло 7-ої години ворожа навала посунула на наш ліс. Настала справжня Содом і Гомора — постріли, крики, навіть вибухи гранат. Було видно, що большевики підходять ближче нас. Друг "Береза" почав утрачати нервову рівновагу і запевняв мене, що ми пропали. Я

¹ У "Вояцькій Ватрі", ч. 3 (89) "Гомону України", ч. 18 від 29.4.1973 р., ворожі втрати — "більше як сім тисяч" — подані помилково. За спростуванням автора, повинно бути "більше як сімсот".

² Командир "Глухий" послуговувався також псевдонімом "Чугайстир".

заспокоював його, радив молитися та просити Бога, щоб поміг пережити цю страшну хвилину.

На віддалі яких 400 метрів від нашої криївки большевики почали розкидати стоси дров. "Береза" попав у лихорадку і в розпачі почав лементувати:

— Стріляймося! Вони по черзі розвалюють стоси і зловлять нас живими!

Я щиро молився до Всевишнього і потішав друга, як міг, але це не багато помагало. В один момент, коли я відвернув від нього увагу, він вистрілив з пістоля собі під бороду, облився кров'ю й закінчив своє життя.

В той час і я почав тратити надію, що урятуюся. Я тримав на поготові "фінку" й ручну гранату, готуючись на найгіршу можливість. В той момент крізь дірку між дровами я побачив, як повз криївку посувається ворожа лава зі собаками. Коло моєї криївки собака зупинилась і загавкала, але "башлаки" якось на це не звернули уваги й штовхнули її вперед. Друга лінія посувалася рідшою розстрільною, слухаючи наказів першої лінії. По деякім часі вся навала посувалася далі в ліс. Я заплакав з жалю над другом "Березою" і з радости, що хоч я залишився живий.

Десь около 2-ої години по полудні я виповз із криївки й пішов насамперед подивитись до тих двох криївок, де лежали наші хворі. Вони також тяжко пережили той день, але мали щастя, їх не виявили. Раненому сот. "Чорноті" я розповів, що "Береза" у відчаю застрелився.

— Нехай у Бозі спочиває, — сказав сотенний. — То був добрий, вірний вояк.

"Чорнота" розповів, що, коли облава прочісувала ліс, то до криївки було навіть чути, як "башлаки" між собою розмовляли, а на кілька метрів від нього зупинилися на 10-хвилинний відпочинок.

Другого дня ввечорі я пішов до села Торича дізнатися, чи облава вже скінчилася. Там мені розповіли, що большевики вбили двох повстанців, які переходили вночі з села Жорниськ до Янівського лісу, а за селом Будою розстріляли старшого селянина, що орав на полі. Того самого дня вночі наша сотня повернулася з під полігону з невеликими втратами двох убитих і п'яťох ранених.

Коли я зголосив своєму командирові, що друг "Береза" застрелився у криївці, командир глянув на мене і спитав:

— А чому ви, друже "Со́я", не застрелились?

Я відповів, що ще не прийшла була остання хвилина, я ще не втратив надії, що большевики криївки не знайдуть, а якщо треба було б згинуть, то тільки по-геройськи, вбивши перше кількох ворогів.

Опісля мене переслухав польовий суд, де я, наочний свідок, склав під присягою зізнання про смерть "Берези". Тіло бідолашного "Берези" перевезено до Ясниськ і там увечорі на цвинтарі його поховано. Над його могилою сказав кілька прощальних слів командир "Глухий", а друзі віддали своєму другові останній салют.

Іван Гарвас із дружиною Антоніною. 1970-ті рр.

ЗЕЛЕНІ СВЯТА 1945 РОКУ

Погідним ранком в день Зелених свят сотня "Чугайстра" заквартирувала в с. Рокитно. Ми мали замір вислухати Службу Божу, але так не сталося. Місцевий голова сільради зголосив нам, що на годину 10:30 має приїхати під церкву голова району з енкаведистами, щоб виголосити промову до населення.

Сотенний розставив стрільців в доброму укритті довкола церкви. Коло години 10:30 справді над'їхала вантажна автомашинка з большевиками. Разом з головою району було їх дев'ять. Заки ще машина зупинилась, з нашого боку впала грімка команда — "Руки вверх! Здавайсь!" Заскочені енкаведисти покидали зброю і здались в полон.

Сотня заждала до закінчення Служби Божої. Коли народ висипався з церкви, сотенний виховник "Носач" виголосив селянам палку промову. Коли він закінчив, несподівано для всіх попросив слова голова району. Командир погодився, хоч і нерадо. Голова району заскочив усіх без винятку, бо у своїй промові роз'яснив людям дуже добре, за що бореться УПА і український нарід.

Ми переодягнули енкаведистів у цивільний одяг та забрали їхню зброю і документи. Вони просили, щоб їх прийняли в ряди УПА, але командир відмовив і велів їм забратись геть з села. Вони подалися в напрямі міста Янова. По дорозі переловив їх відділ к-ра "Кармелюка" та всіх розстріляв як членів Комуністичної партії.

В пополудневих годинах наша сотня опустила Рокитно й пішла в напрямі села Дубровиця, де мали ми пообідати. Та не судилось. Зв'язкові з сотні "Кармелюка" донесли, що в найближчих годинах мають їхати зі Львова на полігон три большевицькі вантажні автомашини з харчами, взуттям та амуніцією. Наші командири відразу склали плян засідки, і сотня негайно відмаршувала на перехрестя доріг Торича — Львів і Лозина — Янів. На роздоріжжя ми заздальгідь наставили наші кулемети в той спосіб, щоб взяти ворога у перехресний вогонь. Як тільки наш зорець, з високого дерева, дав знати, що — "Їдуть", всі ми прилягли до землі. Показались машини — перша, друга, третя. Доїжджаючи до роздоріжжя,

зменшили швидкість їзди і тим самим – віддаль між собою. Тут к-р "Кармелюк" вискочив з кущів на шосе і дав рукою знак – "Стати".

Автомашини зупинились, але одночасно всі большевики поскакали в придорожній рів і почали стріляти в нашу сторону. Заграли наші кулемети і автомати, і за кілька хвилин всі 12 большевики лежали прошиті повстанськими кулями. По нашому боці був тільки один ранений в руку.

Наші вояки посідали в атомашини і від'їхали в сторону Торича, недалеко села Буди, де заховали здобуте майно і від'їхали до Жовківського лісу. Там спалили большевицькі машини й долучили до сотні к-ра "Кармелюка".

На третій день большевики перевели облогу; одна їх частина вийшла з Янова, а друга з Жовкви, щоб перечесати ліс з двох сторін. Не маючи між собою доброго зв'язку, обидві частини напали в лісі одна на одну й зчинили між собою довготривалий бій. Згодом самі большевики розповідали, що через бандерівців вони самі зі собою билися і мали значні втрати в людях.

МАЛИЙ ВАСИЛЬКО

На українських землях в час дій УПА навіть десятилітні хлопці старалися працювати на користь УПА. Мені пригадується один такий хлопець-школяр, учень третьої класи вселюдної школи в селі Лозина біля Янова. Васильком його звали.

Вояки червоноармійці любили деколи брати молодих хлопців на автомашини і возили їх зі собою по терені. Деколи по школі і Василько любив поїхати з червоноармійцями в ліс по дрова, а деколи навіть десь далше. Одного разу поїхав був аж до Львова. В часі таких поїздок Василько любив приглядатися до всього, що діється довкруги, й опісля розказував повстанцям про те, що бачив чи чув між москалями. Саме в день поїздки до Львова Василько побачив, що Янівським шосе поїхало багато російського війська в сторону Янова. По дорозі до Янова затрималися в селі Домажир, де й заквартирували на ніч. Про це Василько повідомив нашу сотню зараз-таки, того самого вечора. Наша сотня зараз залишила село Лозина і відійшла на квартири до села Млинки.

Василько часто любив придивлятися, як ми чистимо зброю. Одного дня в 1945 році наша сотня квартирувала в тому селі, де жив Василько. Після обіду ми мали чищення зброї в саді. Тут незаметно з'явився малий Василько, якого усі друзі любили. Ройовий спитав його — "Що новенького"? Хлопчина відповів, що в селі спокійно, а по хвилині похвалився ройовому, що й він також вміє розібрати і зложити кріса. Ройовий усміхнувся і запитав, де Василько цього навчився.

— Я багато разів бачив, як мій тато розбирав і складав кріса.

По такій відповіді ройовий з цікавості казав другові "Берестові" дати Василькові порожнього, без набоїв, кріса, щоб хлопчина доказав правдивість своїх слів.

По кількох хвилинах кріс був розібраний, але зі зложенням назад Василько мав трошки більше труднощів, та все-таки зложив.

Це тільки один приклад, як малі хлопці цікавилися зброєю і помагали працювати в розвідці для УПА. Батько Василька боровся в сотні к-ра "Чорноти". Загинув у бою з большевиками весною 1946 року в Яворівщині. Василько, після війни, проживав у Львові.

УСПІШНА ЗАСІДКА

Одного червневого дня 1945 року сотенний "Глухий" дістав повідомлення, що цього дня по обіді дві большевицькі автомашини мають перевозити харчі, зброю і взуття на полігон біля Жовкви.

Сотня "Глухого" квартирувала на той час в Рокитнянському лісі, не більше двох кілометрів від полігону. Довідавшись про переїзд автомашин поблизу місця квартирування сотні, к-р "Глухий" покликав ройового "Кармелюка" і доручив йому влаштувати засідку на перехрестю шосе Львів — Жовква.

Около години другої по полудні стрільці "Кармелюка" вчули гуркіт автомашин, які наближалися до місця їхньої засідки. В один момент рой. "Кармелюк" вискочив з рову і визвав шофера першої машини до затримки. За першим задержався і шофер другої машини, а тоді "Кармелюк" визвав інших шоферів і солдатів — яких було по двох на кожній машині і один лейтенант, — вийти з автомашин.

Шофери вийшли, а старший лейтенант відмовився, і в цей же момент солдати почали з крісів стріляти по нас. На наказ ройового ми відкрили вогонь, і в кілька секунд пізніше солдатів не стало між живими, а старшого лейтенанта ми забрали зі собою на допити.

Здобутими автомашинами наші два стрільці-шофери завезли нас усіх зі здобутим майном у Рокитнянський ліс, де вже чекав на нас сот. "Глухий" зі своїм відділом.

Переглянувши здобуті харчі, одяг і взуття, к-р "Глухий" доручив відвезти все до сотні "Волоцюги", бо наша сотня була заготовлена у все, наколи в сотні "Волоцюги" стрілецьтво відчувало браки.

Здобуті вантажні автомашини ми зараз спалили в лісі. В тій нашій акції ми не мали жадних втрат, навіть ні одного раненого вояка.

СЕКСОТКА ОЛЬГА

Ольга була дочкою Юрка і Параньки Ониськів. Її батько з молодих літ працював у Рокитному в дідича, поляка Ішковського, звичайним робітником. За добру службу Юрко отримав від дідича нагороду — посаду гайового. Це зовсім не перешкоджало місцевим людям називати його чорним польським перекінчиком.

Ольга була найстаршою між дітьми Ониськів. Крім неї, були ще сини Володимир і Роман. В 1938 році Ольга одружилася з пожилцем с. Рокитно, Олексою Мариняком. В 1940 році, за кілька місяців по першій приході большевиків у Західню Україну, на сам Святий вечір енкаведисти обступили лісничівку, де жили Ониськи. Батькові і наймолодшому синові Романові вдалося втекти задніми дверима в ліс, а матір і старшого сина Володимира большевики вивезли на Сибір, де вони провели 6 років на тяжкій праці.

Під час Другої світової війни український нарід вступив у боротьбу проти німецького й московського окупантів. У липні 1944 року Юрко зголосився до УПА і був приділений до сотні "Глухого" як заготовчик харчів. Уже в перших днях друзі помітили, що Юрко не був вдоволений з сотні, яка безперестанно мусіла оберігатися від ворога.

Роман довгий час скривався на власну руку, однак большевики під час генеральної облави в червні 1945 року доглянули його через далековид на дереві біля Ясниць, недалеко містечка Янова.

Наприкінці червня 1944 року також Ольжин чоловік Олекса вступив до сотні "Глухого". У той сам час станичний П. Фурик призначив Ольгу працювати в підпіллі зв'язковою. Крім неї, ту саму працю виконувало ще четверо дівчат.

В серпні 1944 року Олекса випросився у сотенного на кілька годин додому, щоб допомогти жінці привезти з поля снопи. Большевики зловили його в хаті, забрали до тюрми у Львові, а по кількох днях вивезли в Донбас, де він ще в 1973 році перебував на чорній праці без права повертатися додому. Ольги, можливо, з огляду на малу дитину, большевики не забрали. Другого дня вона сама поїхала до Львова на команду міліції, щоб передати Олексі одягу і щось з харчів, але не одержала на це дозволу.

Вернулася Ольга додому, і ніби все було по-давньому; вона

далі сповнювала розвідувальну службу в десятих селах свого району, але кмітливіші підпільники помітили, що відомості, які Ольга збирала, були не так на користь УПА, як радше большевиків, наприклад: її цікавило, чиї доньки й сини працюють для рідного підпілля. Незабаром зв'язкові дівчата, стрінувшись з Ольгою в сусідньому селі, ствердили, що Ольга стала донощицею для большевиків. Станичний негайно вислав двох зв'язкових до Рокитного, щоб закликати тамошнього станичного до обережності.

Більш-менш в той сам час Ольжин батько Юрко втік зі сотні до большевиків, заявляючи, що бандерівці забрали його силою до УПА. Саме тоді большевицький режим проголосив амністію, обіцяючи помилування підпільникам з УПА, які добровільно залишать боротьбу. Однак помилування всі не дістали, тільки такі дезертири і зрадники, як Ольжин батько. Його большевики пустили додому й поставили на ту саму працю гайового в Завадівському лісі, яку він мав за Польщі. Ольга також проживала з сином на своїм господарстві в Рокитному і продовжувала розвідку на два боки — для УПА і для большевиків, від яких одержала докладний плян праці.

Перед Різдом 1945 року Ольга, маючи договорення з енкаведистами, запросила до себе на Святу вечерю командира і кількох старшин з нашої сотні. Це був плян схопити або знищити к-ра "Глухого" та к-ра боївки "Шаха", які в той час найбільш дошкулювали окупантові. Однак сотня вже була запрошена на вечерю на присілок, де було кільканадцять господарств.

Мені припало бути на вечері в одного з господарів-інвалідів. Гістьми на вечері були також два друзі грузини. Їм дуже сподобалися традиційні українські різдвяні звичаї.

По вечері командир подякував господареві за гостину та згадав кількома словами, за що бореться УПА. Друзі заколядували, а командир задумав піти в село й побажати зв'язковій Ользі веселих свят. Він передав команду своєму заступникові — старшому чотовому М., а з собою взяв командира боївки "Шаха", ройового "Бурака" з кулеметом і мене. В селі було тихо, ніхто не колядував.

В Ольги ми застали на вечері секретаря сільради Підгірного та Гоя, хлопця з сусідства, що зараз же зголосився повнити

службу стійкового надворі. Ольга гостинно припрошувала нас спершу до чарки, а далі до їжі. Секретар непомітно вийшов з хати і за кілька хвилин повернувся з двома пляшками самогону. По кількох хвилинах командирові прийшло на думку подивитися, як той сусідський хлопець нас пильнує. Щоб про це переконатися, не треба було виходити надвір, бо к-р "Шах" крізь шибку в дверях ганку побачив на подвір'ї кількох енкаведистів.

— Ми оточені! — крикнув "Шах" від дверей.

— Бог з нами, і ми з Богом їх переможемо! — відповів сотенний.

"Бурак" уже стояв з кулеметом, готовий до дії. Як тільки ми відчинили двері, кулемет плюнув просто перед себе вогнем. Рівночасно обидва командири кинули на подвір'я гранати. Серед гуку й диму ми в чотирьох вискочили надвір і пустили ще одну серію по заскочених "башлаках". На подвір'ї зчинився великий крик, москалі почали втікати через вулицю до ріки й далі в ліс. Ми в той час подалися поза сусідню хату на битий шлях і попрямували до мосту. На мості стояла застава з двох енкаведистів, їх тіла вмить полетіли під міст.

На подвір'ї Ольги впало четверо енкаведистів і кількох було поранених. З нашого боку був ранений у ліву руку тільки к-р "Глухий".

Звичайно бувало, що оселю, де відбувся наскок на комуністів, палили, а родину забирали на Сибір. Ольги не рушили з її дому, і це було для нас ще одним доказом, що вона працює в большевицькій розвідці. Однак на Новий рік, 14 січня 1945 року, вночі енкаведисти забрали з того села на Сибір 16 родин, що мали синів в рядах УПА. Щоправда, тієї самої ночі забрали й Ольгу з сином, але зі Львова, з залізничної станції на Клепарові завернули її додому. Це напевно була "нагорода за добру працю". По кількох тижнях вуйко Ольги, О. Онисько, написав з Сибіру до знайомих листа з проханням передати його синові в УПА, а потім сотенному. В листі було написано: "Нас усіх видала Юркова Ольга. За те вона дістала кількасот рублів, ще й украла мішок муки з транспорту на Клепарові; нас завезли на Сибір, у Красноярський край, Рибинський район і прочитали присуди, на скільки років хто засуджений".

На початку червня 1945 року Ольгу схопили наші друзі з

УПА в сусідньому селі на розвідці. Передано її нашому станичному, а той передав її до нашої сотні. Секретар сільради Михайло Підгірний тієї самої ночі втік до Львова і там переховувався. Хлопця Гоя, який на Свят-вечір стояв на стійці, большевики пустили зі Львова додому, бо він сказав, що його до того примусили.

Ольгу взяли наші на допити. Вона дуже твердо трималась і взагалі до нічого не хотіла признатися. По кількох годинах Ольга заявила бажання піти "на сторону" — може, думала, що цим способом їй вдасться втекти. Але службовий підозрівав хитрощі і весь час мав її на оці. Поки Ольга повернулася, командир і слідчий знайшли в рукаві її плаща довідку від НКВД з її власноручним підписом. Почалися дальші допити, але Ольга не знала, що довідка вже в наших руках. Вона продовжувала заперечувати свою вину, але, коли їй показали довідку, вона стала, мов німа.

— Чи це твій підпис? — запитав слідчий.

— Так, це я сама підписалася.

Наступного дня на лісовій галяві відбувся над Ольгою польовий суд у присутності двох сотень повстанців. Суд засудив Ольгу на кару смерти.

— Так, друзі, — заявила Ольга, — за те, що я зробила для УПА і для своїх людей, я варта від вас партизанської кулі.

— Ти, зраднице, не варта партизанської кулі, а шнурка на шию! — загукали друзі.

Все ж таки справу закінчила куля, а не петля. Стратити Ольгу зголосився її двоюрідний брат із сотні "Глухого".

Коли Ольжиного батька повідомили, що його дочку Ольгу покарано смертю за зраду і шпигунство на користь комуністам, він сказав:

— Ви це пізно зробили — їй це давно належалося. Я навіть не міг її відвідати як свою дитину, бо до неї кожного дня таємно приходили енкаведисти.

Стало теж відомо, що Ольга була заражена венеричною недугою, так, що нікому з повстанців не було вільно з нею вітатися.

Коли під осінь 1946 року повернулася з Сибіру Ольжина мати зі старшим сином Володимиром і наші друзі розказали їй, за що Ольга загинула, мати відповіла:

— Добре зробили! Не жалую за такою дочкою!

Тут варто б ще додати кілька слів про двоюрідного брата Ольги, друга "Болька".

У грудні 1946 року "Глухий" і 11 стрільців були на постою в с. Поляни біля Жовкви.

Надвечір упав невеликий сніг і прийшла досить морозна ніч. Кругом села були великі ліси, й тому большевики часто влаштували там облави. Щоб не наражувати села на ворожі знущання, командир залишив село. Як тільки стемніло, він пішов у найближчий ліс до старої криївки, щоб тут переночувати. Біля криївки чотовий "Коля" призначив для кожного стрільця по дві години стійки. По чотирьох годинах стійки "Бурака" замінив "Болько". І саме тоді він здався живим у руки большевикам — без єдиного пострілу, не заалармувавши друзів у криївці. Коло 60 большевиків оточили криївку, дико вигукуючи: "Здавайсь, бандьори!"

Командир і десяток його стрільців не дали себе залякати. Криївка мала два виходи, і з обох боків полетіли на большевиків ручні гранати. Ворог попав у паніку і почав відступати. В той момент вискочив з криївки кулеметник "Бурак" і відкрив по них вогонь. Це використали решта друзів, вибігли наверх, і почався завзятий бій, у якому загинули наші три друзі, та один був ранений в ногу. Ворог мав десять убитих і кількох ранених.

Зрадника "Болька" большевики забрали до Львова й посадили в тюрму. По кількох днях "Болька" викупив його дядько, М. Онисько, що був головою сільради. Незабаром "Болько" одружився з комсомолкою і зажив з нею на постійне у Львові.

З Полян большевики вивезли всіх людей, а їх господарства розібрали, залишаючи там пустку.

Батько "Болька" походив з великої родини. Мав 6-ох братів, але Україна ні з одного помочі не мала. "Болько", до речі, це Олекса Онисько — той сам, що застрілив свою двоюрідну сестру, сексотку Ольгу. Пізніше сам став зрадником.

ВЕЛИКДЕНЬ У ЛЬВІВСЬКОМУ ЛІСІ

Наша сотня під командуванням сот. "Глухого" постійно перебувала в рейді, зводячи безупинно завязті бої з большевиками. Весною 1945 року сотня мала великі успіхи у боротьбі з большевиками й вславилась багатьма перемогами над ворогом. Таких часів не можна забути ніколи.

У Великодній четвер вечором наша сотня перейшла з Жовківського лісу у Домініканські ліси біля Львова. Ці терени були нам уже знані з попередніх наших рейдів, а навіть деякі околичні люди знали нашого командира "Глухого" і поодиноких друзів. Тут-то "Глухий" задумав відсвяткувати день Христового Воскресіння. Сотня розмістилася на горбкуватому терені в густій пахучій культурі, яка межувала від заходу з грубим буковим лісом, а від півдня була гарна невелика поляна і маленьке лісове озеро. У п'ятницю раненько сотня нав'язала контакт з місцевим кущем цього терену. Того самого дня господарські чинники заготовили харчі для сотні на два дні; в суботу це все було вже на визначеному місці. Цього самого вечора сотня одержала запрошення на святкове снідання до сусіднього села. Але так не сталося, як було заплановане. На самий Великдень в 6-ій годині рано розвідка донесла, що в сусідніх селах заквартирували большевики. Щоб не наражувати населення, командир "Глухий" рішив відсвяткувати Великдень у лісі. Місцеві дівчата вже подбали про те, щоб свячене для нашого відділу винести до лісу. Коли сонце почало підводитися, в селі задзвонили дзвони, а наші думки полинули до своїх рідних... Около 9-ої години два юнаки і дві дівчини доставили свячене для нашого відділу. Командир "Глухий" намітив місце до спільного снідання. Стрільці розстелили на мураві коци й інше накриття, щоб дівчата могли приготувати нам свячене. Службовий старшина, чот. "Коля", зробив збірку відділу і здав звіт к-рові "Глухому", який, перебравши команду, подав наказ "До молитви!"

Відділ півголосом відмовив "Отче наш" і молитву українського революціонера: "Україно! Свята мати героїв..." Після молитви "Глухий" побажав друзям, за нашим старим українським звичаєм, "веселих свят" і дальшої витривалости в боротьбі за волю України. Згодом усі спільно заспівали радісне "Христос Воскрес".

По сніданню дівчата сказали командирові, що люди просять відділ на обід до села.

"Глухий" подякував за запрошення й жартуючи сказав, що може прибудемо. В 1-ій годині по полудні розвідники повідомили про появу большевицьких відділів у трьох сусідніх селах. Рівночасно розвідники поінформували про кількість "істребітелів" в кожному з цих сіл, яким большевики дали кріси і по 50 набоїв, щоб не допускали наших повстанців до села.

Около години 2-ої "Глухий" зарядив збірку і з усмішкою повідомив:

— Друзі! Підемо на обід!

Опісля розчленував відділ на три чоти і кожний чотовий дістав вказівки — що і в якому селі має вдіяти. Завданням кожної з чот було роззброїти большевиків і "істребітелів", забрати від них зброю і документи.

Моїй хоті, чотового "Коли", призначено село Ясниська. Інші дві чоти мали піти до сіл — Жорницька і Домажир.

Около години 3:30 ми незаметно ввійшли в село Ясниська. Скрито, садами підійшли в напрямі церкви, де вже дівчата співали і виводили гаївки. Зблизившись до церкви, ми завважили кількох большевиків, які через паркан приглядалися дівчатам, що грали гаївки. Ми їх заскочили так несподівано, що вони не ставили нам жадного опору. Роззброївши їх без одного пострілу, кількох стрільців відпровадили їх на збірний пункт. Опісля ми підійшли під хату, де було ще чотирьох большевиків, які забавлялися з дівчатами, що були їх доносицями. Тут нам справа так легко не пішла. Коли "Коля" закричав до них з-за криниці, щоб здалися, вони в цей момент викинули через вікно гранати і випустили кілька серій з автоматів. Коли хот. "Коля" побачив, що одна граната ранила нашого друга "Дона", подав команду: "Вогонь".

Нараз у хаті затихло. По хвилині з хати вибігла старенька жінка і кричить, що вони вже всі чотирьох побиті.

В хаті було трьох большевиків убитих і один ранений, який заховався в сінях за жорнами. Рівнож одна дівчина була ранена в ногу.

Тепер нам ще залишилися до роззброєння "істребітелі", яких було дванадцять. Вони рекрутувалися з елементу хиткого,

безхребетного, який волів іти на співпрацю з ворогом, як в наші ряди. З ними ми не мали жадної проблеми; по годині часу ми усіх їх дванадцятьох стягнули до одної хати, забрали зброю, і чотовий дав їм "певне поучення".

Наша чота повернула в призначене місце без жадних втрат. Друга чота, яка повернула з села Жорниська, роззброїла десять большевиків і "істребітелів", і також не мала жадних втрат. Третя чота була змушена ліквідувати большевиків силою вогнестрільної зброї. В селі Домажир 12 енкаведистів і кількох "істребітелів" гостилися в голови сільради при самогонці. Коли чота оточила хату і чотовий з двома стрільцями вскочили до середини, візвавши большевиків до піднесення рук, в той же момент один большевик за столом впав на підлогу і випустив довгу серію з автомата по наших. Стр. "Пожар" зістав тяжко пострілений в живіт. Тоді на наказ чотового вороже кубло було знищене до тла безпощадним вогнем наших вояків.

Тяжко раненого "Пожара" друзі забрали зі собою, де він при відступі й помер. На другий день свят ми мали сумний обряд, похоронивши в селі Торича незабутнього друга.

Цього незабутнього Великодня 1945 року наш відділ роззброїв і частинно зліквідував 36 енкаведистів, роззброїв около 35 "істребітелів", здобув один тяжкий кулемет, типу "максим", 9 автоматів, 46 крісів, 6 пістолів та інші трофеї. З нашої сторони був один убитий і один легко ранений.

*Мирон Пашуля ("Скірка")
з с. Дуньковички,
спецкур'єр в Ярославщині.
Загинув у дорозі
на Україну з Закерзоння 1947 р.*

ЗНИЩЕННЯ ВОРОЖОЇ СТЕЖІ

З кінцем червня 1945 року наша сотня під командуванням к-ра "Чугайстра" повернулася з далекого рейду до Рокитнянського лісу. У той час наша сотня вже не була в повному складі, бо в щоденних боях з ворогом ми мали щораз більше вбитих. Терен, до якого ми повернулися, був сильно загрожений. По селах квартирували московські спецвідділи, так, що годі було спокійно втриматися довше на одному місці. Але, незважаючи на те, наша сотня теж не давала спокою московським окупантам, шарпаючи їх особливо ночами. Про один такий фрагмент хочу тут згадати.

Після короткого постою в Рокитнянському лісі під селом Буда, під вечір наша сотня перейшла до невеликого села Зелів, де була запланована для нас вечеря. В селі панувала нічна тиша. У віддалі трьох кілометрів від села лежало шосе Львів — Янів — Яворів, яким щонаочі переїздила великим трактором большевицька патруля з шістьох солдатів. Про це наш командир мав вже точну розвідку.

По вечері ми відійшли за село, і там командир нам сказав:

— Друзі, сьогодні маємо зробити на шосе несподіванку "чубарикам". По-перше, маємо підмінувати міст, і по-друге, перетяти електричні дроти!

Була година дванадцята ночі, довкруги вже було тихо, тільки десь-не-десь гавкали собаки. Підійшли ми полями понад річку до шосе, де був великий дерев'яний міст. Виставили два кулемети на заставу, а наші сапери швидко, впродовж кількох хвилин, "вдекорували" міст мінами. Відійшли ми в "запілля", але патрулі на шосе щось довго не чути. Та ми мали ще іншу роботу. Яких двісті метрів за мостом підрізали один з головних електропровідних стовпів, підв'язали довгий шнур, запрягли коні до шнура, потягнули разом з кіньми і так звалили стовп на землю. Дроти порвалися, і в один момент згасло все світло на лінії Львів — Янів. Також телефонна лінія була перервана. Не минуло

й пів години, як вже большевицька патруля наїхала на підмінований міст і з гуком вилетіла в повітря. Трактор згорів, а вся його залога загинула.

Тієї ночі ворожі відділи заблюкували всі сусідні села і дороги. Ми, зробивши своє, без перешкод перейшли у Жовківські ліси біля полігону. Там ми один день відпочивали. А наступної ночі чекала нас нова подібна робота в селі Малихів.

МАЛИЙ ПЕТРУСЬ І НКВД

Десь в місяці липні 1945 року до села Дубровиця приїхало около сто енкаведистів і почали по-бандитськи грабувати селян, шукаючи по хатах і стодолах за бандерівцями і за криївками.

В одній хаті допитували жінку за її чоловіка, який був в рядах УПА. Вона їм відповіла:

— Ви мого чоловіка забрали і з'їли, а нині даром чіпаєте мене.

Не отримавши бажаної відповіді від жінки, вони залишили її у спокою, та за те взяли на допити її десятилітнього синка Петруся.

— Де твій батько? — питали.

— При війську, — відповів хлопчина.

— При якому війську?

— При такому, як ви.

— Чи твій тато приходить з війська додому?

— Ні. Тато десь далеко служить при війську.

— В якому місті?

— Я не знаю.

— Чи ти бачив, яке тато має оружжя? Чи тато пише додому?

— Ні.

— Чи твій тато приходить ніччю додому?

— Ні.

Вкінці енкаведисти назвали малого хлопчину "бандеровскою сволоччю", пограбували, що могли, особливо харчі, та на той час навіть не дозволили господині ввійти до хати. Так ото поступали вони з нашим народом, на нашій рідній землі.

СУДЬБА ДВОХ РОЗВІДНИКІВ

В 1945 році під осінь, біля села Жорниська, большевики оточили двох українських повстанців сотні "Глухого", які були вислані на розвідку. В нерівному бою один із них був убитий, а другого ворог залапав живим.

Тіло вбитого забрали до села й положили на мураві біля сільради. Зганяли туди людей, щоб пізнавали повстанця, а можливо, й рідна мати прийде і, не здержавши жалю, признається, що це її син? Найбільше таки зійшлося молодих дівчат і хлопців, яких енкаведисти допитували, що це за один.

Другому повстанцеві, що здався живим, енкаведисти на шию заклали шнурок, спускали його у воду в криниці і витягали назад, щоб такими нелюдськими тортурами змусити його до вказання їм, де стоїть сотня і де є побудовані криївки. Та ці тортури не помагали; повстанець нічого не відповідав, аж вкінці втратив притомність. Непритомного почали катувати прикладами крісів, і в той час малі дівчата почали кричати. Енкаведисти зараз забрали скатованого воїна, вкинули на автомашину і від'їхали в напрямі Львова. Згодом ми довідалися, що нашого друга повстанця розстріляли.

ЗАГИБЕЛЬ "ЧЕРВОНОЇ МІТЛИ"

Надворі стояв золото-багровий жовтень 1945 року. Ці гарні соняшні дні та прохолодні зоряні ночі, сповнені драматизму визвольної боротьби, не забудуться ніколи.

На той час наша сотня в складі 124 стрільців, під командуванням к-ра "Глухого", перебувала на постою в лісі Копанка біля Жовкви. Цей ліс большевики вважали головним осередком діяльності УПА.

На захід від Копанки лежало село Поляни, а на схід — Мокротин. До Мокротина збиралася наша сотня зайти на вечерю, але надвечір прибула з Сокальщини розвідка з вісткою, що від Кам'янки Струмилової посувається на захід большевицька бойова група особливого призначення, т. зв. "Червона мітла", завданням якої є винищувати український повстанський рух. Нам уже раніше було відомо, що "Червона мітла" не тільки веде завзяті бої з повстанцями, але також знущується над селянами і по селах грабує, що попаде під руки.

Наступного дня надвечір наша сотня розквартирувалася в Полянах. Це село тягнулося долиною й межувало на сході з Домініканським лісом, а на заході — з Майданським. Тоді воно було досить заможне й свідоме село, тут була церква, кооператива й кілька крамниць. У той час большевики рідко туди заходили; мабуть, ще пам'ятали, як у серпні наша сотня, спільно з сотнею к-ра "Волоцюги", звела з ними два завзяті бої, завдавши їм дуже важких втрат. Обидві сотні, що діяли в цьому терені, держали постійний зв'язок і, коли була потреба, взаємно собі допомагали.

Третього дня над ранком наша сотня зупинилася на постій у Майданському лісі, не більше як два кілометри від села Дусиренка. Тут розвідка донесла, що минулої ночі "Червона мітла" зайняла Мокротин. Всю ніч наша сотня перебувала в гострому поготівлі, а потім ми перейшли даліше у глибину Майданського лісу.

Вислані в терен розвідники, повернувши, повідомили, що червоні вступили до села Поляни, заборонили будь-кому виходити з села і почали грабувати людей. Це була для нас дуже прикра і хвилююча вістка, бо в цьому селі ми залишили кількох ранених стрільців, а з ними двох лікарів і одну дівчину

санітарку. Лікарі, по національності грузини, втекли були з Червоної армії і зголосилися до УПА.

Незважаючи на велику небезпеку, хлопчина з Полян, Івась, що мав брата в нашій сотні, якось непомітно прокрався поза верби на край лісу і розповів нашим розвідникам, що червоні схопили обидвох лікарів і дівчину, яка була санітаркою, а також працювала в розвідці.

По обіді червоні залишили Поляни. Обох лікарів поставили на чолі колони й наказали провести їх коротшою дорогою через Майданський ліс до села Дубровиця. Вони, мабуть, задумували пробратися далі на захід, в напрямі большевицького військового полігону. Наша стежа безперестанку спостерігала через далековиди рухи ворога в лісі.

Недалеко від Дубровиці в лісі простягалася невелика балка, де було дуже зручне місце для засідки, що й використав командир нашої сотні. Стрільці зайняли становища по обох боках балки на віддалі пострілу. Два скоростріли вислали на заставу від села Дубровиця. Командир дав наказ по лінії, щоб на його перший сигнал негайно відкрити густий вогонь по ворогові.

Ждемо нетерпляче на сигнал. На віддалі яких трьохсот метрів від нас появилася передня ворожа стежа, а за нею розстрільною вступила в балку решта колони. Надходить рішальна пора!.. Долоні судорожно стискають рушниці. Ще хвилина, ще секунда і...

— До бою! — крикнув наш командир.

Заторохотіли повстанські скоростріли. На ворога несподівано посипався град куль. Ворог ще намагався ставити спротив, але не мав виглядів на оборону. Наш перехресний вогонь зламав його і знищив. Балку вкрила сотка мертвих тіл. Ті, що їх якось пощадили повстанські кулі, підняли руки вгору і здалися в полон, їх було небагато — всього п'ятеро. На жаль, мимовільними жертвами цього бою стали теж наші лікарі, схоплені большевиками. Вони також загинули. По нашій стороні було трьох убитих і кількох ранених. Зате ославлена "Червона мітла" перестала існувати.

Ми вступили на бойовище, щоб оглянути військовий виряд, передусім зброю большевиків. Усе це виглядало бідно: у них були звичайні піхотинські рушниці і тільки кілька

автоматів. Те, в що вони були зодягнені, важко назвати одностроями. В одного бійця був на лівій нозі черевик, а на правій — чобіт. Запасу харчів у них майже не було, крім того, що кожний мав причеплених до паса кілька бляшанок, а в кожній була жменя зерен жита, ячменю, бобу чи кукурудзи. Та й це було не армійське, а пограбоване у селян.

Так безславно пропала "Червона мітла", завданням якої було вимести українських повстанців з рідних лісів "Розточчя". Сталося навпаки — її розторощив каральний кулак УПА, гідно відплатившись за вбивства і терор та грабування безборонного населення.

Третього дня після розгрому "Мітли" роздратовані большевики влаштували велику облаву в лісах. В селі Поляни їм пощастило спіймати живим бунчужного "Дмитра" з нашої сотні. Разом з ним у нашій сотні служили два його сини.

Для постраху большевики вирішили замучити "Дмитра" таки в Полянах на очах селян. Прив'язали його при дорозі до дерева, били й глузували над ним. Згодом, в присутності жінок і дітей, яких силоміць зігнали дивитися на страту, застрілили "Дмитра" і, залишивши його тіло при дорозі, відійшли. Своєю смертю заплатив наш героїчний бунчужний за загибель сто дванадцяти червоних бійців у Майданському лісі.

МОСКОВСЬКИЙ ПІДСТУП

Зима 1945 року була холодна, багата в сніжні завії. Українські повстанці прикро відчували труднощі зими, багато хворіло на перестуду. Але час ішов вперед, зима проминула й прийшла весна.

Цілий місяць лютий наша сотня квартирувала в Домініканському лісі. Спеціально на зиму ми побудували там два бункери, в яких можна було помістити 100 осіб і запаси харчів. Правда, в бункерах було душно, відчувався брак повітря, було вогко, але ми так привикли з друзями до лісового підземельного життя, що іншого і не уявляли собі. Були задоволені, хоч життєвий шлях був важкий і небезпечний. В бойових обставинах, віч-на-віч з жорстоким ворогом, повстанець завжди мусить бути дуже обережний, мусить мати добрий зір і слух, зокрема взимі, коли глибокий сніг поликає кожний звук ворожого руху.

А ворог не спав. Хоч наша криївка була глибоко в лісі, і зверху виглядала немов опущена і забута, а близько і дальше не видно було жадної людини, проте знайшлися сексоти, які підказали большевикам, що в Домініканському лісі, в такому-то пункті, квартирує законспіровано сотня "Глухого" і боївка "Кармелюка".

При кінці місяця лютого 1945 року большевики зробили на цей ліс велику облаву. Наша сотня звела з ними короткий, але завзятий бій. По большевицькому боці було дев'ять убитих і багато поранених, по нашому — один убитий, двох поранених. Після бою наша сотня відступила, бо ворогові прийшла велика військова допомога, а наше командування не хотіло доводити до зайвих втрат у сотні. В боях з москалями ми мали вже вироблений досвід, мали різні пережиття, мали успіхи. Ми знали, коли прийняти бій, а коли відступати. Ворог нас ненавидів, хотів знищити до ноги, бо скрізь наносили йому великі шкоди в людях і в матеріалі.

У 1944 році прийшов до нас москаль "Гриша", який говорив, що втік з німецько-большевицького фронту, і просився прийняти його до УПА. Він був кулеметником, добре знав свій фах.

Після довгих допитів наші старшини рішили його прийняти, але одночасно наказали добре слідкувати за ним. Повстанці в сотні привітали його також холодно. Але з часом "Гриша" виробив собі довір'я серед нас. В кожному бою він дуже добре вив'язувався з кулеметом, рвався вперед, і з його рук упало відносно багато большевиків. "Гриша" розправлявся скоро і справно з кожним нашим ворогом, що попався живим в його руки. На таке діло "Гриша" завжди був перший, і за це по якомусь часі він здобув собі довір'я в цілій нашій сотні. Нічого дивного, що на кожну важливу акцію чи засідку командир завжди давав у передову лінію "Гришу" з кулеметом, бо був певний, що ніколи не відступить. В останньому бою при кінці лютого наш "Гриша" сам убив кількох большевиків, а після цього нервово запитав командира: "Чому сотня відступила з поля бою, а не билася до перемоги?" Командир відповів, що в таку велику силу большевиків для сотні не було глузду продовжувати бій і понести зайві втрати.

Кілька днів після згаданого бою наша розвідка донесла, що в селі Бірки Домініканські заквартирували в одного господаря чотири енкаведисти, які перебрали нагляд над колгоспом у цьому селі. "Кармелюк" часто і залюбки робив наскоки на таких "асів". І йому вдавалися такі акції без жадних труднощів і людських втрат. Цього самого дня, як тільки розвідка донесла про НКВД в Бірках, наша сотня вечором увійшла в село Ясниська і зайняла квартири. Кругом була тишина. Після вечері можна було легко зорієнтуватися, що тієї ночі не все вояцтво буде радіти теплим відпочинком, бо недарма в окремі кімнаті сотенний відділу і командир "Кармелюк" довго обговорювали дальші пляни дій сотні. Після наради "Кармелюк" вибрав собі в нашій сотні трьох стрільців: бунчужного "Моряка", "Гришу" і "Сою" (тобто мене). Десь около півночі ми від'їхали до села Зелів. Там, щойно над ранком, "Кармелюк" сказав нам про мету нашого приїзду: ми маємо роззброїти чотирьох енкаведистів у сусідньому селі, які вигнали з хати нашого селянина, вивезли його з родиною на Сибір, а самі розгосподарилися в його хаті.

Рано, ще до сходу сонця, ми під'їхали на означене місце.

Тут я отримав наказ затриматися на одному подвір'ї з кіньми на заставі, а "Кармелюк" з "Моряком" і "Гришею" підійшли до дому, в якому спали чотири енкаведисти. Першим мав увійти до хати "Кармелюк", другим "Гриша", а третім "Моряк". І тут сталося щось неймовірне. В той момент, коли "Кармелюк" застукав у двері, "Гриша" двома пострілами з нагана звалив його непритомним на поріг, але негайно у відповідь зрадникові за його каїнове діло "Моряк" загнав йому в потилицю смертельну кулю з "фінки", а сам подався на означене місце, де чекав я з кіньми.

Так несподівано вийшла правда наверх: підісланий енкаведистами в ряди УПА москаль підступом, через трупи і кров, ішов до своєї цілі, брутально використовуючи наше довір'я до нього.

Через село Бірки Домініканські ми з "Моряком" подалися на конях до найближчого Завадівського лісу, а там добилися на визначене місце, де очікувала нас наша сотня.

Розлючені невдачею большевики ограбили наші два села і повернулися назад до Львова, забравши зі собою тіло вбитого "Кармелюка". Вони доставили його тіло до НКВД при Личаківській вулиці, там його одягнули і положили на виставове вікно, щоб люди дивилися. В такий дикунський спосіб енкаведисти приманювали зацікавлених людей, ловили їх, затягали до середини, випитували, тримали на допитах цілими днями, а деяких арештували і зовсім не випустили. Вони конче хотіли ідентифікувати особу "Кармелюка".

К-р "Кармелюк" походив із села Бірки Домініканські, з великої багатой родини. В родині було їх 11 братів і одна сестра. З ним, сім старших братів служили в УПА. П'ятох згинули в 1944 – 1945 роках в боротьбі з Москвою. Родина "Кармелюка" – правдоподібно – каралася в далеких сибірських тайгах довгі десятиліття.

Злочинний вчинок москаля "Гриші" став для нас ще одним доказом, що не вільно ніколи довіряти жадному москалеві, навіть тоді, коли він своєю працею і заслугами на полі бою старається доказати свою лояльність і прихильність та здобути наше довір'я. Вся історія українсько-московських взаємин

говорить про те, що москвин все і всюди буде запеклим, повним звірячої люті і ненависти, ворогом українців і української державности.

К-р "Кармелюк" був доброю, відважною людиною, він тверезо думав і був завжди опанований. Москвина "Гришу" він, хоч і з усією обережністю, прийняв в ряди УПА, йдучи по лінії стосованої в той час політики творення анти-більшевицького фронту поневолених народів, коли УПА приймала в свої ряди чужинців для пропагандивних цілей. Його загибель з рук підступного москвина в нічому не поменшила його доброї слави як одного з найвідважніших старшин і найкращих стратегів УПА.

РЕЙД НА ЛЬВІВ

1945 року була чудова осінь, але і їй мусів прийти кінець. Букове листя рясно вкрило повстанські стежки в лісах. Тільки де-не-де на деревах було чути сумне цвірінкання пташків, що певно тужили за теплим літом. На заході нависли сірі снігові хмари. Зима стояла вже за плечима.

22 грудня був соняшний, але досить холодний день. Наша сотня під командою к-ра "Глухого" зупинилася на постій біля лісової просіки – "лінії" недалеко села Поляни на Львівщині. По той бік просіки був зруб, там стояли стоси дров, по які щодня приїжджали зі Львова большевицькі солдати.

Десь коло години 2-ої по полудні приїхало дванадцять вантажних автомашин. У першому вантажнику біля водія сидів старший лейтенант, а в інших – тільки водії, всі при зброї. Поки вони зачали вантажити дрова на авта, наш командир задумав піти з ними "порозмовляти". Розмова тривала майже годину. Зброю від большевиків відібрано. Опісля наша сотня від'їхала на большевицьких автах до села Рокитно. В селі було спокійно. Сотня розмістилась на постій обабіч шосейного шляху. Ройові розставили стійки й вислали стежі на кінець села. Лейтенанта й большевицьких водіїв приміщено на одному господарстві під доглядом. Тим часом наш командир склав плян рейду, в якому мала взяти участь тільки частина сотні. Друзі, призначені до акції, мусіли мати большевицьку зброю й відзнаки на шапках і шинелях.

По вечері командир вибрав чотирьох друзів, що мали шоферський вишкіл і вміли добре їздити на большевицьких і німецьких вантажниках. Потім передав решту сотні своєму заступникові, старшому чотовому "Морякові", і визначив йому місце зустрічі на другий день уранці. Лейтенантові та большевицьким водіям мали дати їсти, тримати їх до півночі, а потім пустити вільно, хай собі їдуть.

Хвилина прощання, і 22-ох повстанців від'їхали до... Львова. По кількох перших мінутах їзди командир наказав зупинитись, подав нам кличку й відгук та розповів, на яку "роботу" їдемо до Львова.

Між нами було кількох друзів, що добре знали Львів та його передмістя, бо там народилися. Виїхали ми з Рокитного

й минули Бірки Домініканські. По дорозі стрічали наших людей, але вони не звертали на нас жадної уваги, навіть не догадувалися, що це їдуть українські повстанці. Ми були зовсім подібні до енкаведистів, що часто влаштовували по селах облави на "бандорів". Увесь час на автах ми співали большевицькі пісні.

Ось уже Брюховичі. Біля залізничної станції віддали нам салют советські вояки, думаючи, що це їдуть їхні військові "товариші". За Брюховичами виїхали ми на шосейний шлях, що веде через Магістратський ліс до передмістя Голосько. Тут, напроти фабрики дріжджей, посковзнулося наше перше авто і з'їхало в придорожній рів. Ми пробували випхати його на дорогу, але це нам не вдалося. Тим часом над'їхало авто, повне большевицьких солдатів. Наш командир дав знак, щоб зупинились, і попросив допомогти випхати авто на дорогу. Всі до одного зійшли з свого вантажника й випхали разом з нами наше авто на дорогу. В додаток ми дістали від них трохи бензини.

За кілька хвилин ми доїхали Замарстинською вулицею до Ягайлонської, потім звернули на вулицю Руську і зупинились на площі Бандурського, на розі вулиць Личаківської та Кармелітської. Тут приміщувалась на цей час головна квартира НКВД. На лихо, непередбачена затримка в Голоську попсувала наш плян. Щоправда, в приміщенні НКВД ми провели "чистку", але застали там тільки чотирьох катів — не тих, яких собі бажали.

Звідси поїхали на вулицю Кохановського під будинок, де мав приватне мешкання головний обласний кат НКВД, В. Харківський, спец від облав на повстанців. Вдома ми його також не застали, тільки довідалися, що за десять хвилин перед тим він вийшов з дому.

Вулицею Курковою попрямували ми до Жовківської. Тут спіймали двох большевицьких старшин, які вже Львова більше не побачили. Врешті ми опинилися на головному шосейному шляху зі Львова до Жовкви.

За кілька кілометрів убік від головного шляху лежить містечко Дубляни. Цю місцевість два наші друзі добре знали, бо ще недавно вчилися в тамошній Рільничій Академії. Ми під'їхали під будинок школи, дижурний без перепон відчинив

двері, і ми увійшли до середини, щоб skonфіскувати деякі шкідливі речі.

На подвір'ї командир глянув на годинник:

— Друзі, тепер пів на одинадцяту, але наше завдання ще не закінчене, — мусимо запастися чимось на прожиток. Кілька кілометрів звідси лежить село Грибовичі. Большевики мають там великий колгосп, а в ньому награбоване майно наших селян, вивезених на Сибір. Зробимо ще сьогодні наскок на цей колгосп і здобудемо те, що нам потрібне.

Командир наказав, щоб перший вантажник з двома скорострілами їхав просто на колгоспну браму, а другий має зупинитися на віддалі сто метрів на заставі. На брамі стояв вартовий. Не тямлячи, що діється, він навіть без клички відчинив браму і показав, де стоїть другий вартовий. Цього ми захопили у сні. Командир увійшов з кількома стрільцями до колгоспного будинку і без перешкод справився з кількома сонними "башлаками", які навіть не знали, що з ними сталося.

Там ми забрали чимало харчів, взуття, зброю — все, що було нам потрібне. Коли виїжджали, друзі намовляли командира, щоб підпалити колгосп, та він на це не дозволив, мовляв, шкода нищити худобу — корови, коні згинуть у вогні. Зачинивши браму, виїхали ми в сторону Жовкви, до села Мацошина. В тому селі ми замагазинували у "своїх" господарів здобичу, щоб було де порятуватися у прикру годину взимі. На ранок ми під'їхали обома автомашинами до Мокротинського лісу, і тут треба було закінчити "прогулянку", бо не стало пального. Ми підпалили машини, щоб комуністи ними більше не їздили. Опісля перейшли на край лісу біля Зарудець, де у визначеному місці чекала на нас наша сотня.

Так закінчився наш наскок на Львів уночі з 22 на 23 грудня 1945 року. На другий день ми роздобули львівську газету, де було написано, що 22 грудня вночі через Львів переїхало кілька сотень бандерівців. Насправді ж у рейді взяли участь тільки 22 повстанці.³

³ З. Соколюк ("Зенон Семенів") в "Українському Самостійнику" № 52 (310) від 25 грудня 1955 року в рубриці "Постаті українського підпілля", подаючи деякі персональні дані про к-ра чоти Володимира Зубчика ("Зруба"), говорить, м. ін., таке: "...Він прилучується також до виправи на Львів 17.12.45, яку робив відділ окремішнього призначення к-ра Даниленка-Кармелюка, яка мала незвичайно великі пропагандивні успіхи..."

По кількох днях большевики провели облави в напрямі села Зашкова. Акцією керував сам В. Харківський. Секоти донесли йому, що в цьому селі квартирує сотня повстанців. На ділі, це була тільки теренова боївка.

Відступаючи з села, боївка звела бій з комуністами, чотири енкаведисти полягли, а начальник НКВД, Харківський, був ранений в шию. Боївка вицофалася без втрат у бік найближчого лісу. Большевики пограбували селян і надвечір від'їхали до Львова.

У ВІДВІДИНАХ НА ЛЕВАНДІВЦІ

Було це зимою 1945 року. Помалу западав морозний вечір. Сніг падав через цілий день без перерви. Сотня к-ра "Глухого" посувалася від полігону в напрямі села Млинки. Ми перейшли шосе Жовква — Янів і через село Дусиренка вступили в Рокитнянський ліс. По кількох годинах важкого ходу ми добилися під село Ясницька на присілок Буда. Вислана наперед наша розвідка, ввійшовши в село, наткнулася на двох дядьків, які поверталися зі Львова з "форшпану". Дядьки сказали, що на дорозі не бачили жадного війська. Також у селі не було ворожих відділів. Командир рішив, що ніч будемо квартирувати в тім селі. Чотові і ройові дістали наказ виставити стійки на головних дорогах і стежі на краях села. Крім того, ще дві кінні розвідки від'їхали до сусідніх сіл — Жорницька і Зелів.

Квартири для нашого відділу були вже приготовані. Про це подбав станичний села і місцеві дівчата. Ми розташувалися на квартирах, головно в центрі села, у багатих господарів, яких сини були в нашому відділі. Стрільці добре почувалися в ogrітих хатах, чекаючи на теплу вечерю. Розвідка повернулася з заспокійливою вісткою, що в сусідніх селах теж спокійно.

Але декому з нас не судилося зазнати приємности довше погрітися в хаті при теплій вечері. Командир якраз перевів з чотовими розмову, у висліді якої вибрав собі шістьох вояків, в тім числі і мене. Короткий наказ — "Ідемо!"; і ми відійшли в дальшу дорогу. На дворі дальше падав густий сніг, так, що один другого ледве бачив. Тому, що цей терен був мені добре знаний, командир назначив мене провідником групи. Ми мали затриматися в селі Рясна Руська у зв'язковій хаті. До села було ще п'ять кілометрів дороги. Село знаходилося не більше як два кілометри від клепарівської станції Янівська-Львів.

По кількох годинах ходу ми добилися на призначене місце. В селі була тишина, тільки в колгоспному будинку ясно світилося і звідти долітав приглушений гамір. Для нас це не було страшне. Ми зайшли спокійно до зв'язкової хати. Родичі зв'язкової дівчини були нашими прихильниками. Господиня скоренько подала вечерю, а господар став на стійку. Ми перебули в теплій хаті півтори години і знову рушили в дальшу дорогу Янівським шосе.

Недалеко станції вже чекали на нас дві жінки в червоноармійських уніформах. Разом з ними ми зайшли до триповерхового будинку на Левандівці. Тут ми почувалися "як на фронті", бо зараз у третьому від нас будинку квартирували советські солдати. Про сон не було й мови, це ж бо місто, а не ліс. Перекидаємося вояцькими жартами. Наш кулеметник "Бурак" з уважно-серйозною міною запевняє нас, що "аж тут нам буде капут!"

В тому самому домі на першому поверсі містився кравецький верстат, в якому працювали наші люди, що займалися шиттям мундирів для червоноармійців, а також і для цивільних людей. Ці кравці подарували нам три пари вбрання, а за інших три пари ми їм заплатили.

Родина, в якої ми квартирували, це були кривні нашого командира. Ми там перебули п'ять днів і ночей. В середу над раном ми відійшли з Левандівки. Недалеко станції, на умовленому місці чекала вже на нас наша підвода, якою ми доїхали до села Бірки Янівські. Через день ми перебули в цьому селі, а вечором перейшли до села Діброва, де нас вже чекала розвідка з нашої сотні. Друзі з сотні були дуже здивовані, де то ми так довго були і звідки взяли нову уніформу. Командир жартуючи відповідав, що ми здобули їх на Левандівці.

ПЕРЕХІД НА ЗАКЕРЗОННЯ

В місяці серпні 1946 року в наш район біля Львова прибула з Яворівщини сотня "Бриля", яка мала завдання перейти на Закерзоння, тобто на терен "Людової Польщі". Наш к-р "Чугайстир" приділив зі своєї сотні до групи "Бриля" кількох своїх стрільців, у тому числі мене і друга "Дяка". При прощанні "Чугайстир" сказав мені такі слова:

— Друже "Соя", не май жалю до мене, що відсилаю тебе у рейд на Закерзоння. І там будеш мати змогу боротися за Україну та й може довше проживеш там, як ми тут. І може, ще не раз мене з вдячністю згадаєш...

Так, я сьогодні зі зворушенням згадую слова незабутнього командира "Чугайстра" і численних своїх друзів, з якими я разом боровся повних два роки, а які згодом усі загинули в боях на широких просторах України. Мені ж милосердний Господь дозволив і допоміг щасливо пережити не раз і дуже важкі обставини на Закерзонні, а згодом, при кінці 1947 року, перейти ціло пропагандивним рейдом у Західню Німеччину.

Наша остання вечеря перед вимаршем на захід була в селі Торича. Звідси ми помаршували через села: Возірське, Лозина, Ставки і Велике Поле. Ніч була доволі темна і тепла. Вийшовши з села Велике Поле, ми наближалися до Янівського лісу. Наша стежа маршувала яких двісті метрів поперед відділу. Праворуч від нас починався ліс, ліворуч тягнулося пасовисько. Дорога вела попри самий ліс. Наша стежа перейшла попри край лісу, не завваживши нічого підозрілого. Та кілька хвилин пізніше за нами залунала пекельна стрілянина в напрямі нашої сотні. Як виявилось згодом, на самому краю лісу була замаскована в бункері ворожа засідка з сімох осіб. В нічній темряві розпочався завзятий бій. Наш хорунжий "Мрія" подав грімко команду в російській мові — зробити розстрільну і оточити ріг лісу.

Віддаль між нами і ворожим гніздом не була більша як сорок метрів. Наші стрільці взяли ворога під перехресний вогонь, а потім закидали його гранатами. По кількох хвилинах бою знову запанувала тиша, ворожа залога була вибита до ноги. Ми забрали з бункера всю зброю і сім дощових палаток. Але й ми мали дві болючі втрати. Стр. "Авантура" поляг у першій хвилині бою, діставши через груди серію з ворожого

кулемета. "Крук", важко ранений, ще встиг промовити: "Друзі! Я хочу згинуть при вас!" і дострілив себе з пістоля. Ми не мали навіть змоги похоронити як слід наших друзів, бо ледве пару кілометрів від місця нашої сутички лежало містечко Янів і Лелехівка, переповнені московським військом, а перед нами пробігало головне шосе, яке ми мусіли ще перед прикриттям ночі перейти, щоб щасливо продістатися в Янівські ліси.

Над ранком ми прибули на визначене місце біля села Наконечне. Вдень ми придбали запаси харчів, а вночі переступили недалеко містечка Краківець лінію Керзона на захід. Наш перехід кордону не був легкий. Недалеко нас, на горбку серед поля височіла вежа, обсаджена ворожою алярмовою сторожею. На самому кордоні в бункерах чатували ворожі застави, що мали до помочі чуйних собак. Здовж лінії кордону в траві був простягнений кабель з алярмовими ракетами. Наша сотня нараховувала тієї ночі около сто вояків, з нами були дві жінки з малими дітьми, ми вели з собою теж чотири коні. У віддалі яких сто метрів від алярмової вежі, коли ми обережно переступали небезпечний кабель, на самому кордоні голосно заплакала хвора дитина. Ми всі припишкли, очікуючи кожної секунди алярму з вежі. Та заки ворог міг дати знати про себе, здолу залунав грубий голос нашого командира "Бриля": "Ей, Ванька, малчі, а нет — то твая галава слетіт с вишки!"

Мабуть, це допомогло, вартівник на вежі мовчав, хоч зовсім певно нас бачив і чув.

"Слава Богу! Ми вже на Закерзонні!" — шептали між собою друзі, віддаляючись спішно від небезпечного кордону.

Ми йшли полями до села, яке було напів спалене. З-поміж румовищ посипались на нас серіями ворожі кулі.

— От і привітали нас польські комунари! — сказав до мене "Хома", що поруч мене йшов в розстрільній.

Наші кулемети негайно дали вдвічі голоснішу відповідь противникові. Поляки швидко покинули свої становища і почали втікати поміж розвалинами хат геть зі села. Ми навіть не збагнули, скільки їх було на заставі.

Щоб все-таки дезорієнтувати ворога, "Бриль" змінив напрям нашого рейду та прискіпив маршове темпо. Ми ще до ранку щасливо перейшли чисті терени і прибули на умовлене місце в Ярославських лісах, де в той час оперувала сотня "Тучі". Там розпочався для нас новий етап боротьби за звільнення рідної землі від непрошених зайдів-займанців.

НА ЗАКЕРЗОННІ 1946 РОКУ

Здається, було це не так дуже давно, як незабутньої темної серпневої ночі наша сотня під командою сот. "Бриля" перейшла українсько-польський кордон на українській землі т. зв. Закерзоння. Десять годин тривав наш марш, поки ми добилися в Ярославські ліси. По дорозі ми мали два рази бій з ворожими заставами, і в одному з них ми втратили двох стрільців.

Перший день на новому місці ми почувалися не зле, бо довкруги панувала тишина і ми могли спокійно відпочивати. Другого дня наша сотня долучила до сотні "Тучі", яка постійно перебувала на Закерзонні. Місце постою нашої сотні було в гарному сосновому лісі. Не більш як 500 метрів від нас було село Воля Медведська. Під самим лісом жило трьох господарів, до яких наші вояки часто заходили по розвідку. В день нашого прибуття наш командир дав доручення віднести до села білля до прання. За кілька годин все було випране й дівчата розвісили білля по плотах до сушення, щоб скоро можна було його відставити до відділу. Але так не сталося. Після обіду наші командири підійшли на край лісу оглянути терен, в якому мали таборувати наші відділи. По дорозі вступили до господаря під лісом, щоб по вчорашньому марші помитися холодною водою в криниці. Та ще вони не встигли роздягнутися, як вже прибігла зв'язкова дівчина з повідомленням, що за селом польське військо підходить розстрільною на ліс, в напрямі нашого постою.

— От і маємо відпочинок на Закерзонні! — з усмішкою звернувся "Бриль" до "Тучі".

Обидва поспішили бігом до табору, щоб якнайшвидше зайняти з сотнями становища до бою. Чотові обидвох сотень вже зарядили були гостре поготівля, і по кількох хвилинах вояцтво вже в напруженні чекало на краю лісу на появу польських напасників.

Поляки певно не знали, що мали проти себе дві сотні УПА, тому доволі швидко і самовпевнено наближались до лісу. Нараз наші кулемети підкосили їм ноги і затримали їхній наступ. Багато з них почали втікати до заду, тільки ліве крило вперто намагалося ввійти до лісу. Однак це їм не вдалося, бо і тут наша перша чота їх розгромила. Рясно скропила ворожа кров поле бою.

Побачивши нашу перевагу, ворог почав відступати в напрямі села Воля. Бій наразі закінчився, але наші командири все мали на увазі, що за пару хвилин може наїхати більше польського війська і можуть другий раз зробити наступ на ліс. Щоб не наражуватися на зайві втрати, наші відділи залишили цей бойовий відтинок і відійшли в глибину лісу.

По обіді справді прибуло більше польського війська і зробили ще раз галасливий наступ на попередні наші позиції, де нас уже не було. Вони довго шукали за нами в лісі, але безуспішно. Під вечір ограбили кількох господарів в селі і забрали як трофеї наше білля, яке сушилося на плотах.

Цього дня в бою був ранений в праву руку стр. "Крис"; ворожі втрати були нам неznані. Наша сотня зараз відійшла около двадцять кілометрів глибше в терен. Під вечір ми затрималися на новому місці постою недалеко українського села Мачуги.

Другий тиждень нашого таборування на Закерзонні під селом Мачуги в Ярославщині був для нашої сотні вдалий. В старезному сосновому лісі вояцтво почувало себе дуже добре на здоров'ю. Дні були соняшні і гарячі, але ночі були холодні. Звідси нам було не дуже далеко до наших сіл Мачуги і Молодичі, де в кожній хвилині ми могли отримати точну розвідку про польське військо, відділи якого майже кожного дня появлялися в тих селах, щоб пограбувати наших людей. А ночами лишали сильні застави, щоб не допустити з лісу наших повстанців.

По кількох днях ворог впав на наші сліди і задумав повністю нас знищити. Одного дня вечором наш другий рій відійшов до села Мачуги по замовлені харчі. Через цілий день в селі був спокій. Нам добре знайомий господар вже підготував підводу з харчами до від'їзду. Перед виїздом із села ми вислали до переду стежу, а по кількох хвилинах виїхали з села на польову дорогу. Нараз за селом поляки з засідки відкрили по нашій стежі вогонь. Ми завернули підводу до заду, а самі зайняли бойові становища, щоб стримати напасників. По короткій перестрілці наша стежа вицофалась і долучила до свого роя. Ройовий "Гай" дав наказ відкрити вогонь з усієї зброї. Ворог відповів нам удвічі сильнішим вогнем. Ані ми не знали, скільки

є ворожого війська перед нами, ані ворог не знав точно про наш стан, бо ніч була дуже темна. В певному моменті поляки випустили білу ракету понад нас, щоб побачити, скільки нас є на полі бою. Але наш ройовий заздалегідь дав нам наказ не підноситися з землі і не стріляти, тільки пильно стежити, яка є сила ворога. В світлі ракети ми ствердили, що ворожа сила бодай у п'ять разів більша від нашої. Ройовий дав наказ засипати ворога ще раз сильним вогнем, а тоді вицофатися до заду. Але, видно, ворог думав, що ми хочемо його атакувати, бо перший залишив свої становища і відступив до села. В той же час ми намагалися продістатися до лісу, до якого було около пів кілометра. Ворог знов вистрілив ракету і почав нас обстрілювати поодинокими стрілами. Але це вже не було для нас страшне, бо ми вже були під охороною густого соснового лісу. Харчі з підводою залишилися за селом на полі, і польські грабіжники забрали їх собі. Наш добрий дядько втік живий до свого села. В цю ніч у сутичці під селом Мачуги загинув молодий і відважний повстанець друг "Дубина". Ворожі втрати нам не були знані.

Тої ночі наша сотня перейшла під село Пискоровичі, але і це село було обсажене сильними ворожими відділами, так що ми не могли туди дістатися і перевели цілий день в голоді. Та не минуло кілька днів, як наша сотня помстилася на ворогові за його пакості в іншому місці біля міста Ярослава.

СТЕЖА В ОКРУЖЕННІ

День 19 серпня 1946 року, святковий день Спаса, це для мене день, якого я ніколи в житті не забуду. Наша сотня під командуванням хор. "Мрії" бівакувала в гарному молодому лісі біля села Цитуля в Ярославщині. Недалеко від нас мали свій постій дві місцеві сотні — командирів "Тучі" і "Калиновича". Протягом одного тижня могли ми тут спокійно переводити свої щоденні військові зайняття, але на довший спокій "не хотіло дозволити" командування ВП.

Над ранком 19 серпня стежа з відділу "Тучі" повідомила, що до села Цитулі наїхало вночі багато польського війська, та що плянується велика облава в напрямі місця нашого постю. Наші командири зарядили негайно гостре поготівля, готуючись прийняти радше бій з ворогом, ніж відступати з табору. Я дістав наказ відійти з двома стрільцями в напрямі села Цитуля. Ми мали слідувати за напрямом просування ворога.

Коли ми дійшли до краю лісу, на пісковій дорозі ми побачили свіжі ворожі сліди і відразу зміркували, що ворог уже вспів розстрільною увійти в ліс. В лісі ворог змінив свій первісний напрям і почав наступати на наш табір з боку. Нам треба було якнайшвидше вертатися до табору і повідомити сотню про ворожі наміри.

Наша сотня була розташована на гарному горбочку, попід яким тягнулася маленька поляна, де ми щодня відбували свої справи. Коли ми наблизилися до місця, де звичайно була наша стійка, ми зі здивуванням ствердили, що стійкового немає. Обережно підсунулись ми ближче табору, міркуючи, що в зв'язку з готуванням сотні до прийняття бою стійки стягнуто ближче відділу. З табору виразно долітав до нас гомін голосів, десь близько шелестіли кущі. Нагло з-за куща чуємо різкий голос:

— Стуй! Кто ідзе?

Нам навіть на думку не прийшло, що це можуть бути поляки. Ми просто були здивовані, що наш стійковий нас так зблизька не пізнав. Та, зрештою, ми були в польських мундирах, отже свої могли нас взяти за поляків.

В ту хвилину понад нашими похиленими головами свиснула куля. Ми негайно залягли за корчами і уважніше

глянули кругом себе. На нас з кількох місць щораз більшою гурмою почали насувати польські вояки. Я відразу закричав до свого кулеметника:

— Бий серії по ляхах!

Між нами трьома і великою купою поляків розпочався завзятий бій. Поляки кричали до нас: "Не стжелай! Пшервій огень, то своє!", та одночасно щораз більше оточували нас з двох боків. Ми, стріляючи, почали перебігати з молоді культури в грубий ліс і в одному моменті вискочили на відкриту лінію. Але тут чатувала інша ворожа застава, яка негайно обстріляла нас з кулемета. Я раптово скрутився з болю, коли мене досягли ворожі кулі, раничи правий бік і потилицю. Саме тоді наш кулеметник "Просьняк" крикнув у розпачі до мене:

— Друже "Соя"! Ми вже тут пропали!

Я затиснув зуби з болю, але нічого не говорив про своє поранення. Стріляємо завзято далі і з трудом продираємось з грубого лісу назад в густу культуру. На перехресті двох доріг ми залягли в колючому кущі ожини, рішені битися до останнього набою. Ворог з галасом наближався до нашого слабкого "бастіону".

Нагло з неба линув густий, сильний дощ. Це був для нас порятунок з неба! Зі свого непевного укриття бачимо, як поденервовані дощем поляки вискакують на дорогу і тулячи голови між рамена біжать на місце своєї збірки. Ось і труба заграла до відходу. Слава тобі, Господи! Дощ врятував нас від зовсім певної загибелі.

Тут "Просьняк", приглянувшись ближче до мене, зашепотів занепокоєний:

— Друже "Соя"! А це що з вами? Що ви так змінилися на лиці?

— Я ранений, — відповідаю, — тільки не хотів вам того казати під час бою.

"Просьняк" з трудом стягнув з мене чобіт, куди наплило чимало крові з правого мого боку. Сама рана була не дуже велика, але куля залишилася в середині. Мене почала мучити гарячка.

Була година друга по полудні, як мої друзі, "Просьняк" і "Беркут", пішли подивитися, що поляки нарobili в нашому

таборі, а я залишився з кулеметом, на горбку при лінії. Ми мали в таборі змагазиновану бараболю, хліб, теплі коци, машини до шиття і два великі казани до варення. З того поляки забрали тільки коци і казани. Друзі принесли мені хліба і води, і так підкріпившись, ми спокійно чекали на друзів зі сотні.

Коло години десята тридцять ночі прибула розвідка з сотні "Калиновича". Від них ми довідалися, що наша сотня в останній хвилині відступила з табору і у віддалі яких двох кілометрів розбила доценту польську заставу.

Нас трьох долучили до сотні "Калиновича". Над ранком сотенний лікар "Вітер" зробив мені операцію і витягнув з рани кулю, яку я ще до нині тримаю на пам'ятку.

По кількох днях ми відійшли назад до свого відділу.

Коли я, підпираючись палкою, зголосив "Мрії" свій поворот до сотні, він похитав головою і сказав:

— Друже "Сою"! Ми про вас вже й звіт написали, що ви всі три загинули в бою з переважаючим ворогом. Даруйте мені, бо то через мене ви попали в таку халепу, через зміну пляну в останній хвилині... Тепер ви звільнені від стійки і від щоденних теренових вправ, аж доки ваша рана зовсім не загоїться.

Як стверджено ще того дня, у висліді перестрілки з нашою трійкою на стежі поляки мали трьох убитих, в тім один підстаршина, і кількох ранених. З нашої сторони тільки я був ранений.

МАРШ НА ПІДКАРПАТТЯ

4-го листопада 1946 року командир нашої сотні "Бриль" зарядив збірку у повному виряді і сам особисто перевіряв стан сотні, особливо стан зброї кожного вояка, стан запасних порцій харчів, одягів тощо. З огляду на конспірацію, вояцтво не знало причин такої поведінки командира, але всі догадувались, що хіба кудись підемо.

Около год. 3-ої по полудні ми залишили місце нашого дотеперішнього постюю й вирушили в напрямі на південь. Маршуючи, ми старалися оминати села, щоб не показуватися цивільному населенню і тим самим не розконспіровувати нашої прихвности в даному терені.

Була вже досить пізна пора ночі, як ми добилися до ріки Ослави, де на умовленому місці чекав на нас перевізник з поромом, бо перейти ріку було доста трудно: ріка була досить глибока й широка. Перевізник перевіз цілу нашу сотню на другий бік, за що командир заплатив йому польськими грішми і при тому застеріг, щоб дядько нікому не говорив про наш переїзд.

По той бік Ослави ми попали у відкритий терен, без лісів, де існувала потреба ще глибшої конспірації. Уже над раном ми переходили попри Кальварію, яку багатьох із нас мали змогу перший раз бачити, як місце святе. Незадовго ми добилися до маленького лісу, де прийшлося нам перебути цілий день. По цілонічному марші втомлене вояцтво спало до 2-ої години, та в той час командир не вислав нікого на розвідку, бо до села Новосілки було досить далеко, а запас харчів ми ще на один день мали. Під вечір ми вирушили в дальший похід, який тривав до самого світанку. Тут нам скінчилися відкриті терени, а почалося гористе Підкарпаття. Тут сходимо з одної гори на другу, а попід гори тягнуться маленькі села.

По обіді ми стрінули розвідку з сотні "Бурлаки", і по короткому часі ми добилися до їхньої сотні. Тут на гористому терені, в гарному буковому лісі квартирували три сотні — "Бурлаки", "Ластівки" і "Бродича"⁴, якими доводив курінний "Байда".

⁴ У записках денника сот. "Бурлаки" (В. Щигельського), під датою 16 листопада 1946 року, говориться, що в акції на містечко Динів брали участь відділи: "Бурлаки", "Громенка", "Ластівки", "Крилача" і "Мрії". (Див. "Літопис УПА", т. 13, с. 6). Сотня "Бродича" на той час оперувала в околицях Горлиць і Криниць, про що відомо з багатьох інших джерел.

В тамтих теренах ми спокійно перебули два дні, але вже третього дня польське військо зробило велику облаву на ліси, де ми квартирували. Наші всі чотири відділи вицофались звідти без боїв. В підгірських селах ми перебували ночами, а на день виходили в ліс. Люди тамтих околиць жили дуже бідно, але ділилися з нами чим могли. Давали нам жито, ячмінь. Ми мололи збіжжя на жорнах, а жінки пекли для нас хліб.

Одного ранку сот. "Бурлака" дістав розвідку, що з містечка Динова все військо виїхало на облави проти українських партизанів. Того самого дня, після обіду, курінний "Байда" перевів розмову з командирами відділів, а в кілька хвилин пізніше чотові почали приготовляти свої відділи до відходу. До заходу сонця обидві сотні маршували лісами, а вночі полями.⁵

В годині 10:30 ночі наша сотня затрималася над рікою Сян в такому місці, де була найплитша ріка до переходу. Ціла наша сотня перейшла ріку в повному озброєнні, не зважаючи на те, що холодна вода досягала кожному по шию. Натомість сотня "Бурлаки" не переходила через ріку, але маршувала шосе, що провадило до містечка Динова.⁶

На краю містечка к-ра "Бурлаку" затримав вартовий поліцай, який вимагав від "Бурлаки" "гасло". "Бурлака" відповів польською мовою, що це "наше войско враца з двудньовой облави на бандеровцув", та в цей же час вартовий був роззброєний і показав, де стоїть другий стійковий. Їх обидвох наші вояки взяли до неволі, і вони вже більше містечка Динова не бачили. В місті в цю ніч панувала тишина.

Перше — сотня "Бурлаки" заатакувала станицю міліції, яка зразу почала ставити сильний опір, але, бачучи безвихідність ситуації, усі міліцаї здалися, і всіх їх забрано в полон. Сотня "Бриля" наступала з другого боку містечка, від заходу.⁷

⁵ Як сказано в записках сот. "Бурлаки", в акції на Динів участь брали п'ять відділів (там же).

⁶ Політвиховники сотні "Бурлаки", "Клим" і "Зорян", у спогаді п. н. "Ми не знаємо неможливостей", подають, що всі відділи переправлялись через ріку Сян (див. "Літопис УПА", т. 16, с. 550).

⁷ У записках сотенного "Бурлаки" подано, що відділ "Мрії" тримав заставу від напрямку Перемишля (див. "Літопис УПА", т. 13, с. 6).

Також політвиховники "Клим" і "Зорян" говорять: "Скорше відійшли групи на застави під командуванням к-рів Мрії, Залізняка і Бартя". Дві останні групи — це підвідділи, якими командували чотові (див. "Літопис УПА", т. 16, с. 550).

На краю міста містився великий цвинтар, через який ми підсувалися розстрільною. Зараз при головній вулиці, яка тягнулася через місто, по правій стороні стояв ресторан, переповнений цивільними поляками, їм заборонено в той час виходити з ресторану надвір.

В певному моменті далися чути поодинокі постріли з дахів будинків. Це члени місцевої самооборони пробували нас безуспішно налякати. Знов на вулиці кількох цивільних поляків замішалися поміж наше військо і почали вголос кричати "Не стжеляй!". Їх треба було на місці покарати.

Стрільці сотні "Бурлаки" "вміло" зорганізували 8 підвод, які ми швидко заладували потрібними нам товарами, забраними з крамниць. Десь-не-десь в місті час від часу польська самооборона давала про себе знати пострілами, які нікого в нас не лякали.

Була уже пізна нічна пора, як усі наші підводи, заладовані харчами, матеріялами на одяг, шкірами та медикаментами, вирушили до від'їзду, а за ними і все вояцтво рушило в поворотну дорогу. Обидві сотні маршували шосейним шляхом, поки не почало світати. Тоді ми з'їхали в ліс і так лісами добилися до означеного місця постою.

Після такої вдалої акції вояцтво було вдоволене і ще більше мало охоту вести дальшу боротьбу з ворогами українського народу.

АКЦІЯ НА ТАРНОГОРОД

З кінцем листопада 1946 року п'ятьох нас повернуло на Закерзоння в Ярославщину із України, куди ми були вислані як кур'єри. По кількох тижнях ми повернули на місце постою, з якого ми вийшли були в кур'єрку, але нашої сотні там не застали. На наше щастя, в кілька годин пізніше ми стрінули стежу з нашої сотні, яка дала нам вказівки, в якому пункті лісу квартирує наш відділ.

Прибувши на місце постою, я зголосив командирові наш прихід, передав чотири штафети, кілька соток рублів, п'ять пар взуття, білля та розказав про ситуацію в Україні. Командир висловив своє вдовolenня з факту, що ми повернули без жадних втрат.

По кількаденному виснажливому марші нам належалося відпочити й пару днів не повнити стійки, але наші бажання залишилися тільки бажаннями. Наступного дня командири нашої сотні і сотні "Тучі" підготували плян наступу на містечко Тарногород, яке лежало окола 15 кілометрів від нашого місця постою. Зараз по сніданку заряджено чищення зброї, а на край лісу вислано чотири стежі для розвідання ситуації в терені. День був похмурний, але під вечір випогодилося; надворі було досить холодно.

Над вечором обидві сотні залишили табори і відійшли Молодичівськими лісами в напрямі міста Тарногороду.

Вдень ми маршували лісами, а коли стемніло, йшли полями, оминаючи села, щоб цивільне населення не могло нас бачити. В сотні "Тучі" було кількох вояків, які були родом з тих теренів і добре знали місто Тарногород. Під містом ми затрималися в полі; двох місцевих стрільців, перебраних в цивільний одяг, вислано до міста з метою розвідати можливо точно ситуацію під оглядом військової оборони міста, кількості й частотливости патрулювання вулиць тощо.

В цю ж ніч в місті панував позірний спокій. Відділів польського війська в місті не було, бо виїхали на облави за нами і на грабунок українського населення.

Наші обидві сотні увійшли в місто: одна від сходу, друга з півдня. Ми зайняли місто без одного пострілу. На той час з'явилися члени польської підпільної АК (Армія Крайова), які,

привітавши наших командирів, послужили нам порадою і вказівками щодо місць харчових крамниць і аптеки.

Стрільці сотні "Тучі" нашвидку зорганізували чотири підводи, які протягом одної години були заладвані всілякими товарами. Поруч того кожний наш вояк мав нагоду набрати харчів до свого власного наплечника. В міжчасі наші командири смакували найкраще шампанське, яким їх вгощали гостинні поляки-аківці, а їхні люди пильнували спокою в місті.

Десь около години третьої ночі наші командири, попрощавшись з членами АК, дали наказ до виїзду. Ми залишили місто без жадних перешкод і від'їхали назад в Ярославські ліси. Над ранком ми прибули на наше старе місце таборування біля села Молодичі. Хоча вояцтво було перемучене, але кожний був веселий, бо ми тим разом, без жадних труднощів, здобули багато харчів і ліків, які ще того самого ранку змаґазинували в лісі, в якому квартирували. Того самого дня вечором всі чотири підводи повернули господарям, у яких ми вночі забрали.

Другого дня перед обідом стежа завважила, що від села Мачуги йде велика група польського війська в напрямі нашого табору. По хвилі розпочався бій. Поляки, зорієнтувавшись, що перевага є по нашій стороні, вицофались до села Мачуги, де пограбували кілька українських родин і від'їхали до Сіняви. В бою ворог втратив трьох убитими і кількох було ранених. З нашої сторони поранений був стр. "Крилаченко".

Відділи ВП в дальшому нас переслідували і наступного дня, в Диківських лісах, знов нам нав'язали бій, але, з уваги на їхню численну трикратну перевагу, ми, вицофуючись, розбили їхню заставу на лісовій дорозі і продісталися в глибину Сінявських лісів.

ВІДПРОВАДЖЕННЯ ХОР. "МРІЇ" НА УКРАЇНУ

Другого дня після нашої експедиції на Тарногород я дістав наказ вдруге йти з Закерзоння на Україну. З огляду на те, що дуже зле себе почував, я попросив сотенного "Бриля", щоби на моє місце призначив кого іншого, але командир відповів мені коротко, що я повинен йти і нічого до говорення не маю.

Десь около години 4-ої надвечором нас п'ятьох, як охорона хор. "Мрії", відійшли з постою біля села Молодичі і помаршували Ярославськими лісами на схід.

Майже цілу ніч ми йшли, аж над раном добилися до села М., біля містечка Краківця. Там наш друг "Будак" мав своїх добрих знайомих, у яких ми перебули в теплій хаті до другого вечора. Не більше двох кілометрів від цього села лежало містечко Краковець, попри яке перебігав польсько-советський кордон.

Сама смуга кордону була шириною 7 до 8 метрів пухкої землі, гарно заскородженої, так що кожен слід було легко розпізнати й бачити, в котру сторону хтось перейшов. При цьому з двох сторін кордону, замаскований травною, простягався кабель, до якого були залучені алярмові ракети, а далі містилися закриті піхотинські міни, розставлені у віддалі 6-7 метрів одна від одної. При самому кордоні що 500-600 метрів містилися замасковані бункери, в яких день і ніч перебувала погранична сторожа з чуйними собаками. Перехід через кордон був дуже трудний і дуже небезпечний.

Около години 11-ої ночі ми підійшли під сам кордон. Наш тереновий, друг "Будак", завважив кабель з ракетною й попередив усіх про конечність бути обережними. Нараз з лівого боку від бункера біжить кордоном до нас собака, яка хотіла кинутися на друга "Будака", але цей в останній хвилині повалив її на землю серією з автомата. В цей же момент нас освітили ракети, а з бункера посипалися понад наші голови кулеметні серії. У відповідь наш кулеметник "Беркут" посіяв кілька серій по бункері. В той час хор. "Мрія" дав наказ не вицофуватися, але стрибками скоро переходити кордон, бо перед нами ще шосе, яке також мусимо перейти. А ворожий кулемет клетотів без перерви. Направо від Краківця вже чути гуркіт моторів і алярмові дзвони; нам треба поспішати.

Підходимо до шосе. По правому боці тягнеться цвинтар, в напрямі якого друг "Будак" завважив блиск світла, про що подав по лінії, а сам перескочив шосе. В цій хвилині ворог освітив нас ракетами, а від сторони цвинтаря понад нашими головами посипались стріли. На наказ "Мрії" ми всі відкриваємо вогонь і по одному, стрибками перескакуємо шосе. По другому боці був горбкуватий терен, то ж, коли ми скрилися за горбками, ворожі кулі свистіли нам вже понад головами.

Відбившись від кордону, ми ще добру годину ішли багnistим тереном, доки увійшли в молодий Яворівський ліс, яким добилися під село Березівка. На краю лісу ми затримались, а друзі "Будак" і "Карий" відійшли до крайньої хати за розвідкою. Господар хати, крізь вікно, сказав їм, що цієї ночі в селі були большевики, але не знав, чи від'їхали, чи ні. Ми зайшли у глибину лісу, щоб відпочати і заждати на "Будака" і "Яра", які пішли нав'язати зв'язок до села Наконечне. В міжчасі нас стрінула теренова боївка. Командир боївки розказав нам про тяжку ситуацію в Яворівщині та що до Березівки наїхало багато большевиків із заміром перевести облогу на ліс, в якому ми перебуваємо. І дійсно, около 9-ої години ранку сільська розвідка повідомила нас, що большевики блокують села і грабують, а мала група пішла поза село в ліс.

Наші два кулемети зайняли становища по обох боках лісової дороги і так ми усі в поготівлі чекаємо на дальший хід подій. Нараз прибігає перша стежа і зголошує, що група около 25-ти большевиків іде стрілецьким рядом лісовою стежкою в напрямі нашого постю. Хор. "Мрія", обсервуючи далековидом зближення большевиків, подав інструкції — підпустити большевиків якнайближче наших кулеметів! Відкрити вогонь на мій наказ!

Большевики підходять чимраз ближче; вже виразно чути їхні розмови, а ми ждемо в нервовій напрузі... І ось команда:
— Вогонь, друзі!

Посипались повстанські серії по постатях ворожих вояків так несподівано для них, що й не мали змоги ставити опір. Трьом із них вдалося втекти, а 18 загинуло. Ми не мали жадних втрат в людях та здобули 9 російських "фінок", 3 десятизарядки і 6 крісів. Большевики, що в той час стояли в Березівці, пограбували селян і ще перед обідом від'їхали до Яворова.

В дві доби пізніше, ніччю ми попрощалися з хор. "Мрією", чот. "Яром", які зі зв'язковими відійшли в Сокальщину, де "Мрія", правдоподібно, мав перебрати пост обласного провідника.

Третього дня, по налагодженні справ з місцевим кущовим, по вечері в с. М., попрощавшись з друзями з "куща" і теренової боївки, нас п'ятьох вирушило в дорогу, назад на Закерзоння. Тим разом ми всі п'ятьох були дуже обладовані різними речами — штафети, гроші, взуття, білля, харчі для нас на дорогу і, очевидно, наша зброя і амуніція. Ніч була досить темна, що й утруднювало нам маршування.

Не більше 50-ти метрів від кордону друг "Кармелюк" попав у страх і подав по лінії до переду, до теренового провідника, щоби хтось забрав від нього наплечник із взуттям, бо в нього відчуття, що він буде вбитий на кордоні. Ми присіли на землі, трохи підбадьорили "Кармелюка", випили по чарці спирту за щасливий перехід кордону, помолилися, послушали, чи перед нами не чигає на нас ворог, взяли "Кармелюка" до переду і задом перейшли кордон, щоби большевики думали, що хтось перейшов на їхню територію. Тим разом при переході кордону ми не мали жадних перешкод.

На польській стороні, по правому боці нашого маршруту, лежало невелике село, де почали гавкати собаки; можливо, на нас. Виминувши малий ставок, ми скорим темпом маршували в напрямі лісу. Тільки що ми увійшли в ліс, з правого боку, від сільських хат понад наші голови посипались ворожі кулі. Ми відповіли кількома кулеметними серіями і старалися скоро відійти далі у глибину лісу, сподіючись погоні за нами. Цілий день ми маршували тим лісом без перешкод і таки в тому лісі заночували. Коло год. 2-ої по полудні наступного дня ми підійшли близько місця умовленого пункту, де ми мали зустріти нашу сотню.

Перед відходом на Україну нам було сказано, що назад маємо повернути за три тижні, тим часом ми вернули кілька днів скоріше. К-р "Бриль" дивувався, як ми могли так добре справитися, що й тяжко було йому повірити, але доказом правдивості наших слів були речі і штафети з України, які ми йому передали. Вислухавши наших звітів, к-р "Бриль" звільнив нас від обов'язку служби в сотні й казав іти нам відпочивати.

СВЯТ-ВЕЧІР І РІЗДВО 1947 РОКУ

На день 3-го січня 1947 року сотня "Бриля" нараховувала 90 вояків. Зима була відносно морозна, але найбільше клопоту справляв сніг, на якому залишалися найменші сліди. Тому-то й ми не могли затримуватися довше на одному постюю. Користаючи із сприятливих для ворога умовин, польські військові частини не давали нам спокою; часто треба нам було зводити з ними бої.

Кілька днів перед Різдом наша сотня затрималася на постюю у грубому лісі, під літніми шатрами, які були побудовані літом місцевим відділом УПА. Тут ми дістали запрошення прибути за Свят-вечір до села Радава, яке було віддалене около двох кілометрів від нашого місця постюю.

5-го січня друга чота відійшла в терен задля зорганізування харчів. З огляду на те, що наші українські села були дуже пограбовані польськими бандами і військом, чота подалася за зорганізуванням харчів до польського села Півода. Там поляки й не сподівалися, щоб туди зайшли українські повстанці, бо в селі було заледве кілька українських родин. В селі також була зорганізована польська самооборона.

До села ми увійшли коло одинадцятої години ночі. В селі панувала тиша, тільки десь-не-десь загавкала собака. Зі завданням ми впоралися скоренько. По годині часу ми готові були до відходу. Ми зорганізували одну підводу, дві корови, дві свині, які таки на місці побили, бараболю, муку й інші потрібні речі. З коровами треба було мучитися по дорозі, заки привели до Радави. В часі нашого відходу хтось із села Півода пробував за нами стріляти, але безуспішно. Наша застава сторожила до часу, аж чота відійшла із села.

Ніч була досить темна і морозна, але сніг сипав без перерви, то й засипував за нами сліди. До Радави ми прибули вже досить пізно по півночі. Все зорганізоване нами було передаване нами селянам, які мали приготувити для нас вечерю. Та ще ми не встигли передати всего господарям, як в селі появился відділ польського війська.

Почався бій, з якого наша чота вицофалася за село, а відтак у Радавський ліс. З польської сторони було двох убитих

— один поручник і один вояк, а кількох було поранених. З нашої сторони впав мій ніколи незабутній друг по зброї — "Зірка". Все наше зорганізоване польські вояки забрали, ще й пограбували наших селян. Свят-вечір ми перевели в лісі під зимними шатрами, покріпившись до сну "традиційною" стравою, під видом чорної, паленої з ячменю, кави. Знов у день Різдва, з самого ранку, відділи польського війська влаштували облаву на наш ліс. По короткій перестрілці ми залишили наші зимові колиби й повандрували партизанськими стежками в глибину лісів...

ЯК ЗГИНУВ КОМАНДИР "БРИЛЬ"

Збройна боротьба відділів УПА в обороні українського населення на т. зв. Закерзонні прибрала наново на силі в другому кварталі 1947 року, коли червоний польський уряд приступив до фронтальної акції масового виселювання українців з Лемківщини, Перемищини, Любачівщини та Ярославщини.

Акція виселювання була переведена в травні і червні 1947 року. Обставини життя і боротьби відділів УПА ставали щораз трудніші. Ми були змушені здобувати харчі від польського населення, яке ставилося до нас ворожо. Поляки слідували за нашими рухами і часто потайки викликали на нас своє військо.

При кінці червня 1947 року з нашої сотні, яку очолював "Бриль", відійшов вечором один рій стрільців, щоб роздобути харчі для нашого відділу. З нами пішов сам "Бриль" і бунчужний "Дзвін". Ми подалися до села Цитуля біля Ярослава. Здобуття харчів у цю ніч пішло добре, але перевезти їх через ріку Любачівку до лісу було дуже ризиковно, власне з уваги на вороже польське населення. Тому командир рішив залишити харчі через день у своїх добрих знайомих, а наступної ночі перевезти їх до Ярославського лісу, де квартирувала наша сотня. Задум був добрий, але ворог не спав. Хтось повідомив комендантуру ВП в містечку Сіняві про місце перебування нашого роя. Рій нараховував 16 стрільців.

Коло години 10-тої рано велика сила — около 500 бійців ВП оточила ту частину лісу, де ми перебували, і відразу взяла нас у густий перехресний вогонь. Ми пробували ставити опір, але швидко мусіли відступати. Випхавши нас з лісу на чисте поле, поляки уважно шукали між нами командира, а коли його помітили, вдарили по ньому сконцентрованим вогнем. Смертельно ранений наш командир впав, але далі бив з автомата по ворогові. Побачивши, що життя його вже кінчиться, не дозволив нам забирати його з собою, а щоб і ворогові не попасти живим у руки, сам дострілювався з пістоля. Поляки, допавши нашого неживого командира, почали брутально колоти його тіло багнетами.

Ми бачили те все, але не могли нічого іншого вдіяти, як тільки з боєм прориватися з оточення. Чистим полем, балками і серпентинами ми продісталися до села Цитуля, перейшли через річку Любачівку і подалися до лісу. Над самою річкою наш бунчужний "Дзвін", поранений ворожою кулею, дістав удар серця і впав непритомний на землю. Він часто мав клопіт з серцем, але не хотів покидати вояцьких рядів. І ось тепер довелось йому попасти у ворожі руки. Ми, решта, з трудом добилися до свого відділу. Польські втрати в цьому бою нам не були відомі.⁸

⁸ Євген Місило в книжці "Akcja Wisła" (Archiwum ukraińskie, Warszawa, 1993), на с. 306, подає дату смерті "Бриля" 28. V. 1947 р.

Про загибель "Бриля" Андрій Ожеховський (не учасник події, але принагідний глядач) на сторінках "Нашого слова" розказує: "У травні 1947 року, а точніше 2 травня, сотенний "Бриль" з групою приблизно 12 повстанців перебував у південній частині Лапаївського лісу, яку місцеві люди називали Калило. Лапаївський ліс розташований між селами Цитуля, В'язівниця та Радава. Цього ж травневого гарного, але, як згодом виявилось, не для всіх, дня на цю групу "Брильчиків" напав великий загін польського війська з Ярославського полку. Було це в понеділок перед обідом. Повстанців оточено з трьох сторін з боку великого лісового комплексу, так що могли вони відступати лише в напрямі Цитулі. Відступаючи, повстанці відстрілювались. Тривала ця взаємна стрілянина, як пам'ятаю, довший час. До Цитулі від моєї хати було трохи більше трьох кілометрів. Сотенний "Бриль" вибіг з лісу на пасовище, яке місцеві люди називали Галанівським, що в напрямку присілка Скуратки, який належав до Цитулі.

Коли сотенний "Бриль" зорієнтувався, що шансу втекти від ворогів вже немає, бо вони близько, то щоб не потрапити їм живим у руки, останню кулю зі свого пістолета скерував на себе. Сталося це на Галанівському пасовищі і майже триста метрів від хати Теофіля Скіб'яка і понад кілометр від місця постою повстанців у лісі. Військо наказало місцевим українцям закопати "Бриля" в тому місці, де він поліг, не дозволило завезти на місцевий цвинтар, щоб похоронити його поруч раніше похоронених там вояків УПА. Слід згадати, що сотенний "Бриль" був досить кремезним мужчиною".

А. Ожеховський подає, що Ярослав Гамела ("Бриль") народився 5 листопада 1917 року в місті Яворові і був наймолодшою дитиною у родині хліборобів Степана та Розалії (з дому Гірняк) Гамелів. Ярослав вступив у лави УПА в 1943 році і, маючи польський військовий вишкіл, відразу став командиром боївки СБ. У 1944 році був у сотні к-ра "Лева", а на початку 1945 року очолив самостійну соту, що згодом стала зав'язком утворення сотні "Бриля".

За Є. Місилом, А. Ожеховський також подає дату загибелі Бриля – 28 травня 1947 року. (Див. "Наше слово", ч. 36 і 37, Варшава, 6 і 13 червня 1998 року, с. 3).

РЕЙД СОТНІ "БРИЛЯ" НА ЗАХІД

По смерті "Бриля" наш відділ перебрав старший чотовий "Сагайдачний" (Роман Боднар), якому в уділі припало командувати сотнею, що кожного дня мусіла зводити важкі бої з ворожими військами, які, по виселенні українського населення, переводили щоденні облави.

В таких-то важких умовах партизанської боротьби, 30 червня 1947 року, увечорі, прибув до нашої сотні курінний "Залізник" зі своєю охороною. Після наради зі старшинами заряджено збірку сотні, де кур. "Залізник", в короткій промові до стрілецтва, з'ясував загальну ситуацію в наших теренах і в цілому Закерзонні, звідки насильно виселено українське населення на по-німецькі, т. зв. "одзискані" землі. У зв'язку з тим і відділи УПА є змушені опустити ці терени, при чому існують різні можливості, говорив курінний. Ті вояки нашого відділу, що мають слабе здоров'я, можуть продістатися в рідні сторони й там старатися залегалізуватися.

Інші, залежно від вибору, мають дві можливості — йти на Схід для продовжування дальшої визвольної боротьби на українських землях, окупованих Советським Союзом, або податися в далекий небезпечний рейд на Захід, щоб добитися на території держав Західньої Європи, вільної від комуністичного всевладдя. Обидві дороги нелегкі.

По промові командира "Залізняка" та додаткових інструкціях, уділених старшинам, наша сотня була поділена на малі групи, яким призначено командирів. Нашу групу, в числі 11 вояків, очолив сот. "Сагайдачний". Озброєння нашої групи було таке: 2 кулемети (німецький і радянський), 5 машинових пістолів (чотири радянські ППШ і один німецький), німецький тяжкий кулемет, 2 німецькі кріси, одна російська десятизарядка й амуніція до цієї зброї. Крім цього, було в нас 4 пістолі, вісім гранат і дві міни.

Ми вирушили в дорогу 2-го липня 1947 року, з-під села Молодичі Любачівського повіту. Ми взяли загальний напрям на південний захід — польською територією виминути Лемківщину, перейти десь біля Низьких Карпат кордон, тоді через Словаччину, Моравію й південну Чехію до Австрії й звідтам до Баварії.

Другого дня нашого рейду, ввечорі ми залізли на заставу ВП біля села Дикова. Вони відкрили до нас вогонь. Ми відповіли сильним партизанським вогнем, і поляки втекли зі своїх становищ. Це була наша остання боєва сутичка з польською армією. Звичайно ми йшли ночами, дуже обережно й уникали боїв, бо могли мати ранених, яким не можна було забезпечити не тільки лікарської, але й жадної опіки на чужій території. Так само на території Чехо-Словаччини ми уникали боїв. Там ми мали тільки одну перестрілку з чеськими вояками.

Також харчі ми роздобували так, щоб мати якнайменше контактів з цивільним населенням. Ми мали польські гроші, тож на території Польщі ввечорі зайшли в якесь село й закупили все сало і м'ясо та інші харчі. До того доходила картопля й різна городовина, що була ще на полях, і гриби, які збирали в лісах. В дальшій дорозі, ще на території Польщі, ми вже не мали грошей. Тоді до крамниці пішли ті, що були в мундирах польської армії, й зареквірували харчі на рахунок ВП.

Хоч наш одяг і взуття були дуже в поганому стані, але якось ми зуміли дійти в тому до американської окупаційної зони в Німеччині.

На відкритій території ми маршували тільки ночами. Днями ми йшли обережно й тільки тоді, коли були в більших лісах, збираючи по дорозі гриби. Спали ми під голим небом й уникали непотрібних контактів з населенням. Найбільшою невигодою було те, що ми не мали військових мап нашого маршруту. Після цілонічного маршу ми потребували лісу для денного відпочинку, а як вгадати, де знайти ліс. Ще більше брак мап дошкуляв у марші горами. Проте ми не спішилися, було літо, тож було ще багато часу дійти до Баварії.

Бувало на Словаччині, що нас помітила чехо-словацька розвідка, й чеське військо загородило переходи й почало робити облави; ми відступили кілька кілометрів дозаду, і як тільки скінчилася облава, ми йшли далі. Власне завдяки передусім тому, що ми притримувалися засад партизанської глибокої конспірації й були обережні, ми не мали втрат у людях. Тільки раз двох наших вояків, "Бляхарський" і "Сивий", відлучилися від нас. Вони пішли на розвідку в село, де були заскочені чехами й мусіли відступити в іншому напрямку. Ми думали, що вони згинули, а вони, по прибутті на умовлений збірний пункт, не

заставши нас, помандрували своїми стежками, і ми зустріли їх щойно на території Австрії, куди вони прибули скоріше від нас.

Наш марш на захід не був легкий. Не раз прийшлося голодувати, бо не можна було зайти до села за харчами, а передусім у високих словацьких горах. Нерідко також були перевтомлені до краю, що й до певної міри було спричинене браком військових теренових мап, бо ж ми йшли "за компасом". Словаки ставились до нас прихильно, але на Словаччині в'їлися в печінки гори й операції проти нас органів чеської безпеки. Чехи ставились до нас дуже погано, бо вірили "русам" і урядовій пропаганді, що ми німецькі коляборанти.

Помагало нам і те, що ми йшли невеликою групою. Наші нічні переходи були непомітні, ми не лишали значних слідів на полях і в лісах, таку групу було легко прохарчувати. Могли ми теж непомітно "проскакувати" через стережені ворогом природні перепони. Наприклад, ріку [Вінсу?]⁹ ми перейшли довгим мостом увечорі, коли через міст проходили люди. Ми йшли кількома групами, заховавши зброю під одягу, й сторожа дивилась на нас через вікно з будки, але нас не затримувала. Широку й дуже бистру ріку Ваг ми перепливали, зчепившись по чотирьох. На Словаччині переходили якимсь довгим залізничним тунелем. З другого боку тунелю була будка, в якій спершись на столик спав вартовий. Він навіть не розбудився, коли ми проходили попри будку й наша стежа мала його на оці, щоб не зателефонував до органів безпеки.

Рейд наш тривав [...] днів. [...] вересня ми дійшли до американської зони окупації Австрії.¹⁰ Ті з нас, яким доля судила опинитися на Заході, присвятили усе своє життя продовжувати працю на користь української визвольної справи в рядах організацій Українського Визвольного Фронту.¹¹

Ми завжди духом з нашими друзями, що залишилися на рідних землях або караються в концтаборах Сибіру.

⁹ Назва ріки – нерозбірлива.

¹⁰ У цих двох реченнях не вдалося відчитати ані числа днів рейду, ні дати його закінчення.

¹¹ Не всі колишні вояки УПА, які опинилися на Заході, стали членами мережі організацій Українського Визвольного Фронту. Частина з них влучилася в мережу інших українських націоналістичних, політичних, громадських і релігійних організацій та установ, де вели роботу на користь української визвольної справи.

ЯК ЗГИНУВ СОТЕННИЙ "ГЛУХИЙ" - "ЧУГАЙСТИР"

В 1946 році в большевицькій газеті появилася повідомлення, що я був убитий в бою в селі Лозина біля міста Янова. Недовго після цього к-р "Глухий" відіслав був мене, із одинадцятьма іншими друзями, до сотні к-ра "Бриля", яка вибиралася у рейд на Закерзоння, в терени Ярославщини, де ми мали пройти підстаршинський вишкіл. Тоді-то я востаннє бачився зі своїм довголітнім командиром, який, прощаючися зі мною, висловив думку, що на теренах, окупованих Польщею, буде легше воювати, як з большевиками.

Від часу нашого останнього прощання я усе думав, чи він ще живий під большевиками? У моїй пам'яті залишилася його постать, як дуже відважного, доброго партизанського командира, який все успішно вив'язувався в боях, навіть з дуже переважаючими силами Червоної армії.

Щойно в 1949 році у Міттенвальді в Німеччині я отримав вістку, що мій незабутній командир "Глухий" загинув геройською смертю в 1948 році у місті Львові. Туди він вибрався був з бунчужним "Моряком". У сутичці на вулицях Львова сотенний убив двох большевиків, а третій убив його та тяжко поранив "Моряка", який живим попав у ворожі руки і був відтак засуджений на десять років тюрми.

Батько сотенного "Глухого", прізвищем Гуль, був священиком. З Любачева був вивезений на Сибір, де й загинув.

БУДОВА ПІДПІЛЬНИХ КРИЇВОК

З вибухом війни в 1939-ому році між Німеччиною і Польщею чимало українських мужчин не схотіли йти воювати за інтереси держави, яка їх поневолювала, дискримінувала, в'язнила й пацифікувала. Але, щоб не бути репресованим за відмову зголошення до примусової мобілізації, треба було окриватися перед органами польської поліції. Тут і зродилась думка про можливість будови схованок-криївок, де можна б безпечно замаскуватися перед пошуками органів польської влади. В моєму селі піонерами в будові криївок були два мої ровесники, Михайло і Дмитро; один артилерист, другий піхотинець. Вони винайшли відповідне місце в лісі, куди майже ніхто ніколи не заходив, бо з одного боку був молодий смерековий ліс, а з другого боку культура, що впадала у глибоку прірву. В березі тієї прірви вони побудували криївку, в якій могло поміститися до 15 осіб. Там-то й вони обидва переховалися на час польсько-німецької війни, а мене та ще п'яťох хлопців з мого села забрали на війну, з якої тамті п'яťох живими вже не повернули.

Після польсько-німецької війни ця криївка була залишена сама собі. На ній виросла лісова культура, а берег прірви заріс корчами і травою, тож ніхто туди й не заглядав. Аж у 1944 році мої ровесники, що будували криївку, вступили в ряди УПА. Після бою з большевиками біля Жовкви ми мали своїх двох ранених, яких треба було віддати десь на лікування. В той час Михайло, який прийняв псевдонім "Малиновий", сказав сотенному, що він має добру криївку для ранених, яких там відставлено, й вони там вилікувались. Ця криївка служила й іншим нашим друзям протягом 1944 року, але все-таки хтось всипав і большевики знищили її, закинувши гранатами. На щастя, на цей час нікого в криївці не було.

Будівничий криївки, "Малиновий", після одного бою помер на удар серця в селі Рокитно, а Дмитро, псевдонім "Зелений", згинув під час облави коло села Поляни Жовківського району.

Другу криївку тільки на дві особи побудували два брати, які крилися перед большевиками, але також боялися

зголоситися до УПА. Ці два "самопаси" у глибокому березі ріки побудували криївку ширини 5 метрів і понад один метр глибини. В час будови викопану землю вкидали у воду, яка все змивала й не залишалося нічого замітного. У віддалі около 20-ти метрів від криївки був міст, з якого деколи, в час большевицьких облав, "самопаси" скакали у воду й водою йшли до криївки, щоб в той спосіб слідами не зраджувати місця їхньої схованки.

В 1944 і 1945 роках большевики часто проходили тамтуди облавами, але криївки не знайшли, і правдоподібно вона не викрита й по сьогодні.

В 1948 році большевики таки в селі зловили цих двох "самопасів" і вивезли їх у Сибір, де один незадовго помер...

Перебуваючи на Закерзонні, одного дня 1947 року к-р "Бриль" вислав мене із групою інших кількох вояків УПА на зв'язок у Львівщину. Переходячи кордон коло Краківця, в годині 1-ій по півночі, на кордоні нас обстріляла большевицька погран-застава, де один із наших друзів був ранений в руку. В цей час в кількох селах Яворівщини квартирували вже відділи большевицького війська, які влаштовували облави й заблюкували села, тож нам було неможливо цього дня йти далше у Львівщину. Члени місцевої підпільної мережі примістили нас і кількох з боївки у криївці в селі Березівка в Яворівщині, де ми щасливо перебули день, а вечором відійшли лісами у Львівщину.

Криївка, в якій ми перебули цей один день, була побудована практично і продумано. Вхід до криївки знаходився на розі стайні, що стояла при самій дорозі, яка перетинала село. Сама криївка була збудована з другого боку дороги в лісі, так, що до криївки треба було повзнути тунелем попід дорогу, около 20 метрів. Щоб увійти до криївки, господар підносив двигарем ріг стайні і тоді заходилося до тунелю, а звідтам — повзанням до криївки.

СОБАКА – ПРИЯТЕЛЬ БАНДЕРІВЦІВ

Як не диво, але так якось склалося, що коли в українське село заходили українські повстанці, собаки мовчали. Але коли заходили енкаведисти – собаки вже наперед відчували і починали неспокійно гавкати.

Ось одного дня до села Рокитно приїхав відділ енкаведистів, які почали шукати за бандерівцями по хатах, коморах, а навіть горшках. В одного господаря коло комори була прив'язана собака, яку господарі назвали Долька. Коли одного разу до хати ввійшли енкаведисти, Долька почала на них гавкати і не переставала мимо криків енкаведистів. Тоді розлючені енкаведисти довгим штиком притягнули за ланцюг собаку до себе й хотіли кинути її в криницю. В обороні собаки станули малі діти – шестилітня дівчина Софійка, п'ятилітня Оля і малий хлопчина Андрійко. Вони стали коло криниці і почали голосно кричати, не даючи енкаведистам змоги кинути собаку в криницю. Тоді енкаведисти загнали малих дітей до хати, а собаку завели в сад, прив'язали до яблуні і застрілили, помстившись на ній в цей "людяний" спосіб.

СПИСОК¹² СОТНІ "БРИЛЯ" (1946 – 1947) НА ЗАКЕРЗОННІ

СТАРШИНИ:

- Боднар Роман "Сагайдачний", сотен. – живе в Йонкерсі, США.
- Гамела Ярослав "Бриль" – упав в бою з ВП біля с. Цитулі в 1947 р.
- "Вітер", чот. – у квітні 1947 р. вночі втік зі сотні біля с. Мачуги.
- "Дзвін", вих. бунч. – залапаний поляками в полон біля Цитулі в 1947 р.
- "Канарик", чот. – попав в чеські руки разом зі своєю групою в часі рейду в 1947 році. Вони затримали вночі шофера, який завіз їх під саму станицю чеської поліції.
- Кіцюк Ярослав "Щербатий" – бунч. сотні, проживає в Йонкерсі, США.
- "Мрія", хор., сотен. – загинув зимою 1947 – 1948 рр. в криївці в Жовківщині.¹³
- Соколюк Зиновій "Зенон Семенів", пвх. – проживав у Німеччині, помер в 1997 році.
- "Спартак", чот. – жив у Рочестері, США, помер у 1983 р.
- "Яр", чот. – загинув з к-ром "Мрією" в 1948 році.

ПІДСТАРШИНИ І ВОЯКИ:

- "Авантура" – упав в бою з НКВД в 1946 р. в с. Велике Поле Яворівського району.
- "Беркут" – живе в Нью-Йорку.
- "Бляхарський" – помер у 1983 р. в Чикаго.
- "Будак" – згинув 17 липня 1947 р. в с. Бортне на Лемківщині, в часі рейду на Захід.

¹² Списки автора, Івана Гарваса ("Сої"), отримано на початку дев'ятих років. Від того часу багато інформацій стали неактуальними, тож тільки деякі дані внесено до списків як поправки.

¹³ З. Соколюк у спогаді "Василь В. – "Мрія" (в цьому ж томі "Літопису УПА", стор. 172) каже, що "Мрія" загинув зимою 1946-47 в Яворівщині.

- "Верниволя" – впав в Яворівщині в 1946 р.
- "Вільха".
- "Вільховий" – живе в Боффало, США.
- "Ворон" – живе в [Польщі?]¹⁴, 1946.
- "Гай" – вернувся з Німеччини в Україну в 1950 р.
- "Гайовий", рой. – живе в Чикаго.
- Гарвас Іван "Соля"- "Дуб", рой. – живе на Флориді, США.
- Горайський І. "Гайовий" – живе в Чикаго, США.
- "Гонта" – загинув в Яворівщині в 1948 р.
- "Довбуш", рой. – живе в Австралії.
- "Дон" – живе в Чикаго.
- "Дубина" – впав в бою з ВП в 1946 р., під с. Мачуги.
- "Дяк" – впав на засідці біля Львова в 1948 р.
- "Жук", сот. санітар – живе в Канаді.
- "Журавель" – живе в Рочестері [ще один живе в Америці?]
- "Залізник" – живе в Рочестері, США.
- "Зірка" – згинув у бою з ВП в с. Радава в 1947 р. (Зі сотнею був в селі на вечері; ще вбив убитих двох вояків ВП).
- "Карий" – попав у полон на Словаччині в липні 1947 р. (група "Канарика").
- "Кармелюк" – впав у бою з НКВД в Ярославщині.
- "Когут" – пропав в Яворівщині в 1946 р.
- "Криличенко" – живе в Нью-Йорку.
- "Крис" – загинув на Словаччині (група "Спартака").
- "Крук" – впав на засідці НКВД у Великім Полі, Яворівського району, в 1946 р.
- "Лісовий" – впав на кордоні в бою з НКВД біля Краківця в 1947 р.
- "Лісовий" – залапаний у 1947 р.
- "Мирний" – живе у Детройті [Рочестері?].
- "Мирон" – загинув на Чехах в 1947 р.
- "Мирон" – залапаний на Чехах в 1947 р. (група "Спартака").
- "Моряк" – помер в Нью-Йорку в 1969 р.
- "Новак" – пропав на стежі в Ярославщині в 1947 р.

¹⁴ Знаки запитання поставлено в місцях нерозбірливих слів чи нерозбірливого змісту.

- "Олег".
- "Орлик" — впав у бою з ВП під с. Диків у 1946 р.
- "Орлик" — загинув на Чехах у 1947 р.
- "Остап" — живе в Коговзі, Н. Й., США.
- "Парфенюк", рой. — вночі втік зі сотні, разом з "Вітром", здався ВП в 1947 р.
- "Пекар".
- "Поченюк" — упав біля Краківця при переході кордону до УССР в 1947 р.
- "Пімста" — впав біля Краківця при переході кордону до УССР в 1947 р.
- "Покора" — впав на кордоні біля Краківця в 1947 р.
- "Просьняк" — впав на Чехах в серпні 1947 р. (група чот. "Спартак").
- "Рошко" — впав біля с. Березівка в 1946 р.
- "Сивий" — живе в Австрії, [1947?].
- "Скорий", стр. — залапаний в ЧСР у липні 1947 р. (група "Канарика").
- "Смерека" — впав у бою з ВП біля с. Молодичі Ярославського повіту в 1946 р.
- "Сокіл" — упав біля Львова в 1946 р.
- "Степовий" — упав на кордоні в 1947 р.
- "Степовий" — упав на стежі в 1946 р., біля с. Молодичі.
- "Столяр".
- "Таран" — втік зі сотні б. Львова в 1947 р.
- "Хитрий" — упав біля с. Ми[?]нки в 1947 р.
- "Хома" — Неварк, 1949.
- "Чайка" — нар. 1905 р., в с. Мокротин, Жовківського району, впав на Словаччині в 1947 р. (група "Канарика").
- "Черник" — упав в Яворівщині в 1948 р.
- "Черник" — утік зі сотні в с. Молодичі в 1947 р.
- "Чугай" — упав на Чехах в 1947 р.
- "Чугай" — пропав у рейді в ЧСР в червні 1947 р.
- "Явір".
- "Ярий".
- "Ярко", кущовий — живе в Нью-Йорку.
- "Яструб" — загинув у рейді в ЧСР у липні 1947 р. (група "Канарика").
- "Ярош".

ПОКАРАНІ ПОЛЕВИМ СУДОМ:

- Кутний Іван "Буйний", стр. — з с. Поляни, за доноси до НКВД (в 1946 році).
- "Вирста", стр. — родом з с. Верхутка, Жовківського району, за зраду (1946 р.).
- "Гриша", стр. — провокатор, розвідник НКВД; застрілений своїми в часі акції.
- "Олег", стр. — з Мокротина, Жовківського району; за невиконання наказу.
- Дідух Т. — донощик НКВД (1945 р.).
- [Пазя?] Дідух — донощик НКВД (1945 р.).

СПИСКИ ЖЕРТВ НКВД Й БОРотьБИ УПА (СЕЛО РОКИТНО)

АРешТОВАНИ В 1940 РОЦІ І СПАЛЕНІ В БРИГІДКАХ:

- Завадка Олекса, власник крамниці, член ОУН.
- Завалій Андрій, господар, голова кооперативи, член ОУН.
- Кутний Дмитро, господар, член ОУН.
- Мамчук Степан, член ОУН.
- Мариняк Степан, господар, член ОУН.
- Свищ Григорій, господар, член ОУН.
- Фурик Степан, господар, член ОУН.

РОЗСТРІЛЯНІ ВІЙСЬКАМИ НКВД В ЧАС ПЕРЕХОДУ ФРОНТУ:

- Гілай Василь, гайовий, вбитий біля своєї хати.
- Жельман Євген, 19 років, самотній, народня освіта — розстріляний під час праці на полі.
- Завалій Василь, 18 років, не одружений, 4 класи вселюдної школи — розстріляний під час праці в подвір'ї.
- Каспрійко Михайло, 48 років — убитий в полі, пасучи корову.
- Матіяш Микола, господар, народжений 1908 р. — НКВД-исти вбили його в полі, а його коні забрали.
- Миколайко Йосиф, господар, 45 років — НКВД вбило його на власному подвір'ю.
- Слівінський Дмитро, 18 років, народня освіта, не одружений — НКВД розстріляло його в час орання поля.
- Фурик Іван, 29 років, господар-столяр, народня освіта — НКВД розстріляло його біля власної хати за те, що мав релігійну книжку.

ЗАГИНУЛИ В ЧЕРВОНІЙ АРМІЇ:

- Бордун Андрій, загинув у 1941 р.
- Гілай Степан (1941 р.).
- Гой Дмитро (1944 р.).
- Гой Михайло (1941 р.).
- Гой Петро (1944 р.).

- Неділька Степан (1944 р.).
- Онисько Ол(ександер) (1944 р.).
- Підвірний Дм(итро) (1944 р.).
- Сагацький Василь (1944 р.).

СЛУЖИЛИ В БОЇВЦІ "КАРМЕЛЮКА"

ПРИ СОТНІ "ГЛУХОГО":

- Діжак Роман "Кармелюк", к-р боївки – загинув від кулі провокатора "Гриші" в 1945 році.
- Гащук Дмитро "Гора" – впав у бою з НКВД в с. Бірки Домініканські, Львівського району в 1945 році.
- Гой Михайло "Рудий" – убитий в час облави НКВД на село Бірки Домініканські Львівського району в 1945 році.
- Гудз Степан "Тихий" – убитий на розвідці біля села Ясниська Львівського району в 1946 році.
- Діжак Дмитро "Колос" – утік з боївки в 1944 році й переховувався в с. Бірки Львівського району.
- Діжак Іван "Чорний" – загинув у час облави на с. Рокитно в 1945 році.
- Діжак Теодор "Ворона" – загинув у часі облави НКВД на с. Бірки Домініканські в 1945 році.
- Маринович Ол(ександер) "Карпо" – в 1945 році зголосився "з повинною", засланий в Сибір.
- Мариняк Петро "Омелько" – упав на розвідці в с. Рокитно в 1945 році.
- Онисько Роман "Тур" – згинув у бою з НКВД в 1945 році.
- Романишин Франко "Зруб" – в 1944 році втік з боївки й зголосився до Червоної армії.
- Співак Степан "Сорока" – в 1945 році був схоплений енкаведистами в час облави в селі Завадів Львівського району; засланий в Сибір.
- Трохим Роман "Дуб" – в 1946 році упав в часі облави в лісі Копанка біля села Мокротин Жовківського району.
- "Шах", рой. – убитий в 1946 році в часі облави біля с. Ясниська Морецькі Львівського району.

ВПАЛИ В РЯДАХ УПА СОТНІ "ГЛУХОГО":

- Завалій Микола "Кріль" (1944 р.).
- Каспрайко Олекса "Заруба" [?], пропагандист – загинув в час облави в 1944 році.

- Неділька Дмитро "Прірва" — в бою з ВП в 1945 році.
- Озімбловський М(ихайло) "Малиновий" — в облаві 1945 р.
- Онисько Іван "Дон" — в 1946 р.
- Склиш Анд. "Шпак" — на засідці в с. [Ляшків?] в 1944 р.
- Слівінський Іван — під час облави НКВД в 1944 р.
- Фурик Микола "Долина" — впав на засідці в 1946 р.
- Фурик Петро "Грізний", станичний — в 1945 р.
- Хімчак Михайло "Бурак" — упав в селі Р. від застави НКВД в 1947 році
- Чиж Теодор "Цегляр" — упав від застави НКВД в 1944 р.

ВОЯКИ УПА, ЯКІ ПОПАЛИ В РУКИ НКВД:

- Андрейко Дм., інтендант — схоплений в с. Поляни в 1945 р.
- Забава Теодор "Воробець" — захоплений в полон у бою в лісі [Дашенік?] в 1945 р.
- Завалій Василь "Кріль" — схоплений в час облави в с. Р. в 1944 р.
- Касінський Іван — захоплений у полон в бою в лісі [Дашенікар?] в 1945 році.
- Мариняк Ол. "Гора" — схоплений в час розвідки в с. Р. біля Львова в 1944 р.
- Матяш Мих. — оточений облавою НКВД в лісі в 1944 р.
- Онисько Олекса "Болько" — захоплений на стійці в лісі коло с. Поляни, біля Жовкви в 1946 р.
- Онисько Юрко — утік зі сотні (біля Львова) до НКВД в 1949 р.

ВОЯКИ УПА ЗІ СОТНІ "ГЛУХОГО", ЩО ПЕРЕЙШЛИ ДО СОВЕТІВ:

- Береза Олекса.
- Винарчук Євген, нар. 1918 року, народня освіта, самітний — перейшов у 1944 році, живе у Львові.
- Гордиський Петро.
- Грубий Андрій, нар. 1918 р., народня освіта, живе в с. Рокитно.
- Гой Степан.
- Діжак Дмитро.
- Забава Теодор.

- Ільчишин Андрій, з 1917 р., народня освіта. Тепер живе в Яричові.
- Ільчишин Дмитро, з 1917 року, народня освіта, господар, швець — живе з дружиною у Львові.
- Кичма Григорій, з 1915 р., народня освіта, жонатий — перейшов у 1944 році й живе з дітьми у Львові.
- Козак Андрій, нар. 1914 р., народня освіта, господар. Помер у 1961 році.
- Кольвашка Олекса, з 1918 р., народня освіта, перейшов у 1944 р. Живе в Бірках Домініканських Львівського району.
- Копак Роман, з 1917 р., народня освіта, самотній. Зголосився до Червоної армії в 1944 році.
- Маринович Олекса.
- Мариняк Роман, нар. 1917 р., 4 кл. вселюдної школи, самотній. Перейшов у 1944 році; тепер живе у Львові.
- Матеш Михайло.
- Підвірний Андрій, нар. 1915 р., 3 класи вселюдної школи, господар. Тепер живе в с. Рокитно.
- Рак Михайло, нар. 1919 р., народня школа. В той час самотній. Перейшов у 1944 р., тепер живе у Львові.
- Селецький Іван, нар. 1912 р., народня освіта, господар. Помер у с. Рокитно в 1979 р.
- Сливінський Василь, нар. 1918 р., освіта 4 класи, самотній. Перейшов у 1944 році, тепер живе у Львові.
- Сливінський Іван, нар. 1914 р., господар. Помер на удар серця в 1964 році.

ПОКАРАНІ СЕКСОТИ Й ДОНОЩИКИ:

- Винарик Юрко і жінка Анастасія, господарі — дали НКВД дані про сотню УПА в 1944 році.
- Винарчик Зеновій, нар. 1918 р., народня освіта, самотній. Доносив до НКВД, викритий у 1945 році.
- Гульц Петро, родом із села Гряда, голова сільради в с. Рокитно, доносив до НКВД, покараний у 1944 році.
- Коляса Юрко, секретар сільради, у 1944 році видав 16 родин на вивіз у Сибір.
- Кос Михайло і Василь, донощики, 1944 р.
- Онисько Ольга, заміжня. Працювала в розвідці УПА й одночасно доносила до НКВД.

- Пелета Єва, одружена, депутатка – в 1944 році доносила до НКВД за посередництвом голови сільради.
- Песик Іван, гайовий в лісі, доносив до НКВД (1945 р.)
- Підвірний Михайло, жонатий, доносив до НКВД. У 1945 році втік до Львова.
- Селецький Петро, господар – зробив плян таборування куреня УПА в 1944 році, який його дочка Анна доставила до НКВД у Львові.

“САМОПАСИ”, ЯКІ ЗГИНУЛИ З РУК НКВД В 1945 РОЦІ:

- Гудз Іван.
- Завалій Микола.
- Ільчишин Іван.
- Ільчишин Михайло.
- Козак Петро.
- Копак Олекса.
- Мацько Михайло.
- Сливинський Іван.

СПИСОК СОТНІ "ГЛУХОГО" (ВПАВШІ Й ВИБУЛІ)

СТАРШИНИ:¹⁵

- "Бродич", чот. — упав в с. Поляни в 1945 р.
- "Бульба", чот. — упав в с. Рокитно в 1945 р.
- "Гамалія", чот. — упав в с. Рясна Руська в 1945 р.
- "Ганс", чот. — упав в с. Ясниська в 1945 р.
- "Глухий", сотен. — убитий у Львові в 1948 р.
- "Довбня", чот. — упав в с. Рокитно в 1944 р.
- "Колода", чот. — упав у Львові в 1946 р.
- "Моряк", чот. — впав у Львові в 1945 р.
- "Носач", виховник — убитий в криївці.
- "Яр", чот. — впав у Жовкві в 1948 р.

ПІДСТАРШИНИ І СТРІЛЬЦІ:

- "Банах", рой. — упав в 1944 р.
- "Білас" — загинув у криївці в 1945 р.
- "Богун", рой. — упав в 1946 р.
- "Бурак" — упав на розвідці в 1947 р.
- "Вирста" — убитий в с. Рясна Руська в 1945 р.
- "Вишня" — упав в с. Поляни в 1945 р.
- "Волиняк" — впав у криївці в 1944 р.
- "Ворона" — упав в с. Лозина в 1945 р.
- "Гай", рой. — упав в 1950 р.
- "Галайда", рой. — упав в с. Рокитно в 1944 р.
- "Гамалія" — впав у генеральній акції в 1945 р.
- "Граб" — впав у с. Торича в 1945 р.
- "Грізний" — упав в с. Мокротин в 1945 р.
- "Долина" — впав на засідці в 1947 р.
- "Дон" — впав на засідці в 1947 р.
- "Дорошенко" — упав в 1945 р.

¹⁵ В оригінальних списках до складу сотні к-ра "Глухого" І. Гарвас зарахував також командирів, що не були членами цього відділу, як прим: кур. "Гонга" чи сот. "Чорнота", яких псевдонімів тут не подаємо.

- "Дубовий" — мед., червінка, 1946 р.
- "Дунай" — упав в с. Поляни в 1944 р.
- "Заруба" — упав в с. Дусиренка в 1945 р.
- "Зорич" — упав в часі облави в 1945 р.
- "Зорій" — упав в с. Мокротин в 1946 р.
- "Зорій", стр. — упав в бою в 1944 р.
- "Калина" — упав в с. Зарудці в 1946 р.
- "Карпо" — помер у Карпатах в 1944 р.
- "Когут" — упав в с. Рокитно в 1945 р.
- "Коваль" — упав в с. Рокитно в 1944 р.
- "Коляс" — пропав на стежі в 1945 р.
- "Комар" — упав в с. Дусиренка в 1947 р.
- "Крилатий", чот. — с. Дубровиця, 1945 р.
- "Куліш" — упав в с. Поляни в 1945 р.
- "Ластівка" — впав у с. Б. в 1946 р.
- "Мак" — загинув у бою в 1945 р.
- "Малиновий" — помер у сотні в 1945 р.
- "Медвідь" — впав на заставі в 1945 р.
- "Могила" — упав в с. Майдан в 1944 р.
- "Могила", рой. — упав в 1945 р.
- "Мороз" — упав в генеральній акції в 1945 р.
- "Мостовий" — с. Поляни, 1945 р.
- "Мудрий" — упав в с. Зарудці в 1944 р.
- "Муха" — упав на заставі в 1945 р.
- "Нечай", пропаганда — упав в 1945 р.
- "Омелько" — впав на розвідці в 1944 р.
- "Орел" — впав у бою в 1945 р.
- "Орест" — упав в облаві в 1946 р.
- "Острий" — упав в часі розвідки в 1945 р.
- "Пекар", рой. — упав в 1945 р.
- "Перемога", рой. — упав в с. Поляни в 1945 р.
- "Подоляк" — упав в с. Р. в 1945 р.
- "Польовий" — упав в с. Б. в 1946 р.
- "Прапор" — упав в с. Дубровиця в 1944 р.
- "Рубай" — упав в с. Зарудці в 1945 р.
- "Рудий" — впав на заставі в 1944 р.
- "Свистун" — [А. Склиш?], 1946 р.
- "Свистун" — упав в с. Дубровиця в 1944 р.
- "Свистун", рой. — впав в с. [Майдан?] в 1944 р.

- "Сергій", розвідник – впав у 1945 р.
- "Смерека" – впав на стежі в с. Зелів у 1944 р.
- "Соловій" – впав у генеральній акції в 1945 р.
- "Сорока" – пропав на стежі в 1945 р.
- "Тихий" – упав в с. Майдан у 1945 р.
- "Тичина", рой. – впав у 1945 р.
- "Тур" – пропав на стійці в 1944 р.
- "Хмара" – впав у с. Дубровиця у 1945 р.
- "Чорний" – впав у бою в 1944 р.
- "Шабля" – упав в с. Бірки в 1945 р.
- "Шлях" – упав в с. Торича в 1945 р.
- "Шум" – упав в с. Копанка в 1945 р.
- "Чумак" – впав у с. Р. в 1945 р.
- "Ягода" – упав в с. Поляни в 1944 р.
- "Ярема" – упав на заставі в 1944 р.
- "Ярошко" – впав в часі облави в 1945 р.

ВИБУЛИ ЗІ СОТНІ:

- "Борис" – залапаний у 1944 р.
- "Горіховський" – залапаний у 1945 р.
- "Грім" – залапаний на стежі в 1945 р.
- "Дорош" – залапаний у 1945 р.
- "Зелений" – зголосився до НКВД в 1944 р.
- "Калина" – здався до НКВД в 1944 р.
- "Каня", кур'єр – залапаний у 1945 р.
- "Комар" – залапаний на стежі у 1945 р.
- "Лоза" – залапаний б. [?] в 1944 р.
- "Моряк", бунч. – залапаний у Львові в 1948 р.
- "Сірий" – залапаний в с. Лозина в 1945 р.
- "Сосна" – залапаний в с. Р. в 1944 р.
- "Чумак" – залапаний в 1947 р.

ЗАСУДЖЕНІ ПОЛЕВИМ СУДОМ:

- Андрейко О. – зрада, 1945 р.
- Завалій Р. – співпраця з НКВД, 1944 р.
- Кос Михайло – співпраця з НКВД, 1944 р.
- Чиж М. – співпраця з НКВД, 1945 р.

SUMMARY

The main subject of the memoirs of Ivan Harvas ("Soia") is the armed conflict between Commander "Hlukhyi's" company and Soviet NKVD units in Western Ukraine and later, between Commander "Bryl's" company and Polish army units in the Zakerzonnia region (literally, Beyond the Curzon Line), the Ukrainian ethnic area in eastern Poland.

Harvas begins his account "My First Days in UPA Ranks" with a brief description of how, during the summer of 1943, the UPA battalion commanded by "Gonta" quartered for several months in a forest near Lviv. It was there that the author, a youth at the time, volunteered to the UPA. The account then skips to the time of renewed Soviet occupation of Western Ukraine. After the movement of the German-Soviet front in summer 1944, training of new recruits took place daily in the forest. Harvas describes the conditions of insurgent life: how the battalion, consisting of a thousand soldiers, was equipped with weapons, provided with food and made contacts with the civilian population. As a result of reports to the NKVD by secret informer Petro Seletskyi, from the village of Rokytno, one day in summer 1944, the battalion's camp was surrounded by Red Army detachments. While fighting its way out of the encirclement, the battalion had five men killed and two seriously wounded. The wounded were captured alive and taken by the Soviets to Rokytno, where they died under terrible torture. On the Soviet side, many were wounded and over 30 were killed.

"Battalion Liaison Hania – "Zirka" is a brief account about a girl who worked as a liaison. As a result of reports by secret informers, she was arrested by the NKVD and sentenced to 15 years' hard labour in Siberia.

In the account "On the Day of the Birth of the Blessed Virgin", the author describes the unexpected capture by UPA fighters of an NKVD commissar, who revealed NKVD plans to deport 16 families from Rokytno to Siberia. In order to prevent this

occurrence, two UPA companies – commanded by “Hlukhyi” and “Volotsiuha” – went to help the villagers. Fierce fighting ensued, lasting several hours, in which four UPA members were killed and several wounded. While retreating, the NKVD set fire to four farms and threw their owners, who were to be deported to Siberia, alive into the flames.

In “Christmas Meeting with the Enemy”, Harvas recalls a visit on January 6, 1945, by 10 UPA soldiers and Commander “Hlukhyi” to the house of the Rokytno village priest, in order to sing some Christmas carols. There, unexpectedly, they found five NKVD men. Because of the holiday mood, the unexpected meeting of the two extremely hostile camps proceeded entirely peacefully.

“Fight in the Dominican Forest” is a short account of day-to-day insurgent life which makes mention of many encounters with enemy forces. One event is of particular interest. During an enemy raid and ensuing combat, a sick UPA soldier came out of his bunker, hoping to hide in the thick of the forest unseen by the enemy. Suddenly, a Soviet soldier approached him and ordered him to fall into the snow. Walking past him, the soldier said quietly: “Don't be afraid, brother, I won't kill you. I'm also Ukrainian”. The Soviet soldier followed his raiding party into the forest.

In the account “Vorobets in Soviet Captivity”, the author briefly mentions the action of “Hlukhyi's” battalion against a Soviet army unit that was conducting a raid on the village of Rokytno. In this action, seventeen Soviets and five UPA soldiers were killed, as well as two civilians: a woman and a boy.

On their return from Rokytno to the town of Zhovkva, this Soviet unit fell victim to a surprise attack and was overcome by “Volotsiuha's” company. During their raid, the Soviets led on a rope a former soldier of “Hlukhyi's” company, “Vorobets”, whom

they had taken alive during a raid a few days earlier. Familiar with the territory, he guided the Soviets, pointing out appropriate places for a surprise attack on "Hlukhyi's" company. For his "services", the Soviets deported "Vorobets" to Siberia.

"General Raid" describes one episode in the Soviets' massive military operations against the Ukrainian underground. The general raid against the UPA was preceded by a blockade of the territory from Lviv to Sokal, that is, a stretch of about 75 kilometers. According to Harvas, 75,000 Soviet soldiers took part in this raid. When they encountered Commander "Peremoha's" UPA battalion in the Zhovkva forest, they waged a two-day battle, in which the insurgents lost 78 men and had 35 wounded, while three disappeared without trace. According to unverified data, the Soviets lost 700 men (in *Homin Ukrainy*, this figure was mistakenly given as 7,000). During the raid, Harvas' fellow-soldier "Bereza" fell into a panic and shot himself.

"Pentecost 1945" is an account about the capture by "Chuhaistyr's" company, near the Rokytno village church, of eight NKVD members and the *raion* chief, who had come to give a speech to the population. The *raion* chief surprised everyone by speaking in favour of the UPA. Company commander "Chuhaistyr" freed all the Soviets, but on their way back, they were captured again by the detachment commanded by "Karmeliuk", who shot them all as members of the Communist Party. That same day, in the afternoon, the company commanded by "Chuhaistyr"-"Hlukhyi" and "Karmeliuk's" detachment, killed 12 Soviets during an ambush at a crossroad near Lviv. They captured three trucks with food, footwear and ammunition.

"Little Vasylo" illustrates the attitude to the UPA struggle of Ukrainian children, as represented by a ten-year-old boy who helped UPA units by providing them with information to which he had access. At his age, he already knew how to dismantle a rifle and put it back together.

In "Successful Ambush", Harvas describes an ambush organized by the squad led by "Karmeliuk" on a convoy of Soviet trucks at the crossing of the Lviv – Zhovkva highways. On hearing squad leader "Karmeliuk" call out, the trucks stopped and the Soviet soldiers immediately began to fire at the insurgents. A few seconds later, the soldiers were killed by insurgent bullets and the insurgents took the trucks with ammunition, food and footwear to the forest, where the captured goods were given to "Volotsiuha's" company and the trucks were burned.

The account "Secret Informer Olha" is the story of a peasant woman who for a long time worked as an UPA liaison. Her husband, Oleksa, was also in an UPA company, but was arrested by the Soviets in August 1944 and sentenced to hard labour in the Donbas region. Her brother, Roman, was killed by Soviets during a raid. Her father deserted from "Hlukhyi's" company and volunteered to the NKVD. Soon, Olha, too, began to work for the NKVD. For her collaboration with the NKVD, an UPA field court passed a death sentence on her in the presence of two insurgent companies. Her cousin, "Bolko" volunteered to carry out the sentence, and he himself later became a traitor, volunteering to the NKVD.

"Easter in the Lviv Forest" describes a spring 1945 celebration in the forest by Commander "Hlukhyi's" detachment. Blessed Easter foods were provided to the insurgents by village boys and girls. The modest celebration included some Ukrainian customs, but that same day, the commander divided the detachment into three platoons and sent them to disarm groups of Soviet soldiers and anti-insurgent militia in three villages. The task was completed: the platoons disarmed and/or killed 36 NKVD men, disarmed about 35 anti-insurgent militia members and captured 62 firearms.

In the brief account "Destruction of an Enemy Reconnoitering Party", Harvas describes the destruction with mines of the

bridge on the Lviv – Ianiv road which the Soviet patrol crossed daily in a tractor. The bridge was blown up while the patrol was crossing and it flew into the air along with the tractor.

“Little Petrus and the NKVD” is a brief account about a 10-year-old boy from the village of Dubrovytsia whom the NKVD tried without success to interrogate about his father, who was in the UPA. While they were in the village, the NKVD members robbed the peasants, and in particular, took away their food.

“Trial of Two Scouts” tells about two insurgents from “Hlukhyi’s” company who were surrounded by the NKVD. During crossfire, one was killed and the other was captured alive. The Soviets put the body of the killed insurgent on the lawn beside the Zhornyska village council office, so that the villagers would see and recognize him. The second insurgent, who was taken alive, had a rope tied around his neck and was repeatedly lowered into a well while the Soviets tried to force him to reveal where the company was quartered and had its bunkers. Unable to get any information from him, they beat him with rifle butts until he lost consciousness. They then took the unconscious insurgent by car to Lviv, where, according to available information, he was shot.

In “Death of the Red Broom”, Harvas depicts an encounter between “Hlukhyi’s” company and a Soviet special task combat group, known as the “Red Broom”, which was deployed to destroy the Ukrainian insurgent movement and engaged in torture and robbery of the Ukrainian peasantry. In October 1945, a “Red Broom” group of 117 men was crossing the Maidanskyi forest from the village of Poliany to the village of Dubrovytsia. In Poliany, the Soviets caught two UPA doctors, Georgians by nationality, whom they put at the head of their marching column.

In the forest, the “Red Broom” column fell into an ambush organized by “Hlukhyi’s” UPA company. In the ensuing fire, the insurgent killed 112 Soviets, while the remaining five were taken

alive. The two doctors marching at the head of the column were killed along with the "Red Broom" soldiers.

Three days later, during a raid, the Soviets captured warrant officer "Dmytro" from "Hlukhyi's" company; in the village of Poliany, they tied him to a tree near the road, beat him and made fun of him. Finally, in the presence of women and children, they shot him.

The account "Russian Deceit" tells about a Russian provocateur, "Grisha", who volunteered to the UPA. After prolonged interrogation, he was accepted into the company as a heavy machine gun operator. He was carefully watched, but turned out to be an excellent soldier, killing several Soviets during combat actions. However, one day, on arriving in the village of Dominikanski Birky with combat group commander "Karmeliuk" and two soldiers, where they were to kill four NKVD members, "Grisha", who was walking behind Commander "Karmeliuk", killed him with two shots from his Nagant revolver. Immediately, warrant officer "Moriak" shot the traitor "Grisha" with a bullet from his "Finka" (machine pistol).

"Lviv Raid" recalls how a group of 22 insurgents from commander "Hlukhyi's" company were ordered to go to Lviv on December 22, 1945. Having reached Lviv safely, the group "cleaned up" the main NKVD building, where only four NKVD members were found, and visited the private dwelling of the *oblast* NKVD chief, V. Kharkivskiy, who was not at home. On Zhovkva Street, the insurgents caught and killed two Soviet officers. On their way home, in the village of Hrybovychi, they requisitioned weapons, food and footwear. This exercise had enormous propaganda value.

"A Visit to Levandivka" recounts how company commander "Hlukhyi" and six soldiers went to the Lviv suburb of Levandivka, where, in a neighbouring building, Soviet sol-

diers were quartered. The seven UPA soldiers stayed there unnoticed for five days and five nights. From the tailor shop located in the same building, they obtained three sets of clothing and bought another three sets.

The accounts "Crossing Over to the Zakerzonnia" and "In the Zakerzonnia in 1946" speak of a significant change in Harvas' personal life. Commander "Chuhaistyr" assigned him to commander "Bryl's" company, with which he crossed over from the "Roztochchia" Military District (TV) to the ethnic Ukrainian territory under Poland, known as the "Zakerzonnia" region. While marching to the border through the Ianiv forest, the company encountered an enemy ambush party of seven people in a bunker. During combat, the enemies were killed. The company managed to cross the Soviet-Polish border, which was very closely guarded by the Soviets, without any losses, but immediately afterward, they were shot at by a group of Polish soldiers in a burned village. After opening fire on the insurgents, the Polish soldiers abandoned their positions and fled. The following day, the company engaged in combat with a Polish army unit during which officer "Krys" was wounded in the right arm.

The next week in Poland was quiet for "Bryl's" company, but one evening, a squadron commanded by "Hai" went to the village of Machuhy to collect some requisitioned food. On the way back, with a wagon loaded with supplies, the squadron was ambushed by the Polish army. The brave insurgent "Dubyna" was killed and the squadron lost its wagon of food.

"Surrounded Scouts" recounts how, during a Polish army raid on the forest near the village of Tsytulia, Iaroslav district, Harvas and two other soldiers were surrounded and he was wounded in the side and neck. The three insurgents were saved from death by a sudden, very heavy rain. At the sound of a bugle, the Polish soldiers abandoned their ambush position and headed for their meeting point.

"March on Subcarpathia" describes a raid by "Bryl's" company from the Yaroslav district to Subcarpathia in early November 1946. In Subcarpathia, the company met three other UPA companies, which were commanded by "Baida." After several days, the "Burlaka's" company, together with "Bryl's" company, conducted a successful action on the town of Dyniv (Dynow), Bereziv (Brzozow) county, where, from a pharmacy, they requisitioned medicines and from other establishments, food, materials for clothing and skins to make footwear.

"Action on Tarnohorod" is an account of an action by the UPA companies commanded by "Bryl" and "Tucha" on the town of Tarnohorod, where, as they had done in Dyniv (Dynow), the insurgents requisitioned supplies of food and medications. A notable feature of this action was the fact that members of the local Polish underground organization, the Armija Krajowa, very actively helped the UPA detachments with advice, directions and maintaining order and even organized a friendly champagne reception for the UPA commanders. The next day, a strong Polish army unit attacked "Bryl's" and "Tucha's" companies. During combat, three Polish soldiers were killed and several were wounded before they finally retreated. On the insurgent side, private "Krylachenko" was wounded.

"Escorting First Lt. Mriia to Ukraine" describes the crossing the Polish-Soviet border in late November 1946, when Harvas, accompanied by four other soldiers from "Bryl's" company, escorted First Lt. "Mriia" and platoon leader "Iar" from the Zakerzonnia region into Ukraine. Because of intense Soviet surveillance of the border, the crossing took place under very heavy enemy fire, but without any loss of life. On the Soviet Ukrainian side, the seven UPA soldiers entered a young growth area of the Iavoriv forest. Having obtained information that a group of Soviets were going to cross through the forest, they organized an ambush, during which

18 Soviets were killed by insurgent fire and only three managed to escape. The insurgents captured nine Finnish guns from the Russians, as well as three "Desiatyzariadkas" (semi-automatic rifles) and six rifles. Two days later, the five soldiers forming the escort said goodbye to First Lt. "Mriia" and platoon leader "Iar". The next day, they headed back to the Zakerzonnia. Although carrying a heavy load of food, footwear and underwear, as well as their own weapons, they crossed the border without incident.

"Christmas Eve and Christmas 1947" describes an unfortunate event that occurred during preparations for Christmas celebrations. As Ukrainian villages had been robbed of their supplies by Polish bands and the Polish army, on January 5, a platoon from Commander "Bryl's" company went to the Polish village of Piwoda to requisition food. They collected one wagon, two cows and two pigs, which were killed on the spot, potatoes, flour and other items and transported these goods to the village of Radawa. There, the platoon was attacked by a Polish army detachment and the insurgents were obliged to retreat to the forest. During combat, one soldier from the platoon was killed. Of the Poles, two were killed: one lieutenant and one soldier. The men of Commander "Bryl's" detachment spent Christmas Eve in cold tents, drinking only black coffee made from barley.

In the account "How Commander "Bryl" Was Killed", Harvas describes the circumstances in which "Bryl" met his death. According to Harvas, in late June 1947 (other sources give the date as May 28, 1947) Commander "Bryl" set out with one squad (16 soldiers) to the village of Tsytulia to collect some food for the detachment. During the day, they quartered in the forest, where a Polish army unit organized a raid, probably as a result of a report by an informer. The stronger enemy force pushed the squad into a clearing, where Commander "Bryl", who was wounded, shot himself with a pistol. Warrant Officer "Dzvin", who was also wounded, was taken captive.

The last episode recounted by Harvas, "Bryl's" Company's Raid to the West", describes the break-up of "Bryl's" company into small groups and their march out to Western Europe. Harvas' group, composed of 11 soldiers and led by platoon leader "Sahaidachnyi", set out on July 2, 1947. Owing to their caution, secrecy and avoidance of contacts with the civilian population (except for those which were essential), in September, the group successfully reached the American zone of occupation in Austria.

Harvas' memoirs contain some additional information, including an account, "How Captain "Hlukhyi"- "Chuhaisty" was Killed", which provides a description of the death of Commander "Hlukhyi" as told to Harvas by others a few years after the event took place. According to these sources, "Hlukhyi" was killed in a skirmish with Soviets on the streets of Lviv in 1946. His warrant officer "Moriak" was wounded; he was taken alive by the Soviets and sentenced to 10 years in prison.

Harvas also informs the reader about methods of location and construction of bunkers in which people hid from enemy repressions. During the UPA struggle, individuals and entire groups of Ukrainian insurgents hid out in these bunkers.

Appended to Harvas' memoirs are lists of the following:

- 1) Officers, non-commissioned officers and soldiers of Commander "Bryl's" company (1946-47);
- 2) Inhabitants of the village of Rokytno, who were arrested and killed by the NKVD, killed in the Red Army, served in the UPA or acted as informers and were punished by the Ukrainian underground;
- 3) Officers, non-commissioned officers and soldiers of Commander "Hlukhyi's" company.

Зиновій СОКОЛЮК ("ЗЕНОН СЕМЕНІВ")

ПРОЩАЙТЕ, ДРУЗИ...

Їх було семеро. Четверо росіян і троє осіб польського походження. Серед них — одна жінка. Їхнім завданням було провести розвідку на терені "Розточчя": вислідити, де і скільки перебуває відділів українських повстанців, яку вони мають тактику, де і якою кількістю квартирують німецькі військові частини. Крім того, вони мали завдання підривати шляхи сполучення і тим прискорити прихід Червоної армії. По виконанні своїх завдань вони мали зв'язатися з польським підпіллям. Про свої розвідно-бойові операції мали звітувати радієвим шляхом у Москву, а звіди мали подаватися відповідні інструкції для большевицьких партизанських загонів.

Їх озброєнню не було чого закинути. Коротка і довга автоматична зброя, пістолі, великий запас амуніції і гранат, всякого рода підривні матеріали і надавчий радіоапарат свідчили про важливість даного їм завдання.

Ще кілька днів тому вони діставали останні інструкції в Москві. Потім подорож літаком і стрибок із нього в безвість темної ночі. Знайшли один одного в умовленому місці — всі живі, сповнені охоти діяти для Партії і Сталіна. Намітили собі дорогу і спосіб найближчих перемаршів. Перша ціль — Горинець. Але... настав світанок, і треба було спочивати. Ось далеко від села — мурований порожній будинок. Зайшли туди і розтаборилися.

Сонце пускало перші свої промені й освічувало зелену околицю.

— Друже командире! Друже командире! — будив службовий старшина командира "Богдана", що вигідно простягнувся на пристеленій соломою долівці вбогої селянської хати.

— Га... а... аа... — і на тому кінець. К-р "Богдан" був сильно перемучений після кількадечних боїв під Наролем. Цієї ночі не спав майже до ранку, просидівши над картою і приготовляючи нові пляни.

— Вставайте, розвідку дістати, — не здавався службовий.

— Га?.. Десь ти... — тут к-р "Богдан" вжив епітету, яким часто послуговувався, — ніколи не даси мені відпочити. — Але пробудився і сів.

— Ну, кажи, "Беркуте", що сталося.

— З Новин розвідку дістали, друже командире. Прибіг селянин і каже, що там є большевицькі партизани. Небагато їх.

— Веди його сюди!

— Так є! — "Беркут" стукнув обцасами і подався на двір.

К-р "Богдан" зірвався на ноги і почав натягати чоботи. Сам низький, чорний, як грек, худий-прехудий, з бистрими чорними очима. Не зважаючи на втому, рухи мав живі.

В двері застукали, і ввійшов "Беркут" з селянином. Останній, привітавшись, спинився біля порога, м'яв шапку в руках і переступав з ноги на ногу. Босий, вбраний у льняне, власної роботи, пофарбоване на чорно убрання.

— Ну, що доброго скажете, дядьку? — спитав командир.

— Та то, пане командире, — почав селянин, — якісь гаспиди засіли в хаті за лісом. Озброєні, говорять по-московськи.

К-р "Богдан" розпитував про подробиці; селянин на всі запити дав потрібні відповіді.

Потім студіювали на карті місце, де перебував большевицький "десант".

— А не могли б ви, дядьку, повести наших хлопців до них лісом, найкоротшою дорогою?

— Та я ж того і прийшов, — була відповідь селянина.

Командир устійнив з ним дорогу маршу, а потім звернувся до службового:

— "Беркуте"! Підіть до сотенного "Ема", хай він дасть першу чоту, а чотового "Перемогу" позвіть до мене...

Незабаром з Даганів на південь поспішали повстанці, а попереду ступав босий селянин.

Бій не вгавав уже якої пів години. Ворог зайняв вигідні становища в мурах будівлі, і не легко було його з них "вигризти". Кулемети реготали, немов навіжені, і час від часу повітря здригалося від вибуху гранати. Коли граната вилітала з будинку, то за нею нісся і крик "За родіну! За Сталіна!"

— Ми з твого Сталіна ще шкіру зідремо і собі з неї чоботи

пошиємо, ти, чортів вилупку! — кричав і собі стрілець, якого чомусь прозвали "Руска-Польська". Мабуть тому, що говорив мішаною мовою.

— Не горлай так, хаме, бо твоя "родіна" далеко, а твій Йосько тільки над пеклом владу має. Час тобі думати про спасіння! — гукали інші.

Ще дехто кричав, щоб не стріляли, а здалися, що нічого їм не станеться. Але відповіддю на це були густіші і довші серії пострілів і завзятіші сталінські вигуки.

— Вірних синів вислав Сталін, нема що казати, — говорив к-р "Перемога" до ройового "Морозенка", що лежав біля нього. — Але ми їх зараз викуримо. Біжи до тих двох роїв, — звернувся він до зв'язкового стрільця, — хай відкриють на короткий час барабанний вогонь, немов би наступали з тієї сторони, і звернуть їх увагу на себе. А ми підсунемося звідси і закидаємо їх гранатами.

Стрілець підповз. І дійсно — за кілька хвилин почувся збоку густий клекіт пострілів. І враз урвався. Рій "Морозенка" кинувся до ворога. Добігли!.. та не всі. "Морозенко", що в запалі забув про свою безпеку, повалився перетятий ворожою серією, а за ним його вірний друг "Оріх". До них кинувся санітар, але було вже пізно. "Морозенко" помер відразу. "Оріх" ще чув гранатні вибухи в будинку і тріумфальне "Слава!" друзів, але не бачив уже, як в останніх корчах конало п'ятеро ворогів. Не бачив теж пораненого, від кулі якого, може, втрачав рештки сил, і не бачив того єдиного, який утікав, немов застрашений заяць, і якому навздогін сичали повстанські кулі.

Рештками сил вимовляв останні слова: "Прощайте, друзі... Хай вам Бог помагає..."

Біля печі, на землі сидів полонений. Вовчими очима водив по всіх присутніх. Спочатку не хотів дозволити, щоб йому зробити перев'язку на рані, але санітари змусили його. На запропонований стілець не сів, волів бути на землі. Не вимовив ще ані слова. Залишили його в спокої, щоб освоївся.

К-р "Богдан", що говорив про щось із старшинами, натягнув на себе пояс з пістолем і подався до дверей. Зупинився біля полоненого, подивився на нього і запитав:

— Ну, мой? Скажеш нам щось цікавого?

Большевик блиснув очима, сплюнув і просичав: "Сволоч! Іді к чорту!"

— Але ж мудрий ти, мудрий, — засміявся "Богдан". — Базю! — звернувся він до к-ра "Ватюги". — Поговори ти з ним на розум. Він боїться.

Командир вийшов і подався до гурту повстанців, що випробовували трофейну "тихострілку". Це був кріс, на цівку якого накладався спеціальний прилад з гумами, що приглушували гук пострілу.

— Знаєте, командире, — говорив сотенний "Ем", — стріляє, наче з батога траскав. Знаменита зброя на безшумне стягання стійок.

К-р "Богдан" саме приладжувався до пострілу, як зголосив свій прихід 105-кілограмовий командир скорострільного роя, "Сорока".

— Дозвольте мені, — попросив він, — відвезти тіла "Морозенка" і "Оріха" до їхньої місцевости, щоб вони там були поховані. Вони — мої товариші. Домовини я вже зробив.

— Добре, сьогодні ввечері поїдете, — подумавши трохи, згодився к-р "Богдан".

Темна зоряна ніч зависла над землею. В лісі вона була ще темнішою. Там на доріжці стояла підвода. На ній лежали дві домовини, а в них — двох друзів, що відійшли у вічність.

По боках доріжки, в мовчанці віддали героям останній салют дві повстанські сотні і старшини штабу Воєнної Округи.

Шум соснових верховіть виводив жалобну "вічну пам'ять". Подув вітру приносив запах живиці, що тепер здавався запахом похоронного кадила. Долішне гілля дерев клонилося, немов голови голосільниць, що ридають за близькими. А в обличчях повстанців залягли сум і туга за друзями, з якими ніколи вже не підуть у нові бої.

...К-р "Ватюга" скінчив коротку промову. Колеса підводи тихо покотилися по мілкім піску. Поволі зникали в темряві домовини з героями, а їм навздогін неслась тиха пісня — запевнення друзів:

*...Повстанче молодий,
Ми тебе чесно поховаєм,
А завтра підем в бій.*

НОВИКИ

Була рання весна. На полях де-не-де білів сніг. Дерева були ще голі. Ліси, окутані казкою дивної тайни, крили в собі тих, що не скорились наказам окупантів і не пішли гинути під мурами Берліну...

В лісовій гущі приховане для стороннього ока поживавлення. Це гуртувалися боєздатні чоловіки, готуючись до боротьби проти ворога, що прийшов нас поневолити. Щоночі надходили все нові молоді люди. Виявилось конечним сформувати відділи з новиків. Одночасно назрівала друга потреба — забезпечити ці відділи перед знищенням, бо командування УПА передбачало поворот із фронтів большевицьких армій, які могли бути вжиті проти українських повстанців.

У зв'язку з цим даний був наказ окремим відділам вимаршувати в рейд на Словаччину, Закарпаття, в корінню Польщу, Білорусь і Литву.

Наш відділ, який сформувався в Жовківщині, складався з 75 людей, переважно новиків — молодих хлопців, що ще не мали нагоди "нюхати пороху". Були й такі, що не вмiли як слід володіти зброєю. Але кількатижневий вишкіл дав їм елементарні військові знання.

Бракувало тільки безпосередньої зустрічі з ворогом, яка могла б виявити боєздатність новиків. На таку нагоду не довелося довго чекати. Незабаром команда нашого відділу одержала наказ до вимаршу в рейд на Закарпаття. Було ясно, що цю дорогу ми не зможемо перейти без сутичок із ворогом, який уже в цей час мав терен добре обсаджений своїми військами.

Після тижня нічних маршів ми опинилися в Судово-Вишнянському районі. Цілу ніч із 18 на 19 квітня падав дощ. Ми обминали найбільш небезпечні центри скупчення ворожих сил — Судову Вишню, районний центр і село Н., де була сильна група "істребітелів". З огляду на це, що в цих околицях не було відповідних для нас лісів, ми мусіли якнайбільше маскуватися й уникати зустрічей з ворогом.

Над самим ранком добрели ми, зовсім промоклі й змучені, до маленького ліска, вірніше до корчів — на квартирування. Тільки дали наказ до відпочинку, як усі повалилися на промоклу

землю, і більшість послула. Не спав командир, службові й стійкові.

Сам командир вислав стежі — одну в напрямі села Н., другу — до присілка К., з завданням привести якогось господаря, який показав би нам дорогу. Стан був досить напружений, бо ми гадали, що нас біля Н. міг хтось непотрібний завважити й донести до НКВД. Всі були підсвідомо переконані, що вдень матимемо бій.

По відході стеж, за яких півгодини, ми почули стрілянину в тому напрямі, звідки прийшли. Всі зірвалися на ноги й розтягнулися в стрілецький ряд, вичікуючи стеж.

Звідкілясь узялися дві сороки й, перелітаючи з дерева на дерево, почали скрекотати... Вояцтво почало відчувати бій...

Незабаром з'явився чот. "Чорнота", який ходив на стежу з двома вояками. Він передав звіт командирів відділу:

— Друже командир, голошу свій прихід із стежі з двома стрільцями. Під час моєї стежі на краю лісу завважив я на господарстві двох червоноармійців, що торгувалися за щось із господинею. Один стояв на стійці і нас помітив. Зараз заалармував своїх товаришів, і всі пустилися за нами в ліс. Ми, вскочивши в корчі, позалягали і підпустили їх близько. Коли ті наблизилися, ми відкрили вогонь і двох убили, а третій, поранений, утік. У господині довідалися ми, що вони приходили за господарем, щоб кудись віз їх кіньми. Також наказали дати молока. Вважаю, що нам треба кудись звідси відступити, бо, можливо, буде облава на цей ліс.

Командир, вислухавши звіту "Чорноти", дав наказ маршувати в напрямі присілка К.

По дорозі натрапили ми на нашу другу стежу, що верталася з господарем. Вона зголосила, що в К. спокійно. На запит командира, як тут тягнеться ліс, господар відповів:

— В напрямі села М., але треба буде пройти прогалину 200 метрів луками.

Годинник показував 7 год. ранку. Дощ потроху переставав. Небо, здавалося, яснішало. Ми йшли в південному напрямі. Вийшли на горбок і побачили в долині луку. Можна було пройти.

Вже мали ми перебігати, коли прибуло передне забезпечення й повідомило, що на горбах окопані большевики,

а на деревах мають зорців. Розглянувшись добре, ми дійсно побачили, що наш лісок пильно стережуть з усіх сторін. Немає виходу!

Командир каже господареві завести нас у найгустіші корчі, а по зв'язку подав наказ: "Зберігати якнайбільшу тишу! Без наказу і потреби не стріляти! Ощаджувати амуніцію! Маршувати!"

Відділ гадюкою завернув назад і за яких 15 хвилин опинився на горбочку, де були найгустіші корчі. Тут зробили кругову оборону, й кожний вояк почав поспішно окопуватися.

Незабаром ми почули з південної сторони крики большевиків, які входили в ліс. Крики то дужчали, то знову втихали. Тим часом можна було почути торохкотіння коліс тачанки важкого кулемета "Максима".

Час тягнеться повільно. На кожному з нас слідне нервування: "Хоча б уже швидше! Чому так довго?"... Мала вказівка годинника ліниво пересувається з 8 на 9, 10, 11... Роком здається нам цей час.

Крики трохи притихли. Мабуть, большевики втомилися кричати. А може, думають, що нас немає. Близько чути гамір. Чому ж так помалу посуваються?

Вже... вже... І раптом постріли. Страшний гураганний вогонь. Це південна частина оборонного кола зчепилась з ворогом.

Постріли заглушують усе, навіть дикі крики ворога. Час від часу вибухи гранат. Ворога підпустили досить близько. По якомусь часі постріли стихають.

— Ворога відбито! У нас втрат немає, — подано по лінії. У кожного вступив дух — перша проба!..

Але ворог не відступив. Він пробує з другої сторони. Знову стрілянина, вибухи гранат, крики... Новики поприкипали до становищ і так вправно орудують зброєю, що аж дивно.

За хвилину з усіх сторін зав'язався шалений бій. Ми оточені!

Большевики підсуваються під наші становища. Відбиваємо їх гранатами, кулеметами і крісовим огнем. Клекіт скорострілів переміщується з криком наступаючих і стогонами поранених. Ворога відбиваємо. Він знову завзято наступає, щоб лишити кільканадцять трупів, і знов відступити. На якийсь час стихає. У нас подають по лінії наказ:

— Готуватись до прориву! Наготувати гранати! На наказ — до атаки!

Стрілянина знов дужчає. Ворог хоче нас знищити. Знову дикий рев і клекіт кулеметів... І знову тиск меншає... Чуємо:

— "Сагайдачний", направо! "Чорнота", наліво! Вперед!

Зірвалися... Вибухи гранат перемішалися з молодечим "Слава", що розноситься по цілій околиці. Хлопці червоні, мов буряки. Біжать і сіють смерть ворогові, який утікає, світ за очі.

Наш відділ, розчленований на дві частини, біжить у двох різних напрямках. Ворог тікає на поля, залишаючи вбитих, зброю, дехто скидає одягу. Кілька тікають прямо в озеро.

Ми втомилися. Спинилися, щоб упорядкуватися. Чота "Чорноти" ще не долучилася.

— Вистрілити червону ракету, — наказує командир відділу.

Червона куля вогню понеслася вгору й помалу спускається вниз. Але що це? Частина большевиків, мов на наказ, вертається в нашому напрямі. Мабуть, це в них знак до збірки.

— Бий по них!!!

Знов шум і клекіт. Ворог на бігу швидко повертає назад. Знову кілька залишилися. Вони вже не втечуть...

Ми спинилися. Чути, ззаду хтось біжить... Це "Чорнота" дещо спізнився на поміч. Командир дає наказ перевірити стан відділу. У нас трьох убито: санітар "Хрущ", стрільці "Заяць" і "Любінь". Впали ще при атаці. Маємо двох поранених, які однак можуть добре маршувати.

Вертаємося на побойовище, щоб відшукати наших вбитих. Друзі поляглих копають спільну могилу. Кілька прощальних слів командира, хвилина мовчанки відділу, і трьох, загорнених у "цельти", накриває сира земля. За кілька хвилин над ними виросла могила. Кожний промовив стиха молитву, й відділ вирушив.

Десь перед командиром з'явився господар, що весь час пильнував наших коней.

— Ну, як? Дуже боялися, дядьку? — жартома спитав командир.

— Е, ні. Зразу трохи було лячно, потім то й сам був би гнав за тими сволочами, — сміється господар.

— Отже, ведіть нас тепер, пане господарю, на якийсь

горбик у противному кінці лісу, де можна було б добре замаскуватися. Щойно третя година. До вечора ще далеко...

Поки й стемніло, всюди кричали большевики, які вже встигли переформуватися. Мабуть, шукали нас. Їм помагали два розвідчі літаки, що кружляли низенько над лісом, вигинаючись на боки. На краю лісу чути було стукіт підвод і крики большевиків, які підбирали убитих.

Ми сиділи тихцем у корчах і були напөготівлі. Наш провідник теж тримав у руках новеньку "фінку", а в кишенях три маґазинки набоїв. Він жартував із командиром:

– Ох, якби мене тепер побачили жінка й донька! Що б сказали, пане командир? Га?

– Що ви "істребітель", – посміхнувся командир.

– Е, що ви, вона знає, жи я ним ніґди не буду...

Пізно увечорі знову почав падати дощ. Мов тіні, тихо посувалися ми, несучи з собою гордощі переможнього бою. Новики, а з ними й наш тереновий – господар із К., були горді, що блискуче склали перший бойовий іспит.

В селі, за 12 кілометрів від місця бою, куди ми зайшли на вечерю, розвідка доповіла:

– Участь у бою брало 400 большевиків з панцерного поїзду в Судовій Вишні. На полі залишили 72 вбитих, між ними командира частини – майора... Населення радіє з нашої перемоги...

У РІЗДВЯНУ НІЧ

I

На північний захід від Львова простягаються прегарні горбкуваті терени, укриті мішаними лісами. Це львівсько-томашівські узгір'я.

У підніжжя цих горбів розкинені українські села. Люди, хоч бідні, все ж дуже гостинні, звичайно — українці. З приходом большевиків почалась посилена кампанія колективізації. У села приїжджали агітатори, скликали мітинги, роздавали силу-силенну різної літератури. Селяни, хоч і не читали цього, все ж папір брали, бо надавався курити. До колгоспів теж ніхто не писався, бо найкращою пропагандою проти цього були люди із східних областей, які приїздили сюди, щоб дістати бодай трохи хліба чи бараболі.

У тих місцевостях, де закладено колгоспи, силою загнавши туди людей, вони не могли довго утриматися, бо в поблизьких лісах було багато повстанців, що ці колгоспи розбивали й палили, роздаючи людності їхнє добро. Так, напр., було в селах Крехів, Грибовичі, Гряда, Дорогоші й інші. Український повстанець став для населення орієнтиром, якого всі радилися і якому беззастережно довіряли. Хоч большевики намагалися знищити підпільний рух облогами, засідками, наскоками, нав'язуванням сексотів тощо, то все ж єдність народу з підпіллям була нерозривна.

10.ІІ.1946 року мали відбутися вибори до Верховної Ради СРСР. Вже восени большевики повели відповідну підготовку. На кожних десять хат призначено т. зв. десятника, якого завданням було вивчати із селянами "конституцію" та "положення про вибори"... Усі ці заходи виявилися безуспішними, бо селяни не сходилися, а десятники не дуже-то виявляли охоту провадити свої зайняття.

У зв'язку із цими неуспіхами ворог з початком грудня почав насичувати терен спецвідділами НКВД. В кожному селі і найменшому присілку заквартирувало 50-300 енкаведистів, що безупинно ходили по лісах, шукаючи за слідами, а по селах робили облави, мордуючи людність.

Відділи УПА мусіли пристосуватись до нових обставин. Щоб не дати себе знищити, вони застосували тактику розчленування. Розчленовані групи розходилися по селах і там, переховуючись вдень по 2-3 у підземних криївках, могли ввечері і ніччю провадити далі успішно свою бойову і пропагандивну підпільну роботу. Кожний повстанець був там, де ворог міг найменше його сподіватися. Большевицький штаб перебував в одній хаті — повстанець заходив зараз до сусіда. Тут роздавано нашу літературу, розказувано про політичну ситуацію у світі, повчаючи селян, як вони мають ставитися до виборів.

При тому не могло обійтися без боїв, а відділи УПА дуже часто організували наступи на поодинокі скупчення большевиків або атентати на видатніших "вельмож" ворожого апарату.

В цій, досить важкій ситуації, допомагала нам людяність матеріальними засобами, розвідкою і т. д. В такій ситуації наближалися і Різдвяні свята...

II

Підкрадаючись, немов тіні, у вечірньому присмерку, підходили ми до присілка Л. Стали і слухаємо... Спокійно... На самому краю присілка, над річкою, має бути умовлений знак, якщо немає большевиків. В цьому присілку їх вже тиждень немає. Мабуть, перевтомлені від'їхали, щоб на їхнє місце прийшли нові. А може, це тільки тактичний маневр, щоб приспати чуйність повстанців і в Свят-вечір зробити наскоки? Все ж таки ми йдемо, бо нас дуже просили селяни, а батьки стрільця "Сокола" казали, що гніватимуться на нас, якщо буде спокійно, а ми не загостимо.

Нас іде трьох: командир "Мрія", стр. "Сокол" і я. Наближаємося до річки. Оглядаємо дерева. Так! Спокійно. На дереві є перевесло. Все ж ми йдемо тихенько й дуже обережно. Ось і перші хати, ось і господарство батьків "Сокола". Назустріч нам вибігла собака. Вона, радісно підбірюючи, підскакувала навколо "Сокола" і намагалася лизнути його лице. Ми шойно тепер остаточно впевнилися, що большевиків немає.

Підійшли під вікно і слухаємо. Не чуємо жадних чужих голосів. Хата наповнена радісним щебетанням малої Дарки...

Стукаємо в шибу. Виглянув брат "Сокола" і, побачивши нас, відчинив двері.

– Ну, нарешті прийшли! А ми вже довго чекаємо на вас і не сідаємо до вечері.

Входимо в хату. Привітавши присутніх, розпитуємо про ситуацію в терені.

– Спокійно всюди, – каже сестра "Сокола", яка ходила на розвідку.

– Ті, що були в С. і Г., пішли на Мокротинські ліси, а, перейшовши їх, сіли в Зашкові на авта і поїхали до Львова. В К. також сидять і нікуди не рухаються. Будьте спокійні, якщо б вони сюди ішли, так собаки нас повідомлять, і ви вскочите у приготовану криївку.

Бачимо, що все готове до вечері. На столі пахуче сіно, прикрите скатертю, на лавах теж сіно, на землі солома, а в куті дідух. У другому куті гарно прибрана ялинка, біля якої підскакує мала Дарка. Ми складаємо свої шинелі і сідаємо спочивати. На стіл кладуть всяку всячину, як велить звичай. На столі і на ялинці засвічено свічки. Всі клякають до молитви. У хаті немов би все завмерло. В тишині можна було почути тільки шепіт молитов. Навіть мала Дарка і ця пристала біля мами та, зложивши ручки до молитви, намагалася наслідувати старших. Найдовше молилася старенька мати "Сокола"... Після молитви ми засіли за столом. Батько "Сокола", старенький сивий дідусь, інвалід з Першої світової війни, підвівся, взяв у руки полумисок з просфорою. Настала врочиста тиша, яку прорізували старечі, мудрі слова літнього батька. Ми сиділи обидва з командиром "Мрією", схиливши голови додолу. Мабуть і йому, як мені, ввижались молоді роки, родинна хата і батьки. Що вони тепер роблять? Як святкують? Чи нежадібні часом пісної бульби? Так і бачив я свого задуманого батька, якому не до їжі. Бачив я свою заплакану матір, в якій скрізь сльози ледве чутно пробивалися слова: "Де ж наш син тепер?"...

Батько "Сокола" продовжував далі говорити. Поволи, з поважною надумою... Він радіє, що Бог дозволив усім його рідним зібратися разом у цю святкову хвилину. В нього й надії не було на те. Син і зять були в Червоній армії, їх забрали силою. Хто ж міг думати, що вони повернуться. Та вони прийшли, щоб розвеселити старих батьків. Правда, один з них був три рази поранений, а другий аж шість, але все ж прийшли... В нього ще другий син, він в лавах повстанців, і також прибув

разом із своїми друзями, яких батьки далеко. І вони не погорділи старим та загостили на Свят-вечір. Він із щирого серця хотів би заступити їм їхніх батьків. Він хоче, щоб вони почувалися як дома, він хоче, щоб вони були веселі, безтурботні...

Старий не витримав. Дві великі сльози витиснулися йому з очей і покотилися по зморщеному старечому обличчі. Старий обтер їх запрацьованими шорсткими долонями і продовжував далі: "Я не можу вам висловити всього того, що зібралося під серцем. Мабуть, мало таких батьків, які скупчили б у собі стільки почуттів, що я. В мені сплелись і радість і сум. Коли побачу, що всі ви мої рідні тут за одним столом засіли до Святої вечері — я тішуся. Коли погляну на нашу землю, на її просяклий кров'ю ґрунт, на могили, на тюрми, коли пригадаю, скільки з-поміж наших знайомих карається десь на далеких Сибірах, коли згадаю, скільки нашого молодого цвіту віддає своє юне життя в нашій обороні, мене огортає невисказана лють і сум. Але вірю, що це все скінчиться. Вірю, бо знаю, що неправда не може ж довго існувати на святій землі. Вірю, що новонароджений Ісус допоможе нашому народові, його кращим синам — воїнам УПА вибороти волю, і тоді ми засядемо до Святої вечері вільні на вільній землі".

Старий поділився з усіма просфорою, й почалася вечеря. Я і к-р "Мрія" сиділи задумані мовчки. Невесело нам було на душі. Слова старого запали нам глибоко в серця. Хату заповнили звуки прастарої української колядки.

Брат "Сокола" вийшов на двір, щоб поглянути, чи спокійно. За деякий час загавкав Мурко. Ми з к-ром "Мрією" та "Соколом" прожогом вискочили з хати. На нас стежкою прямували дві постаті.

— Хто це? — спитав брат "Сокола".

— Свої, свої!

З голосу ми пізнали ройового "Крука". З ним прийшов ще стр. "Довбуш". Вони зголосили, що були в селі С. і вже сідали з селянами до вечері, коли розвідка повідомила їх, що до села прибули большевики. Вони обидва йдуть тепер на один присілок до своєї криївки, а решта повстанців, що були з ними, подалися до своїх сховищ в С.

З хати вийшов батько "Сокола" і попросив прибулих зайти. Тут вони з'їли вечерю та почали з нами колядувати.

Стр. "Сокіл" попросив к-ра "Мрію" о дозвіл іти на стежу. Це тому, щоб ми, його гості, чулися спокійні. Командир погодився, і "Сокіл", зголосивши відхід, залишив хату. По якомусь часі зголосили відхід "Крук" і "Довбуш".

Було досить пізно. Пора відходити до сховищ. "Сокіл" чомусь не повертався. Минула вже година, а його ще не було. І раптом у віддалі якогось кілометра на південь знялась гураганна стрілянина. Вискакуємо на двір і бачимо запалену хату при гостинці. Клеочуть кулемети, вибухають гранати...

Мати "Сокола" заломила руки і заголосила:

— Ах, там певно наш Микола.

Мабуть, стара відчула, що її син Микола-"Сокіл" в небезпеці.

Я і к-р "Мрія" збираємося поспішно до відходу. На ходу подаємо старим вказівки.

III

Вийшовши з хати, стр. "Сокіл" оглянув довкола господарство свого батька і подався між сусідські будинки. Опісля вийшов на дорогу і попрямував на луки, що були на краю присілка. Біля річки, при останній хаті він спинився і вп'ялив очі в темний простір. Ні, не видно нічого. Партизанське око звикло до темноти і добре бачило вночі. "Сокіл" обернувся, і, тримаючи кріса напоготові, попрямував дорогою у південному напрямі на другий кінець присілка.

Під ногами скрипів сніг, а вгорі, ніби посміхаючись, моргали зорі. Із хат блимали світла запалених на столах і на ялинках свічок. В повітрі панував урочистий настрій. Час від часу до вух "Сокола" долітали звуки коляди. На дворі не було нікого. "Сокіл" вийшов на край присілка. Став і задумався... Тут ніби спокійно, але в С. большевики. Може б так піти під гостинець і там простежити? Ще трохи подумавши, "Сокіл" вирішив піти. Наближаючись до дороги, ступав все обережніше. Майже навшпиньки дійшов до шляху і, ставши за деревом, розглядав терен. Розглянувши навколо, вийшов на гостинець і приглядався слідам на снігу. Нічого помітного. Нічого не чути...

Він звернув з гостинця на малу доріжку і пішов в напрямі хати, що находилася у віддалі яких 50 метрів. Ступав дуже обережно, що кілька кроків пристаючи і наслухуючи. Зблизився

до хати... Спокійно... Підійшов під вікно і застукав тихенько в шибу. Крізь вікно виглянула жінка.

— Хто то?

— То я, Микола, — відповів "Сокіл".

Жінка вийшла до сіней і відчинила двері. "Сокіл" вступив до кімнати і поздоровив усіх із святами. Господиня — 40-літня вдова — закінчила саме скромну вечерю із своєю невеличкою сім'єю. Була в неї 18-літня дочка і син років 14. Чоловіка немає, бо большевики зараз після приходу забрали його до армії і невишколеного пігнали на фронт. За деякий час прийшла вістка, що він загинув на Словаччині.

— Просимо сідати. Не гордіть нами та повечеряйте, — запрошувала господиня. — Вдень тут не приходили большевики, то може й ніччю не будуть.

— Щиро дякую, тітко, але я повечеряв добре, бо був дома, — відповів "Сокіл", закуривши. — Я прийшов довідатися про дещо.

"Сокіл" почав розпитувати про рухи на гостинці за останні дні. Господиня на всі запити давала вичерпні відповіді. "Сокіл" докурював уже цигарку та збирався йти, коли раптом на подвір'ї задудніло кілька пар ніг. "Сокіл" миттю скочив до стола і загасив свічку. В хаті стало темно. Кроки на подвір'ї наблизилися до дверей і хтось почав сильно товкти.

— Атькрой двер! — пронісся голосний, хрипкий крик.

— Ох Боже! Большевики! — шепнула господиня. — Робіть, Микола, як знаєте...

— Лягайте на землю! — наказав "Сокіл". Він вже стояв за піччю і впевнено тримав в руках відбезпеченого кріса. "Сокіл" рішився на все.

Тупотіння на подвір'ї посилювалося і грюкати в двері почали дужче. Почулися знову дикі верески з вимогою відкрити двері. Однак ніхто не відчиняв. Вибухло кілька пострілів і серій з автомата. Грюкіт у двері перемішався із намаганням виломити їх. І... врешті старий замок не витримав тиску. Двері відчинилися, а в сіни ввірвалася гурма людей.

— Уже! — прошепотів "Сокіл", що чекав на хвилину, і вистрілив у сіни чотири набої.

Знадвору зірвалася страшенна стрілянина і стіни хати прошили кулі. Пронеслась вгору ракета й упала на стодола, загорілася стріха, якої ніхто не старався гасити.

Але що це? Ніхто не добувається до хатніх дверей? Невже відступили? Що це має означати?

"Сокіл" не має часу роздумувати. Він все наново ладує кріса й стріляє у вікна.

— Треба вікно відчинити, — прошепотів.

Вчув це хлопчина, що лежав біля його ніг. Він підповз під вікно й миттю відчинив його. "Сокіл", стріляючи, наблизився до нього. На подвір'ї большевики стріляють, кричать і змінюють становища. "Сокіл" відбезпечує гранату й кидає у вікно. Але граната паде під ноги. На щастя, не вибухає. Він відбезпечує другу і кидає вже на подвір'я. Сильний гук розірвав повітря. Микола далі стріляє з кріса. Одну гранату лишає для себе.

Миттю перекидається на противну сторону під вікно і бачить освітленого полум'ям палаючої стодоли ворожого кулемета. Стріляє на нього і перескакує через вікно. Коло вух засвистів рій куль. Він не звертає на них уваги. Падає, зривається і біжить... За ним женуться. Тридцять людоловів. "Сокіл" втікає... Під ноги загнався большевицький пес. Микола на бігу стріляє його і біжить далше. Енкаведисти поволі відстають...

І врешті за ним нікого немає. "Сокіл" останками сил женеться додому. Він вже не бачить, як з горючої хати виводять жінку з її дочкою і сином, що помагав йому. Не бачить, як забирають з сіней убитого лейтенанта, сержанта і тяжко пораненого "бойця". Він спішить, щоб повідомити вдома своїх друзів.

— А де друзі?

Йому сказали, куди вони пішли. "Сокіл" зривається і біжить до нас. Перед його очима ввижається палаюча хата і жінка героїня зі своїми дітьми.

— Ох, ще відплатимось! — шепоче на бігу поблідлими устами повстанець "Сокіл"...

ЇХНІЙ ГЕРОЙСЬКІЙ СМЕРТІ

— Багато успіху і щасливого повороту! — командир "Мрія" стискав районних "Гая" і "Крука", які повідомляли про свій відмарш.

Зашелестіло листя під ногами, і два скріплені рої відійшли на захід. Відділ сьогодні подобає радше на большевицьких дроворубів — дехто має пилу або сокиру, крім зброї. У декого в руках звисає протитанкова міна, а ще дехто тримає на плечах т. зв. "фавстпатрон". Властиво, вже можна було всім іти, але треба пристосуватися до плянів командира "Глухого", який теж там десь біля Янова ділить хлопців на "мокру" роботу. Ще вчора разом обговорювали все, усталили час, умовні знаки, місце збірки, перевірили стан вибухових матеріалів, зброї, амуніції, розділили поле дій поодиноких груп. Мета "Глухого": висадити водокачку в Добростанах, перервати ворожий зв'язок на лінії Львів — Янів, Яворів — Немирів. Все передбачено, враховано найновіші дані розвідки. Несподіванок не повинно бути ніяких.

Вояцтво вже стужилося за "офензивою". Таж то буде рух! Де Львів, де Кам'янка Струмилова, де Рава Руська і Яворів! Всюди щось має статися.

— Але, як їм вріжемо, то самі не будемо знати, де дітися, — жартував стр. "Вітер", а відповіддю йому був притишений регіт. В його звичці було страшити там, де страху не було, а додавати духа там, де могло волосся дуба стати. Кажуть, що він і з рідною мамою інший не був. Коли вона йому жалілася, що большевики пограбували сіно і нема що коням їсти дати, він її потішав: "Мамо, нам коней не треба. Будемо незабаром мати трактор, а той сіна не їсть".

Травневий присмерк заліг над полями та людськими оселями. З лісу вийшли стежі, а за ними гадиною вився в збіжжях відділ. Дехто скинув з голови пілотку і затиснув її за пояс. Вітер грався кучерями і робив їх неслухняними. Жита вітали гостей і низько клонили колоски.

Цвинтар у Новій Скваряві огорнувся тьмою і западав у глибокий сон. Вже кілька ночей він не мав спокою, бо на

краю біля дороги лежали енкаведисти і на когось чатували. Та їм не щастило. Перележували ночі і досвітками відходили в район, здавалося, непоміченими.

Та ні. Сьогодні кладовище теж не буде мати спокою. Ось через дорогу пробігло двоє людей і сховалися в кущах. Обережно пройшли цвинтар, пильно наслухуючи і, мабуть, не помітивши нічого підозрілого, вернулися назад до дороги. Один пугукнув.

З другого боку заворушилося. Зрушились набої кулеметного диску, і чути було, як підносились з трави людські постаті. Один за одним ішло кілька десятків людей. Всі йшли на цвинтар. Тіні їх у темряві ночі збігалися з тінями нагробних хрестів і стовбурами дерев.

Мовчки наблизилися до однієї могили серед ряду інших і зупинилися. Вона видавалася ще надто свіжою. Білий березовий хрест і покрита землею трава біля неї були доказом цього.

Мовчки ставали у збірку. Тихі, короткі накази виконувались без зайвих рухів чи слів. Мертва тиша зависла над головами.

— До молитви! — скомандував черговий підстаршина, а у відповідь стукнули в такт закаблуки чобіт і з голів полетіли шапки.

— Отче наш, іже еси... — неслися тихі слова віри і надії.

Наперед відділу виступив політвиховник. Він поправив автомата, втягнув віддих і заговорив:

— Друзі! Ще так недавно був між нами той, над могилою якого ми стоїмо. Наш командир "Кобзаренко" вибув з наших рядів, як багато інших наших друзів по всій Україні...

Вітер підхоплював слова і доносив до вух кожного бійця. Перед очима ставала постать командира, якого тепер прикриває земля, за яку він боровся. Десь з-поза хрестів виступали постаті друзів, з якими ще так недавно ділено негоди повстанських буднів. Всі вони щось говорили. Слів їх не було чути, але про що вони говорили — кожний розумів.

— Сьогодні, в День Героїв, нам мало молитися. "Молитва без діл мертва". А тому доведімо і ділом, що пам'ятаємо про них і будемо змагатися усіма силами за мету, в поході до якої вони зложили своє життя. Повстанська зброя має світити блиском, як світила в руках тих, над могилами яких ми клянемося бути вірними їхнім заповітам.

Політвиховник говорив дуже недовго. Треба було поспішати, щоб до ранку встигнути з виконанням завдань.

Розділилися на три групи і відходили в трьох напрямках. Товариші бажали собі успіхів, клепали себе по плечах, а друг "Вітер" закінчив: До побачення!

Потім тіні розплились у темряві.

На траву впала роса і звогчувала взуття проходом. Над луками зависли молочні заслони туману. Запах трав вривався в груди і змушував їх дужче розширюватись. На темному небі поблмували зорі, немов святоїванські вогниці. Придорожні верби являли собою якісь дивовижні піраміди, а кущі – прихованих большевиків.

Йшли обережно, але прискішеним темпом. Не поминули ні одного підозрілого предмету не перевірено. Зупинилися, коли до вух долітало гавкання собак з котрогось з сусідніх сіл. Очі, вуха й ніс працювали з подвійною напругою. Не дивота, коли пригадати, що протягом шістьох місяців чи то в найменшому присілку, чи у великому селі квартирувало по 80-300 чоловік, з добре вишколених "спецотделів НКВД по боротьбі з бандітизмом", навчили "котячої" ходи. Виїджаючи чванилися, що всіх "бандітоф унічтожілі". Сьогодні переконаються, чи це дійсно так.

Проминули водяний млин, проскакуючи через потік, і подалися між Мокротинською колонією та Мацошином до залізниці. Чим ближче до неї підходили, тим темп маршу ставав повільнішим.

Врешті наблизились. Залягли в траві і наслухували. По залізничному шляху проходять ворожі стежі. Вони не сміють нічого зауважити. Від цього буде залежати успіх чи невдача.

Врозсіп підходили до високого залізничного насипу. По боках кулеметники і амуніційні. Вони відразу пішли на становища охороняти решту від несподіваного нападу. Інші відразу прискочили до своїх завдань. Троє присіло до шин і підкопувало під ними яму. Решта по двоє прискакували до телефонних стовпів і почали їх пилами зрізувати.

Недовго тривало, як повалилася пара стовпів. Потім ще і ще. Дроти розтинано ножицями.

Тим часом трійка біля рейок прикріпила міну, сильно втовкла камінням і простягнула шнур від неї до віддалених верб біля каналу.

— "Вітер"! Стягніть застави до рова, — і к-р "Мрія" з рештою подався за верби.

Кожний приліг у рові і ждав хвилини вибуху. Годинник вказував другу годину ночі.

В цю мить з напрямку Жовкви почулися постріли кулемета. Раз, другий... А далі зчинилася клекотня. Постріли були хаотичні, час від часу перемішані вибухами гранат. Темінь прорізували спалахи ракет.

— Значить, "Сагайдачний" зчепився, — сказав повільно к-р "Мрія". — Кінчим і ми.

І голосно крикнув:

— Увага! Крийся!

"Мрія" шарпнув шнуром. Раптом спалахнуло світло, а від гуку стряслася земля. Кожний притиснувся сильно до землі й наслухував. Так діє міна власної конструкції.

— А тепер в дорогу! — І стрілецький ряд подався в напрямі, з якого прийшов.

В Жовкві не вмовкало. Та кулемети відгукнулися і в протилежному напрямі, десь від Куликова.

— Невже і "Яра" заскочили? — не довіряв собі "Мрія".

Але увагу всіх звернули світла паротягу, що швидким темпом їхав зі Львова на Жовкву. Мимоволі всі зупинилися і вп'ялили очі в нього. Світла щезли, здригнуло залізо і загуркотіли спадаючі з насипу вагони. Потім усе втихло, тільки пара з паротяга сичала різними голосами.

◆ ◆ ◆

На сході прояснювало небо. Треба було спішити, щоб ще за темноти досягнути краю лісу.

КОЛИ ПРИМОВКНЕ ЗБРОЯ

Ніяких ознак на покращання не було. Навпаки, небо затяглося хмарами, які, здавалося, своїми білявими гривами зачеплять за вершки дерев. Вдивляючись у них, можна було помітити, як, легенько пливучи, вони змінювали свій вигляд. Часами вони були подібні до страшних потвор з пороз-з'явлюваними пащами, то знову являли собою лави наступаючого війська. Лягти горілиць — і годинами можна дивитися на ці дива природи. Але "диво" чомусь розсердилось, і вже від самого ранку поливає згори невидимими кухлями воду. Водяні нитки сполучали землю з небом.

Дерева сумно опустили свої голови додолу. З листків скапували сльози й розмочували землю. Лісові квіти не красувалися. Вони огорнулися своїми пелюшками й коливалися, дримаючи. Тільки грибки розпорпували минулорічне листя і виставляли свої голівки на поверхню. Кажуть, що вони вірять, як малі діти, що на дощі будуть рости...

Вогнище тліло, а не горіло. Часами, коли річя трохи підсохло, спалахувало полум'я, але не на довго. Клуби диму котилися темпом танга, заглядали людям в очі, витискали там сльозу і підносилися по стовбурах дерев угору...

— Випхайся з таким паленням! Шкода, що в лісі виростаєш, а вогню порядного не вмієш зробити, — сердився "Яр" на "Бляхарського".

— Не скачи так гостро, бо большевик почує, — відгризся той.

— Тссс... — заіронізував з "Бляхарського" "комік" "Свист". ("Бляхарський" завжди вживав того "тссс..." при найменш підозрілому русі).

Нормально це було б уже причиною до суперечки, але сьогодні, при такій нагоді, не хотілось навіть говорити. Ще одне щастя, що були палатки.

Намоклі, вони ствердли, як бляха.

При багатті було їх з десяток. Решта, не зважаючи на дощ, досипляла промандровану ніч. Покулившись в клубки і щільно пообтикані палатками, вони лежали під захиснішими

деревами. Мокра одежа грілася й видавала з себе пару у вигляді диму. Час від часу хтось спросоння викрикнув, інший хропів сильніше.

З села доносився гавкіт собак або п'яння знуджених півнів. Ці звуки не могли змінити поганого настрою.

Дехто прокинувся зі сну, як до місця постою наблизилися одна за другою дві стежі. Цікаво було знати, що вони з собою принесли, які новини, довідатись, як люди святкують сьогоднішню неділю.

А вістки були не надто потішаючі: в усіх більших селах, за виїмком Полян і Зарудців, є большевики. В Мокротині було їх біля сотні. Пройшлися селом і подалися на Майдан. В Мервичах, у радгоспі, як звичайно, стоїть досить велика зала. В Куциєві теж їх біля сотні — ходять по хатах, не кажучи чому, і домагаються від селян їжі. Зашків має частину для охорони станції. З Рокитна повідомляють, що там є т. зв. "дроворуби", які сьогодні мають "виходной" і швендають по хатах. По дорогах страшне болото, так що сполучення машинами утруднене. Люди спішають до церкви на Богослуження.

Почот відділу зібрався на нараду. Кілька голів схилилося над мапником і студіювало ситуацію.

— Це буде мати величезне значення, — доводив політвиховник. — Властиво, аж надто великої небезпеки нема, а відгомін буде сильний, коли зважити, що поговоримо з народом під самим носом ворога. До того одягнемо большевицькі шинелі. Зробити забезпечення лісу, а для мене вистачить під церквою один рій.

— Я беруся до забезпечення, — озвався веселий киянин к-р "Зруб".

— З собою візьму одного стрільця, і обидва будемо на конях робити стежу по селу. З села нікого не випустимо, доки не скінчиться. Лісом, в бік Зашкова, дам два рої і вишлю посилені стежі на край лісу.

— В такому разі з виховником піде чот. "Гонта". К-р "Чумак" піде тому, що добре знає терен. А я залишуся на місці, і, в разі потреби, піду з допомогою туди, де буде гаряче, — закінчив к-р "Сагайдачний".

— Но, то заризикуємо, — озвався хтось з групи.

Під час того, як всі, позривавшись, енергійно готувалися

до завдань, "Свист", якому десь моментально щез його ішіяс, підхопив останнє слово когось з командирів і притупцював біля вогню.

— Бо хто не ризикує, в холодній не сидить...

Двоє верхівців, з поприв'язуваними під шиєю большевицькими палатками, гнали вихором у село Зарудці. Вискочивши з лісу, коні ще дужче приспішили свій біг, залишаючи на розмоклих рілях глибокі ями. Платки болота фурготіли в повітрі, підносилися високо вгору і, вже з слабшою силою, падали додолу.

— Ти йдеш до першої хати, а я до другої, — кричав на бігу к-р "Зруб" до свого супутника. — Потім їдемо під Куцїїв і Зашків.

— Так є! — була коротка відповідь.

Вже доїздили до крайніх хат, як з лісу висунулися піхотинці. Їх сірі постаті виглядали на дощі, як якісь привиди. Це були люди, що призначили свою молодість лісовому життю. Не дивота, що кожний з них, вийшовши вдень на чисте поле, мусів оглянутися на бік. Так було і цим разом. Один за одним, вони — півтора десятка людей — йшли повільно, плутаючись на розмоклій ріллі, пильно стежачи очима на боки.

З села почувся голосний свист, і чиясь рука помахувала білою хустиною. "Можна заходити!" Марш приспішився.

Зручно виминаючи калюжі, проходили між хатами, не зраджуючи себе розмовою. З-за віконних рам супроводила "босяків" завжди якась пара очей. Між будівлями, прикриваючись байдужістю, стрибала якась дитина, або бігла до сусідів якась молодиця, чи дівчина, накрита великою хусткою.

— Розвідка діє, — промовив тихо хтось з бійців. — Ніяк не розгадаєш, чого вони так крутяться.

Чим далі заглиблювалися в село, тим погляди людей, здавалося, були приготовані на те, що "появився ворог". А коли група завершила від села на горбок, де самотньо між деревами стояла дерев'яна церковця, — її супроводив погляд сивенького дідуся, що з паличкою в руках вештався по своїм подвір'ю.

Вщерть переповнена людьми церква, здавалось, ахнула з дива. А може, то був переляк? Над головами пронісся шепіт і зробив знак запиту під склепінням. Десятки очей, пройнятих спочатку жахом, потім цікавістю і здивуванням, звернулися до дверей. Слова священника "Услухаймо святе Євангеліє..." раптом затремтіли і, немов маючи натрапити на опір, стали чомусь дужчими, з ноткою знервування.

При вхідних дверях стояло троє большевицьких старшин, з перевішеними на грудях автоматами. При боці в кожного висіли в кобурах пістолі і набійниці з магазинками до автоматів. У двох з них були далековиди. Найстарший рангою мав майора "отдела по боротьбе з бандітизмом".

Всі три без накриття на голові зложили руки на грудях, а уста їх шепотіли молитву. Здавалось, вони не помічали нічого. Очі їхні жадібно впивалися виглядом, за яким, мабуть, давно тужили і якого боялися кожної хвилини втратити. Чули на собі допитливі погляди, але на них не реагували.

В декого з людей обличчя прояснювалось. Ось одна дівчина загадково зиркнула очима, потім усміхнулась і нахилилася до сусідки... Не було сумніву, що вона когось впізнала.

Але не всі передавали вістку кароокої дівчини. Дехто сумнівався і час до часу скоса озирався до дверей. Дехто виходив надвір і невдовзі повертався дещо збентежений — і біля брами стояли "большевики".

Вже перед кінцем Служби Божої військові вийшли. Саме тоді під'їхало до брами двох вершників, і, наблизившись, один з них гукнув:

— Ну, доки ви думаєте тягнути?! Башлаків от-от не видно. Я не маю певности, чи якийсь сексот не впізнав нас і не вискочив з села.

— Не гарячися, "Зрубе", — відповів йому "Гонта". — Бачиш, що не могли скоріше...

Двері церкви широко відчинилися і з них висипав народ. Кожний щось говорив і переконував другого. Всіх цікавило одне: хто, звідки, чому?

— Просимо трохи почекати, — запрошували повстанці, коли люди хотіли попри них іти далі. Тим часом коні рвонули дуба і, обертаючись на задніх ногах, помчали в село.

На камінь вискочив повстанець, один з тих, що були в церкві, і заговорив. Селяни зразу згуртувалися навколо нього й загострили свій слух. Вже по перших словах загадка була розв'язана. Замість попередньої стриманости, вимальовувалась радість на кожному обличчі.

— Ми щасливі, що могли з вами разом сьогодні помолитися і можемо поділитися нашими думками, вістками, порадами... Бо настала доба, коли ворог прагне до цілковитого знищення нас як народу. Цей ворог, який віками сягає на нашу волю, тепер перебраний в червоні шати, хоче нас порізнити, кинути кість незгоди... Наставляє дітей на батьків, брата на брата... Топче нашу традицію, нищить нашу віру, церкву...

— Одна частина нашої батьківщини терпить голод, другій це саме загрожує, коли насильно заженуть селян у колгоспи... Ви бачите свідків голодової катастрофи на Придніпрянщині. Вони щоденно десятками й сотнями приходять до нас за порятунком... І ви їм цей рятунок даєте, чим тільки можете...

Вояцькі слова повстанського старшини робили помітне вражіння. Люди не могли втриматись, у мужчин виривався глухий стогін, жінки втирали сльози.

— Якраз тому, — тягнув далі промовець, — що ворог всіма силами старається нас знищити, ми мусимо всіма доступними нам засобами боронитися. Нашої волі дешево не заберуть... В боротьбі за світле майбутнє гинуть найкращі сини нашого народу...

Далі виховник накреслив ситуацію в Україні і на цьому тлі боротьбу УПА і її ідеї. Потім перейшов до практичних порад, які у власній обороні мали б застосувати селяни, і закінчив словами:

— Ми, українські повстанці, з вірою в український нарід, при його повній підтримці, будемо далі боротися аж до остаточної перемоги.

Після цього населення обступило повстанців і ділилося своїми думками, своєю радістю. До політвиховника підійшов старший селянин зі словами:

— Сьогодні, коли б мені хтось мільйони поклав у кишеню, не зробив би такої радості, як ви.

Кожний хотів щось сказати. Іноді чулись слова: "Я ніяк не міг вгадати, що це наші".

В село сходили всі разом. Кожного з повстанців оточували селяни, ведучи привітні розмови. Деякі бійці розважалися з дівчатами.

Вже в селі перебрали ініціативу господині. Вони наполягали на тому, щоб "хлопці", перемоклі на дощі, загрилися теплою стравною. На це не можна було погодитися, хоч як манили теплі слова.

— Так не забувайте прийти увечері. Приймемо, як рідних...

Дощ перестав падати. Між хмарами деколи виглядало синє небо. Далеко дрімав зелений ліс...

А ТАМ В УКРАЇНІ

Погасли останні зорі. Кілька метрів від розложистої смереки горіло вогнище. Його полум'я зносилося вгору і виводило якийсь дивний танок. Ясність від багаття змагалася з ясністю нового дня. Від цього змагу обличчя кількох молодих чоловіків, що стояли біля ватри, виглядали дуже виснаженими, невиспаними і блідими. Тіні цих людей губилися в недалеких кущах. А звідси доносилося хропіння сплячого. Хтось говорив крізь сон якісь незрозумілі слова. Часами зашаруділо листя — сплячий напевно повертався на другий бік.

З лежанки зірвався чоловік кремезної будови. Обтрусився, поправив на собі паси, витер з просоння очі й подався до вогнищ. Часами здригався, мабуть, від холоду, і прийшовши до ватри, простягнув наперед руки.

— Добридень, хлопці!

— Добридень, друже командире!

— Стежі вернулися? Спокійно?

— Покищо "благополучно", — відозвався чорнявий, середнього віку, з веселим виразом обличчя й усміхненими чорними очима.

— Покищо ситуація ніби та сама, що вчора. Але кожної хвилини може змінитися. Львів "під носом". А було б шкода, бо переказувала "Маруся", що будемо мати якусь несподіванку, — при цьому значуще посміхнувся.

— Щоб часами не мали такої "несподіванки", як кілька днів тому назад під Полянню. Тоді "Маруся" ховала б свою несподіванку до наступного року.

К-р "Глухий", нагрівшись спереду, обернувся плечима до вогню. Такі обороти треба було робити кількакратно, коли з одного боку припікало тепло, а з другого холод. "Романтики" — вислів к-ра "Мрії" про тих, що терпіли ревматичні болі — звичайно лягали спати біля вогню, закриваючись щільно палаткою. Коли "романтик" рухався, неслухняна палатка пхалася в вогонь і починала горіти. Тому вартуві, що біля вогню сиділи, мусіли добре уважати, щоб аматор спання при вогні не залишився без своєї "постелі".

Але лишилося все по-старому. І так, як у початках, коли "Цик" прийшов з Карпат із старшинської школи, так і тепер, кожне лягання і вставання не обходилося без сварки.

Сьогодні "Цик" щось скоро замовк. Але не витерпів довгого лежання, зірвався, пообтикав добре товариша палаткою, а сам з розкуйовдженим волоссям і розхрістаною сорочкою прийшов грітися.

Він був молодий, але переживання зробили його удвоє старшим. На перший погляд він був поважним, навіть надто поважним. Його худа, згорблена постать, чорний заріст на запалому обличчі, чорні змучені очі вказували, що бунчужному треба відпочити. Але як тут відпочивати, коли всюди фронт? Розв'язати цю справу було неможливо. Та "Цик", мабуть, ніколи не погодився б на розлуку з своїми друзями. Він вже так зжився, що не уявляв би собі відходу від них. Він всіх любив і його любили за його простоту, дружність і одвертість. Сам про себе він не дбав. Носив старий витертий німецький мундир ще з німецької окупації і не думав ніколи його міняти. Казав, що за України віддасть його до музею. Дбав тільки за зброю, хоч, як признавався, війська не любив.

Вояцтво було його найбільшою журбою. Думав тільки про те, як роздобути одягу, харчі, зброю. Нишпорив по селах, обговорював щось з тереновими господарниками. І, треба сказати, вірцево виконував свої обов'язки.

Сьогодні "Цик" центральна постать відділу. Всі знали, що бунчужний вже довго мав якісь таємничі "змови" з інтендантом і кожний догадувався, що темою розмов був Великдень. Сьогодні відко буде наслідки.

— Но, як вже бунчужний виспався, то час і всім вставати, — обізвався командир "Глухий". — Службовий! Розбудіть тих, що сплять, бо мусимо звідси відійти.

Коротке "так є", і зараз же почулося, як службовий штовхав сонних у підощви і півголосом наказував "Вставати".

Відділ виструнчився в трилаві. Понеслися тихі слова ранньої молитви. Командир, порадившись з місцевими вояками, наказав стягнути стійки, притушити вогонь і маршувати.

Йшли "гусаком". Ніхто не говорив ні слова. Час до часу калатав кулемет або били гілки кущів по вояцьких халявах. Соняшні промені пробивались крізь листя дерев, робили собі вікна і кидали яскраве світло на землю, дерева і повстанців. Починався гарний день.

Мандрувати не довелося далеко. На горбок, в долину, потім

знову під горбок, і в густих кущах усе завмерло. Засада: не днюй там, де ночував, була виконана. Кожний пошукав собі відповідне місце й примістився вигідно. Дехто порався коло виряду, інші повитягали молитовники й таким чином заступали собі великодню відправу в церкві. Працювали тільки стежі і стійки.

Десь далеко від села затуркав дикий голуб. Мимоволі очі звертаються в тому напрямі. Це умовлений знак, видно, хтось шукає за нами. Бунчужний "Цик" скоро схопився, взяв зі собою кілька стрільців і подався в цьому напрямі. Він знав, хто це і за ким шукає.

На душу налягає сум. Сум, чи щось інше? Тяжко пояснити. Різні почування перепліталися. Великдень. Свято воскресіння Христа. Рік-річно приходять ці свята радості і надії. Разом з відновленою душею людини, здається, вся природа славить воскреслого Богочоловіка. Та чи вільно людині сьогодні відкрито прославляти Бога? Правду закуто, а Бог, здається, в підпіллі. Над країною панує релігія червоної зірки. І коли це скінчиться? Коли, коли врешті настане той вичікуючий день воскресіння правди, добра і краси між людьми?

Заворушилось гілля, і в табір увійшов бунчужний з стрільцями. Вони несли великі коші, чимсь наповнені і зверху накриті білими скатертями. А ззаду за ними йшли три дівчини, святочно прибрані.

– Христос Воскрес!

Повіяло чимсь свіжим, теплим, давно бажаним. Здавалося, що це три невісти повертали від Божого гробу і несли радісну вість про воскресіння Сина Божого. На мить усі принишкли, а потім позривалися на рівні ноги.

Так це та "нашої Марійки" несподіванка? Дарма, що вона була медсестрою УЧХ. Тепер вона була справжньою, рідною сестрою кожному бійцеві.

А вона, рум'яна і весела полтавка, стояла з своїми подругами серед вояків і складала побажання. Побажання від імені матерів і сестер, близьких і знайомих. Побажання від щирої душі всіх земляків. Її мелодійна мова, з чудовим полтавським "л", пливла неначе рвучкий гірський потік з хрустальною водою, яка вливає свіжі сили і примушує кров сильніше грати.

"Маруся" з товаришками надіяла кожного писанкою і христосувалася. А тим часом к-р "Глухий", без шапки, з полумиском в руці підступав до кожного і ділився свяченим яйцем. Сьогодні він був головою великої родини, до якої належали волиняки і гуцули, закарпатці і холмщаки, полтавці і галичани. Сьогодні він кожному вкладав частину своєї душі. Його тремтячий голос зраджував почування старого вояка, який вже кілька років ділить долю з своїми орлами.

А орли не втрималися. З сотні грудей вирвалося могутнє "Христос Воскрес" і відбилося луною по селах. Ніхто не заперечував і не забороняв. Одні дерева стали лавою і не хотіли пропускати голосу, та він зносився догори й понад ними лунав ген-ген до українських стріх.

Бунчужний "Цик" господарив коло кошів. Витягав пакунки, зладжені руками селянок, і передавав їх воякам. А в кожному пакунку була карточка, написана невірними руками: "Христос Воскрес! Наші дорогі! Бажаємо вам багато здоров'я і успіхів у боротьбі. Воскрешайте Україну і в славі приходьте до своїх рідних. Вам віддані". Читайте, друже, читайте. Ще раз і ще раз. "Вам віддані" не могли до вас прийти, але вони про вас пам'ятають, за вас моляться і... ждуть вас.

На мураві застелені скатерті, а на них свячене. Відділ засів навколо. Промови? Їх не треба. Хвилина говорить сама за себе.

"Цик" нічого не забув. Показав навіть пляшку, яку довго носив заховану. Це для гумору. А гумор прийшов, як звичайно в таких випадках.

Поплили розмови, жарти і сміх. А наша "Маруся" і її подруги затягли навіть якоїсь гагілки. Вона раділа, як мала дитина, що і цим разом могла допомогти чимсь своїм друзям.

З села доносився дівочий спів, перемішаний з голосом самотнього дзвона, який ще залишився. А з другого боку — від Ясниськ — кулеметні постріли...

РІЗДВЯНІ СТЕЖІ

За Любачівкою гримнув постріл. Луна понеслась лісом, обвивала кожен галузку дерева і стрясала із неї іней. Зляканий заєць чкурнув у гущавину, аж за ним сніг закурився.

Через просіку перескочило двоє людей і подалося в напрямі стрілу. Вони пильно перекидали свій зір поміж дерева і гущавники. В руках у них були готові кожної хвилини до стрілу кріси.

Пристали. Наказали серцям замовкнути. Самі перемінилися в слух.

Десь далеко пурхнула птиця й зламала гілку.

— Тр-р, р-р-р, тр-р-р, тр-р-р, — це фінка.

Ще трохи постояли. Потім, високо підносячи ноги, обережно ступали далі.

— Тра-та-та-та, — десь біля Цитулі почувся "дехтярьов".

— Мабуть, перетнуть "Дзвонів" дорогу, — обізвався один шепотом.

— Е, може собі якось дасть раду, — відповів другий. І замовкли.

Зближались до краю лісу. Між деревами видно було перші хати. Собака, почувши людей, гавкнула й замовкла. Мабуть, відчула, що свої.

Друзі підійшли ближче. Стали за дерева і пильно слухали. Очима вп'ялилися в напрямі ріки і не спускали з неї зору. Аж ось... двоє саней, одні від других досить далеко, посувались на захід у напрямі Червоної Волі. На них сиділи озброєні люди.

— Поляки... — І руки міцно стискали зброю. Приклякли в глибокому снігу.

— Один, два, три, чотири, — обізвався один з друзів, — а може, засмакувала їм кутя?

— Мені здається, що вони не дадуть нам спокійно пересвяткувати, — відповів другий.

Саме в крайній хаті скрипнули двері; на подвір'я вийшла старша жінка. Вона пішла на риг хати, глянула вслід за від'їжджаючими ворогами. За нею пильно стежить дві пари очей із-за дерев. Врешті один легко свиснув; жінка оглянулась і побачила вихилену з-за дерева постать. Не поспішаючи і не даючи по собі нічого помітити, вона, немов пораючись біля

якоїсь роботи, пильно дивилася у всі сторони околиці. Не помітивши нічого особливого, вже більш упевнено підійшла ближче в напрямі лісу. Очі в неї сильно працювали, коли відвертала голову на боки. Врешті подала знак і зупинилася біля стодоли. Один з друзів, ще раз глипнувши у всі сторони, скоро перебіг до стодоли.

— Що чувати, тітко? — спитав він.

— Ой дітоньки ви ж мої бідні, як же ж ви там на морозі живете? Зайдіть же хоч у хату завітися. Немає чого боятися. Старий був нині в Цитулі, там спокій. Та тільки не знати звідки оті взялися, — і показала рукою в напрямі Любачівки, де перед хвилиною зникли ворожі сани.

— А на Ігнашах спокій?

— Та й звіди були люди та нічого не розказували.

— А хто б міг піти на Червону Волю довідатися, куди ті поїдуть?

— Я піду. Але ходіть у хату. Може, вже нічого не буде?

Повстанець зміркував щось, потім дав знак до лісу і пішов до хати. Незабаром з неї вийшло дві постаті — мужчина зі зброєю подався в бік лісу, а жінка, загорнена в подерту хустку — в напрямі призахідного сонця.

Діти не могли собі підшукати місця. Заглядали довкола ялинки, то знову хотіли світити свічки на ній, то підбігали до мами, що смажила пампухи, або ставали на лаву до вікна, розплескували носики на шибках. Очікували першої зірки.

— Є, є, є, — закричали хором і, підбігши до мами, тягли її до вікна.

В хату увійшов батько з дідухом. Його спрацьовані руки з особливою набожністю поклали дідуха в кут і пристеляли стіл пахучим сіном.

Позасвічували свічки на ялинці. Мати поклала на столі печиво, а батько щось шепнув найстаршій дочці на вухо. Вона скоро вийшла, накинувши на себе хустку. Старий повагом пішов на подвір'я, щоб з криївки прикликати повстанців на вечерю.

Незабаром господар вернувся із трьома повстанцями. На їхніх убраннях була ще неотріпана земля. Поздоровивши присутніх, вони хотіли зараз же збиратися в дорогу. Саме

прийшла з розвідки найстарша дочка і повідомила, що в селі спокійно.

Та господарі ні за яку ціну не хотіли перед вечерею пустити повстанців в дорогу.

— Та повечеряйте ж хоч з нами, — вмовляв господар. — Коляда для відділу вже готова. Заколядуємо хоч "Бог предвічний", а тоді хай Бог провадить. От коли б не такі сніги, то всі могли б прийти на села. А то большевикам якраз на руку такий сніг, — не дадуть спокійно посвяткувати.

Десь далеко в селі забрехала собака. У вікно заgrimав стійковий, і всі три повстанці вискочили надвір. На ході надягли на себе білі халати й приготувляли до стрілу зброю. За ними теж вийшла найстарша дочка господаря і, перекинувшись із ними кількома словами, пішла в небезпечному напрямі.

В хаті діти збилися в куток, а батько й мати ховали в задалегідь приготовані сховища печиво. Святочний настрої щез, немов його й не було.

За короткий час почувся скрип снігу під ногами і показалося дві постаті на дорозі. Це поверталася дівчина розвідниця, а з нею друга — зв'язкова. Вони несли наплечники з святочними харчами для відділу.

— Ворог на крайніх хатах від Бобрівки, — притишено говорила дочка господаря. — Точної кількості не знаю. В кожному разі не менше тридцяти. Ходять по хатах.

— В такому разі підемо, хлопці, — обіззався "Дзвін" і, подаючи руку дівчатам, побажав їм веселих свят.

Саме вийшли на подвір'я батьки і сердечно попрощалися з повстанцями. Стара жінка благословила їх тремтячим голосом на дорогу.

— І що це "Дзвона" так довго немає? Невже прийде з нічим? — К-р "Бриль" заходив нервово по бункері. Бунчужний "Дзвін" був його любимцем. Зналися з ним ще з дому — обидва з однієї місцевости. Разом ділили долю партизанських буднів від самого початку. Вчора вислав його, щоб приніс щось на свята для відділу. Не могло бути й сумніву, що була якась невдача, але чому ж досі не прийшли? Не хотів допускати

думки, що могло щось подібне статися, як дві ночі тому біля Мачугів, де ворог убив стр. "Дубину", як його рій віз харчі до табору.

Тим часом хлопці прикрашували в куті бункеру ялинку. Правда, не було потрібних прикрас, але помислів і тут не бракувало. За короткий час світилося на ній кілька воскових свічок.

Куц "Ярка" теж приєднався до відділу. Він ділив разом з відділом усі дні цієї суворої зими. У нього були деякі запаси і навіть святочні, але це було мало на стільки людей.

Чекати далі не було чого. К-р "Бриль" наказав службовому підстаршині зробити збірку відділу.

Незабаром відділ стояв у збірці. Почищена зброя мінилася від світла свічок. Стрільці виконували накази відрухово, але, видно було, думками блукали десь по рідних селах Львівщини, по рідних хатах. Очі їх самі говорили за них. Обсмалені морозом обличчя зраджували їхню тугу за ріднею і близькими.

Виховник привітав усіх з величним празником Різдва Христового. Потім, виводячи ті свята із дитячих років, перейшов аж до сьогоднішніх часів, коли "навіть молитись ворог не дасть". Згадував засланих і ув'язнених, рідню, що засідає до столу, залишаючи одне порожнє місце. Закликав до посилення завзяття і прогнання новітнього Ірода з святої української землі, просякної кров'ю мучеників і борців. Побажанням витривалости і успіхів у дальшій боротьбі закінчив свою промову.

Мов гураган, загриміла прадавня коляда "Бог предвічний" і, вилітаючи із бункеру, обкручувалася довкруги верховіть дерев і неслася з морозними вітрами в долину. У деякого заблищали очі. К-р "Бриль", заступаючи всім батька, ділився просфорою із кожним повстанцем, висловлюючи своє побажання.

Всі сідали на солону. Не було ні борщу, ні вареників, тільки святочна юшка, приладжена кухарями. Пішла в рух чарка, приготована із малярської ґранати. Саме в цей час надійшов "Дзвін" із трьома стрільцями. Десь з'явився гумор і посипались жарти. Перші зворушення минулися.

Ще довго лунали коляди над тихим лісом. Неслась молитва до Всевишнього, що "прийшов днесь із небес", щоб зіслав "кращу долю нашій неньці Україні".

Замасковані стійкові зорили насторожено довкола.

Борсаючись по пояс у снігу, повстанці "Дорога" і "Дубовий" ішли на стежу до Копані. Такі стежі ходять сьогодні від самого ранку без упину. Ніхто не може знати, що може принести кожна хвилина.

Ось вони вже на краю лісу. З села несеться коляда і вигуки дітей. Виглядає, наче б і нікого не було.

Рішили зайти до хати розвідати, що діється в околиці. Підшукали найближчий простір до хат і побігли туди. Та не встигли добігти до крайніх хат, як залунали серії з кулемета, і смертельно поранений стр. "Дорога" повалився в сніг. Замаскована ворожа засідка вполювала жертву.

Незабаром на Ярослав їхало вороже військо, везучи тіло мертвого "Дороги", який виконав заповідь новонародженого Месії: "Немає більшої любови, як той, хто душу свою положить за друзів своїх".

ОДИН З БАГАТЬОХ ДНІВ

— Но, то бувайте! — і три постаті, одягнені в довгі шинелі, рушили від порога. Один за одним ішли тихцем, не озиваючися ні словом. Під ногами скрипів сніг, а з уст видобувалися клуби пари.

Ніч була морозна. На небі іскрилися зірки. Гілля дерев обмотував іней і п'явкою всмоктувався в кору. Темнота була така густа, що коли б не сніг, то й на крок нічого не вгледів би. Її ритмічно прорізували світла рефлектора, десь далеко на півдні, — може, у Львові. А людські оселі були якось ворожо насторожені, здавалося, непривітні. Вони суворо-грізно і безшумно наближалися до мандрівника і похмуро заступали йому дорогу. Тривога засіла на дахах і грозила кожній хвилини залопотіти крильми й збудити затишну ніч.

Час від часу зупинялися. Наслухували за підозрілими рухами. Тоді царила довкола тиша, — така спокійна і непорочна. На душі робилося погідно. Може, то так діяла свідомість наближення завтра Свят-вечора?.. Хотілося геть відкинути готовий до пострілу автомат, коли б не те, що цей автомат є не тільки смертю, але й життям.

Повільно рушали далі. Кінчалися хати, й перед очима лягла пласка рівнина, вкрита білою скатертиною. Чим далі засягали її очі, тим вона була каламутніша і десь на обрії зливалася з темнотою. А ззаду, на півдні, кріпко врісши в землю, убрані в лісові шати, здіймалися горби Розточчя.

— Так що ж — підемо? Щось дуже холодно...

Чіплялися руками за поруччя містка й зіскакували на дно каналу. Воно було вкрите льодом. На ньому вдень совгалися діти. Можна було йти і берегом, бо вітер розмітав сніг, але на ньому людей було б видно здалека. До того можна було необережно ступити на якусь яму, заметену снігом, і позначити сніг.

Проїшли кількасот метрів і видряпались наверх. Потім гілкою замели сліди, ще й з руки посипали снігом. Один відійшов кілька метрів убік і припав на землю. Щось порпав. Відкрив якесь віко й тихо шепнув:

— Ходіть! По моїх слідах...

Обережно ступаючи, підійшли до отвору в землі. Він був

вужкий, ледве можна було пролізти. Поскидали з себе торби і шинелі. По одному тиснулися під землю.

— Тільки добре замаскуйте, друже "Сокіл", — відозвався один, заки мав сховатися.

"Сокіл" залишився зверху і подавав речі та зброю. Потім взявся до маскування. Дбайливо притрушував найменший знак. Коли впевнився, що добре замаскував сліди, оглянувся навколо і, спускаючися вниз, затагнув за собою віко. Постукав по ньому, щоб снігом зайшли всі шпари.

Всередині вже блимав каганець. Він освічував викопану в землі яму, яку прикривала півметрова верства землі. Висоти вистачало на те, щоб стати на колінах. Дно вкрите дошками на балках, під якими хлюпотала вода.

— Для вас тут, командире "Мрія", першорядна курація на ревматизм, — промовив хтось. — Можна робити купелі.

— Романтизм то романтизм, але в мене не зовсім то мудре передчуття, — відповів жартома той, якого звали "Мрією". Це псевдо було для нього немов влите. Вистачило глянути на його очі, а вони самі зраджували їхнього власника. Високий, русявий гуцул, він мав особливо ніжні риси обличчя. При усміху, якого в нього ніколи не бракувало, він показував свої сніжнобілі зуби. Цей усміх... Ах цей усміх... скільки ж то дівчат і молодичь знаходило в ньому принаду! А чоло!.. Чи тужливо мелодійний в пісні, чи незвичайно привітний з придніпрянським акцентом (і де він його набув?) в розмові, він надив, притягав, кликав... Всюди, де був "Мрія", люди веселилися, забували журбу.

На самоті "Мрія" мріяв. Мріяв і писав. Ось і тепер, коли його товариші прилягли, обкутавшись шинелями, він сидів, а очима понісся кудись далеко-далеко. Може, до своїх гір, за якими тужив? А може, до шкільної лавки, в якій ще молодим гімназистом снував думки про студії і кар'єру? Що ж лишилося з того? Просто із шкільної лавки пішов до війська і вже з нього не вертався. Родились нові думки, нові мрії. Коли б так потрапити у військову академію... Але до цього ще далеко-далеко. Шукав ближчого об'єкту і знаходив. Знаходив своїх друзів, командиром яких він був, добродушних селян, відданих справі дівчат... Витягав папір і писав. Писав поезії-мрії... Про молодість, щастя, любов і добро, за яке змагався.

Вже гасли зорі, як він дмухнув на каганець і схилив голову на тверду торбу. Мрія заколисувала його до сну.

Розбудили їх постріли. Зірвалися немов опарені і вхопилися за зброю. Постріли були надто близько. Невже ж всипалися? Ніхто ж не знав про цю криївку...

Наслухували, та не довго, бо заgrimіли кулемети й автомати майже над головою.

— Хтось підглянув нас. Напевно обстрілюють береги...

— Нам нема куди пробиватися, — стукаючи зубами додав "Сокіл". — Всюди рівні поля.

А кулемет гарчав безупину. Автомати йому вторували. До цього якісь крики. Все це навівало страх.

Запрацювали думки. Що робити? Вже вискакувати, чи чекати, поки знайдуть? Чи, може, розраховувати на якесь чудо?

Раптом над головою, рівно по криївці пробігли якісь люди. Від каналу. Душа зупинилася в п'ятах. Вже, вже... Руки сильніше стискали одна автомат, друга пістоль. Холодне дуло дивилось пажерливо на пульс...

Але ні! Ще ні... Щось немов би притихло. Фіналом був вибух гранати. Правда, що були постріли, але поодинокі й рідкі.

— Що це має значити? Невже ж знайшли когось? Але кого? Напевно будуть далі шукати.

Користуючись хвилиним спокоєм, вони проказували "Отче наш..." Просили так, як може ніколи дотепер. Гаряче, щиро... Просили Бога, щоб не дозволив так пропадати в живому гробі.

До криївки наближались кроки. Помалу, уважно.

— Стежка, стежка... Чорная земля... — говорив хтось зверху.

Щось заперло віддих... Вже знайшли... Кінець...

— Ваня, хаді сюда! — кричав хтось далі, і кроки віддалились. Невже ж молитва допомогла? Чудо?..

Та небезпека не минула. Далі крутилися біля каналу. Далі чогось шукали. Далі стріляли, хоч і рідко. Напруження поступово зростало. Нервозність досягала вершка, коли то махається рукою і приходиться самогубство. Рештками сил працювала свідомість і веліла заспокоїтись. Та чи можна? Коли вже когось знайшли, то будуть і далі шукати.

Дірка, не більша за мишачу, що служила для проходу повітря, здавалась такою великою, що її хто-небудь зверху міг запримітити. Її заклали землею і тоді повітря було таке згущене, що не було чим дихати.

Маленькі шпарки, якими добувалось чуть-чуть денне світло, зачинали темніти, коли перестали стріляти. Можливо, від'їхали, а може тримають засідки.

— Як ніхто до нас не прийде, — шепнув к-р "Мрія", — тоді опівночі вискакуємо на все одно і пробиваємося у напрямі Хамів.

Саме тоді почулася зверху чиясь хода. Всі принишкли і чекали, що далі буде. Кроки наблизилися і затихли.

— Ви ще живете? — питав жіночий голос. У ньому можна було пізнати сестру "Сокола".

— Пс... не відзивайтеся, — шепнув "Сокіл". — Може, вона з большевиками?

— То нічого вже не допоможе, — відозвався к-р "Мрія". — Коли б вона з ними була, то вже не врятуємося. Відзивайтеся.

— Ну, що з вами? Чи ви ще живі? — нетерпеливилася жінка.

— А що, вже їх нема? — крикнув "Сокіл".

— Вже нема, — відкриваючи віко, говорила жінка... — Ходіть скоро, щоб хто не зауважив. У хаті розкажу все.

Світло гасової лампки ліниво освітлювало кімнату. Нічо не зраджувало святкового настрою. Все було буденним. На обличчях присутніх рисувалася журба й біль. Мати "Сокола" поставила скромну їжу на стіл. Всі надії на спокійні традиційні святкування пішли нанівець. Повстанці кріпилися вареною картоплею й капустою з олією. А молода жінка розказувала:

— Приїхали, десь коло десятої, і відразу обступили присілок. Потім на краях залишили стійки, а решта кинулась шукати по стодолах, стайнях і хатах. Ходили з довгими загостреними дротами, якими проколювали сіно, солому, снопи, а також землю. Де було більше зложено на засіках, там пускали черги з автоматів. Всюди шукали за криївками. При допитах збили людей до крові (тут вона подала прізвища). Коли це не помагало, кинулись викидати все збіжжя із стодол.

Але щоб це їм не довго тривало, улегши собі тим, що пилами різали дошки при стовпах і так вивалювали цілі стіни. Так і видно було, що їм аж не так дуже залежало на повстанцях, як на тому, щоб зруйнувати господарів.

Молодиця втягнула глибоко віддих:

— Саме тоді почав стріляти стійковий біля каналу. Ми всі завмерли. Ще я одна мала настільки сили, щоб вискочити в той бік. Всі большевики кинулись теж туди. А там... О, Боже! За ним одним стріляло їх може з сорок. Всі нараз. Він біг від каналу на Черниляву. Вигнався на лід на луках і пробіг вже з пів кілометра. Вмів бігти, скручував щоразу, але ж то рівнина, як стіл, а їх стільки. Ще бракувало йому яких двісті метрів до полів, як якась куля поцілила його в ногу, і він повалився на землю. Я, напівжива, дивилася, що далі буде. А большевики кинулися всі бігти. Він лежачо відстрілювався. Вже були недалеко, як він зірвався і, шкутильгаючи, підбіг ще пару метрів. А потім, ох Боже! Блиснув вогонь, і його розірвало. Сам розірвав себе гранатою. Я затулила руками очі й упала. Не мала сили дивитися.

В хаті було тихо-тихо. По лицях жінок котилися сльози. Їх ніхто не спинав. Старий батько сперся на стіл і затулив очі руками. Потім якимось хрипко, ліниво заговорив:

— Ну, кінчай, бо людям треба йти. Сволоч може й уночі прийти.

Дочка витерла фартухом очі й оповіла до кінця.

— Виявилось, що то був "Скорий". Він разом із "Зимним" і ще якимсь був у криївці над каналом, недалеко від вашої. Рано, коли було спокійно, прийшла сестра "Зимного" і покликала їх на снідання. З тієї криївки можна було непомітно дійти до хат. "Зимний" і той другий пішли снідати. "Скорий" не хотів і залишився спати. Тим часом над'їхали большевики і недалеко від тієї криївки поставили стійку. "Зимний" не міг вернутися назад і заховався з товаришем у хаті, де була криївка. Не було як повідомити "Скорого" про ворога. Він тим часом переспався і виліз у канал. Потім сів на березі і взувався. Большевик його бачив, але той був у большевицькій шинелі, то думав, що це хтось з їхніх. Коли "Скорий" вдягнувся і йшов до хат, він зауважив стійкового, скочив назад, через канал, і почав тікати. То вже було пізно.

По хвилині додала:

— Його взяли на фіру і повезли в Жовкву.

Розповідь була закінчена. Друзі і "Мрія" були сильно стурбовані. Коли б не "Скорий", може й їх чекала б така сама доля. "Мрія" заскреготів зубами й на відході заговорив:

— "Скорий" врятував нас своїм життям. Але за його життя дорого заплатить ворог. Коли ще не зимою, то напевно навесні.

ОСТАННІЙ ВЕЛИКДЕНЬ НА ЗАКЕРЗОННІ

...Між деревами, там, де вкрите листям гілля заступало небо, пригасало вогнище. Біля нього зібрався гурт молодих людей, щоб розігріти молоде тіло. Ранній холод зірвав їх передчасно з леговищ. Може, й добре вийшло, що вони вже не спали, бо інакше були б утратили нагоду насолодитися красою і величчю цього світанку. А такі світанки були їм потрібні. Вони вливали свіжі сили і заохочували змагатися з підступною і багатою на прикрі несподіванки дійсністю.

На недалекому гостинці гуркотили авта і танкетки, а від села, що будилося, доносилося п'яння півнів. Голосна луна кількох рушничних пострілів на полях покотилася лісом і завмерла в далині.

Заболочені і оброшені, невиспані і стомлені, приходили з усіх сторін нічні стежі й розвідки, щоб сповістити про все, що діялось довкруги. Їм на зміну відходили інші, насторожені і вразливі на все, що видавалося б підозрілим, з готовою до пострілу зброєю.

Принесені вістки не були веселі. Всюди по селах довкруги лісів громадилося вороже військо. До вже стаціонуєчих прибувало підкріплення, вивінуване найкращою зброєю. Заносилося на бурю, на велике спустошення, наслідків яких ніхто не міг передбачити. Така буря вже знялася на полудні, в Лемківщині, де два тижні тому загинув ворожий генерал, що пройшов довгий бойовий шлях, видавався непереможним, але злегковажив противника біля Балигороду і заплатив за це головою. Тоді радості від перемоги не було кінця. Всі знали, що за це прийде відплата. І ось ця відплата надходила. Надходили останні грізні, вирішальні бої. Народ, що пережив часи найжорстокіших переслідувань, був змушений покидати тепер надбання поколінь і йти в незнане, в чужину, назустріч долі, яка нічого доброго не віщувала, прощатися з тими, що посвятили своє життя на службу йому. З півдня на північ котилась лявіна цілковитого знищення і руїни. Проти сотень сунули полки, проти куренів — дивізії.

Але свідомість назріваючої грози не затемнювала святкового настрою. Навпаки, кожний був веселий і бадьорий, сповнений бажанням якнайкраще провести цей погідний,

радісний день Христового воскресіння. Відчувалося, що кожен був готовий завзято боронити свій спокій, якби хтось схотів його порушити.

Повстанські лави промовляли тихі слова молитви. Вони неслись ген-ген, до стіп Творця. Душі вояків линули на Голгофу, до Того, хто воскрес і своїм воскресінням спас людство...

До своїх бійців промовляв к-р "Бриль". Витав їх великодушним "Христос Воскрес" і побажаннями. Він, що ділив з ними долю і недолю сірих і суворих днів, що в своїй щоденній поведінці був строгим і не знаходив місця для сантиментів, стояв перед відділом і тремтячим голосом говорив про вічні істини, яких не може знищити жадна ворожа сила. В цю хвилину він був не командиром прославлених уже "Переяславців", а батьком вужчої родини. Він, що в близькому майбутньому сам мав відійти у вічність...

— І коли нам дозволено дочекатися сьогоднішнього празника, — закінчив промову командир, — то це ознака, що нам призначені ще важкі завдання, які мусимо полагодити. Тож славім Христа і йдім за його заповітами, щоб так, як Він воскрес, воскресла і Україна...

"Христос Воскрес"... — понеслася пісня перемоги. Спочатку тихо й несміло, неначе боялася когось сполохати, потім дужче і врешті громом покотилася крізь ліс. І лунала в ній сила і невмирущість. Чув її ворог, віддалений за два кілометри, але не важився пробувати її спинити. Кілька кулеметних черг були єдиною відповіддю.

Не ділилися свяченим яйцем, не було святочно накритого стола, але був святковий настрій і віра в правду, яка колись воскресне ще і запанує серед людей.

Скрізь збирались гуртами бійці і згадували колишні безтурботні дні. Тепер вони здавалися ще кращими, вбраними в казкову поволоку. Ніхто не притишував своєї мови, як це водилося звичайно, ніхто не дотримувався конспіративних правил.

Пісня, яка безупинно котилася у простір, спровокувала, мабуть, командира тактичного відтинка, "Залізняка", що був при квартируючому в сусідстві відділі к-ра "Тучі", прибути до

веселої братії. Цей кремезний, замкнений закарпатець, що ніколи не виявляв назовні своїх почуттів, сьогодні сам затягнув на весь голос воскресну пісню, відступаючи від своїх, так строго додержуваних навичок обережності.

Все притихло і насторожилось, коли стійкові привели якогось селянина з жінкою. Звідки вони тут взялися, кого і чого шукають? Службовий старшина, "Сагайдачний", нервувався і просив дозволу відразу ж провести допити, бо селяни, розказуючи, що йдуть з Жапалова до Молодича (туди дорога не вела), видавались дуже підозрілими, висланими на розвідку жапалівським гарнізоном ВП.

К-р "Туча", який у міжчасі теж прибув до відділу, лукаво посміхнувся, і це декому впало в око. Але запальний "Сагайдачний" не звертав на це уваги і далі настоював на своєму. Селяни поводитися досить самовпевнено, і хтось відтягнув їх від гурту, щоб не блазнували. Але що це? "Селянці" вилетіли з грудей якісь шмати, і перед усіма показався перебраний мужчина. Відразу найшлися охочі перевірити перебраних. Замасковані показали перебраними повстанцями к-ра "Тучі". Гучна сальва сміху була нагородою за вдалий жарт.

Засоромлений "Сагайдачний" щось роздумував, стоячи осторонь, а гостей "селян" і інших, які в міжчасі прибули поглянути на видовище і посміятися, почали частувати повною чаркою, змайстрованою з частини угорської гранати.

Ще довго лунали веселі пісні в ожилому лісі. Дехто виводив "Зельмана", вкладаючи в пісню розуміння, відповідне до теперішніх відносин. Все затихло аж пізнім вечором.

А від обрію насувались хмари. Чорні, густі і грізні. Наближалась буря. Остання буря на Закерзонні...

ВАСИЛЬ В. – “МРІЯ”

Життя повстанців і підпільників в Україні є вкрите таємничою заслоною, коли говорити про їхнє походження, прізвища, дати народження, родинні зв'язки, виконання цивільного звання і т. п. Цю заслону старається кожний втримати так довго, як це є можливе. Часами в тій таємниці людина загибає, прошита ворожою кулею, й не остається від неї нічого, що могло б послужити її ідентифікації. Залишаються тільки спогади про її дії, боротьбу і змагання, залишається її прибране ім'я. Де-не-де залишаються в пам'яті живих подвиги “сірих” і “визначних”, але з бігом часу і вони зникають, прикриті новими подіями щоденного життя. В щасливіших випадках залишається знайомий, або товариш зі шкільної лавки, який занесе вістку про геройську смерть родині...

Брак даних для ідентифікації не одного з сотень і тисяч тих повстанців України, що відійшли у вічність в останнє десятиліття, зумовляється ситуацією, витвореною новим окупантом нашої батьківщини. Не для власної безпеки старається кожний заховати якнайкраще своє минуле, ні. Йдеться тут про щось більше – про безпеку родини, знайомих, про безпеку тих, з якими людина коли-небудь зустрічалася. В большевицькій системі відповідальності за когось, у системі безправ'я, немає виправдання, що хтось з родини міг діяти за власним почином проти окупанта – в такій чи іншій формі, ця відповідальність спадає на батька-матір, сестру чи брата, товариша чи приятеля, або навіть сусіда.

Наведеними мотивами пояснюється й те, що про людину, про яку хочемо тут зафіксувати знані епізоди, не можна подати ближчих персональних даних. Під псевдом “Мрія” окривалася людина, якої правдиве ім'я було Василь, а початкова літера прізвища В. Походив він сам із Снятинщини, або Коломийщини. Дома в нього залишилися батьки і молодша сестра. Сам він був народжений приблизно в 1921 році. Мав середню освіту.

Дорога до УПА, до якої “Мрія” прибув у половині 1943 року, не була прямою. Насильно змобілізований до німецьких допоміжних частин, разом з подібними йому, він опинився на білоруських землях. Знайшовшись у Писках на Поліссі, українська частина, в якій був “Мрія”, роззброїла

німців і під командою к-ра "Назара"- "Криги", з запасами зброї і амуніції подалася на південь з ціллю долучитися до голосних вже тоді своєю славою відділів УПА. Про цей, уквітчаний пригодами і боями з большевицькою партизанкою і німцями перемарш, маємо на еміграції спогад "Мрії", передрукований в одноднівці В.О. "Буг", п. н. "Літопис УПА".

Дальша доля кидає "Мрію" по лісах Полісся і Волині, де в боях на два фронти отримує поранення в рамя, але недовго після того він підліковується так, що може брати участь у дальшій "чинній службі". Вже весною 1944 року, коли між повстанцями і підпільниками вибирались кандидати до старшинської школи "Олені", першим з таких стає "Мрія". Спільно з к-ром "Ромком" ведуть вони в Карпати групу таких кандидатів в силі чоти.

Другий випуск школи "Оленів" у Скільщині проходить "Мрія" на пості ройового. Як один з найкращих підстаршин школи, "Мрія" втішається пошаною як курсантів, так і командного складу. Його гумор і розвага в часі найбільш скрутних хвилин, відвага і готовість посвяти для інших в бою — з'єднують йому все нових приятелів. Його непересічні здібності, а вслід за тим і успіхи в проходженні старшинського курсу — дають у висліді те, що "Мрія" дістає на закінченні школи одну з перших льокат і ступінь хорунжого (ступені хорунжого, крім "Мрії", дістали тільки чотові школи). Не диво, що тоді, коли інших випускників висилають в терен, "Мрія" залишається в системі як той, хто мав би вчити військового ремесла майбутніх курсантів. На жаль, до зорганізування дальших випусків школи не приходять через щораз більше зростаючий терор окупанта.

Таким чином, скелет школи розв'язується, і "Мрія" відходить до Штабу Воєнної Округи "Буг", який у той час знаходився в Сокальщині. Тут дістає призначення перебрати команду відділу "Холодноярці", якого терен дії містився в Жовківщині і Львівщині. Це перебрання наступило літом 1945 року. Повний бадьорости к-р "Мрія" плянує нові наскоки на ворожі осередки, проводить різні засідки, бої з окупантом, звідки по більшій мірі виходить переможцем. Його девізою було втримувати якнайтісніший контакт з населенням, обороняти це населення, де тільки є це можливе, перекреслю-

вати ворогові всі пляни визиску і терору, а при цьому щадити якнайбільше власні сили.

За зразкове виконання завдань на становищі командира відділу "Холодноряці", літом 1946 року "Мрія" дістає від командира тактичного відтинка "Розточчя" призначення очолити відділ для спеціальних завдань "Переяслави". На склад цього відділу зібралися вибранці всіх трьох відділів "Холодноряців" і "Переяславів", які оперували на теренах Яворівщини і Судово-Вишньянщини. Так дібраний відділ, який нараховував коло 80 бійців, відходить за окремим призначенням на рейд на Закерзоння.

З огляду на те, що призначення, дані "Переяславам", з різних причин не могли бути виконані, к-р "Мрія" рішає скористатися відносно спокійнішими відносинами на Закерзонні і проводить з відділом у лісах Ярославщини підстаршинський вишкіл, який вдається йому довести до кінця. З ціллю здійснити ще намічені пляни, відходить після цього з відділом на Лемківщину, але коли це не вдається, повертається назад у Ярославщину. Сюди повернулася саме вислана з Перемищини частина відділу під командою к-ра "Бриля" з України і разом з тим наспів для "Мрії" наказ повернутися назад в Україну, залишивши команду відділу к-рові "Брилеві". В половині грудня "Мрія" відійшов через границю разом з кур'єрами і двома бійцями для охорони. Весною 1947 року наспіла вістка, що к-р "Мрія" загинув зимою в Яворівщині, заскочений в одній хаті большевиками.

♦ ♦ ♦

Так у коротких словах представляється діяльність стрункого, русявого і синьоокого, жартівливого і співучого мужчини, якого пам'ять залишається назавжди у кожного, хто його знав. Відданий справі патріот, рівночасно незвичайно людяний і привітний — з'єднував собі все нові кола приятелів, не тільки серед своїх приятелів недолі, але й населення, якого болями і втіхами жив. Про його популярність хай посвідчить факт, що навіть сексоти по їх розконспірованні признавалися, що не хотіли про нього доносити, бо він був незвичайно добрим для всіх.

У відділах вдержував він дисципліну не при допомі муштри

чи дошкулювання. Навпаки – він старався переконати кожного про доцільність такої, а не іншої поведінки, що йому все вдавалося. З людьми вмів він тримати безперервний контакт, впливати на них і вести хоч би на найбільшій небезпеці.

А в хвилинах самоти "Мрія" мріяв. Мріяв про світле майбутнє і свої мрії складав у вірші. Ледве чи ці вірші побачать колись світло денне, бо вони заховані десь глибоко у горбах Жовківщини, і хто зна, чи їх вдасться коли-небудь знайти.

SUMMARY

The memoirs of Zynovii Sokoluk ("Zenon Semeniv"), who served as political officer in Commander "Hlukhyi's" company, and later, Commander "Bryl's" company, are reprinted from Ukrainian newspapers in the free world, in which they were published in 1948 – 1957. We reprint these materials with some minor abridgements of non-essential content, such as, for example, descriptions of nature.

In the account, "Goodbye, Friends", the author describes the killing by an UPA platoon of seven Soviet parachutists, including one woman. The Soviets were dropped from a plane in an unspecified location in the "Roztochchia" Military District (TV) before the westward movement of the German-Soviet front from Eastern Ukraine. During intense combat with the parachutists, which lasted for more than half an hour, squad leader "Morozenko", of Commander "Bohdan's" company, and private "Orikh" were killed. A final salute to these two fighters was given by two insurgent companies and the staff officers of the Military Region (VO).

"News" is an account of the first battle of a company of new UPA recruits, who were attacked in the forest near Sudova Vyshnia by 400 Soviets from an armoured train in Sudova Vyshnia. The new recruits successfully repelled several enemy attacks; finally, they broke through the enemy line and successfully came out of the encirclement, having lost one medical orderly and two soldiers. According to intelligence obtained later, the Soviets lost 72 men, including the unit commander, a major.

"On Christmas Eve" begins with a description of the Lviv – Tomashiv plateau region, where the Soviets had begun to organize collective farms in the villages. Ukrainian insurgents burnt and destroyed these farms and returned property back to its owners. In preparation for elections to the USSR Supreme Soviet, which were scheduled for February 10, 1946, the Soviets began to fill the region with special NKVD units as of early December 1945. So by Christmas Eve (January 6), the Ukrainian insurgents were obliged to operate with utmost caution.

"Zenon Semeniv" subsequently describes how he, Commander "Mriia" and private "Sokil" went to "Sokil's" house, where in keeping with Ukrainian custom, they ate a traditional Christmas Eve meal with "Sokil's" family. After supper, with permission from Commander "Mriia", "Sokil" went into the village on a reconnoitering mission. In one house, he was caught by surprise by 30 Soviets. He successfully broke out of the encirclement, but the Soviets burned down the house.

The account "To Their Heroic Death" honours the memory of UPA soldiers who were killed in battle. While marching to a railroad track which they intended to destroy with mines, Commander "Mriia's" detachment stopped at the cemetery in Nova Skvariava, where the fresh grave of Commander "Kobzarenko" was located. The detachment honoured his memory and the memory of all fallen heroes with a common prayer and a short speech by the political officer. They then continued to their destination on the railway line between the Mokrotyn settlement and Matsoshyn, where they destroyed the rail link by mining the track, on which the train from Lviv appeared shortly afterward... During this same time, Commander "Hlukhyi's" detachment, split up into groups, was supposed to blow up the Dobrostany water tower near Ianiv and disrupt the rail connection on the Lviv – Ianiv, Iavoriv – Nemyriv line.

In the account "When Weapons Fall Silent", "Zenon Semeniv" recounts how the platoon commanded by "Sahaidachnyi", while marching on a rainy day that happened to be a religious holiday through muddy fields and roads, entered a church in the village of Zarudtsi while Mass was being said. At that time, Soviets were quartered in all the larger villages of the region. Regardless of the danger, when people came out of the church after Mass, the insurgents asked them to wait. The political officer gave a speech, in which he explained that the hunger in Ukraine was caused by forced collectivization and exposed Moscow's policy of dividing the Ukrainian people, setting children against parents and brother

against brother, trampling Ukrainian traditions and destroying people's faith and the church... This meeting with the peasants had great propaganda effect.

"There in Ukraine" is an account of the celebration of Easter by Commander "Hlukhyi's" company in the forest, where Ukrainian Red Cross nurse "Mariika" and two village girls brought them baskets brimming in blessed Easter foods. This feast was arranged in advance by company warrant officer "Tsyk". In addition to food parcels, the girls brought Easter greetings for the insurgents written in awkward script on a piece of paper.

"Christmas Reconnoitering Mission" describes the conditions of insurgent life in winter for Commander "Bryl's" company in the Zakerzonnia region. As the Christmas holidays approached, and days and nights grew cold, some insurgents organized food supplies in the region for the holiday period, while others took turns going into the field to monitor enemy movements, so as to avoid any surprise attack. Not all insurgents returned from these reconnoitering mission: while travelling on assignment to the village of Kopan, privates "Doroha" and "Dubovyi" were ambushed by Polish soldiers and "Doroha" was killed by machine gun fire.

In "One Day among Many", "Zenon Semeniv" depicts the psychological state of three insurgents hiding out in a bunker while a raid was conducted in their immediate area. The three insurgents were the author, Commander "Mriia" and private "Sokil". There was heavy fire all around their hiding place and they prepared themselves for death. As it turned out, the Soviets were shooting at private "Skoryi", who, unaware of the danger, come out of a neighbouring bunker, was pursued by the Soviets and finally killed.

"Last Easter in the Zakerzonnia Region" recounts the tragedy lived by the Ukrainian population of the Zakerzonnia region in

1947. Two weeks after the killing of the Polish General Swierczewski, the Polish Communist government took measures to destroy everything Ukrainian, including a mass forced deportation of Ukrainians from their ancestral lands. Almost all villages, roads and forests were occupied and blocked by Polish army units. The insurgents were left with no base of support and for this reason, the celebration of Easter 1947 was different from those of previous years. There were no blessed eggs and no table laden with festive foods, but the mood among the soldiers of Commander "Bryl's" company was happy and the men believed that truth would rise again, like the resurrected Christ.

"Bryl's" company was joined by Military District Commander "Zaluzniak" and Commander "Tucha", whose company was quartered nearby. As a practical joke, the soldiers of "Tucha's" company, sent two privates in disguise to visit "Bryl's" company. One of the privates was dressed as a peasant man, the other, as a woman. At first, "Bryl's" men thought they were Polish spies, but when their real identity was revealed, there were peals of laughter, evidence of the joke's success.

"Vasyl V. — "Mriia" is an incomplete biography of Commander "Mriia". Owing to the strict secrecy practiced in the underground, "Zenon Semeniv" was not privy to more detailed information about "Mriia". In the sketch, he recounts some facts that were known to him. "Mriia" was forcibly mobilized to a German auxiliary unit. In Pisky, in Polissia, the Ukrainian unit in which "Mriia" was serving disarmed the Germans and in mid-1943, joined the UPA. During combat on two fronts in the forests of Polissia and Volyn, "Mriia" was wounded in the shoulder, but he recovered from his wound. In spring 1944, he underwent initial training in the officers' school. Once appointed squadron leader, he obtained further training, which he completed with the rank of first lieutenant.

"Zenon Semeniv" characterizes "Mriia" as an individual with a sense of humour, thoughtful, brave and willing to sacrifice himself for others in battle, qualities which won him many friends. In recognition of his uncommon abilities and model performance of his duties, he was given command, in summer 1945, of

the "Kholodnoiartsi" detachment, and one year later was assigned by the "Roztochchia" Military District (TV) command to head the special task unit, "Pereiaslavy". Later, he successfully directed non-commissioned officers' training in the Iaroslav area forest in the Zakerzonnia region. In December 1946, "Mriia", accompanied by couriers and a guard of two soldiers, returned to Ukrainian SSR territory. In a house in the Iavoriv region, the group was ambushed by Soviets and "Mriia" was killed.

Андрій ГУК (БИК) ("СПАРТАК")

ПРОБІЙ З ОКРУЖЕННЯ

Відділ наш "Переяслави" – число 001, належав до УПА-Захід, Тактичний Відтинок "Розточчя", Воєнна Округа "Буг". Квартирували ми тоді в районі Яворова, між Наконечним а Чернилявою, в малих густих корчиках, званих "Лужок", що прилягали до великого Краковецького лісу.

Рано, 13 червня 1946 року¹⁶, службовому підстаршині "Крукові" даю наказ зробити збірку і перевести молитву. Після молитви "Крук" висилає розвідки до Наконечного, Корчунка, Черниляви і Яворова. Через около пів години вертають розвідники й голосять, що кругом нас розположені війська НКВД. Внезабарі даються чути умовні вигуки пастухів, що пасли худобу, а навіть жінки повиходили на свої поля відповідно вбрані, остерігаючи нас перед великою небезпекою. Маючи ці всі дані, ми певні, що облава сьогодні, а з нею і бій – неминучі. Зорці з далековидами, сидячи на вершках дерев, уважно слідять за рухами енкаведівських військ.

Ворог, думаючи, що під час бою будемо вицофуватися до найближчого Краковецького лісу, поробив в ньому кілька сильних застав. Я однак, догадуючись, рішив вицофувати не до Краковецького лісу, а до великих лісів "Полігону", але віддалених від нас на около 25 кілометрів¹⁷.

В гострому поготівлі й у високій нервовій напрузі вичікуємо наступу ворога з хвилини на хвилину. І так минули години, а ворог не наступав. Сонце було вже досить високо, як нараз прибігає застава, що була виставлена і замаскована від сторони Наконечного, і повідомляє, що большевики, в силі около 100 енкаведистів, в повному бігу йдуть на нас наступом.

Година точно 10:00 ранку; я з місця наказую "Крукові" стягнути стійки і зорців і хильцем, житами, в бойовому порядку

¹⁶ А. Качала ("Шугай") та І. Лялюк ("Камінний") у своїх спогадах (у цьому ж томі "Літопису УПА", стор. 191 і 203) подають рік 1945. Про цей пробій теж нічого не згадує сот. "Бриль" у своїх звітах за час від 25 травня до 25 червня 1946 року (див. цей том "Літопису УПА", стор. 236 і 237).

¹⁷ А. Качала подає віддаль – 10 кілометрів (там же).

кажу вицофувати в намічений, вище згаданий ліс. Ворог, завваживши напрям нашого вицофування, зачинає затягати застави, загороджуючи нам дорогу. Однак замало було часу, щоби міг себе там як слід закріпити. Стежі, які були там розставлені, по трьох, або п'ятьох енкаведистів — були ослабі.

Добігаємо і задержуємось перед дорогою, що веде з Яворова через Черниляву і Нагачів до Великих Очей. Вдвійку з к-ром "Брилем", що приїхав був на інспекцію відділу, із-за корчів обсервуємо далековидами дорогу¹⁸. Запримічуємо, що рухаються колоски збіжжя. Це доказ, що там знаходиться ворог. Не гаючи ні хвилики часу, який для нас був дуже дорогий, підтягаю цілий відділ ближче під дорогу, уставляю в ромб, і ромбом біжимо через дорогу прямо на ворожі застави. Половина відділу перебігає щасливо, а по другій половині з горбка починає бити ворожий "максим". Тоді кулеметник "Чорнота" в бігу, своєю цільною серією з "токаря" втихомирює ворожого "максима", якого вже більше не чути. Набігаємо на першу заставу з кулеметним і автоматним вогнем. Перестрашені москалі розскакуються направо і наліво. Хто не вспів втекти — падав від наших куль. Траплялися і такі, що взагалі не рухалися з місць, і їх прийшлося нищити в рукопашних боях. Це все діялося в житах, в бігу, в похиленій поставі. Всюди чути тільки шум кулеметів, вибухи гранат і крики.

Минаємо першу заставу. Нам не вільно ні на хвилинку затягатися в бій, бо тільки на це чекає ворог. Тоді було би йому легко з гранатометів викінчити нас. Наша ціль була — якнайшвидше перебитися через ворожі застави і відв'язатися від ворога, а не затягати з ним бою.

Біжимо даліше. Сонце жарить. Нема часу навіть води напитися з калабани, бо ворожі кулі підганяють до поспіху. Набігаємо на другу заставу. Топчемо по карках, або перескакуємо лежачих в житах большевицьких "босяків", рівночасно ліквідуючи їх. Замішання досить велике. Ми в большевицьких одностроях, через що большевики цілковито

¹⁸ І. Лялюк ("Камінний") і А. Качала ("Шугай") подають, що пробій відбувся під командою сот. "Бриля" (там же).

здезорієнтовані. Ми придержуємось форми ромба; большевики не знають, хто за ким стріляє, хто за ким біжить, хто за ким кричить, і кого бити. І так зигзагами перебігаємо через корчки, мочари, поля, присілки, поміж хати – перебиваючись через третю і четверту застави. Перебиваючи четверту заставу, стр. "Кухар" тяжко ранений. Він просить у своїх друзів гранату, бо за свою не був певний. Тоді вістун "Дзвін" кидає йому одну. Не минуло двох хвилин, як цей розірвав нею себе і 6-7 большевиків, що зблизилися до нього.

Бігом вицофуємо далі. Большевики стараються і тут заскочити нам дорогу, але це їм вже не вдається. Цілий час біг наш був зигзагуватий, і це їх милювало. Зробили ще одну засідку на одному з фільварків, та ми завважуємо їх впору і виминаємо в противному напрямі.

Так ми перед вечором, змучені докраю і голодні, добилися до свого наміченого лісу, де скоро смеркалось, і ніччю ми відв'язалися від військ НКВД.

Відділ наш був тоді в силі 80 стрільців, озброєння – добре; що третій стрілець мав кулемета.

Проти нас було кинено три і пів тисячі військ НКВД. Крім того, в гострому поготівлі в Яворові на площадці було 4 і пів тисячі бійців Червоної армії, та в Нагачеві (погранична полоса) 800 пограничників.

Мимо тих усіх заходів, зусиль і сил, кинених проти нас, ворог не добився бажаних успіхів.

Наші втрати: один тяжко ранений, що сам себе розірвав гранатою, трьох убитих в бігу і п'ятьох легко ранених, які вицофувалися ввесь час з відділом.

Втрати ворога: 37 убитих, а кількість ранених невідома. В кожному разі, як розвідка мені донесла – возили їх возами до пізнього вечора. Люди чули їхній стогін.

Під час похоронів убитих енкаведистів, над могилою капітана, який правдоподібно організував облаву, політрук закінчив свою промову такими словами: "Ваня! Ти не помер, ти живйош, тебе не вбили, про тебе знаєт сам Сталін. Настанет время, ти встанеш і всех бандітоф побйош!"

На похорони зігнали примусово багато людей.

Говорили між собою большевики з кпинами: "Їх (себто повстанців) кулі не чіпаються, бо вони вірять в Бога, – а

другий з боку додав, що вистрілив 19 кружків з "дехтярьова" і не вбив ні одного.

Коли по кількох днях ми з'явилися в селах, селяни не хотіли вірити, що це ці самі повстанці, які кілька днів тому звели бої з так нерівними силами ворога.

Ми, як на такий бій, вийшли в цілості і з дуже маленькими втратами, а большевицька брехлива пропаганда слала звіти до Львова і Москви, що ми цілковито зліквідовані. Про це я довідався від моєї шкільної товаришки, що працювала на пошті.

Гук (Бик) Андрій ("Спартак") в товаристві приятелів і колишніх вояків УПА в Рочестері, НЙ (США). 1960-ті рр.

Слава Україні!

Героям Слава!

УПА - Захід --- Т.В.Р

ГРУПА - "БУГ"

СТАРШИНСЬКИЙ КУРС В-Д "ПЕРЕЯСЛАВИ"

ПОСВІДКА Ч. 2

стун. і псев. *бул. Спартак* 13.11.1941
Закінчив Старшинський курс - УПА - Зах. "Буг"
Загальний вислід *добрий*
льоката

іонізувати

ПОСВІДКА

посвід.

7.12.1946

К-р Курсу

бул.

К-р Т.В.Р

.....

Посвідка бул. "Спартак" про закінчення старшинського курсу в УПА-Захід, група "Буг"

SUMMARY

"Breaking Out of an Encirclement" is a brief memoir by a platoon leader from Commander "Bryl's" company, First Lieutenant "Spartak". It recounts how the UPA unit "Pereiaslavy I" broke out of an encirclement on the edge of the Krakovets forest on June 13, 1946 (in their memoirs published in this volume of *Litopys UPA*, Antin Katchala and Ivan Laluk, give the date as 1945).

The UPA detachment of 80 soldiers was surrounded on all sides and attacked by three and a half thousand NKVD men, who also placed heavy guards on all roads and other strategic points. But the "Pereiaslavtsi" held fast. After heavy fighting, the insurgents broke out of the encirclement to safety, although they did experience some losses — four men killed and five lightly wounded. On the enemy side, 37 were killed.

Антін КАЧАЛА ("ШУГАЙ")

ПОЧАТКИ МОЄЇ ПАРТИЗАНКИ

Воєнні події мінялись. Східній фронт повертався разом із німецьким окупантом на захід. Надходили нові, ще страшніші часи — друга большевицька окупація.

Як українська молодь, так і старші віком не хотіли служити інтересам окупантів, незалежно від того, під якими прапорами йшли вони поневолювати Україну — поломаної свастики чи серпа і молота. Ще далеко перед пересувом фронту на захід в Яворівщині були зорганізовані групи УНС (Українська Народня Самооборона), де опинився і я після втечі із примусової праці на дорогах в німецькому "Баудінсті" (т. зв. німецька служба батьківщині). Літом 1943 року в рідному селі я зголосився до УНС, де були згуртовані мої ровесники. Там організовано вивчали зброю, переходили військові справи й тримали зв'язки з сусідніми селами. Також перепроваджували і давали охорону молоді, яка переходила через наш терен на різні вишколи. Крім цього, нашим завданням було будувати криївки і маґазинувати всяке потрібне добро. В час переходу фронту ми використали безголов'я (німці відступили з терену, а большевиків ще не було), яке тривало пару днів, і помаґазинували залишені німцями харчі та різні канцелярські приладдя.

ЗМІНА ОКУПАНТІВ

Прихід большевиків ми зустріли по-цивільному. За два чи три дні після перших фронтовиків прийшла цивільна влада, зі своїм "славним", всевладним НКВД, яка проголосила загальну мобілізацію до війська. Усіх мужчин від 17-того до 50-того року життя, як потім показалось, без жадного вишколу, а навіть без зброї висилали на фронт.

З початком серпня 1944 року ОУН повела велику освідомлюючу акцію проти відходу молоді до большевицької армії, а натомість радила вступати в ряди УПА. Внаслідок того, села Наконечне I і Наконечне II (під Яворовом) дали біля дві сотні добровольців до УПА.

22-го серпня 1944 року к-р ПЖ (Полева Жанدارмерія) – "Вергун", із сотні к-ра "Дністра" перепровадив нашу групу, зорганізовану в куці "Котенка", на збірний пункт біля присілка Корчунок, а відтак до Гуківського лісу, де сотня квартирувала. Там нас переорганізовано на рої і вислано до Дрогомильського лісу на короткий військовий вишкіл. По вишколі ми повернули назад до Гуківського лісу, де перебували до кінця серпня 1944 року.

Згодом до нас долучилося ще кілька десяток нових добровольців, різного віку та з різних формацій, м. ін. з української допоміжної поліції та дивізії "Галичина".

На перше бойове "хрещення" довелось нам ждати недовго. Довідавшись, що большевики мають провадити наших добровольців до Червоної армії, командування нашої сотні рішило зробити на них засідку на головній дорозі Яворів – Краковець, на північ від села Вілька Роснівська.

Сотня зайняла становища по правій стороні дороги від села Гуків, дожидаючи "гостей". Внезабарі показалось пару возів з червоноармійцями, а далі колона в трьох лавах новобранців і на кінці більша валка возів з большевиками. Ми перепустили переднє убезпечення й колону цивілів та відкрили вогонь по возах з большевиками. Цивілі-новобранці розбіглися хто куди, а збережені від наших куль большевики залягли і почали відстрілюватися. Ми дістали наказ вицофатися; наше завдання звільнити новобранців було виконане. В перестрілці мій односельчанин, Андрій Біляк, був ранений. По залишенні

його в санітарному пункті ми відступили в глибину лісу. Большевики за нами в погоню не пішли, бо, як пізніше виявилось, мали досить великі втрати.

Сотня, в числі біля 200 осіб, перейшла до Липківського лісу, залишаючи коло села Коханівка малу групу людей з к-ром ПЖ — "Вергуном". З тією групою залишився і я. Наступного дня наша група зробила засідку на дорозі Чернилява — Коханівка. Тим разом на засідку налізла худоба (корови та вівці) з невеликою охороною червоноармійців. Обстріляні нами червоноармійці розбіглися, а худобу (около 50 штук корів та коло 200 шт. овець) ми забрали і роздали селянам.

Опісля ми долучили до сотні і відійшли в ліси біля села Будомира. Там перейшли двотижневий вишкіл, який не одному з нас був дуже потрібний.

В часі, коли сотня переходила вишкіл, к-р ПЖ "Вергун", зі своїми стрільцями (около 10 осіб) та двома роями сотні "Дністра", під командою ройових — "Дуная" і "Сопілки" (разом около 35 осіб), влаштували засідку, на дорозі Нагачів — Мельники, проти большевицької групи, яка на кількох возах перевозила військове приладдя: міни та амуніцію. По короткій перестрілці большевики розбіглися, залишаючи все на дорозі. Амуніцію й міни наші забрали і перевезли до лісу та замаґазинували.

В тому ж часі до сотні "Дністра" долучила сотня "Петренка" в силі понад 200 стрільців. Разом обидві сотні нараховували понад 400 осіб. Така маса людей, в більшості з мінімальним, або й ніяким військовим вишколом, з поганим озброєнням, а то й без зброї, розтаборена у відносно невеликих лісках, зачинала творити тяжку до розв'язання проблему. В додатку, ми вже мали ранених. Деяких вдалося перевезти до лікарень Львова, подаючи різні історії поранення, інших прийшлося тримати між населенням.

ВОРОЖА ПРОТИДІЯ

Досить велика група людей під зброєю та кілька засідок в терені не могли не привернути уваги, а тим самим і протидії большевицької влади. Вже зараз після переходу фронту НКВД почало організувати сітку донощиків, які інформували большевиків про рухи і місця постоїв повстанців.

Одного вересневого дня після полудня стежа донесла, що від сторони села Липовець над'їжджають автомашини з большевицьким військом, прямуючи в сторону нашого табору. Командир службової чоти вислав два рої на заставу, де стояла наша кулеметна ланка. В тому часі большевики вже зачали обстрілювати нашу заставу, та рівночасно почулись вибухи мінометних стрілен по нашому таборі. Одне стрільно попало на котел, де варилася їда, а друге на наш почот, яке, м. ін., ранило к-ра "Дністра". В таборі зробилося велике замішання. Тому, що к-р "Дністер" був ранений, а к-р "Петренко" віддалений на поляні, де містився вишкільний табір, ініціативу в свої руки взяв к-р "Вергун", який пізніше получився з "Петренком", і спільно, з трудом та з поважними втратами пробилися з оточення і перейшли в Краковецькі ліси. Обидві сотні мали поважні втрати. Легше ранених вдалося забрати, а тяжко ранені, включно з к-ром "Дністром", мусіли залишитися; про їхню долю ми ніколи не довідалися. Ворог також мав втрати, але числа не вдалося устійнити.

По відступі з розбитого табору "Петренко" із своєю сотнею відійшов на полудне в сторону Городка — Мостиськ, а сотня "Дністра" була розчленована на малі групи, які законспірувались по селах і криївках. Одна з таких криївок заслуговує на окрему увагу. Збудована ще за часів німецької окупації в селі Наконечне I, біля потічка, досить велика, з кількома виходами. У ній приміщувалися — кравецький і шевський верстати, як також цикльостиль і бюрове приладдя. Працювало там 10-12 осіб. Десь у грудні 1944 року большевики довідалися про цю криївку, але точно не знали, де вона знаходиться. Почали за нею шукати. Копати було важко, бо земля замерзла, так що пробували знайти вхід чи якийсь вентилятор. Підпільники це обсервували і коли побачили, що большевики вже близькі вислідження одного із входів, з наказу надр. пров. "Інгула" (Володимир

Конанець з Наконечного І) зорганізували поміч для людей, які знаходилися в криївці. К-р ПЖ "Вергун" (Дмитро Біляк з Наконечного ІІ) з кількома роями та відділами СКВ, під команду районового господарчого, "Чорного" (прізвище Романець, з Наконечного І) зробили наскок на тих большевиків, які тримали в облозі криївку. По довшому бою вдалося большевиків зліквідувати і визволити частину підпільників. На жаль, чотирьох наших згинуло. Також вдалося забрати ще деякі документи. Треба було поспішати, бо надходила большевикам поміч.

В січні 1945 року два рої колишньої сотні "Дністра", під командуванням ройових "Калини" і "Дуная", СКВ з кущовим "Кобзарем" та районою боївкою СБ "Трояна", разом около 30 осіб, зробили акцію на станицю НКВД в селі Моранці, яка разом з місцевими "істребітелями" могла нараховувати 30-40 осіб. Станиця містилася в одній із хат заможного селянина, якого, як "кулака", вивезено в Сибір, а його хату зайняли енкаведисти. На той час частина із них була в терені, а частина приготавлялася до сну.

Окруживши хату, ми її закинули гранатами, підпалили і почали обстрілювати. Частина енкаведистів, що були в терені, вчувши стрілянину і побачивши вогонь, вертаючи на поміч станиці, натрапили на нашу заставу. Застава прийняла їх сильним вогнем і майже всіх зліквідувала. Наступного дня ми довідалися, що в акції згинуло 12 енкаведистів і 4 "істребітелів".

9 лютого 1945 року "Бриль" стягнув відділ в терен Яворівщини, де почав оперувати. Вже наступного дня, квартируючи в с. Корчунок, розвідка донесла, що большевики прибули до Черниляви й грабують людей. К-р "Бриль" вислав один рій під команду "Спартака" на засідку при дорозі, куди мали вертати большевики. Та по чотирьох годинах очікування на засідці виявилось, що большевики виїхали з села іншою дорогою.

В тому ж часі розвідка донесла, що дванадцятитисячна большевицька армія на чолі з ген. Ковпаком переходить в Яворівщину на акції проти відділів УПА. Наш відділ перейшов тоді в ліси околиць Янова, де ми негайно приступили до будови

колиб, щоб було де хоронитися перед снігами і зимном. Там, протягом двох тижнів, ми переводили військові вправи. Але згодом большевики обсадили цілу Яворівщину; к-р "Бриль" розчленував відділ на рої, і протягом наступних десяти днів ми конспірувалися меншими групами в терені.

10 березня 1945 року в Бунові енкаведисти арештували багато людей. "Бриль" знов робить засідку в ліску коло Краківця, але й тим разом безуспішну; большевики повезли арештованих людей іншою дорогою,

Дальше бродимо снігами по нашому терені, деколи заходимо в села за харчами і розвідкою. Під кінець березня наш відділ спільно з відділами "Сяна", "Смирного" і "Петренка" відходить в ліси полігону на вишкіл, який переводить к-р "Карат". З огляду на широко закроснену акцію большевиків на ліси полігону вишкіл перервано. По кількох днях рейдів в терені усі три відділи знов сходяться в лісах полігону, де відбувається шеститижневий вишкіл.

По вишколі, у Великодню п'ятницю вечором заходимо в с. Порудно, розставляємо коло церкви застави, і цілий відділ входить до церкви цілувати плащаницю. У Велику неділю квартируємо в ліску коло Наконечного I, де святкуємо Великодні свята. Сільські дівчата приносять нам свячене і святочні дарунки. Деякі стрільці дістали відпустки до своїх родин на свята, деякі брали участь у Богослуженнях в церкві.

Третього дня Великодніх свят над ранком наш відділ опустив село Наконечне, перейшовши в Краковецький лісок біля с. Гуків. В той же час большевики почали обступати Наконечне I і II, де застукали боївку "Вергуна". У перестрілці з большевиками зістає вбитий к-р "Вергун", його брат "Лиско" – господарчий відділу "Бриля", – і три його стрільці. Большевики втратили трьох убитими.

В часі від 5-го по 29-те травня 1945 року наш відділ перебуває в постійному рейді в терені, де м. ін. зустрічаємо відділи "Сяна" і "Смирного" в Санниках, де зводимо тригодинний бій з большевиками, в якому ворог втратив 6 убитими і 4 поранено. У нас не було жадних втрат.

ЧИСТКА В ТЕРЕНІ

Відділ "Бриля" дістав наказ очистити терен Яворівщини від енкаведівських і "істребітельних" станиць, які останньо дуже "розгулялись". Розділилися на дві групи: першу очолив сам "Бриль", а другу чотовий "Спартак". Першу акцію на село Рогізно перевела група "Спартака". Акція була дуже вдалою; кількох енкаведистів убито, пару зловлено живими, а "істребітелі" розбіглися по своїх хатах. Ми здобули трохи зброї і амуніції, яку передали тереновій сітці.

Другу акцію переведено на село Моранці, де приблизно около 25 енкаведистів перебувало в трьох порожніх хатах. Всі три хати ми підпалили й обстріляли большевиків, що повискакували.

Коло 10-го червня обидві групи відділу "Бриля" зробили наскок на станицю НКВД й "істребітелів" у селі Порудно. Зліквідувавши станицю, ми відійшли на місце постою біля присілка Корчунок у Краковецькому лісі. В цій околиці також таборував місцевий відділ СКВ, кущового "Чорного", в якому в той час перебував обласний провідник "Прут"- "Інгул".

Уранці 13 червня 1945 року розвідка донесла, що в околиці знаходиться більша кількість большевиків. З тої причини обидві групи відділу "Бриля" та місцевий СКВ з пров. "Інгулом" злучилися разом, що давало близько 70 осіб. Було вислано стежі, які около 10-тої години ранку донесли, що большевики нас оточують. К-р "Бриль" розчленував відділ на чотири групи і дав наказ пробиватися з оточення в напрямі полігону, в Янівські ліси. Пробиття не було легке тому, що терен був відкритий і тільки де-не-де невеликі кущі. Помагало дещо високе збіжжя, в якому хильцем можна було трохи маневрувати. Однак ворожі сили були великі і на кожному кроці пороблені застави, а віддаль до наміченого лісу була понад 10 кілометрів. З боями і великим трудом групи пробилися у намічений ліс, втративши п'ятох стрільців убитими та п'ятох раненими, включно з автором цих рядків. Большевики мали багато вбитих і багато ранених.

В БОЇВЦІ СБ

В одній сільській хаті під лісом присілка села Передвір'я – Брошки, Краковецького району, від якогось часу квартирували працівники НКВД. Ночами робили засідки в означених пунктах, а днями переслідували населення.

28 жовтня 1945 року провідник районної боївки СБ "Троян", по проведенні відповідної розвідки, вирішив їх втихомирити. В товаристві чотирьох своїх стрільців – "Чорнія", "Сивого", "Малини" і "Шугая" та зв'язкового з куща "Кобзаря", "Голуба", підійшов до хати енкаведистів. Трьох стрільців обставили хату, а "Троян" з "Чорнієм" і "Шугаєм" входять до хати. Большевики, зачувши стукіт біля хати, вискакуючи, вбігають на "Чорнія", який без надуми стріляє по них з автоматичного пістоля ППС. В цьому моменті стріляє також "Шугай" і "Троян". Двох большевиків падають убитими, а один ранений тікає за стодолу, де "Голуб" вбиває пострілом і його.

В тій акції ми здобули два пістолі, два машинні пістолі (ППС і ППШ) із запасними магазінками з амуніцією та 4 гранати.

25 листопада 1945 року боївка СБ "Троян" заквартирувала в кількох хатах села Наконечне II. Ранком до сільради прибув участковий НКВД, Рябий, із завданням збирати від селян т. зв. ґрунтовий податок. Пров. "Троян" вислав туди двох стрільців, "Чорнія" і "Шугая", наказуючи їм привести Рябого живим.

"Чорній" і "Шугай", в російських уніформах з погонами старшин, критим тереном понад річку перейшли попри канцелярію, перескочили головний гостинець і задніми дверима ввійшли до будинку сільради, де чути було голосні розмови дядьків, що принесли гроші на податки. Босвики відкрили двері до канцелярії, де за столом сидів Рябий. Переступивши поріг, "Чорній" крикнув по-російськи "Руки вверх!" Рябий не підносить рук, тільки хапає за пістоль. В цей момент "Чорній"

стріляє з пістоля ППС, але по двох набоях автомат затинається. В одну мить "Шугай" посилає серію із свого автомата ППШ просто в груди Рябого, який паде з крісла на підлогу вбитим.

Боевики забрали від енкаведиста пістоль "Токаря" з магазинком набоїв, його документи, всі списки платників податку і квитанційні книжки. Селянам, які там були в той час, наказали забрати тіло вбитого, вивезти десь у поле і там закопати, щоб сліду не було.

Вечором боевики зголосили "Троянові" виконання наказу, за що дістали похвалу, та все-таки він був невдоволений, що не привели Рябого живим.

12 грудня 1945 року вечором група теренових підпільників зібралася для виконання завдання мінування електрівні і мосту. Зібралися: районний пров. "Чорний" з двома стрільцями, рай. пров. СБ "Троян" із своєю боївкою, кущовий "Малина" із своїми стрільцями і кущовий "Кобзар" із стрільцями та трьома тереновими: "Соколом", "Яремою" і "Голубом", який приніс зі собою 12 кілограмів тротилу і 20-літрову баньку з бензиною. Пров. "Чорний" повідомив усіх про завдання, яке мали ми виконати, та повчив, в який спосіб маємо виконати мінування.

Кущовому "Кобзареві" з восьми стрільцями доручив вимінувати електрівню коло Краківця, а він сам з рештою підпільників мав вимінувати міст на ріці Шкло коло Краковецького ставу на головнім гостинці.

Почерез городи Вільки Роснівської, попри присілок Брошки і село Передвір'я дійшли всі разом до ріки Шкло, яку переступили кладкою, подавшись дальше ставами, з яких на той час вода була випущена, до мосту на ріці Шкло. Коло мосту "Чорний" розставив своїх стійкових попри гостинець, а "Кобзар" пішов в сторону Краківця, в напрямі електрівні, що була віддалена від мосту около 200 метрів.

"Кобзар" із своєю групою пішов до електрівні, де по провіренні довкілля залишив кількох стрільців на охороні, а сам з "Підгірним" і "Соколом" ввійшов до середини. Дижурного, дядька з Руди Краковецької, казав "Соколові" відпровадити до стрільців застави, а в той час "Підгірний" підложив міну, запалив шнур, і обидва вийшли надвір. За кілька

хвилин наступив сильний вибух, і з електрівні залишилась купа злому. Ми всі, із затриманим дижурним електрівні, вицофалися на збірний пункт.

"Чорний" із своєю групою приступив до мінування мосту; "Голяка" і "Шугай" пішли на міст обілляти бензиною стовпи і дерев'яний міст. Раптом від сторони Городного надійшло трьох енкаведистів. "Ярема" і "Зорян", що були на заставі, задержують енкаведистів, які відразу почали стріляти. Рівночасно стріляє "Ярема" з ППШ і "Зорян" з кріса; двох енкаведистів падають убитими, а третій ранений тікає дозаду. Стрільці, що були на мості, зіскакують з мосту і залягають у рові, та в той же час з Краківця над'їжджає вантажна автомашина, повна енкаведистів, що були заалармовані вибухом в електрівні. По короткій перестрелці, де "Шугай" вбиває ще одного лейтенанта НКВД, група повстанців змушена відступити без виконання завдання, тобто залишивши міст не знищений.¹⁹

Вечором 10 січня 1946 року пров. "Троян" із стр. "Шугаєм" зайшли до села Бунів, де стрінули кушового "Крупу" із його боївкою. Зайшовши до одної хати на вечерю, куш. "Крупа" поставив стр. "Богдана" на стійці, та й сам не вспів ввійти ще до хати, як вчув підозрілий рух довкола обійстя. Він, ввійшовши до хати, зголосив це пров. "Троянові". Негайно всі залишили вечерю і вийшли до сіней. В цей час стійковий "Богдан", завваживши, що большевики оточують хату, стріляє з кріса до двох большевиків, що йдуть просто на нього. Повстанці, що були в сінях, вчувши стріли, вискакують в подвір'я, стріляють перед себе і вицофуються в город, де ще большевики не успіли зайняти становищ. Перескакують огорожу в сусідний город, де долучується до них стійковий "Богдан". Підійшовши до дороги, завважили на дорозі двох большевиків з кулеметом.

¹⁹ "Троян" (рай. пров. СБ) у повідомленні (до командира) від 2.I.46 р. подає дату акції 22.XII.(1945). Він теж звітує, що загинуло двоє большевиків (див. цей том "Літопису УПА", стор. 273).

Кущ.[овий] "Крупа", а за ним "Троян" і "Шугай" серіями з автоматів ліквідують кулеметника. Другий большевик утікає дозаду, а повстанці по одному перескакують дорогу і всі виходять за село.

Наступного вечора "Троян" з "Шугаєм" пішли на зустріч з пров. "Климом" в крайній хаті села Наконечне II. Прийшовши там, зустріли "Клима" з двома стрільцями, рай. пров. "Чорного" з охороною, рай. "Гуцула" зі стр. "Дунаєм" та к-ра "Спартака", що був тоді на лікуванні, і санітарку "Ліду". На стійці стояв стр. "Свобідний" із "Шугаєвим" автоматом ППШ. Не забезпечивши автомата, "Свобідний" випадково вистрілив два набої. В той час в будинку сільради квартирувало около 40 большевиків, які робили засідки на головних переходах і стежили по селі. Вчувши стріли, большевики подалися туди. Їхня стежа, двох людей, перейшла городом коло хати й пішла дальше. В міжчасі повстанці зайняли відповідні становища. Незабаром від сторони Вільки надійшло трьох енкаведистів з кулеметом, по яких повстанці відкрили вогонь, вбиваючи одного сержанта, і ранили в голову кулеметника. Ранений кулеметник і другий большевик втекли, а "Шугай" і "Сокира" забрали від убитого сержанта автомат ППШ і дві гранати.

10 лютого 1946 року, в годині 9-ій вечора, пров. "Троян" з чотирьома стрільцями зробив засідку на большевиків в селі Наконечне II. Розставивши стрільців 3-4 метри один від одного, в городі Угриня, чекали коло пів години, коли від сторони сільради надійшло трьох большевиків, де стояв сам "Троян". Перепустивши большевиків перед себе, він ззаду пустив по них серію з автомата ППС. Рівночасно почали стріляти "Шугай", "Воїн" і "Явір". Один большевик зістає вбитий, другий тяжко ранений в ноги, бо за одну добу помер, а третій скаче в рів і кидає на повстанців дві гранати, які, вибухнувши, не вдіяли жадної шкоди. В той же час з одного сусідського обійстя почав стріляти большевицький кулемет. "Троян" дав наказ вицофатися. Як пізніше виявилось, большевики зробили там засідку на повстанців...

12 червня 1946 року, в год. 8-ий вечором, до села Наконечне ІІ зайшов "Троян" в товаристві стрільців – "Шугая" і "Голуба". Вступили до хати "Трояна", де по вечері стрільці вийшли надвір, а "Троян" залишився в середині змінити білля. В цей час до стрільців підійшов один дядько й повідомив, що якимсь большевикам, що їхали зі Львова, зіпсулась автомашина і вони хочуть в селі заночувати.

"Шугай", ввійшовши до хати, повідомив провідника про вчуту новину. Коли "Троян" і "Шугай" вийшли з хати, "Голуб", що стояв на стійці, зголосив, що переходив якийсь москаль, зодягнений по-цивільному, і питав, що тут роблять бійці? "Голуб" відповів, що в хаті квартирують пограничники, а він стоїть на пості.

Надворі вже почало темніти; три повстанці перейшли через гостинець і тільки що вступили в сусідське обійстя, зліва побачили, що хтось іде дорогою в їх напрямі. Цей самий большевик, про якого говорив "Голуб", підійшов до них і поздоровив "здрастуйте". По такій самій відповіді повстанців, большевик представив себе як: Бондаренко, другий секретар Партії району Краковець.

"Ну, ладно", – відповідає "Троян" по-російськи і – "руки вверх!" Він підносить руки вгору, а "Шугай" забирає від нього нагана і торбу з документами, перевіряє точно і каже опустити руки. "Троян" арештує його під претекстом того, що сам ніччу ходить у небезпечних теренах, а нас представляє як пограничну стежу із станиці Нагачів. Інформує його також, що підемо з ним до сільради, провіримо і відпустимо. Зразу секретар повірив, бо ми всі були в большевицьких уніформах, одначе коли зайшли до одної сільської хати, засвітили нафтову лампу, він знов поспитав: "Кто Ви такіє?"

"Троян" відповідає: "Ми є бандерівці – знаєш!"

Большевик, витріщивши очі говорить: "Попав, то попав – раз стріляй!", і, не думаючи довго, кидається на "Трояна". Той відскакує дозаду й бачачи, що немає іншої ради, як стріляти, сягає по зброю. В цю мить "Шугай", що стояв збоку, стріляє йому серію з автомата ППШ в голову; большевик паде на долівку. "Троян" забирає від убитого документи, медалю за

"Доблесний труд" і нагана, а господареві хати каже, щоб обидва з сином винесли тіло вбитого в поле.

2 липня 1946 року, квартируючи в лісі, званому Висока Гора, одна дівчина-розвідниця дала знати, що до села Вілька Роснівська приїхав майор, голова радгоспу, із двома співробітниками. "Троян" із стрільцями "Шугаєм", "Яремою" і "Соколом" засіли на большевиків при дорозі поблизу їхнього місця квартирування. Обсервуючи далековидом, "Троян" завважив, що вони завернули та їдуть іншою дорогою. Усі чотирьох побігли на перелай лісом до дороги, якою їхав майор із своїми двома співробітниками. Добігли до перехрестя доріг і там зайняли становища.

Большевики їхали підводою просікою лісу зі сходу на захід. Доїхавши до перехрестя, звернули на північ, де стр. "Ярема" пострілом з десятизарядки вбиває одного коня. В цю ж мить стріляють усі чотири повстанці; вбивають большевицького майора, а двох його товаришів ранять. В цій стрілянині вивертається підвода, з якої пробують тікати два ранені. Одного з них вбиває "Шугай", а другого "Троян".

В засідці повстанці здобули один автомат ППШ і торбу з документами земельного відділу Краковецького району.

(На цьому закінчуються спогади Антона Качали ("Шугая"). Про подальшу участь його в рядах УПА немає споминів, хоча нам відомо, що автор перейшов рейдом на Захід, проживав у США, а згодом, після проголошення самостійності Україною, з гружиною Анною повернувся жити на батьківщину).

SUMMARY

Antin Katchala ("Shuhai") recounts certain episodes from his life in the underground starting in the summer of 1943, when he joined the Ukrainian People's Self-defense. The recruits were taught systematically how to use weapons, took part in military exercises, maintained underground communications, built bunkers and stored all types of goods. Once the Soviets arrived, conditions changed.

The author was first assigned to Commander "Dnister's" company, where he underwent brief military training and took part in ambushes on enemy convoys. During one such ambush, the insurgents freed recruits who had been mobilized to the Red Army. Another time, they captured 50 cows and about 200 sheep, as well as mines and ammunition.

In the account "Enemy Counteraction", Katchala briefly describes a Soviet raid in the forest, near the village of Lypovets, in September 1944, against two UPA companies commanded by "Dnister" and "Petrenko". The two companies experienced serious losses, including the death of Commander "Dnister".

In December 1944, a group of insurgents (several squads along with some Local Self-defense detachments) freed 10-12 underground members who were trapped in a bunker during a siege by an unknown number of Soviets. The Soviets were killed and the insurgents also lost four men.

During the first five months of 1945, subunits of Commander "Bryl's" company along with a Security Service combat group and soldiers from Local Self-defense detachments (about 80 men) conducted an action against an NKVD and anti-insurgent militia post in the village of Morantsi, during which they killed 12 NKVD and 4 militia members. At this time, because the territory was saturated with Soviet military units, "Bryl's" company was broken up into smaller groups to allow them more easily to operate in secret. The small groups conducted various actions, organized ambushes and engaged in combat with the Soviets. On the third day of Easter, in the village of Nakonechne, the Soviets ambushed combat group commander "Verhun", his brother, "Lysko" and three soldiers. All five insurgents were killed, but the Soviets also lost three men. In another fight with Soviets in the village of Sannyky, Commander "Bryl's" detachment, together with "Sian's"

and "Smyrnyi's" detachments, engaged in combat with the Soviets; after three hours of fighting, the enemy lost six men and had four wounded. The insurgents did not experience any losses.

In June 1945, Commander "Bryl's" detachment conducted punitive actions against NKVD posts in the villages of Rohizno, Morantsi and Porudno, during which several NKVD men were killed and weapons and ammunition were captured. On June 13, the detachment, along with a Local Self-Defense detachment (about 70 men), was surrounded by a larger number of Soviets. The insurgents broke out of the encirclement, with a loss of five soldiers and with five wounded.

In the chapter "In a Security Service (SB) Combat Group", Katchala presents some episodes from his later life as an insurgent, when he was transferred from his company to an SB combat group led by "Troian". With this group, he took part in attacks on NKVD posts, mining actions, arrests of individual NKVD functionaries and ambushes on NKVD members.

Іван ЛЯЛЮК ("КАМІННИЙ")

ЕПІЗОДИ ПЕРЕЖИВАНЬ УПІСТИ

Іван Лялюк ("Камінний"). 1970-ті рр.

22-го серпня 1944 року із села Наконечне I і Наконечне II зорганізовано групу новиків до куща "Котенка"; між ними був і я. Зразу відпроваджено нас до лісу коло присілка Корчунок. Наступного дня к-р ПЖ із сотні к-ра "Дністра" – "Вергун" – зібрав один рій новиків і долучив з нами до сотні, яка квартирувала в лісі коло села Гуків. Згодом, через кількаканадцять днів, ми міняли місця таборування і 10-го вересня знов заквартирували в Гуківському лісі. В цей же день наша сотня зробила засідку при

гостинці Яворів – Краковець на большевиків, які мали провадити наших новобранців до Червоної армії.

У відповідному моменті наш відділ відкрив вогонь по большевиках, які в цьому бою втратили около 150 убитих.²⁰ Ми також здобули 5 корів і 200 штук овець, які большевики гнали як здобуток з Німеччини. По нашій стороні був один ранений.²¹

По цій засідці ми міняли місця квартирування й переходили короткі вишкили в лісах коло Гуків або коло Липівця. В міжчасі, 11 жовтня 1944 р., рій під командуванням ройового "Дуная" і

²⁰ Цифра ворожих втрат неперевірена.

²¹ Децю іншу версію подає у своєму спогаді А. Качала (див. спогад "Зміна окупантів" в цьому ж томі "Літопису УПА", стор. 187).

рій к-ра "Сопілки" дістали наказ здобути большевицький маґазин з консервами в Дрогомишлі, а група жандармерії к-ра "Вергуна" — маґазин мін в цьому ж місті.

В годині 10:30 ніччю ми розпочали наступ на об'єкти нашої акції; по годинній перестрілці маґазини здобуто. Большевицькі сторожі повтікали, залишаючи одного вбитого. Ми забрали з маґазинів багато консервів, які заладували на чотири підводи, та міни — на три підводи, а цивільному населенню вможливили ми забрати з маґазину около одної тисячі кілограмів гречки. Здобути нами консерви і міни ми замаґазинували в лісі.²²

19-го жовтня над ранком до місця нашого постою прибув із своєю сотнею к-р "Петренко". Зі сотнею прибула й полева шпиталька з раненими, для яких відразу почато будувати приміщення. Та таки цього ранку повернула з терену стежа, зголосивши, що від села Липівця на наш табір ідуть большевики облавою. К-р "Дністер" зарядив гостре поготівля, а к-ра першої чоти "Федоренка", з одною чотою, вислав на заставу, але вже по кількох хвилинах паде перше стрільно гранатомета на канцелярію почоту. Убитий зістає кухар, що варив вечерю недалеко почоту, ранений чот. "Лютий" і рой. "Сопілка". Друге стрільно паде на табір другої чоти, де обтинає ноги кулеметникові "Ліщині", який пострілом з пістоля відбирає собі життя.

По обстрілі табору гранатометами большевики почали наступати на місце нашого постою. Вив'язався бій, де паде чот. "Федоренка" та стрільці "Бараба" і "Ванька". К-р "Дністер" дав наказ відступати, але і відступаючи ми мусіли зводити бій. Одначе переважаючи сили ворога розбили наші відділи, а сам к-р "Дністер" зістав окружений большевиками й власним пістолем застрілився. Убитий був там також командир куреня "Роман".

Наше стрілецтво в самопас розбіглося по лісі куди-будь, тільки рой. "Дунай" зібрав під свою команду около 60 вояків і почав відступати в напрямі іншого лісу через село Будомир. Але в селі большевицьке військо нас окружило і ми знов мусіли зводити завзятий бій, де від большевицьких запалювальних

²² А. Качала теж згадує про подібну акцію, але у зміненій версії — там же.

куль загорілися деякі сільські хати. Ми були змушені відступати до лісу пробоем. В цьому бою ми втратили убитими десять стрільців; ворожі втрати невідомі.

До вечора ми пересиділи замасковані в гущавнику лісу, а ввечері перейшли до лісу коло Гуків, де зустріли к-ра "Вергуна", який почав знову стягати сотню й інформував нас, що розвідка подала дані щодо втрат большевиків, які мали сягати до около 500 убитих.²³ Наші втрати — 18 убитих. В облаві на нас мало брати уділ около 40 тисяч большевиків.²⁴

♦ ♦ ♦

В кілька днів пізніше большевики перевели облаву в околицях Наконечного I і II та на Краковецький ліс, де зловили стрільця сотні "Петренка", якого на пасовиську, званому "Горай", закололи багнетами.

З огляду на масові большевицькі облави та бльокади сіл і лісів к-р "Вергун" був змушений розчленувати відділ на рої, щоб малими групами могли легше переховатись через зиму. Так і сталося. К-р "Вергун" стягнув вояків УПА назад до відділу 9-го лютого 1945 року.

♦ ♦ ♦

28 травня 1945 року, перебуваючи в селі Наконечне I, за дозволом к-ра "Спартака", над ранком захожду до своєї хати, щоб взяти собі чисте білля. Після перебрання мама подала мені снідання, але мене щось непокоїть. Не снідаючи, виходжу з хати надвір. Тільки що переступив поріг, чую московський заклик "Стой!" Я моментально скочив назад і впав за порогом хати. Обороняючись стрілянням з десятизарядки, бачу, що не дуже собі помагаю; большевики підсуваються ближче хати. Я викидаю дві гранати, одну вліво, другу вправо. По вибуху гранат вискакую на двір і біжу поміж будинками до ріки за селом. За мною большевики повели густу стрілянину, але їхня стрілянина нічого мені не вдіяла. Я, з огляду на ощаджування амуніції, стріляю тільки з конечности.

²³ Цифра убитих большевиків неперевірена.

²⁴ А. Качала описує цей бій у дещо відмінній версії (див. спогади А. Качала ("Шугая") в цьому томі "Літопису УПА", стор. 188).

Мене, коли добігав до ріки, доганяють два большевицькі пси. Один з них скаче мені на плечі і зсувається по мені. Я моментально обертаюся і впускаю в нього два стріли. Другий пес тікає до сусідньої хати, якої двері були відчинені, бо мешканці з переляку повтікали.

Виснажений, залягаю на березі ріки і вибиваю рештки амуніції, залишаючи собі тільки один ладунок. По тім відступаю далше до ріки Шкло, а згодом через село Наконечне вбігаю до лісу, званого "Гори", де нарешті можу відпочити.

Наступного дня вранці зі села прийшла в ліс дівчина, яка розказала мені, що моя рідня живе, але хата дуже подіравлена большевицькими кулями. Вона також говорила, що за мною гналося 28 большевиків, які втратили чотирьох убитими і одного раненого.

Вечором 12 червня 1945 року к-р "Бриль" висилає до села Порудно два рої стрільців, яким доручив привести кількох большевицьких співробітників на перевірку. Вислані рої привели цих людей за село в поле, поросле корчиками, зване Лужок. Там їх переслухано і всіх їх відпущено.

Наступного дня прибуває селянин і повідомляє, що до села приїхало около тисячі большевиків. "Бриль" висилає одну стежу в напрямі Корчунка, а другу в напрямі Верховини, а також зв'язкових до провідника "Інгула".

Незадовго повертає стежа з Корчунок, яка підтверджує вістку селянина, що в селі дуже багато большевицького війська. Друга стежа, вернувши, повідомляє, що большевицькі зорці сидять на деревах. Тоді і "Бриль" висилає стр. "Липу" як зорця на дерево.

В міжчасі долучує до нас пров. "Інгул" із своєю охороною, а к-р "Бриль" висилає вдруге стрільців "Лиса" і "Біду" на стежу під Верховину. В тому, по знаках населення, а радше жінок з червоними хустинами на головах, орієнтуємося, що большевики посуваються на наші становища. Потверджують це і малі пастушки, які дають нам знати, що большевики вже близько. К-р "Бриль" дає наказ відступати.

"Лиса" і "Біду", які пішли на стежу, большевики завважили

і обидвох убили, а ми вицофуємо аж до кінця корчиків, де задержуємося, щоб зорієнтуватися в ситуації. При допоміж далековидів завважуємо, що большевики знаходяться на становищах в житах у віддалі около 150 метрів від нас. Відділ уставляється до прориву большевицької лінії на дорозі Яворів – Нагачів. Стрільці – "Шугай", "Кріль" і "Листок" лишаються на задньому забезпеченні.

На наказ, стріляючи, наскакуємо на большевиків, які також відкривають сильний вогонь по нас. Кулеметник "Парфанюк" находити на большевицького кулеметника "максима", якого нищить своїм кулеметом. Це саме робить з іншим "максимом" стр. "Чорнота". Заднє забезпечення вбігає на дорогу, де "Шугай" зістає ранений в ногу, але може ще вицофуватися о власних силах.

Перебиваючи другу большевицьку лінію, зістає вбитий санітар "Сірко", а також ранений "Кухар" розриває себе і кількох большевиків гранатою. Вицофуючи, в корчиках замаскувалися стрільці "Явір" і "Зозуля", бо не стало їм амуніції.

В дальшій дорозі нашого вицофування, біля села Чернилява є ранений стр. "Вергун". Його беруть стрільці "Вугляк" і "Воробець" і окривають у криївці в Черниляві. Большевики нас дальше переслідують; зістають ранені "Дзвін" і "Тигр", а стр. "Чорнота" окривається в криївці в селі Романики. Большевики йдуть облогою на це село, думаючи мабуть, що ми там задержалися.

В дальшій дорозі, в селі Лозина пров. "Інгул" ослаб; ми посадили його на коня, якого дістали в селі. Дійшовши до бувшого фільварку в селі Новини, налізли ми на большевицьку заставу, де вбитим паде кулеметник "Дорко". Коли перебігали гостинець Немирів – Яворів, несподівано із закруту дороги над'їхали большевики атомашинами й обстріляли нас, але жадної шкоди нам не заподіяли.

По семигодинних форсовних маршах, боях і пробоях, виснажені і голодні, ніччю вже ми зайшли до села Запуст, де підкріпили сили вечерею.²⁵

²⁵ Про описаний І. Лялюком бій пишуть в цьому томі "Літопису УПА" також А. Качала ("Шугай") та "Спартак". Всі три автори описують події і явища дещо відмінно (див. цей том "Літопису УПА", стор. 179 і 191).

Від 15 липня 1945 року відділ "Бриля" був розчленований на три групи. Група к-ра "Дона", до якої і я належав, відійшла на південний захід від Яворова, в околицю присілка Макарі Мостиського району. Протягом наступних десяти днів ми будували криївки в лісі біля присілка Корчунок. По виконанні цього завдання наша група рейдувала по терені, квартируючи в лісах та заходячи в села повечеряти, дістати розвідку та зорганізувати харчі. Ми заходили до таких сіл і присілків: Висівка, Козаківка, Бунів, Арламівська Воля, Іваники, Серни, Гречани, Мельники, Макарі, Корчунок, Порудно, Наконечне. В часі тих рейдів ми зустрічали: пров. "Опоку", пров. "Клима", кущового "Кобзаря", рай. пров. СБ "Трояна", пров. "Інгула" та кущ.[ового] "Малину".

7 серпня 1945 року, коли ми квартирували в лісі коло села Корчунок, прийшов до нас стрілець боївки "Трояна" — "Чупчик", який розповів про те, що вертаючи до лісу, де й ми квартирували, пров. "Троян", він і стр. "Смирний" попали в большевицьку засідку, де "Троян" зівстав тяжко ранений. Раненого "Чупчик" узяв на плечі й утік з ним до села Макарі. Там залишив його на лікування під опікою "Іскри".

9 серпня наша група зустрілася з пров. "Інгулом" в с. Корчунок. Вечором цього ж дня ми дістали наказ від пров. "Інгула" арештувати в Любині провокатора Кодиму, що працював для станиці НКВД у Краківці.

Під командуванням к-ра "Дона" ми зловили провокатора Кодиму без перешкод, забравши його самого і два коні з возом у ліс. В лісі на допитах він видав 32-ох співробітників, донощиків НКВД.

17 серпня на доручення пров. "Інгула" ми вибралися на засідку на начальника НКВД Чортова і одну дівчину із села Бунова, яка співпрацювала з НКВД. Сам пров. "Інгул" із своїми стрільцями і кущовим "Малиною" пішов на засідку між Люблинську Волю і Бунівську Волю, а к-р "Дон" із своїми стрільцями — між Козаківку і Бунів.

У к-ра "Дона" тереновим зв'язковим був стр. "Полевий", який в дорозі найшов на гадюку. Вкушений гадюкою, був змушений відійти до села Корчунок до криївки. "Дон" залишився

на засідці без зв'язкового. Недовго після зайняття становищ вчулися стріли від сторони, де на засідці був пров. "Інгул".

Догадуючися, що сталося, наша група зійшла із засідки до села Бунова пообідати, а звідтам — в ліс коло села Висівка, де ми зустрілися з пров. "Інгулом", від якого довідалися, що начальник НКВД Чортов згинув, як також секретар НКВД і один боєць. Дівчина втекла.

♦ ♦ ♦

В другій половині серпня 1945 року большевицькі війська почали знов влаштовувати облави на ліси і села, окружували, а потім прочісували ліси, шукаючи за повстанцями. Наш відділ в тих часах крився групами у криївках, переважно в лісах. Деколи деякі повстанці крилися і по селах. Сталося так, що і наш к-р "Дон", найшовши несподівано на большевиків у лісі, був сильно обстріляний, але вирвався ціло із двома стрільцями — "Полевим" і "Смирним", та був змушений окритися в криївці в селі Корчунок. Разом з ними трьома в тій криївці скривався на власну руку також хлопець з тієї хати. На донос сексота 22-го серпня большевики знайшли криївку, де й зліквідували хлопця цивіля, стрільця "Полевого" і "Смирного", а к-р "Дон" застрілив себе своїм власним пістолем. Про цю трагічну подію розповіла нам дівчина з Корчунок.²⁶

♦ ♦ ♦

2 лютого 1946 року к-р "Бриль" зарядив зустріч усіх груп відділу з пров. "Інгулом" на присілку Корчунок. Звідтам ми перейшли в ліси полігону під село Батоги. Там ми зустріли кущового "Тихого", стрільці якого мали служити нам як теренові провідники. Ми мали спільно переводити акцію проти виборів до Верховної Ради ССРСР.

Пров. "Інгул" подав нам інструкції щодо способів виконання нашої противиборчої акції. Розпочинаючи акцію, к-р "Бриль", з лісів полігону, висилає стр. "Чумака" і ст. стр.

²⁶ Згідно з усними інформаціями автора спогадів, І. Лялюка ("Камінного"), перерва у споминах від серпня 1945 року до лютого 1946 року — наслідок втрати нотатника із записками з часів перебування в рядах УПА.

"Цигана" на мале передмістя Яворова розліпити афіші з противиборчими лозунгами. На передмістях Яворова їх заскочила група большевиків, з якою були змушені вести перестрілку, у висліді якої "Цигана" плащ був подіравлений кулями, а большевики мали кількох убитими.

По підібранні відповідних стрільців до писання афішів-лозунгів 9 лютого "Бриль" розчленував відділ на чотири групи, які мали сповняти різні функції, як: обстрілювання ворожих станиць, зрізування телефонних стовпів, перетинання дротів, розповсюдження лозунгів тощо. К-р "Лобода", з трьома стрільцями: "Дуб", "Зірка" і я, перетяли телефонні дроти між селами Новини — Завадів та Яворів — Немирів і 10-го лютого вернулися в полігон на зв'язковий пункт. Вертаючись, перейшли селами: Цетуля (в Яворівщині), Черчик, Рогізно, Селиська та Бунів.

22 лютого "Бриль" знову розчленував відділ на три групи, під командуванням ройових: "Крука", "Лободи" і "Медведика". До групи "Медведика" був приділений і я.

В одній із сутичок з большевиками рой. "Медведик" був ранений і попав живим в руки большевиків. Решта групи під командою рой. "Вітрака" лісом подалася в напрямі Дернаків. В дорозі на "Вітрака" набіг большевицький сержант. "Вітрак", маскуючись як большевик, говорить по-російськи. Збентежений сержант відповідає: "Ребята! В чом дело? Здесь застава". В цей момент "Вітрак" ловить за кіса, якого большевик не хоче випустити з рук. Вкінці "Вітрак" пострілом з автомата вбиває большевика.

2 березня група, під командуванням бунчужного "Певного", зв'язалася перестрілкою з большевицьким військовим відділом. У тій перестрілці згинув бунч. "Певний".

12 березня всі групи злучилися з к-ром "Брилем" під селом Бунів.

18 березня, з уваги на присутність в терені большевицьких військ, переходимо в густу соснину недалеко військових казарм коло Яворова. Службовий підстаршина виставив стійки, а стрілецьтво відпочивало; одні позасипляли, інші забавлялися грою в карти. Ні стійкові, ні стрілецьтво не завважили нічого підозрілого, а тим часом большевики підійшли до наших становищ непомічені так близько, що закидали нас гранатами.

Відступаючи, большевики перетяли наш відділ на половину. Одна група з к-ром "Брилем" подалася в лісі полігону, а друга група, під командою "Лободи", окружена большевиками, звела з ними дуже завзятий бій. В бою брав участь 60-особовий відділ большевиків, які втратили сімох убитими і чотирьох раненими. По відв'язанню від большевиків "Лобода", не маючи змоги негайно зв'язатися з "Брилем", розчленовує відділ на малі групи, які окриваються в терені і сходяться назад аж 28 березня 1946 року.

31 березня біля с. Висівка наша група зустрілася з групою к-ра "Гамалії", а 2 квітня в с. Цетулі (Яворівщина) ми роззброїли большевицьку станицю. Звідтам ми забрали 11 крісів і трохи амуніції.

5 квітня 1946 року, квартируючи в корчиках, званих "Кернички", долучив до нас командир "Угринович", пров. "Інгул" та три жінки. Всі разом ми перейшли большевицько-польський кордон між селами Липівцем і Змієвською Вількою, а був це день Великодніх свят. Зайшовши в ліс біля Майдану Липовецького, скромно відсвяткували Великдень, поділившись свяченим, приготованим ще перед виходом з України і перенесеним через кордон.

Перший зв'язок з місцевими підпільниками нав'язали, по довшому марші, аж на присілку села Добра — Стежки, в Сінявських лісах. Відпочивши трохи, з місцевими повстанцями, як група Червоної армії, зробили акцію на місто Сіняву, де роззброїли польську міліцію, забрали різні документи, машинки до писання та трохи зброї. По акції вернулися назад у ліс біля присілка Стежки, де відбули двотижневий теоретичний вишкіл.

30 квітня квартируємо в Лапаївському лісі, біля присілка Кубахи. Наступного дня вечеряємо в селі Монастир, а звідти йдемо над ріку Сян, де відсвятковуємо Свято Героїв. К-р "Угринович" відчитав ступені упавшим воїнам УПА.²⁷

12 травня 1946 р. вернулися знову в Україну, де зразу

²⁷ І. Лялюк ("Камінний") інформував, що свої спогади списував в рядах УПА за допомогою позначень і йому знаних шифрів. Вже на еміграції їх відповідно опрацював, та все-таки існують розбіжності між декотрими датами, поданими ним, і датами звітів сот. "Бриля". (Див. Оперативні звідомлення к-ра "Бриля" в цьому томі "Літопису УПА", стор. 236).

задержалися в Гуківському лісі. По відвіданні села Наконечне II відійшли в ліс під село Черниляву, а звіттам перейшли в ліси біля полігону, де й перебули два тижні. Під кінець травня відділ перейшов через село Наконечне II, попри Висівку, Іваники в сторону с. Бунів, де знов зустрівся з к-ром "Угриновичем" і пров. "Інгулом" та стрільцями їхньої охорони. По трьох днях вони відійшли в свою сторону, а ми — в околиці села Великополе (повіт Городок), а тоді на "Горбату Україну" (назва — правдоподібно — походить від горбкуватих теренів) на зв'язок з Головним Командуванням УПА, де мали принагідну зустріч з відділами к-ра "Чорноти" і к-ра "Глухого". Після тих рейдів і зустрічей ми вернулися назад в Янівські ліси біля с. Великополе. Звіттам перейшли в околиці присілків Висівка і Козаківка, де перебули два тижні.

В тих лісах, 17 липня 1946 року, до нашого відділу долучилися відділи к-рів "Мрії" і "Гамалії". Тоді всі разом, під командою к-ра "Мрії", з 20-го на 21-ше липня біля присілка села Великі Очі — [Лумина?] (назва присілка нерозбірлива. — *Рег.*), переступили кордон на польську сторону, на Закерзоння. Большевики завважили наш перехід і повідомили про це поляків, у висліді чого поляки зробили облаву на Кобильницький ліс, де ми затрималися. В часі облави ми звели короткий бій з відділами польського війська й скоро відв'язалися від ворога, відійшовши в Ярославщину, в ліси біля села Сурмачівка. Там ми дістали зв'язок до к-ра "Залізняка" й розпочали тримісячний вишкіл.

13 вересня к-р "Мрія" вислав кур'єрів, під командою ройового "Мирного", з поштою в Україну. З ними був і я. Кордон ми перейшли щасливо й почерез місцевості Гуки, Коханівка, Чернилява та Корчунок 15-го вересня зайшли в село Вілька Роснівська, де й заквартирували. Там ми зустрілися з рай. пров. СБ "Трояном", з яким перейшли до села Висівка, де вже стрінули к-ра "Угриновича", якому віддали пошту, принесену з Закерзоння, та рівночасно забрали від нього пошту для к-ра "Мрії".

20 вересня вернулися назад на Закерзоння. До нас долучилися два стрільці — "Шугай" і "Сивий". На польській стороні в дорозі зайшли в село Млини, де стрінули к-ра "Крука", а звіттам подалися на зв'язковий пункт к-ра "Мрії".

Відділи даліше переходили вишкіл, який тривав до 8-го жовтня. На закінчення вишколу запрошено к-ра "Залізняка" та сотню к-ра "Тучі". Місцевий священник відправив Службу Божу.

Після формального закінчення вишколу відділи вибралися в рейд у Перемищину. Біля села Аксманичі к-р "Бриль" забрав частину свого відділу і 17-го жовтня 1946 року біля Кальварії Пацлавської перейшов кордон в Україну. Через ніч наша група зайшла до села Золотковичі, а 20-го жовтня прибула до села Висівка, де к-р "Бриль" розділив чоту на п'ять малих груп для зорганізування убрань та взуття для цілого відділу. Група, що пішла в околицю Судової Вишні, була заскочена большевиками і стратила двох стрільців. 28-го жовтня всі групи зішлися на збірний пункт біля села Висівка, де протягом наступних двох днів долучилися до відділу командири "Довбуш" і "Лобода".

1-го листопада ми перейшли кордон на польську сторону, тим разом востаннє. З нами переходила також п'ятилітня донька провідника "Інгула". На кордоні ми попали на большевицьку заставу і з пробоем добилися до лісу на польській стороні. В часі пробоем згинули: к-р "Лобода" і рой. "Вітрак" та мала дівчинка. Поважні втрати мали і большевики. Остаточно ми добралися у ліс біля с. Сурмачівка, де зв'язалися з кущем "Ярка". Відразу зачали будувати землянки на зиму і чекали на к-ра "Мрію"...

◆ ◆ ◆

Відділ к-ра "Бриля" сповняв ролю зв'язку між Головним Командуванням УПА в Україні і Закерзонням, чи радше з куренем к-ра "Залізняка". Харчувався відділ з поміччю куща "Ярка", сільськогосподарської артїлі "Чайки" та власними силами. Різдяні свята (в січні 1947 року) відділ відсвяткував у землянках з присутністю місцевих підпільників-гостей: "Вітра" (сповняючий функцію лікаря на цьому терені) та окружного організаційного референта "Корнійчука". Командир "Бриль" сповняв ролю господаря, а стрілецтво колядувало колядок...

SUMMARY

In his memoir, "Episodes from the Experiences of an UPA Member", Ivan Laluk ("Kaminnyi") begins by describing how he entered the UPA company commanded by "Dnister" as a new recruit on August 22, 1944. The events of his early days in the UPA were similar to those described by A. Katchala ("Shuhai"), who served in the same company.

Between Laluk's and Katchala's descriptions, there are some differences in interpretations of events and combat actions and the results of these operations and even discrepancies concerning dates of described events. This is probably because the memoirs were written many years after the original events, which makes it difficult to recreate events accurately. For example, for the raid in the Lypovets forest, Laluk gives the date October 19, 1944, while Katchala says it happened on "a September day." Katchala states that both companies experienced losses, while Laluk provides more detail regarding the losses, including that of company commander "Dnister", who was wounded and shot himself. Also killed was battalion commander "Roman", platoon leader "Fedorenko" and two soldiers and during the Soviet pursuit of the companies as they retreated, 10 soldiers were killed in the village of Budomyr. The total number of insurgents killed was 18.

On May 28, 1945, Laluk was subject to a surprise attack by 28 Soviets in his house in the village of Nakonechne. Under heavy fire, he succeeded in breaking out. He also describes engaging in combat and breaking out of a Soviet encirclement on June 13, 1945, near the edge of the Krakovets forest, during which action five soldiers were killed. This event is also mentioned by Katchala and First Lt. "Spartak" in their memoirs published in this volume.

When recalling the period July 15, 1945 to November 1, 1945, Laluk describes the detachment's raids in the area, construction of bunkers, sabotage actions to disrupt elections to the USSR Supreme Soviet, attacks on NKVD posts, the killing of an NKVD chief named Chortov, his secretary and one soldier, attacks by Soviets on his detachment and other typical insurgent activities.

On April 5, 1946, Commander "Bryl's" detachment crossed the Soviet-Polish border for the first time into the Zakerzonnia region, where they immediately disarmed a Polish militia post in

the town of Siniava. They went back and forth across the border three times. Their final return to the Zakerzonnia took place on November 1, 1946. During this crossing, commander-trainer "Loboda", squadron leader "Vitak" and a 5-year-old girl, the daughter of the leader, "Inhul", were killed on the border.

Laluk ends his memoir by telling the reader that Commander "Bryl's" detachment was a special task unit, performing such duties as maintaining communication between the UPA Supreme Command – through Military District (TV) Commander "Uhrynovych" – and Commander "Zalizniak's" battalion in the Zakerzonnia region.

Петро БІЖОК ("ВОЇН")

МІЙ ПЕРШИЙ АТЕНТАТ

*Петро Біжок ("Воїн"), зліва,
і Андрій Гук ("Спартак"),
вже на еміграції.*

Перед приступленням до теми заголовка дозволю собі коротенько згадати про часи з-перед мого підпільного життя.

У вир бурхливих подій Другої світової війни вплаталась і моя скромна особа, якій довелось пройти крізь триби советської воєнної машини, починаючи військовим рекрутським вишколом, а опісля відбуваючи п'ятирічну службу в Червоній армії. Як каже пословиця — довелось бувати на підводі і під підводою, та не з однієї печі хліб їсти.

В часі служби в Червоній армії, по більшості, не тільки цивільному населенню Советського Союзу, але і військам

Червоної армії доводилося голодувати, бо дуже часто і нам, воякам, бракувало кусня сухого хліба. Советський Союз, найбагатша на мінеральні й інші натуральні багатства країна, своєю політичною і економічною системою довела народи червоної московської імперії до руїни.

Переїжджаючи поїздом з України аж до Владивостока, бачив я тисячі голодних жінок, дітей і мужчин, що, простягаючи вихуділі руки, благали про кусень хліба. Зразу ми мали милосердя не відштовхнути дрижачі від голоду руки, тож кожен із нас кидав із поїзду кусень хліба в юрбу, а коли забракло хліба — сухарі, що кожен із нас віз із собою ще з дому. Не на довго вистачило нам тих харчових запасів, то й не було чим ділитися з бідним народом, бо постачання Червоної армії, як відомо, дуже шванкувало. Советський Союз на той

час не диспонував відповідними припасами харчів, а ще гірше відбивалося це на нас, бо наш транспорт складався з т. зв. западняків, тобто уродженців західніх земель України.

Це саме бачив я в поворотній дорозі із Владивостоку, коли то, т. зв. москалями, побідоносним походом на Берлін довелося і мені виганяти "із родіни" армії німецьких "захватчиків" ("загарбників").

Нам, українцям, особливо із західніх земель України, большевики не довіряли і трактували нас гірше, як усіх інших. Одного разу трапилася мені така пригода: квартирували ми на теренах Німеччини, біля Франкфурту, над Одрою, де до нас долучив мій командир-лейтенант, що повернув був із відпустки з Ташкенту.

З нагоди його повороту він почаствував мене чаркою та розповідав про перебіг його відпустки. Розповідаючи про свої переживання, він раз-за-разом доливав собі нову чарку, а коли випив вже відповідну порцію, зачепив тему "бандеровців", а незабаром витягнув з кобури пістоль і почав грозити мені застріленням. Зразу я думав, що він жартує, але вкортці переконався, що це не шутки. Він почав дуже агресивно накидатися на мене і щораз кричав: "ти бандьора, й.. твою мать... я тебя уб'ю"... Правдоподібно, врятувала мене надмірна кількість алкоголю, яку він випив, бо вкінці, на мої заспокоювання, втихомирився і заснув.

По повероті лейтенанта почав і я собі старатися за відпустку, бо вже протягом п'яти років не був дома. На відпустку чекав я досить довго; десь аж у половині листопада 1945 року я її отримав.

Прибувши в рідні сторони, перше я опинився в Яворові, де зустрів різних людей, які розповідали мені про трагічні події, що в тамтих часах відбувалися на нашій втомленій землі. Питання боротьби УПА було широко розповсюджене і знане всім, тож коли я зайшов у своє село Наконечне, довідався про різні подвиги УПА, а також про відплатні жорстокі акції большевицького режиму.

В рідному селі, як і в Яворові, мав я змогу зустрічатися з різними людьми та й наслухатись різних див. Позаяк з власного досвіду я добре знав большевицьку систему, мої симпатії були по стороні українських повстанців, які — не

лякаючися могутньої сили московської імперії, як перед тим і німецького терору — виступили на захист прав українського народу.

В рідному селі люди мене ввічливо приймали та вгощували чим могли, а найчастіше чаркою. Ті, що були зв'язані з українським підпіллям, пробували переконати мене про конечність мого особистого влучення в цю боротьбу, що було зайвим, бо, як я вже згадав, мої симпатії були по стороні українських повстанців.

Одного вечора я мав змогу сконтактуватися з підпільниками теренової сітки, з-посеред яких деякого я знав особисто. В часі тієї зустрічі вони інформували мене про ціль і мету визвольної боротьби УПА. При тому вказували на можливі наслідки цієї боротьби; як я пізніше переконався — без переборщення. Також запропонували мені активну участь у цій боротьбі, яку то пропозицію я прийняв, бо над тим думав уже попередньо.

По виявленні моєї згоди поставлено мені пропозицію виконати перше завдання — атентат на одного зрадника. Я зразу не дав вирішальної відповіді, все ж таки пообіцяв виконати в міру своїх спроможностей.

Прийнятого зобов'язання я зразу виконати не міг, бо умовини не дозволяли, та й не було відповідної нагоди. Тривало так шість до сім тижнів. Я щоденно пішки ходив до Яворова (7 км), де з наказу рай. пров. "Трояна" (чи може, пров. "Інгула") мав виконати атентат на зрадника, псевдом "Швейко", який в підпіллі виконував обов'язки теренового провідника (не тямлю вже — куща чи району). Одночасно він, зразу конспіративно, опісля явно працював для большевицької розвідки. Він останнім часом зовсім явно перейшов на сторону большевиків та уникав зустрічей з українським підпіллям, побоюючись кари за зраду.

Протягом сімох тижнів мені не щастило, аж прийшов празник Нового року, який большевики, як зрештою і весь світ, празнують врочисто. На цьому празнику "Швейко" поломив ногу, наслідком чого опинився у шпиталі в Яворові.

Ця обставина створила можливість виконання мого завдання. Під претекстом відвідання хворого у шпиталі, в уніформі червоноармійця, із захованим пістолем (який я отримав від провідних кіл підпілля) я подався до шпиталю. А

щоб не стягати на себе жадного підозріння, я приготував собі пакунок, з яким водилося відвідувати хворого.

Біля шпиталю я кружляв досить довго, приглядався та обсервував, що діється. Вкінці увійшов у нутро шпиталю. На "Швейка" очікував я в коридорі, біля дверей його кімнати, де медсестра зайшла сповістити йому, що має гостя.

Коли "Швейко" вийшов у коридор, ми привіталися, і, подаючи йому пакунок одною рукою, другою рукою я швидко витягнув пістоль; в одну мить натиснув спусковий язичок. Затарахкотів пістоль, відгук понісся порожніми коридорами шпиталю, а тіло зрадника почало хилитися до долівки. Я натиснув вдруге спусковий язичок, щоб бути певнем смерті зрадника, але пістоль затявся, та на щастя — перша куля була цільна.

По виконанні атентату на розважання часу не було. Я швидко вискочив у подвір'я й поміж будівлями добився на край міста. Вертати додому дорогою було небезпечно з огляду на можливість погоні, тож подався я на перелай полями, поміж ставами.

До дому добився я змучений, бо бродив полями у глибоких снігах, та не скривався після виконання атентату. В короткому часі большевики зробили на Наконечне облогу, яку я мав змогу вперше бачити. В часі тієї облоги арештували і мене, але згодом відпустили, загрозивши поганими наслідками на майбутнє. Так розпочалося моє нове, повне небезпек і злиднів підпільне життя.

Ст. віст. "МИРНИЙ"

ЗАСТУКАННЯ В КРИЇВЦІ

*Ст. віст. "Мирний", зліва,
і Іван Лялюк ("Камінний")
як СУМ-івці в Німеччині.
1949 р.*

Першого березня 1946 року із села Наконечне вийшли стрільці УПА, щоб окритися на час облави в криївці, під лісом, на полі, званому "Малі Буди". Було їх чотирьох: "Чорний", "Баська", "Мирний" і "Шугай".

Наступного дня, коло години 3-ої по полудні, енкаведисти пішли облавою на ліс. Переходячи полем, завважили слід і свіжі стебельця соломки. Так і знайшли вхід до криївки, який відкрили і почали кричати. Один кричить: "стріляй з автомата", а другий відповідає: стрілянням з автомата "...нічево не сделаеш, брось гранату". Стрільці, не лякаючись, цілком холоднокровно затика-

ють своїми плащами вхід і зі зброєю в руках чекають...

По якомусь часі большевик кидає гранату, яка не вибухає. Не вибухає і друга граната, а тоді большевики кидають третю, і всі три експлодують нараз. У висліді зостає ранений "Баська".

По вибухах гранат большевики відійшли окола 100 метрів від криївки, позаягали на становищах. По хвилині з криївки вискочив стр. "Шугай" і повідомив друзів, що большевиків немає; можуть виходити і вони. Коли всі вийшли, стр. "Баська" говорить, що він зоставив в кишені плаща пістоль і магазинки

від РКМ (ручний машиновий кріс). Стр. "Шугай" вскочив назад до криївки, приніс назад пістоль і маґазинки, які віддав "Баськові", та в тому моменті наскочили большевики. "Мирний", стріляючи з "еркаема", вбиває чотирьох енкаведистів і відступає.

"Баська" подався до села Наконечне, де дядьки скрили його перед большевиками і перев'язали йому рану. "Шугай" подався в напрямі Корчунка, де скрився в соломі стодоли одного господаря. Большевики, за слідом по снігу, зайшли до Корчунок до господаря, в якого стодолі скрився "Шугай", але цей його не зрадив. Большевики пішли далі, а тоді "Шугай" перейшов до поблизького лісу, звідки вечором зайшов до Наконечного II.

"Мирний" і "Чорний" подались в ліс біля Корчунка, де їх переслідують большевики. "Чорний" зістає ранений. В міжчасі "Мирний" перев'язує рану "Чорній", а в тому моменті знов наскокують большевики. "Мирний" знов уживає кулемета, вбиваючи двох енкаведистів, і так обидва стрільці відступають під село Вілька Роснівська. Вечором, незважаючи, що в селі квартирує около 100 большевиків, заходять до одної хати, де не було большевиків, і там "Мирний" перев'язує рану "Чорнієві", відтак обидва відходять до села Наконечне II...

Н. Н.

ЗАЛІЗНА ЗАНАВІСА

Відділ наш "Переяслави ч. 1", який належав до УПА-Захід, Тактичного Відтинка "Розточчя", Воєнної Округи "Буг", мав свій терен дії у Львівській області, в Яворівщині. Одначе з огляду на умовини партизанського життя і партизанської тактики відділ мало тримався свого терену, постійно перебуваючи в рейдах. В цей спосіб ворог не мав змоги засягати точні інформації про дані відділу. Перебуваючи у постійних рейдах, час від часу, для одержання інформацій, інструкцій чи наказів, в умовлених місцях ми зустрічалися з командою ТВ "Розточчя".

Головним завданням нашого відділу було вдержувати зв'язки з підпіллям на Закерзонських землях, що були під окупацією Польщі. Та й не тільки символічне вдержування зв'язків чи перенесення пошти, але також несення всілякої матеріальної помочі нашим відділам, діючим на території Закерзоння. Нам на Україні скорше можна було набути, чи то купити речі, яких бракувало нашим відділам у Польщі, особливо медикаментів. Головно, підпільний зв'язок ми вдержували з к-ром куреня "Залізняком", що оперував в Ярославщині. Одначе не легко було переходити польсько-московський кордон, який був стережений, як ніякий інший у світі. Ворог дуже пильно стежив і слідкував за найменшими рухами в прикордонній смузі, особливо ніччю. До того, кордон був відповідно москалями забезпечений. Перед самим кордоном були побудовані підслухові й обсерваційні вежі, на яких сиділи підслухи-пограничники. Поміж вежами знаходились бункери, також з підслухами і телефонною сполукою. Дальше були дротяні загороди, з перепливаючим електричним струмом, сполучені з автоматичними ракетами. При необережному наступленні на дріт автоматично наступав вистріл червоної ракети. За дротяною загородою, у віддалі около 100 метрів, переходив властивий пас заораного й заволоченого кордону, на якому по переході залишалися сліди. Одначе, це для нас не було дуже страшне, бо ми вже знали про розположення кордонних перешкод.

1-го листопада 1946 року ніччю наш відділ під командою к-ра "Бриля" вирушив у рейд на Закерзоння. Упередньо зорганізувавши медикаменти, теплий зимовий одяг і амуніцію та інші речі, ми вирушили в дорогу. Задержавшись в дорозі в с. Висівка, долучився до нас к-р вишкільник "Лобода" із своєю охороною. Стрілецьтво нашого відділу було дуже обладане різними речами, а також три коні, нав'ючені амуніцією. Щойно вечором ми вирушили з Висівки в напрямі кордону. Ніч була темна, замрячена дрібним, але густим дощем. До тягарів вояцького обвантаження значної ваги додавав дощ, який змочував усе безперервно. Йшли ми стрілецьким рядком, та темна дощова ніч просто внеможливіювала зоровий зв'язок між маршуючими. Але нам помагало те, що кожний повстанець мав дуже добре розвинений чуттєвий і слуховий смисли, які провадили його крізь темноту ночі.

Наш відділ підсувався під сам кордон. Переднє убезпечення пішло дещо більше вперед, щоби приготувати для відділу перехід крізь дротяні перешкоди. Переднє убезпечення зайняло позиції, і тоді відділ почав переходити, але в часі переходу кінь зачепив ногою за дріт; ракета автоматично вистрибула в повітря, та зараз же большевики почали по нас бити з кулемета. Рой. бул. "Воїн" вистрілив ракету просто на большевицьке гніздо кулемета, що помогло кулеметникові, віст.[унові] "Залізнякові", з переднього убезпечення, кулеметним вогнем зліквідувати це большевицьке гніздо. По тому на наказ к-ра "Бриля" відділ пішов вперед, але знову дістав вогонь з лівого боку. К-р "Бриль" наказав ст.[аршому] віст.[унові] "Вітракові" знищити тамте гніздо. "Вітрак", зі своїм роєм, зв'язався боєм з большевиками, де він сам, і один стрілець, згинув. В цей час "Бриль" зайшов ззаду і одною довгою серією з автомата ППС знищив це гніздо.

Переднє убезпечення частину большевиків знищило, а решта розскочилась, але в тій перестрілці загинув к-р "Лобода". Згинула також маленька 8-літня дівчинка, яка з мамою переходила з нами кордон. Большевики застрілили також наші два коні. За пізнішими інформаціями розвідки, большевицькі втрати були багато більші за наші.

Зупинившись в корчиках біля села Чапляків, перевіривши свої втрати, відділ подався в дальшу дорогу до більшого лісу коло присілка Лумина. Там ми перебули через день, а вечором вирушили далше аж до великого лісу, біля села Сурмачівки, де зв'язалися з куренем к-ра "Залізняка"...

Н. Н.

ВИХІД З МІСЦЯ ПОСТОЮ

У рейд на Захід вийшли ми з місця постою в Сурмачівських лісах, 27-го червня 1947 року. По нічному марші зайшли в Сінявські ліси. Командир "Довбуш" вислав друзів, "Камінного" і "Богдана", за зорганізуванням дечого потрібного, а ми розложили вогонь і почали дещо варити.

Не знаючи нічого, що в поближжі є засідка відділу польського війська, наші післанці несподівано знайшлися під сильним обстрілом кулеметів. Вони щасливо вицофалися з поля обстрілу; к-р "Довбуш" дав наказ вицофувати в глибину лісу, бо вогонь польських кулеметів був спрямований на нас.

29-го червня зайшли ми в якесь польське село за харчами й розвідкою. Звідтам подалися на захід, зайшовши в ліс, де випадково натрапили на патрулю польської міліції, яка нас затримала. На питання "кто ест?" ми відповіли, що польське військо. Під час виміни ще кількох запитань і відповідей ми їх оточили й роззброїли та забрали зі собою для переслухання. По переслуханні ми пішли в дальшу дорогу.

10 липня, в дальшому марші, "Воїн", "Жайворон" і "Будак", виконуючи стежу, відбилися від групи, але зараз таки цього самого дня, завдяки умовним знакам, відшукали групу, і ввечері вже ціла група зайшла в польське село Каменіца — за харчами.

17 липня, під команду "Спартака", зайшли ми в село Бортне на Лемківщині. Не маючи розвідки, ми не знали, що в селі квартирує група польського війська. Переходячи поміж крайніми хатами села, друг "Будак" переходив поза хатами, де наліз на польського стійкового. Ми вчули заклик в польській мові до задержання, і в кілька секунд пізніше постріл з автоматичної зброї. Друг "Будак" до нас уже не долучив...

21 липня ми переступили польсько-словацький кордон, де к-р "Довбуш" вислав "Воїна" з кількома стрільцями зараз таки до першого словацького села за харчами і розвідкою. Будучи ще в селі, друг "Залізник", що стояв на стійці, повідомив, що в нашому напрямі йдуть словацькі пограничники. Ми приготувалися на відповідне прийняття їх, але вони підійшли

ближче, нічого не говорячи — постояли, і так і відійшли, а ми спокійно вернулися до своєї групи.

Квартируючи в глибині великого лісу, без дозволу і без відома відійшли від нашої групи "Крилаченко" і "Дубовий", забравши зі собою ще деякі наші речі.

В околицях міста Левочі, в одному селі вступили ми до гостинниці, де м. ін. застали двох словацьких поліцаїв: коменданта і поліцая. Ми не відбирали від них зброї, перевели з ними коротку розмову; вони віднеслися до нас дуже добре. В міжчасі приступив до нас один словак, який представився як директор тартаку, і, на потреби нашої визвольної боротьби, подарував нам одну тисячу чеських корон, за що дістав від нас щирю подяку. Говорив нам також, що він симпатизує визвольній боротьбі УПА.

В рейді словацькою територією населення ставилося до нас дуже добре.

Переходячи теренами Малих Татр, в одному селі наткнулися ми на групу поліцаїв. По короткій перестрілці ми вицофалися без жадних втрат.

18 серпня в лісі застукав нас відділ чеського війська. Найшли на нас несподівано на віддаль десяти метрів, почали кричати, щоб ми здавалися. У відповідь ми відкрили сильний кулеметний вогонь, у висліді чого чехи вицофалися, але в бою згинув стр. "Чайка", а "Залізник" і "Гонта" відбилися від групи. Ми вицофалися з поля бою і відпочивали, а тим часом в 30 хвилин пізніше чехи почали знов наступ, з криком "Ура" та обстрілюванням ріжною зброєю. Та ми спокійно пересиділи до вечора на іншому місці.

Вечором, попри село Баців, ми подалися в напрямі шосе, яке ми мусіли переступити в напрямі нашого рейду. Виявилось, що шосе було дуже сильно обставлене чеським військом. Коли передня стежа — "Жайворон" і "Черник" — підсунулася до шосе, негайно на цілій лінії вистрибнули ракети в повітря, розв'язалася барабанна стрілянина ріжною зброєю, навіть гранатометів, яка тривала около 30 хвилин. Ракети не вгасали, стрілянина не втихала. Ми вицофалися на гору, на віддаль около одного кілометра, і тоді почали подавати знаки для стежі, яка була впереді, але відгуку на умовні знаки не було жадного. У відповідь на наші умовні знаки ворог знов відкрив сильний вогонь в напрямі місця, з якого ми вицофали.

Після бою к-р "Довбуш" змінив напрям нашого маршу, і над ранком ми дійшли до залізниці і ріки Грон, які переступили вечором цього ж дня і подалися даліше полудневою стороною міста Банська Бистриця.

Коли підійшли недалеко від ріки Ваг, заквартирували у великому лісі, серед якого були чотири окремі хати. Там ми дістали розвідку і зорганізували дещо харчів, і, коли "Воїн" вийшов з одної хати, стійковий зголосив, що він чув якісь свисти коло других хат. "Воїн" негайно повідомив про це "Довбуша" і "Спартак".

Відійшовши кілька метрів від хати, ми вчули візвання чеською мовою до затримання. Не сподіючися присутності війська в глибині лісу, "Воїн" поспитав: "Хто є?" Відповіддю було таке саме питання, тоді "Воїн" відповів: "Тут українські повстанці!" Негайно посипалися на нас стріли. Ми вицофали на збірний пункт, але бракувало між нами друга "Криса", який не обізвався на наші умовні знаки. Заквартирували ми недалеко в надії, що "Крис" таки до нас долучить, але так не сталося. Ми пішли даліше.

В переході поміж Тренчіном і Новим Містом заквартирували ми під горою Яворіна, близько головної дороги. "Довбуш" і "Спартак" підсунулися до дороги, де побачили групу людей та 10 поліцаїв, які вели спільну розмову. Один з поліцаїв завважив наших двох повстанців, відбезпечив гранату й почав іти в їх напрямі. "Довбуш" і "Спартак" привітали його вогнем. Інші поліцаї почали негайно стріляти, а тоді і ми відповіли їм кулеметним вогнем і вицофалися без втрат.

В кілька днів пізніше, при допомозі одного словака, як провідника, ми перейшли вбрід ріку Мораву, і територією Австрії, советською окупаційною зоною, подалися даліше попри Відень, Міштельбах і Голя. Коло Голя ми зайшли до одного села, де повечеряли і від місцевого священика дістали добрі інформації про ситуацію в незнамому нам терені. Звідтам ми пішли прямо на південь аж до ріки Дунай. Там австрійці перевезли нас на другий бік лодкою, звідки ми помандрували до англійської окупаційної зони.

Коли ми переходили територією Австрії, австрійці дуже добре ставилися до нас. Помагали нам дуже радо й служили доброю розвідкою про станиці і казарми окупаційних большевицьких військ.

Підійшовши під гори Альпи, за туристичною стежкою ми були змушені вилазити на стрімку і скалисту гору. На колінах, при допомозі линви, сім годин дряпалися до хребта гори, яким проходила границя большевицько-англійської зони.

Опинившись в англійській окупаційній зоні, ми зайшли до села Капельня, де відшукали бургомістра. Звідтам потелефонували до місцевої станиці англійської поліції, представники якої незадовго прибули й повели нас у нове невідоме нам майбутнє...

SUMMARY

Petro Bizok ("Voin"), squad leader in Commander "Bryl's" company, recounts how, on the order of leaders of the Ukrainian underground in the Iavoriv region, he performed his first assassination even before becoming a member of the underground. In the Iavoriv hospital, he shot with his pistol the former regional underground leader, whose pseudonym was "Shveiko", because the leader had begun an obvious collaboration with the NKVD.

"Surprised in a Bunker", by sergeant "Myrnyi", recounts how, on March 1, 1946, a seven-man NKVD force found the entrance to a bunker in a field near the village of Nakonechne, where the author was hiding with three other soldiers, "Chornii", "Baska" and "Shuhai". In the fight near the bunker and during the NKVD pursuit of the insurgents, "Myrnyi" killed six NKVD men with machine gun fire. "Baska" and "Chornii" were wounded. (In the combat activity report for the period 25.II to 10.III.1946, Commander "Bryl" gives as the date of this event 2.III.1946 and says that three Soviets were killed).

In the account "Iron Curtain", an unidentified author describes the crossing, on November 1, 1946, of the Soviet-Polish border by Commander "Bryl's" detachment. This action is also described by Laluk, in his account "Episodes from the Experiences of an UPA Member". The author describes in some detail the Soviet methods of border security and control. He says that it was not easy to cross the Polish-Russian border, which was guarded more intensely than any other border in the world. The enemy closely monitored even the smallest movements in the border zone, especially at night, and took many measures to make the border secure. Just in front of the border were erected listening and observation towers, which were manned by border guards. Between the towers were bunkers, which also had listening devices and telephone communications. In addition, there were electrified

barbed wire fences linked to self-firing rockets. If anyone carelessly stepped on a wire, the Soviet rockets would fire automatically. About 100 meters behind the barbed wire fence was a strip of ploughed and harrowed land on which tracks would be visible if anyone crossed.

Another unidentified author recounts how a 13-man group from Commander "Bryl's" former UPA company, commanded by "Dovbush", set out on a raid through Poland, Czechoslovakia and Austria to the British zone of occupation in Austria. While crossing the Lemko region in Poland, private "Budak" was killed, and in a skirmish with the Czech army in Slovakia, private "Chaika" was killed. Two soldiers left the group voluntarily during the night, and four left under other circumstances. Of the original group, only five reached the intended destination. During their travels, the Ukrainian insurgents were favourably received by the Slovak and Austrian people, who provided them with all types of assistance.

**ДОКУМЕНТИ
УПА ТВ "РОЗТОЧЧЯ"**

Оперативні звідомлення к-ра "Бриля" Підвідділу "Переяслави І"

Підв.[іггіл] П.[ереяслави] 1.

Постій 25.XI.1945.

Оперативний звіт за час від 10.XI. – 25.XI.45.

305*

Дня 10.XI. підв. прибув до с. Бунів, де на підставі донесення місцевої сітки зліквідувати [?]²⁸ сексотів, покарати буками 31, упімнути [?]²⁹ Протоколи переслухання передані СБ.

Дня 11.XI. підв. прибув до с. Наконечне ІІ, де кватерував до 12.XI. Ноччю перейшов до с. В. і тут пробув до 13.XI.1945. Вечором прибув знова підвідділ перейшов на Н. ІІ, де кватерував до 15.XI.45. Ноччю з 15-16.XI. підв. перейшов через с. Л. і закватерував в с. Й.

Дня 17.XI. прибув до с. С. Около год. 13 донесла розвідка, що до с[ела] приїхали поляки штурмовці, котрі грабують місцеве населення. По точній розвідці зроблено засідку, в висліді чого знищено 2 поляків штурмовців. Здобуто ППШ з 5 набоями і кр[іс] Мозіні з 15 набоями, пару коней з возом, яких передано місцевому кущеві. В часі бою впав випадково рой. Малина. До цього додається прот[окол] пересл[ухання] свідків. Тому, що терен був загрожений, підвідділ перейшов до с. З., де перебув через три дні. 22.XI. перейшов підв. з поворотом Зал. Воля, а 23.XI. прийшов до с. Ц., а звідти ноччю 24.XI. прибув до с. Щ. Дня 25.XI. стійка зачула підозрілі стріли, вислано сей час розвідку, котра ствердила, що польс[ькі] штурмовці роблять облаву. Підвідділ відступив до с. Щ.

Бунч.[ужний] Певний

к-р Бриль

Звіт переписав бунч.[ужний] Канарок

*Znalezione u mnie
Onyszkiewicz***

* Надпис номерів є на кожній першій сторінці звітів командира "Бриля".

²⁸ Нечітка цифра.

²⁹ Нечітка цифра.

** Відручна записка командира Української Повстанської Армії Мирослава Онишкевича ("Ореста") є на кожному поданому тут документі.

Оперативний звіт
за час від 25.XI. по 10.XII.45.

306

Дня 25.XI. підв. прибув до с. Ц., де кватерував до вечора 26.XI., а звідси перейшов до с. М., перебувши через добу, і прибув 28.XI. до с. В., де провіривши терен вечером через М. К. перейшов у свої сторони.

По переході між с. М. а с. Г. впав стр. Вергун, котрий, маючи наладований, а незабезпечений кріс, потикнувся через межу і з необережності застрілився. Дня 29.XI. над ранком підв.[ідділ] прибув до с. Н.[аконечне] 2, де перебув до 30.XI. вечера.

Дня 30.XI. підв. поділено на ланки та розпущено в терен в цілі підготовки до зими. Дня 5.XII. ланка під ком.[андою] рой.[ового] Крука зліквідувала в с. В. 2х сексотів, котрі перешкаждали в діяльності повстанців. Дня 5.XII. підв.[ідділ] зайшов ще в Ч., звідки над ранком перейшов до с.[ела] П.

Дня 7.XII. підв. вдруге поділено на ланки і розіслано в терен в цілі зимової підготовки.

Дня 10.XII. ланка рой. Дзвона на підставі донесення місцевої сітки, як рівнож доносів про співпрацю з НКВД, зліквідувала 4 сексотів і відступила до с. Б.

Бунч.[ужний] Певний

к-р Бриль

Звіт переписав бунч.[ужний] Канарок

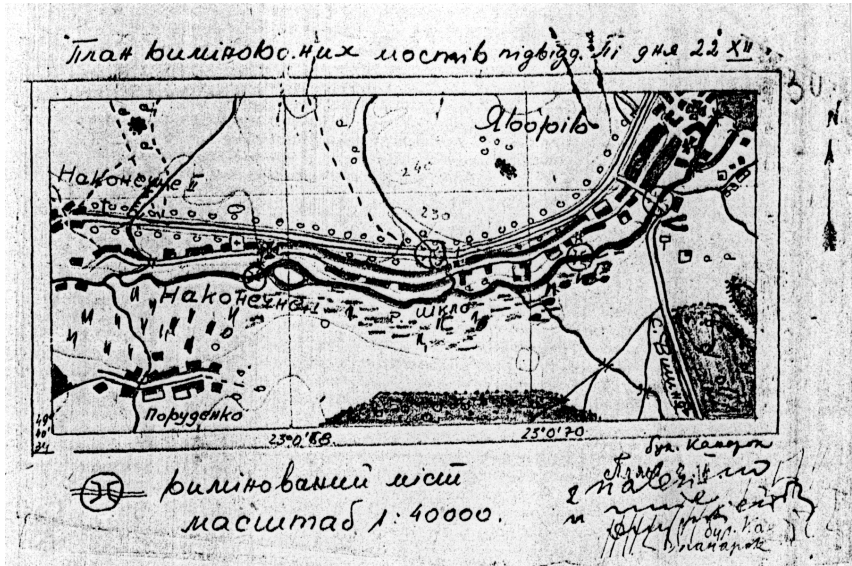
Znaleziono u mnie
Onyszkiewicz

Оперативний звіт
за час від 10.XII. – 25.XII.45.

303

Дня 11.XII.45 ланка під проводом стр. Цигана будучи в с. Вххсіа³⁰ по переслуханню зліквідувала сексота, котрому

³⁰ Зашифрована назва села.

*План знищення мостів, електричної і телефонної ліній
підвідділом к-ра "Бриля"*

удовіднено донощицтво до НКВД; при провірці забрано в нього 1 пістоль "Віс", 16 шт. набоїв.

Дня 13.XII. Підв.[ідділ] зійшовся разом в с. Шжшшпо³¹ таї пішов в рейд, прибувши знова 18.XII. до с. Шжшшпо, де зловлено бійця Ч.А., котрий був лісорубом, а рівночасно був донощиком НКВД, якого по провірці та переслуханню зліквідовано.

Дня 22.XII. Підв.[ідділ] на наказ прибув до в?цсре³², де Підв.[ідділ] поділено на ланки, котрі в умовлений час знищили 285369³³ Нрщуре³⁴ на головних дорогах, рівнож знищено 231526740³⁵ стовпів електричної лінії та понад 67120943³⁶

³¹ Зашифрована назва села.

³² Зашифрована назва місцевості.

³³ Зашифрована кількість знищених об'єктів.

³⁴ Зашифрована назва знищених об'єктів.

³⁵ Зашифрована кількість знищених електричних стовпів.

³⁶ Зашифрована кількість знищених телефонічних ліній.

телефонічної wraz з дротами, перервавши комунікацію на 136274³⁷ лініях. По акції Підв.[ідділ] прибув на с. вице-Ориг³⁸ де перебув через два дні.

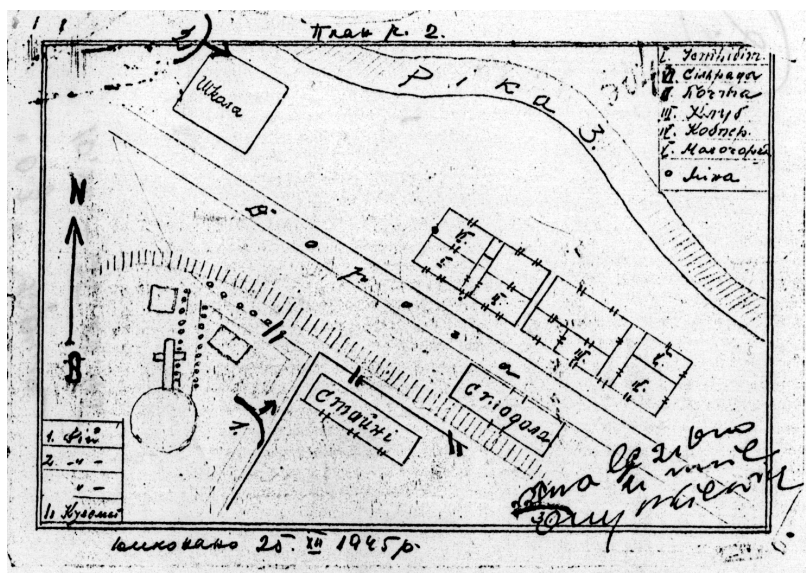
Дня 25.XII. Підв. на наказ прибув до с. Ивибкле³⁹, де по точній розвідці знищено два будинки, в котрих містилися: 1) стан.[иця] істреб.[ітелів], 2) сільрада, 3) пошта, 4) клуб, 5) коператива, 6) молочарня. Ворог втратив 2 вбитих, 3 ранених, а одного зловлено і по переслуханню відпущено.

Здобуто 2 ППШ, 1 с.к.т., 7 кр.[ісів] мавзерів добрих, 5 кр.[ісів] мавзерів ушкоджених від міни [приклади], 5 кр.[ісів] мозинів кр.[іси] совітські.

По акції Підв.[ідділ] вицофався в ... [назва місцевости нечітка].

Бунч.[ужний] Певний

к-р Бриль
Znalezione u mnie
Onyszkiewicz

План знищених будинків підвідділом к-ра "Бриля" 25 грудня 1945 р.

³⁷ Зашифрована кількість знищених ліній зв'язку.

³⁸ Зашифрована назва села.

³⁹ Зашифрована назва села.

Оперативний звіт
за час від 25.XII.45 по 10.I.46.

302

Дня 26.XII.45. Підв.[ідділ] пішов в рейд в напрямі с. Гхюпкцл,⁴⁰ де мав бути при зустрічі зі своїми зверхниками. Тому що з різних причин стріча не відбулась, Підв.[ідділ] заквартирував там через добу, а звідтіл пішов в рейд східно-полудневим тереном, прибувши дня 5.I.46. до с. Евглп⁴¹, де на наказ розігнано і розброїно станицю істребітелів, при чім здобуто 10 шт. кріс.[ів] мавзерів і 150 шт. набоїв до них.

Жадних втрат ні ушкодженъ не було.

По акції Підв.[ідділ] пішов в дальший рейд, прибувши дня 7.I.46 до с. Щхюпіб⁴², де заквартирував. Вечором стійкові завважили, що ворог окружує Підв.[ідділ] засідками. Підв.[ідділ] заалармовано і без найменшого підозріння ворога Підв.[ідділ] вицофався в напрямі Шжшшпо⁴³, а звідтам пішов в дальший рейд, прибувши 10.I.46 до с. Срііосу⁴⁴, де заквартирував.

Дня 29.XII.45 на спеціальну всипу Батька зловлено стр. Лопуха з Підв.[ідділу] П.[ереяслави] І. в с. Мвзіцм⁴⁵, котрий будучи хорим там остався. Стр.[ілець] Лопух будучи застуканим хотів себе розірвати гранатою, але граната не експлодувала, тому зістав витягнений живим.

Бунч.[ужний] Певний

к-р Бриль
Znaleziono u mnie
Onyszkiewicz

⁴⁰ Зашифрована назва села.

⁴¹ Зашифрована назва села.

⁴² Зашифрована назва села.

⁴³ Зашифрована назва села.

⁴⁴ Зашифрована назва села.

⁴⁵ Зашифрована назва села.

Оперативний звіт
за час від 10.ІІ. по 25.ІІ.946 р.

311

З 10.ІІ. на 11.ІІ.946 підвід.[діл] П.[ереяслави] 1 переходить з полігону в Вишенський район і аж до 19.ІІ.946 рейдує в лісах Рогізно — Селиська.

19.ІІ.946 підвід. кватирує в лісі біля Ліщешного. Перед

План пробою підвідділу к-ра "Бриля" в області біля Ліщешного
19 лютого 1946 р.

полуднем стійковий Тигр зауважує на краю ліса больш.[евиків], які робили на ліс облаву. Спанікований ройов. Медведко відірвується від підвід.[ділу] та вибігає на поле, де зістає вбитий. Тіло впавшого ройов.[ого] Медведка забрали больш.[евики] до Яворова. Підвід.[діл] входить в глиб ліса, натрафляє на больш.[евицьку] заставу. Кул.[ементник] Залізник, зауваживши за сосною больш.[евицького] кулеметчика, стріляє по ньому з кулемета та вбиває його. Стр.[ілець] Чумак і ст.[арший] стр.[ілець] Вітрак, які йшли як передне забезпечення, натрафляють на больш.[евицького] старшину, який не орієнтується, хто це є, підпускає їх до себе на близьку віддаль. Стр.[ілець] Чумак підбігає до нього з криком руки в верх, здіймає йому з плеча кріса та пострілом з П.П.Ш. (одним стрілом, П.П.Ш. затялася) ранить його в лице. Ранений больш.[евик] відбігає ще кілька кроків, натрафляє на стр. Тигра, який серією з П.П.Ш. вбиває його. Підвід.[діл] перебиває больш.[евицьку] заставу, як в пляні ч. 4, виходить з облави ціло. Здобуто одного кріса. По облаві підвід.[діл] розчленовано на дві групи й так розчленований перебуває до 25.II.946 р. по своїх забезпеченнях.

Бунчу.[жний] Дзвін

к-р Бриль
Znalezione u mnie
Onyszkiewicz

Підв.[iggil] П.[ереяслави] 1.

Пост. 11.III.946.

Оперативний звіт
за час від 25.II. по 10.III.946 р.

308

Від 25.II. до 10.III.946. підвід.[діл] розчленований з причини сильних больш.[евицьких] акцій, снігу та хвороби к-ра Бриля.

1.III.946 р. бунчужний Певний з стр.[ільцем] Черемхою попадає в облаву в лісі біля Ліщешного, де зістає вбитий. Тіло бунч. Певного забрали больш.[евики] до Судової Вишні. Де похоронили, не відомо. Стр. Черемха виходить ціло.

2.III.946 стр. Баська і Мирний з двома стр.[ільцями] з куща зістають застукані в лісі на Наконечному II, через 7-ох больш.[евиків]. Большевики кидають до криївки, в якій

знаходились стрільці, три гранати, які вибухають. Не чуючи ніякого галасу в криївці, больш.[евики] віддаляються від входів криївки. В тім стр. Мирний вискакує з криївки з кулеметом, та обстрілює зауважених больш.[евиків]. Під охороною стрілів кул.[еметника] Мирного вискакують решта з криївки.

Больш.[евики] починають за ними погоню. Стр.[ілець] Мирний залягає на полі за купою гною, стріляє з кулемета по больш.[евиках], в чому вбиває трьох больш.[евиків]. Стр.[ільці] втікли, у висліді двох ранених — стр. Баська, який зістає ранений від гранати в криївці, та стр.[ілець] Чорній (з куца) від пострілу.

2.III.946. вечером к-р Бриль з причини хвороби іде з двома стр.[ільцями] в с. Іваники на лікування, де зістає застуканий 4-ма больш.[евиками]. Стійковий Залізник, зауваживши больш.[евиків], які підходили до хати, стріляє з кулемета по них, та вбиває трьох больш.[евиків]. Від стрілів запалюється стодола, яка згоріла. Один больш.[евик] утік. Забрано від вбитих два П.П.Ш. та одного кріса. К-р Бриль зі стрільцями вицофався.

7.III.946. ройов. Крук та кул. Дуб попадають в облаву в с. В.[оля] Роснівська. Передираючися рано до ліса, зістають обстріляні больш.[евицькою] заставою, при чому ройов. Крук зістає тяжко ранений в живіт, який добивається пострілом з П.П.Ш. під бороду. Кул. Дуб виходить ціло, у висліді тяжко ранений, продирається до ліса та хорониться у криївці. Тяжко ранений Дуб змушений кулемет залишити. Тіло впавшого ройов.[ого] Крука забрали больш.[евики], та похоронили в Краківці в повному реліг.[ійному] обряді.

Бунч.[ужний] Дзвін

к-р Бриль
Znalezione u mnie
Onyszkiewicz

Пігвід.[гіл] П.[ереяслави] 1.

Постій 26.V.46 р.

Оперативний звіт
за час від 10.V. по 25.V.46.

315

Від 10.V.46 по 25.V.46 підвід П.[ереяслави] 1 перебував в північній Ярославщині. Протягом того часу підвід. переходив вишкіл.

235

20.V.46 перший рій відходить на забезпечення хоронених трупів цивільного населення, побитих поляками в селі Дібча.

23.V.46 підвід. відсвяткував свято героїв в присутності к-р[а] Угриновича та к-р[а] Інгула. Свято відсвятковано над рікою Сяном.

Бунчуж.[ний] Дзвін

к-р Бриль
*Znaleziono u mnie
Onyszkiewicz*

Підвіг.[гіл] П.[ереяслави] 1.

Пост. 11.VI.46 р.

***Оперативний звіт
за час від 25.V. по 10.VI.46.***

314

Від 25.V. по 28.V.46 р. підвід.[діл] П.[ереяслави] 1 перебував в північній Ярославщині. Відтак перейшов в полудневу Любачівщину. В дорозі захворів стр.[ілець] Явір, якого залишено на лікуванні. Під кінець травня підвід. перейшов wraz з к-р[ом] Угриновичем, та к-р[ом] Інгулом в свої терени. Тут довідалися, що кул.[еметник] Дуб (був ранений), який залишився на лікуванні, зістав вбитий більшовиками дня 24.V.46 р. на Наконечному 1.

2.VI.46 р. зістають перенесені з підвід.[ділу] к-р Лобода, стр. Влодко, стр. Хмара, стр. Остап, та стр. Мачуга. На їх місце приходять: стр. Омелько, стр. Чміль, стр. Ромцьо, стр. Іскра, стр. Заяць, стр. Буря та стр. Мізинчик. Рівнож долучує чотовий Спартак, який був тяжко ранений — уже вилікуваний.

Від 2.VI. по 10.VI. підвід.[діл] перебував у Вишенщині.

Бунчуж.[ний] Дзвін

к-р Бриль
*Znaleziono u mnie
Onyszkiewicz*

Пігвіг.[гіл] П.[ереяслави] 1.

Постій, 26.VI.1946 р.

Оперативний звіт
за час від 10.VI. – 25.VI.1946 р.

313

Від 10.VI.46 р. по 25.VI.1946 р. підвідд.[діл] П.[ереяслави] 1 перебуває у Вишенщині. Тут заготовляє для себе харчі та умундування.

24.VI.46 р. підвідд.[діл] враз з к-р[ом] У.[гриновичем] та пров.[ідником] І.[нгулом] переходять у Янівщину, а відтак у Жовківщину.

Бунчужний Дзвін

к-р Бриль
Znaleziono u mnie
Onyszkiewicz

Лист. Переяслав'ї.

Листо 26. XII. 45

Оперативний звіт.

за час від 10. XII - 25. XII. 45.

Дня 11. XII. 45 вранку під проводом стр. Уманського будучи
с. В. А. Х. С. і по переселенню зниклих та секіа
козирому уривденно до насини то до Ж. Н. В. Д. при
провірни добран в нього і міним, Віс 16 мн. надост.

Дня 13. XII. Лист. зійшовся радом в с. Уманському,
там німа в рейд прибудути днотв 18. XII. 45. Уманському
д. зовнесо дії ун 2. А. Козиром був ні корубом а привідаєт
бул до насини вом Ж. Н. В. Д. з його по провірни то
переселенню зниклих та секіа.

Дня 22. XII. Лист. на ратку прибул до Бісере
де лист. по діненню на ратку козир в уривденному
дніцим 285369 Уривденного козиром
днотв 2315267 смовніт
есе козиром дії ун 67120943 месс-
сфотизної вранку з дротом. мн переправити козиром.
мн 136274 мнотв. По акції лист. прибул
на с. Витя-Орїєт че передут через гла днотв

Дня 25. XII. Лист. на ратку прибул до с. Увїдкості,
де по мнотв розвідні днотв гла будучи
в козиром мнотв: 1) мнотв. і мнотв. 2) мнотв.
3) мнотв, 4) мнотв, 5) мнотв, 6) мнотв.

Варв втрамтв 2 вбитих, 3 рнотв, а одном
днотв і по переселенню віднесено.

Здобуто 2 п. п. м, 1 с. к. м, 7 кз. мнотв
5 кз. мнотв чм козиром віднесено (мнотв козиром)
5 кз. мнотв (кз. мнотв).

По акції лист. вищерав он Витя-Орїєт
Точн). Листо Витя-Орїєт

Оперативний звіт підвідділу "Переяслави І"
за час від 10 до 25 грудня 1945 р. (автограф)

SUMMARY

I. REPORTS BY COMMANDER "BRYL"

Commander "Bryl's" "Combat Activity Reports" for the "Pereiaslavy 1" subunit, covering the period 10.XI.1945 to 25.VI.1946, are among the documents or rather, fragmentary materials, that were preserved in the Archives of the State Defense Division in Warsaw (Central Archives of the Ministry of Internal Affairs of Poland). Copies of these materials are found in the Peter J. Potichnyj Collection at the University of Toronto.

These documents came originally from the archive of Commander Myroslav Onyshkevych – "Orest", of the "Sian" Military Region (VO) headquarters, who was arrested by the Polish security service on March 2, 1948 and executed in Warsaw on July 6, 1950. On each of the documents is a handwritten statement, signed by Onyshkevych: "Znalezione u mnie" ("Found in my possession"). Additional information about these documents is provided by Ievhen Misylo in his book *Povstanski mohyly (Propamiatna knyha – Povstanski mohyly, vol. I*, published by "Ukrainskyi Arkhiv" and "Litopys UPA", Warsaw – Toronto 1995, pp. 9-12).

In his reports, "Bryl" provides detailed chronological information about his detachment, informing the senior command about his company's activities, disciplinary matters, killing of secret informers, combat with Polish storm troopers, attacks and destruction of buildings with NKVD and anti-insurgent garrisons, capture of weapons and ammunitions during fighting and attacks on the Soviets, combat against Soviet troops conducting raids and losses by the company and by the enemy.

From 10.V to 28.V.1946 "Bryl's" detachment was in the Zakerzonnia region, where they underwent training, provided security during funerals of victims of Polish forces in the village of Dibcha and conducted raids in the northern Iaroslav and southern Liubachiv areas.

There is one month (11.I to 9.II.1946) for which no reports are available. In reports covering the period 25.XI.1945 to 10.I.1946, place names are indicated using initials or alphabetical code. Numerical code is used to indicate the numbers of destroyed electric and telephone posts and railroad links.

**Оперативні звідомлення к-ра "Гамалії"
Підвідділу "Переяслави II"**

Підвігділ П.[ереяслави] 2.

Постій, 26.IX.45.

**Оперативний звіт
за час від 10.XI. – 25.XI.45.**

11.XI.1945 розчленування відділу на дві групи.

а. рейд з Черчика до Селиськ.

б. рейд другої групи з Черчика на Наконечне з метою набрання амуніції.

12. XI.:

а. рейд першої групи через Арл.[амівську] Волю.

б. рейд другої групи з Наконечного на Арл.[амівську] Волю, де 13.XI. обі групи злучилися. Там злучені відбули рейд до Пакості в Крукенеччині.

14.XI. Постій в Пакості і рейд до Полукович.

15.XI. Розчленування підв. на три групи.

а. рейд першої групи з Полукович до Ганькович.

б. рейд другої групи з Полукович на Судківську Волю.

в. рейд третьої групки з Полукович до Радоховець.

16.XI.

а. постій першої групки в Ганьковичах. Вечором відбувся мітинг в селі на тему "Більшовицька дійсність і наше становище". Присутніх около 200 осіб.

б. рейд другої групи з Судк. Волі на Х...[нечітке] і з поворотом.

в. Постій третьої групи в Радохівцях. Висипано могилу трьом друзям, які впали на облаві 31.V.45.

17.XI.

а. рейд першої групки з Ганькович до Полукович.

б. Рейд другої групки з Судківської Волі на Радохівці і Судковичі для організування однострою і поворот.

в. Постій третьої групки в кущі др.[уга] Хитрого.

19.XI.

а. Знищення інструкторів Комсомолу і рейд до Боленович.

б. Рейд третьої групки з к.[уща] Хитрого до Боленович.

19.XI. Постій цілого підвідділу в кущі др.[уга] Гордого.

20.XI. Розчленування підвідділу на дві групки.

а. Рейд першої групи з куща Гордого до к.[уща] друга Хитрого.

б. Рейд другої групи до Таманович. Знищено большевицького донощика разом із жінкою.

21.XI. Злучення групок в ... [нечітке слово] лісі.

22.XI: рейд до Бухович і постій.

23.XI. рейд з Бухович до Радоховець і постій в Радохівцях.

25.XI. Постій в Радохівському лісі.

Бунч.[ужний] Зоряний

к-р Гамалія

Звіт копіював бунч. Канарок

*Znaleziono u mnie
Onyszkiewicz⁴⁶*

Піввіггіл П.[ереяслави] 2.

Постій, 11.XII.45.

***Оперативний звіт
за час від 25.XI. по 10.XII.45.***

Від 25.XI. по 4.XII. підвідділ розчленований на дві групки і висланий до поданих к-ром підвідділу місцевостей для приготування приміщень на зиму.

4.XII. Збірка обох групок на збірному пункті.

5.XII. По деяких приготуваннях підвідділ вирушив з наказу к-ра У.[гриновича] в рейд в Ярославщину.

6.XII. Постій підвідділу в кущі др.[уга] Штолі. Вечором рейд дальше. Продираючись через снігові замети, наш підвідділ прибув над ранком 7.XII. до ліса біля села Прилбичі, де стрінувся з підвідділом к-ра Бриля та тереновими провідниками. Терен був забльокований, в кожному селі квартирували большевики, тому цілий день 7.XII. оба підвідділи квартирували в лісі. По полудні пров. Клим мав політвиховну годину для нашого підвідділу. Темою було сучасне політичне положення, будучі вибори до Верховної Ради СРСР, наше ставлення до цих виборів. Перед вечором відбулась збірка обох підвідділів. Для вшанування пам'яті поляглих в останній облаві двох провідників, членів

⁴⁶ Відручна записка командира Української Повстанської Армії Мирослава Онишкевича ("Ореста"), з його підписом, є на кожній першій сторінці звіту.

надрайон.[ового] проводу хор.[унжого] Опоки та пров. Косинки і всіх стрільців, які згинули осінню цього року з рук большевицьких банд. К-р Бриль дав наказ однохвилинної мовчанки. Також виступив з промовою про наше становище під зиму пров. І.[нгул]. Вечером по молитві наш підвідділ рушив поворотним маршем на полудне.

8.XII. Постій підвідділу в кущі др.[уга] Штолі.

9.XII. Постій підвідділу в кущі др.[уга] Ворона. Тут наш підвідділ стрінувся з к-ром Т. і к-ром У. По полудні відбувся перегляд підвідділу. По промові к-ра Т., був відчитаний наказ В.О.П. — ч.17. Згідно цього наказу деякі стрільці нашого підвідділу одержали військові степені. По вечері рейд на полудне в Крукенеччину.

10.XII. Постій підвідділу в Буховичах.

За бунч.[ужного] Зоряного — Сергій

к-р Гамалія
Znalezione u mnie
Onyszkiewicz

Пігвіггіл П.[ереяслави] 2.

Постій, 26.XII.45.

Оперативний звіт
за час від 10.XII. — 25.XII.1945 р.

12.XII. Розчленування підвідділу на дві групи. Ці обі групи вибрались до поданих командиром місцевостей, що[б] приготувати приміщення на зиму. Перша група в часі свого рейду мала в селі Осторожець перестрілку з большевиками, які окружували хату, в якій вечеряли стрільці першої групи. Большевики відступили. Власних втрат не було. По приготуванні собі приміщень поодинокі групи пішли в рейд по призначеному терені.

20.XII. Збірка обох груп на збірному пункті, де видано наказ до акцій:

а) Перша група має за завдання знищити телефонну сполуку Самбір — Перемишль, знищити спирт-завод в Райтеровичах.

б) Завдання другої групи перервати телефонне сполучення Львів — Перемишль і перервання залізничної сполуки 22.XII. 21 год.

Друга група не виконала вповні свого завдання, нищучи 8-м телефонних стовпів і перетинаючи залізничну комунікацію (ліві рейки).

а) Перша група не вповні виконала своє завдання з незалежних від неї причин. Знищено телефонну сполуку Мостиська — Самбір (8 стовпів). Спирт-заводу не знищено, бо там було 80 большевиків. По скінченні акції збірка обох груп на збірному пункті, де групи дістали слідуєче завдання. (Приміщення на зиму).

Бунч.[ужний] Зоряний

к-р Гамалія

Звіт переробив бунч.[ужний] Канарок

*Znalezione u mnie
Onyszkiewicz*

Піввіггіл П.[ереяслави] 2.

Постій, 11.1.46.

***Оперативний звіт
від 25.12.45 — 10.1.46.***

26.12. Підвідділ розчленовано на дві групи.

27.12. Одна група підвідділу подалась на північ аж до Бунова.

30.12. Поворот цієї групи в свої терени. Друга група за цей час помагала в праці кушів.

31.12. Перша група перевела противиборчий мітинг на польському присілку Людків. Присутніх понад 30 чоловік. Мітинг переведено вчором.

1.1.46. проведено противиборчий мітинг в Боленовичах. Присутніх около 100 людей.

2.1. Вислано першу групу на знищення большевицької боївки. Група робила засідку в Х... [нечітке].

6.1. О год. 13:30 трьох стрільців з підвідділу наскочили на хату коменданта боївки. Цей через вікно завважив і скочив до стайні, звідки відбивався з пістолі та кинув гранату. Доступити до нього не було можна, бо затемнилося від диму. Большевики робили в селі мітинг і бігли на поміч. Стрільці відступили.

6.1. Вечером зроблено першою групою противиборчий мітинг в Владополі. Присутніх около 100 людей.

7.1. Перша група зробила противиборчий мітинг в Ятвягах. Присутніх около 200 людей. Мітинг зроблено в день.

8.1. Перша група зробила противиборчий мітинг в Ніговичах, присутних понад 100 людей. Друга група помагала цілий час у праці куца.

9.1. Розчленування групи на три рої.

Бунч.[ужний] Зоряний

к-р Гамалія
Znalezione u mnie
Onyszkiewicz

Пігвіг.[гіл] П.[ереяслави] 2.

Постій, 26.I.46 р.

Оперативний звіт
за час від 10.I. – 25.I.46 р.

Від 10.I. по 25.I.46 перший рій приділений до помочі в праці куців.

Від 10.I. по 20.I. другий рій ходив до магазину по вибухові матеріяли.

Між 12.I. а 15.I.46, закватуриували по селах від 15-30 большевиків для охорони виборчих приміщень та голов і членів комісій. В декотрих селах Крукинецького району, як Острожець, Буховичі, Ганьковичі і інші, большевики почали днем ходити по хатах перешукувати та ночами підслухувати по під вікна.

Дня 12.I.46. о год. 10-ій 6-ох большевиків зловили в селі Буховичі станичного Вовка. 16-літний брат, квартируючи у сусідній столі — побачив, що ведуть Вовка, вискочив і з криса вбив одного большевика, а другого ранив — большевики почали тікати — а один з них застрілив Вовка. Яко відповідь на цей випадок доручено другому роєви обстріляти станицю в с. Буховичі.

Дня 22.I. — о год. 19 — другий рій під проводом к-ра Гамалії окружив з двох сторін будинок, в якому квартирували большевики в силі 20 чол[овік], сильним огнем засипали вікна і двері будинку. Большевики рідко відстрілювалися. Будинку не здобуто, бо був мурований. Рій відступив без втрат. Ворожі втрати невідомі. Як доносить розвідка — в цей час в будинку було лише кількох большевиків, решта була на засідці під лісом. Під час стрілянини большевики втікли зі засідки до села і поховалися по 2-ох 3-ох століах, повилазили аж рано.

23.I.46 другий рій перейшов кілька разів селом Буховичі і попід ліс, де була застава 22.I.46, одначе більшовиків не стрінув.

Від 23.I. по 25.I. другий рій робив приміщення.

Від 10.I. по 20.I. третій рій перебував у Судово-Вишен[щині] з к-ром Гамалією в цілі зазізнання терену. 23.I. вечером 3-ій рій був в Старо-Самбірщині в с. Райтеровичах. Стрільці були в хаті, а на дворі був стійковий Бурий. Точно о год. 7 надійшли більшовики в силі до 15 чоловіка для перевірки цієї хати. Стійковий стрілив і ранив одного більшовика. Зараз змінив становище і вистрілив ще кілька разів. Большевики залягли та спрямували весь огонь на стійкового, решта стрільців з к-ром Гамалією в тім часі вицофались до ліса. Пізніше більшовики обстріляли цей будинок понад годину. Власних втрат не було. Ворожі втрати невідомі. 24.I. о год. 8:30 стежа третого роя наскочила в с. Гориславичах на стійкового більшовика. Коли стійковий крикнув "кто йдьот", стежа сипнула на нього огнем та вицофалась. Більшовики цілком не стріляли.

Бунч.[ужний] Зоряний

к-р Гамалія

Переробив і переписав 30.I.46. — Тичина

Znalezione u mnie

Onyszkiewicz

Пвіг.[гіл] П.[ереяслави] 2.

Постій, 11.II.46 р.

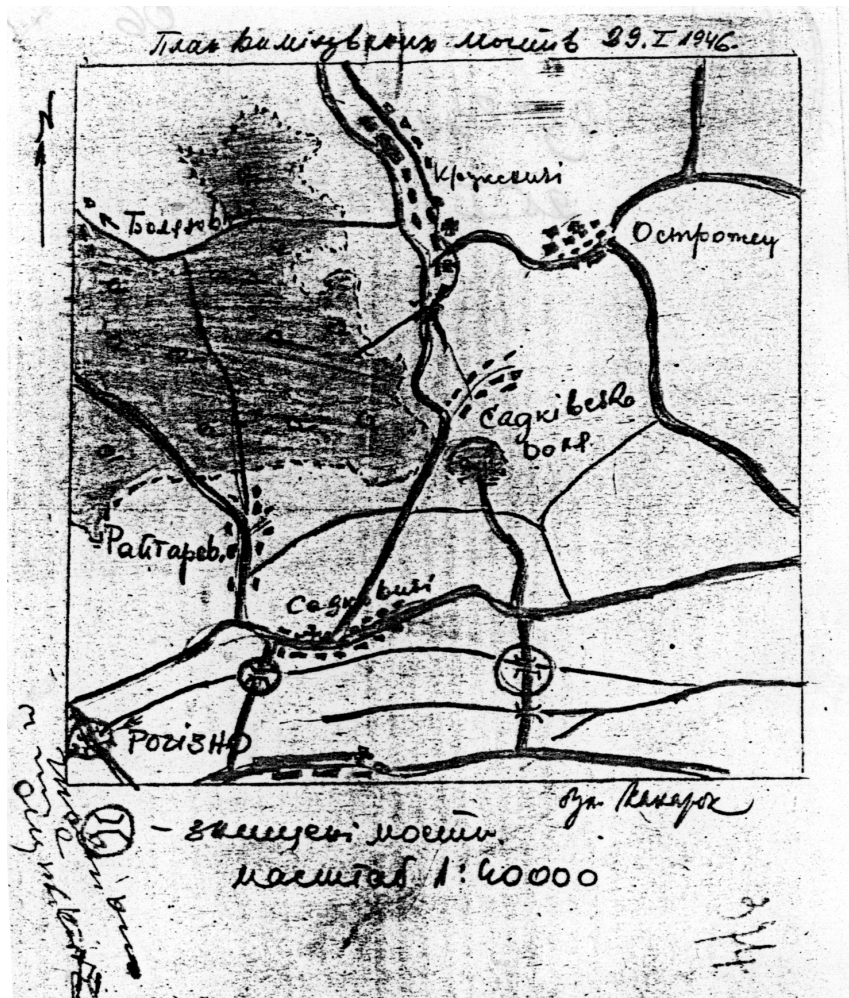
***Оперативний звіт
за час від 25.I. — 10.II.46.***

Перший і третій рій мав сутичку з большевиками в Боленовичах. Біля 8 год. вечером до одної хати, в якій відпочивали стрільці, почали підсуватись большевики і в сусіднього господаря зробили між кіпцями бараболі засідку. Стійковий завважив рух большевиків і почав стріляти. Зааярмовані стрільці повибігали з хат і почали перестрілку. Большевики в числі 8 чоловік відступили. Власних втрат не було. Ворожі втрати невідомі. Оба рої по стрічі відступили.

29.I. Підвідділ зістав розчленований на три рої і висланий в Старо-Самбірський район з метою виміновання мостів (як на пляні ч. 1).

Перший рій під команду ройового Криги дня 29.І. точно о 21 год. вимінував дерев'яний міст в Райтеровичах. По вимінуванню моста зрізано 8 стовпів електричних, поперетинано телефонічні дроти, а також перетято військове телефонічне сполучення і забрано 400 м. проволочки. Збройної сутички не було.

2.ІІ. Вечером о год. 10:30 перший рій під команду ройового

План знищення мостів підвідділом к-ра "Гамалі" 29 січня 1946 р.

Чайки зробив напад в Райтеровичах на хати, в яких квартирували більшовики. Цілий день більшовики в числі до 150 чоловік переводили загальну облаву на ліс і заночували в селі. Стрільці першого роя обстріляли сильним вогнем більшовицькі квартири. Більшовики почали атакувати, перший рій без втрат вицофався в ліс. Ворожі втрати невідомі.

3.II. Перший рій зістав розчленований на дві ланки і приділений до кущів в помочі противиборчій кампанії. Перша ланка під командою ройового Криги зістала приділена до куща кущового Гордого.

5.II. вечером перша ланка брала участь в акції, яку переводив к-р Міша на станицю більшовиків в Ганьковичах. Дальше перша ланка помагала в противиборчій лозунговій акції.

Друга ланка першого роя під командою ройового Чайки була приділена до куща Хитрого. Ланка була в числі 4 людей з кулеметом. На меті ланки та куща було зробити нічну засідку на більшовиків в Гориславичах, відтак акцію на станицю більшовиків в Мочерадах.

Засідку зроблено 8.II.46 р. Біля 7 год. вечером на засідку ввійшло 6 більшовиків, на засідці було лише 5 повстанців. Член куща Лев, який мав стріляти перший по більшовиках і дати сигнал до стрілу, цього не зробив, так, що більшовики підійшли на 7-8 м від нашого кулемета. Кулеметчик почав сильний огонь. Відтак почали вогонь автомати та кріси. Більшовики залягли в рові по другій стороні дороги і почали кидати гранати в напрямі засідки. Одна граната вибухла під самим кулеметом, розірвала кулемет і кулеметчика Щигла. По втраті кулемета ланка відступила. Після даних розвідки більшовики втратили трьох вбитими і один ранений. Акції на станицю більшовиків в Мочерадах не можна було перевести через недостачу кулемета. Тому ланка помагала лише в противиборчій лозунговій акції.

Другий рій під командою к-ра Зоряного 29.I.46 о год. 21 вимінував залізобетонний міст в селі Вяцковичі. По знищенні моста знищено телефонічну сполуку між Крукеничами а Самбором. Збройної сутички не було.

30.I. вечером біля 9 год. другий рій наскочив на більшовицьку станицю в Садковичах. На станиці було біля 30 більшовиків і 10 стрибків. Акція тривала 15 хвилин. Більшовики спочатку відстрілювались, але під сильним вогнем

нашого кулемета замовкли. Будинок станиці був мурований. Сподіючись скорої підмоги большевикам з недалеких сусідніх станиць, другий рій без втрат вицофався. Ворожі втрати невідомі.

2.ІІ. вечером о 10 год. другий рій з к-ром Зоряним провів акцію на станицю большевиків в селі Боленовичах. План був розбити станицю, відтак вимінувати горальню. Большевики розміщені були в двох будинках, віддалених до 20 м. На станиці було 14 большевиків, а в горальні 4 большевики, так, що не можна було підійти до станиці, бо був вогонь з горальні з флангу. По обстрілі другий рій відступив, бо заалармовані сусідні станиці йшли на поміч. Горальні не можна було вимінувати.

3.ІІ. другий рій зістав розчленований на дві ланки і приділений до кущів в помочі противиборчій кампанії. Перша ланка з ройовим Вихором зістала приділена до куща Сліпого.

8.ІІ. вечером перша ланка 2[-го] роя зробила акцію на виборче приміщення в Острівці, яке містилось в канцелярії сільради. Ланка здемолювала виборче приміщення, понищила всі большевицькі лозунги, повибивала всі вікна. Вкінці розліпила свої лозунги, і о год. 20:30 ланка відійшла на Вишеньку. По розвіщенні по селі противиборчих лозунгів ланка о 22 год. зробила акцію на станицю большевиків на Вишеньці. На станиці було 15 большевиків, будинок станиці був мурований. Ланка в числі 6 стрільців з кулеметом підсунулась на 50 м і почала сильний обстріл станиці. Большевики спочатку відстрілювались, пізніше викидали гранати і вискакували через вікна. Ланка відступила чистим тереном. Власних втрат не було.

9.ІІ. О год. 22 перша ланка зробила акцію на станицю большевиків в Хлиплях. Большевиків на станиці було 12. Ланка підступила під станицю і почала обстріл. Бій тривав понад 15 хвилин. Большевики заняли становища в окопах і сильно відстрілювались. Ланка без втрат відступила. Большевики втратили одного вбитого і двох ранених. По виконанні цих акцій ланка цілий час помагала в противиборчій лозунговій акції.

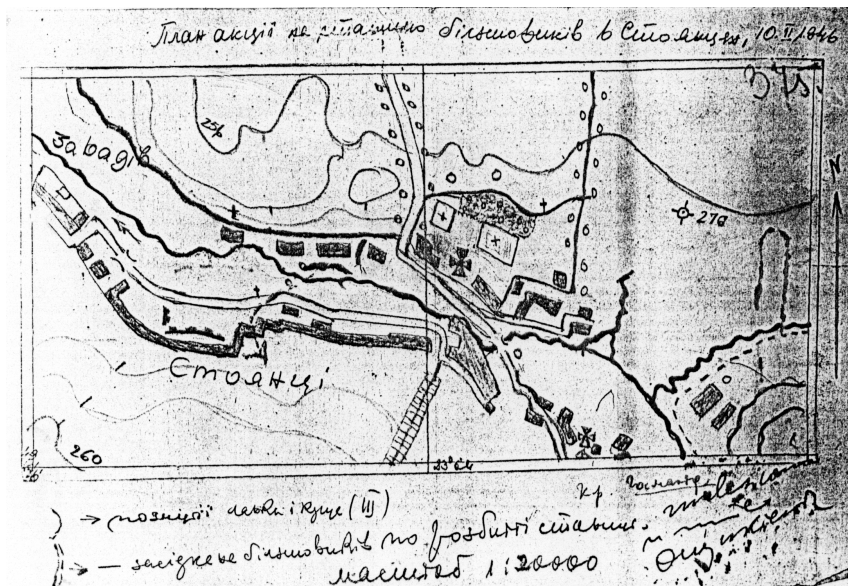
Друга ланка 2[-го] роя з к-ром Зоряним була приділена до куща Зоряного.

6.ІІ. о год. 21 друга ланка зробила акцію на станицю

большевиків в Чужевичах. Большевиків на станиці було біля 15. Ланка в числі 6 стрільців підсунулась і обстріляла станицю та без втрат вицофалась. Втрати большевиків невідомі. Перед відступом ланки впав легкий сніг. На другий день біля 6 год. ранком большевики за слідами зайшли на присілок села Ляшки Завязані — Топільницю і оточили ті хати, в яких кватирували наші стрільці. Большевики в числі до 30 чоловік почали обстрілювати хати. Під час цього заскочення зівстав вбитий к-р ланки Зоряний, бунчужний підвідділу, тяжко ранений стрілець Вітер і легко ранений стрілець Ключ. Решта стрільців і ранені врятувались. Хата, в якій кватирував бунчужний Зоряний, згоріла. Один большевицький старшина лейтенант зівстав вбитий, а двох тяжко ранених.

8.II. о год. 21:30 в Тулукувичах зівстав вбитий стрілець Словак через непорозуміння з нашою стійкою.

Третий рій під команду к-ра Гамалії дня 28.I. о год. 21 вимінував мурований міст коло села Рогізно. Збройної сутички не було.

План акції підвідділу к-ра "Гамалії" на станицю большевиків у Стоящих 10 лютого 1946 р.

30.I. вечером третій рій зробив противиборчий мітинг в польському селі Йорданівка. Мітинг перепроваджував к-р Гамалія.

2.II. вечером о год. 22 третій рій під командою к-ра Гамалії під селом Радичичі вимінував горальню, понищив всіляке приладдя і запалив в магазині спирт. Власних втрат не було. По цій акції третій рій перейшов в Судово-Вишнянський район.

5.II. третій рій зістав розчленований на три ланки і приділений до кущів в помочі противиборчій кампанії. Перша ланка зістала приділена до куща Явора, друга ланка до куща Орла, третя ланка до куща Кріля.

7.II. вечером о год. 21 ланка під командою кущового Явора провела акцію на виборче приміщення в селі Волошків, яке містилось в канцелярії сільради. Цілий будинок виборчого приміщення здемольовано і понищено папери. Також проведено акцію на станицю большевиків. На станиці було біля 18 большевиків, будинок станиці був мурований. При обстрілі станиці згоріла одна стодола. Ланка вицофалась без втрат. Ворожі втрати невідомі.

10.II. о год. 3 дідня перша ланка в числі 9 стрільців під командою к-ра Гамалії підсунулась під станицю большевиків в Мистичах з двох сторін і обстріляла. Пізніше знищено виборче приміщення, яке було в школі. Перестрілка тривала понад пів години. Большевики в числі 18 чоловік були в гострім поготівлі, власних втрат не було, ворожі втрати невідомі. Перед вечером о год. 17 перша ланка обстріляла станицю большевиків в Стоянцях, розігнала виборчу комісію та людей, які йшли до голосування. Ланка без втрат відступила.

8.II. о год. 21 друга ланка під командою кущового Орла підсунулась під станицю большевиків в Мокрянах Великих і обстріляла. Большевиків було 15, будинок станиці був мурований, ланка без втрат відступила.

9.II. о год. 20 друга ланка з кущовим Орлом обстріляла станицю большевиків в Орховичах та розігнала виборчу комісію. Большевиків на станиці було біля 20 чоловік, станиця була мурована. При перестрілці згоріли дві стодоли. Ланка без втрат вицофалась. Між большевиками були вбиті та ранені. Третя ланка під командою ройового Зеника 9.II. о год. 22 зробила акцію на станицю большевиків в Тулигові. Будинок

станіці був мурований. Ланка підсунулась та обстріляла станіцію. При перестрілці большевики підпалили двох господарів. Ланка без втрат відступила. Большевицькі втрати невідомі. Крім переведених акцій, всі три ланки третього роя помагали куцям в проведенні противиборчої лозунгової акції.

Бунч.[ужний] Сергій

к-р Гамалія
Znaleziono u mnie
Onyszkiewicz

Піввіггіл П.[ереяслави] 2.

Постій, 26.ІІ.46.

**Оперативний звіт
за час від 10.ІІ. по 25.ІІ.46.**

Від 10.ІІ. по 25.ІІ. перший рій приділений до помочі в праці куців [організував мундури].

25.ІІ. Вечером о 5 год. в Боленовичах 5 большевиків і 4 стрибків заскочили в хаті 2 теренових провідників і одного стрільця. Почалась перестрілка. Один стрибок зістав вбитий,

**План бою I роя підвідділу к-ра "Гамалії" з большевиками
в Боленовичах 25 лютого 1946 р.**

решта большевиків окружили хату і почали сильно обстрілювати з автоматів. Один тереновий провідник і стрілець зістали ранені. Хата горіла. Перший рій, який квартирував в сусідніх хатах віддалених від окруженої хати 50 до 100 м пішов на поміч окруженим. Наші стрільці почали атакувати большевиків. З окружених двох ранених і один здоровий врятовані. Під час атаки зістав легко ранений інтендант підвідділу Качалка. Большевицькі втрати: двох большевиків вбитих і один стрибок, та один легко ранений. Решта стрибків повтікали. Перший рій з раненими відступив до ліса.

Від 10.II. по 25.II. другий рій з ройовим Вихором приділений до помочі в праці кущів (організував обмундування).

Від 10.II. по 25.II. третій рій з ройовим Зенком приділений до помочі в праці кущів в Судово-Вишенському районі.

У заступстві бунч.[ужного]

стр.[ілець] Сергій

к-р Гамалія
Znalezione u mnie
Onyszkiewicz

Пігвіггіл П.[ереяслави] 2.

Постій, 11.III.46.

Оперативний звіт
за час від 25.02. по 10.03.46.

За час від 25.II. по 2.III. перший рій займався відведенням і приміщенням ранених ст. стр. Качалки і стр. Соловія, які були ранені 25.II.46. Повертаючи, рій під командою бунч.[ужного] Канарка мав перестрілку з большевиками біля присілка села Мислятич — Липок. Рій в числі 6 людей з бунч.[ужним] Канарком квартирував на присілку Липки в двох хатах. Рання розвідка донесла, що большевики роблять в селах Ганьковичі і Тулукувичі облави, які то села віддалені від цього присілка 1-2 км. Біля 9 год. рано стійка повідомила, що большевики на підводах їдуть на цей присілок на облаву. Перший рій почав відступати в лісок, який прилягав до присілка. Большевики це завважили і почали обстрілювати рій з кулемета та автоматів. Перший рій, віддавши кілька стрілів, без втрат відступив в ліс.

6.III. перший рій з ройовим Кригою зловив в Боленовичах розвідника істребительного батальйону з Крукенич, якого большевики вислали ранком на лісничівку в Боленовичах на розвідку. Перед полуднем цей розвідчик мав стрінутись з большевиками, які їхали на облаву до Боленович, і повідомити, що завважив. По допиті його знищено.

До 10.III. перший рій був приділений до помочі в праці кущів (заготовляв харчі).

Від 25.II. — 10.III. другий рій помагав в праці кущів, збирав підписи в справі "демократичних виборів".

Від 25.II. по 10.III. третій рій під командою ройового Зенка був приділений до праці кущів в Судововишенському районі. Збирав підписи в справі "демократичних виборів", заготовляв взуття.

В заступстві бунч.[ужного]

Стр. Сергій

к-р Гамалія
Znaleziono u mnie
Onyszkiewicz

Пігвіггіл П.[ереяслави] 2.

Постій 26.III.46 р.

Оперативний звіт
за час від 10.III. по 25.III.46.

Від 10.III. по 25.III. перший рій був приділений до помочі в праці кущів (помагав в заготівлі харчів).

14.III. вечером о 21 год. перший рій під командою ройового Криги, вертаючи зі Старосамбірського району, застрілив в селі Райтеровичах старшого лейтенанта, який приїхав до села організувати Комсомол. Припадок цей був під самим спиртзаводом, де міститься станиця "істребітелів".

Від 10.III. по 25.III. другий рій був приділений до помочі в праці кущів (заготовляв харчі і мундури).

Від 10.III. по 25.III. третій рій був приділений до помочі в праці кущів в Судововишенському районі. На меті було убрати рій в нове обмундування.

В заступстві бунч.[ужного] — стр. Сергій

к-р Гамалія
Znaleziono u mnie
Onyszkiewicz

Підвіггіл П.[ереяслави] 2.

Постій 11.IV.46 р.

***Оперативний звіт
за час від 25.03 –10.04.46***

Від 25.III. по 10.IV. перший рій був приділений до помочі в праці кущів (помагав в заготівлі харчів, організував умундування).

Від 25.III. по 10.IV. другий рій був приділений до помочі в праці кущів (заготовляв харчі та взуття).

Від 25.III. по 10.IV. третій рій був приділений до помочі в праці кущів в Судововишенському районі (заготовляв мундури).

8.IV. Прибула група новобранців в числі 7 людей на вишкіл. В заступстві бунч.[ужного]: стр. Сергій к-р Гамалія

*Znalezione u mnie
Onyszkiewicz*

Підвіггіл П.[ереяслави] 2.

Постій, 26.IV.46.

***Оперативний звіт
за час від 10.04. по 25.04.46.***

Від 10.04. по 25.04. перша ланка першого роя була приділена до помочі в праці кущів.

13.IV. Перша ланка першого роя під командуванням ройового Криги разом з кущем др. Гордого роззброїла стрибків в селі Тамановичі. Від стрибків забрали 9 крісів та 300 набоїв. Зброю замагазинув кущ. Начальника стрибків та його заступника покарано 25 буками. По роззброєнні стрибків біля 24 год. перша ланка спалила будинок канцелярії сільради разом з усіма сільськогосподарчими книгами та документами. Спалено також будинок, в якому перед виборами квартирували большевики.

22.IV. Вечером біля 21 год. перша ланка першого роя і перша ланка другого роя з ройовим Кригою під командою пров.[ідника] Трефа забрала зброю зі станиці істребітелів в Гусакові. Акція відбулася слідуючо: біля 21 год. повстанці підійшли до станиці істребітелів на віддаль 150 м. і задержались на одному подвір'ї. На розвідку пішов пров. Треф, пров. Козаченко і вістун Соловій. На вулиці розвідка зловила

участкового, якому забрала наган. Зі станиці повстанці забрали 10 крісів, 2 зарядки на серії та амуніцію. Забрану зброю забрав кущ.

Від 10.IV. по 15.IV. перша ланка другого роя була приділена до помочі в праці кущів (організувала білля). Решта роя проходила вишкіл.

16.IV. перша ланка другого роя прибула до куща Гордого, де долучила до підвідділу.

Від 10.IV. по 20.IV. перша ланка першого роя була приділена до помочі в праці кущів у Вишенському районі.

22.IV. перша ланка третього роя прибула в Крукенеччину, де долучила до підвідділу.

18.IV. прибуло з півночі приділених до відділу двох новиків: Журавель і Рак. Зараз на другий день перед полуднем Рак, настрашившись твердого вояцького життя, ...[речення недокінчене]. Новобранці і стрільці, які не мають жадного військового вишколу, проходять вишкіл, який перепроваджує бунч. Канарок.

В заступстві бунч.[ужного]: стр. Сергій к-р Гамалія
Znaleziono u mnie
Onyszkiewicz

Пігвіггіл П.[ереяслави] 2.

Постій, 11.V.46 р.

Оперативний звіт
за час від 25.04. по 10.05.46.

26.IV. Перша ланка першого і другого роя з ройовим Кригою долучила до підвідділу.

28.IV. Підвідділ був на вечері в Радохівцях. По вечері стрільці відпочивали. Біля 21 год. прибіг місцевий підпільник і сказав, що до села прийшли пограничники. Він бачив їх в хаті, віддаленій яких 100-150 м від хат, в яких вечеряли наші повстанці. Скільки є большевиків, звідки прийшли, він не знав. Він бачив лише сімох під хатою. Командир Гамалія дав наказ: "Оstre поготівля". Стрільці заняли поміж хатами становища і очікували. Всі були на місці, лише інтендант підвідділу Качалка з двома стрільцями і одним місцевим підпільником вийшов на вечір в село організувати харчі та ще не вернувся. По годиннім

очікуванні к-р Гамалія лишив інтендантови на одній хаті звязок і сам з підвідділом відійшов в напрямі ліса. Стрічу з пограничниками мав Качалка зі своїми стрільцями. Зорганізувавши харчі, біля 2 год. по півночі вертав на збірний пункт до підвідділу. Йшли дорогою через село та голосно балакали, час від часу світили електр.[ичною] лямпою. Проти них підійшли пограничники з псами. Чуючи, що дорогою хтось йде, большевики спинились. Качалка підійшов до них на кілька кроків, побачивши, що на дорозі хтось стоїть, спитав: "Хто є?" "Свой" – відповів пограничник і підходить ближче до Качалки. "Какой свой?" – спитав Качалка і обходить большевика непомітно з боку. Стр. Шрам, який йшов за Качалкою, освітив лямпою большевиків. Пограничники стояли стрілецькими рядками по лівій і правій стороні дороги та серединою дороги. Було їх біля 20 чоловік. "Свой! Погранічник" – відповів запитаний большевик. Качалка зробив крок взад і вистрілив з зарядки большевикови в живіт. По цім першій вистрілі почали стріляти друзі стрільці. Між большевиками почулись зойки та крики. Повстанці позаскакували поза хати і почали стріляти по большевиках. Пограничники, несподівано заскочені і спаніковані, дуже не відстрілювались. Пустили лише кілька серій з папашки і, підібравши з-під обстрілу своїх вбитих і ранених, втекли в поля. Повстанці, забравши харчі, без втрат прибули на місце постою. Після даних розвідки пограничники втратили двох вбитими та трьох раненими.

30.IV. Перша ланка третього роя з ройовим Зенком, одержавши до полагодження деякі справи, відійшла в ...ський *[нечітке слово]* район.

3.V. Перша ланка першого роя і перша ланка другого роя під командою ройового Криги дістала наказ роззброїти істребітелів в селі Хлиплі. Розвідка донесла, що істребітелів на станиці є около 15, озброєні в самі кріси. Точно о год. 21 повстанці окружили станицю істребітелів, але на станиці не було нікого. Істребітелі зі зброєю спали по хатах. Тому повстанці забрали одного місцевого чоловіка, щоб показував, де мешкають істребітелі, та пішли по хатах. В першій хаті істребітеля не було, вийшов перед вечером і не вернув. Де зброя, жінка не знала. Зробили ревізію, зброї не знайшли і відійшли. Коли

стукали до другої хати, в хаті стався сильний крик. Побудились сусіди і повибігали на подвір'я. За кілька хвилин в цілому селі крик, гамір, б'ють алярмові сигнали. З огляду на це, що до району 2 км, повстанці, давши по кілька стрілів, відступили.

5.V. Перші ланки першого і другого роїв під командою ройового Криги дістали наказ роззброїти істребітелів в селі Садковичі. Розвідка донесла, що істребітелів є 9 озброєних в кріси і один участковий (большевик) з папашкою. Коли повстанці прийшли вечером до села, на станиці з істребітелів не було нікого. Всі істребітелі і участковий зі зброєю були в селі. Від місцевих людей довідалися, що в одного господаря ночує двох большевиків, які цілий день збирали по селі позику. Один – старший лейтенант, другий капітан, перший секретар партії Самбірського району. Повстанці окружили цю хату і почали стукати. Большевики входовими і задніми дверима хотіли втікати, але від перших наших стрілів попадали. Тяжко ранений секретар партії сам витягнув пістолу і застрілився. Другого раненого добили повстанці. Документів не мали жадних. Здобуто від них одну пістолу і П.П.С. Істребітелі і участковий, почувши в селі стріли, повтікали на другі села. Близько 21 год. повстанці відійшли без втрат зі села.

6.V. Перші ланки першого і другого роїв під командою ройового Криги вирушили вечером до села Хлиплі забрати істребітелям кріси. По першій "гостині" повстанців всі істребітелі повтікали, лише одного застали в селі. Коли повстанці стукали до вікна, він зірвався з ліжка і хотів тікати з крісом на стрих, але серіями кількох автоматів через двері в сінях він зістав вбитий. Також випадково застрілили місцевого голову сільради, який від кількох місяців крився від повстанців. Під час стрілянини в селі згоріло дві хати.

8.V. Постій підвідділу в лісі в кущі др. Гордого. Спеціальна опер-група в силі до 40 большевиків *...[нерозбірливі два слова]* в ліс. Підвідділ збройної сутички з ними не мав. Стрічу з цією групою мав лиш кущ др.[уга] Лева.

Вишкіл новиків тривав далше. По 10.V. жадних акцій підвідділ не проводив.

В заступстві бунч.[ужного]: стр. Сергій к-р Гамалія
Znalezione u mnie
Onyszkiewicz

**Оперативний звіт
за час від 10.05. по 25.05.46 р.**

11.V. Перші ланки першого і другого роїв під командою ройового Криги відійшли в Яворівщину з поштою. Повстанці переходили на північ через кущ др.[уга] Ворона, в якому задержались два дні, в кущі др.[уга] Малини один день і в кущі Хруща день. Вертаючи з півночі, ланки мали забрати зі собою на полудне вибухові матеріяли, але не відшукавши даного кущового, відійшли дармо. В часі рейду зустрічей з большевиками не було.

22.V. Інтендант підвідділу Качалка і стр.[ілець] Шрам одержали спеціальне завдання зліквідувати в селі Боленовичі участкового енкаведиста, який був також в селі начальником "істребітелів". Повівши добре розвідку і наладнавши зв'язок з одним істребітелем в спиртзаводі, атентат зістав виконаний біля год. 0:30 хвилин по півночі. Крім участкового зістав знищений також вибухом ґранати слідчий Н.К.В.Д. і опер.[ативно] уповноважений в Крукеницькому районі Козарінов, який припадково в цю ніч ночував в спиртзаводі. Від зліквідованих забрано кулемет Дехтярова, 1 ППШ, пістолу, також забрано від цих большевиків документи. Справившись зі своїм завданням, повстанці прибули зі здобутою зброєю на місце постою підвідділу.

23.V. Перша ланка першого роя прибула з Вишенського району і долучила до підвідділу. В часі перебування в Вишенському районі ланка попала з 8. на 9.V. вночі біля першої год. на большевицьку засідку на присілку села Волощищовичі. Ланка без втрат відступила.

24.V. Перші ланки першого і другого роїв під командою ройового Криги, щоб виконати певне завдання, переходили в полудне збіжжями з великого ліса в малий лісок під селом Пнікут. В цей час большевики в тім ліску робили облаву, а застави були окопані на горбах в збіжжах. Побачивши машеруючих повстанців, большевицька застава почала з близької віддалі стріляти на них кулеметним вогнем. Відступаючи, кулеметник Лиско пустив кілька серій з кулемета, і большевицька застава замовкла. З повітря повстанців

заатакував літак. Викручуючись низько понад повстанцями, він бив кулеметним вогнем, як по повстанцях, так і по большевицькій заставі. Повстанці хильцем попри високі межі в збіжжах без втрат вицофались до великого ліса.

Вишкіл новиків закінчується. Останніми днями звітного періоду, щоб згармонізувати цілий підвідділ, на вправи ходять також всі ті стрільці, які були на вишколі минулого року.

В заступстві бунч.[ужного]: стр. Сергій к-р Гамалія
Znaleziono u mnie
Onyszkiewicz

Пігвіггіл П.[ереяслави] 2.

Постій, 11.VI.1946 р.

Оперативний звіт
за час від 25.V. по 10.VI.1946.

Від 25.V. по 28.V.1946 цілий підвідділ на вишколі. 26.V. 1946 р. підвідділ розчленовано на три рої.

І[ий] рій відійшов в Медиччину. 4.VI.46 І[ий] рій під командою к-ра Гамалії мав за завдання: провести акцію на МТС в с. Поповичах. Забрати машину до писання і знищити устаткування МТС-у. Знищити участкового і поліквідувати сексотів.

Акція на МТС не відбулася, бо не було точної розвідки. Участковий перед вечором виїхав на друге село.

Вечером розвідка донесла, що до села ровером приїхав з району інструктор райпарткому, який мав перевести мітинг. Темою мітингу була смерть Калініна. На цьому мітингу було 5 істребітелів, один з них стояв на стійці.

І[ий] рій підійшов до будинку клубу і оточив його. Під час промови інструктора п-к⁴⁷ Т. і вістун Соловій з автоматів через вікно зліквідували промовця. Від стрілів в клубі згасла лампа. Перелякані істребітелі і населення втікли. Кількох повстанців вскочило до середини клубу, щоб забрати зброю від зліквідованого. Зброї не знайшли.

Істребітелі стрілами залямували всі сусідні погран-

⁴⁷ Політвиховник.

застави, які протягом 10 хвилин автами були в селі. І[ий] рій відступив в напрямі Крукинецького району, на збірний пункт підвідділу.

Перша ланка І[ого] роя під командою ройового Криги відійшла до с. Цикова. Мала за завдання зліквідувати в с. Циків участкового і сексотів.

4.VI. о год. 10-й розвідка донесла, що в сусідній хаті є трьох істребітелів з начальником. Перша ланка підійшла до хати тоді, коли істребітелі виходили з хати. Стрільці відкрили огонь по істребітелях. Зістав вбитий начальник істребітелів (назвисько невідоме), один істребітель, а двох істребітелів ранених. Перша ланка відступила на збірний пункт підвідділу до куща Гордого.

30.V. двох стрільців вислано в Самбірщину на зв'язок. 5.VI. стрільці разом з кущем пішли на вечерю до с. Цішок. На стійці стояв стрілець з куща. Стрілець, зауваживши рухи большевиків, втік зі стійки, лишаючи в хаті двох стрільців без повідомлення. По вечері стрільці вийшли з хати. Большевики були вже на подвірю. Большевик запитав: "Стой! Кто есть?" Стрільці відповіли "свої" і почали відступати. Чотирьох большевиків зачали стріляти за ними, а двох на конях перетинало дорогу відступу. Стрільці, відстрілюючись, відступили без жодних втрат. Большевики втратили двох вбитих, один кіннотчик і кінь тяжко ранені.

6.VI. стрільці прибули вернули до куща Гордого.

28.V. ІІ[ий] рій вислано на північ по вибухові матеріали. По півночі ІІ рій стрінув к-ра У.[гриновича] і провідника І.[нгула] і з ними прийшли в Крукенеччину, де перебули до 10.VI.

...?*[нечіткий короткий зміст]* ІІІ[ий] рій під командою інтенданта Качалки мав за завдання: вести розвідку, коли повезуть арештованих з Мостиськ до Самбора, і відбити їх. Большевики арештованих не везли. (Головно ходило о Оксану ІІ, зловлену 29.III.46 в Судово-Вишенщині мостиськими пограничниками).

30.V. розвідка донесла, що до с. Тамановичі прийшло 18 большевиків. ІІІ[ий] рій з кущем зробив засідку на дорозі між Тамановичами а Пнікутом. Большевики поїхали іншою дорогою, оминаючи засідку. В селі Чижках переведено мітінг з населенням під проводом кущового Гордого. Тема мітінгу:

яке повинно бути відношення населення до українських повстанців. Світові політичні події (на підставі політичного огляду з 24.III.46 р. Ярлана).

8.VI. III[ій] рій повернув на збірний пункт підвідділу. З причин виявлення ворожої агентури в підвідділі кількох стрільців зліквідовано, а кількох перенесено до підвідділу П.[ереяслави] 1. Точні дані з протоколу Чайки з дня 10.VI.1946 р. (референтура СБ).

Бунчуж.[ний] Влодко

к-р Гамалія
Znalezione u mnie
Onyszkiewicz

Пвг.[vigil] П.[ереяслави] 2.

Постій, 26.VI.46 р.

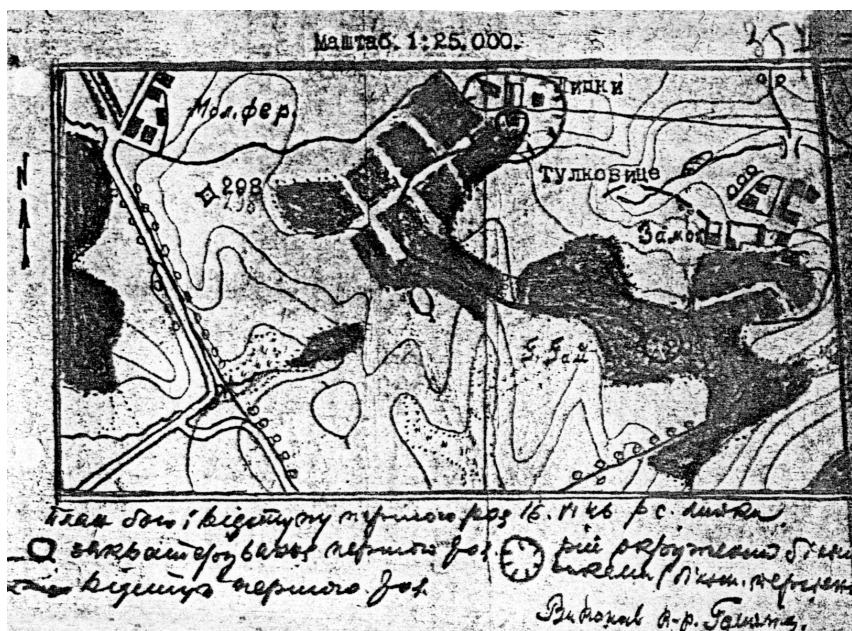
Оперативний звіт
за час від 10.06. по 25.06.46.

11.VI. Вечером близько 22 години бунчужний підвідділу Влодко, інтендант Качалка та трьох стрільців попали в селі Йорданівка на большевицьку засідку. По перших большевицьких стрілах повстанці розскачилися поміж будинки і вицофались в поле. Легко ранений в ногу зістав інтендант Качалка. Над ранком всі ті повстанці разом з раненим прибули на місце постою підвідділу.

13.VI. Пополудні в звязку з викриттям большевицької агентури в нашому підвідділі відбулась реорганізація підвідділу. З трьох роїв осталось лише два: перший рій під командою ройового Криги та третій рій під командою ройового Заруби. Перед вечером відійшов назад на північ к-р У.[гринович], пров. Інгул, пров. Треф. Разом з ними відійшли деякі стрільці, перекинені з нашого підвідділу до підвідділу П.[ереяслави] 1. Вночі з 13.VI. на 14.VI. перший рій під командою ройового Криги взяв участь в акції ловлення сексотів в селі Боленовичах, яку переводив пров.[ідник] Зір.

14.VI. Підвідділ розчленовався на два рої. Перший рій під командою бунч.[ужного] Влодка мав на меті вести цілий час розвідку на шляху Мостиська — Крукеничі, коли большевики повезуть арештованих до Самбора, зробити засідку та відбити арештованих. Головно ходило тут о Оксану II, яку большевики

засудили і мали відставити до в'язниці в Самборі. Також перший рій мав завдання вести розвідку про всілякі рухи в М.Т.С.-і в Пнікуті. Коли б большевики арештованих цілком не везли, перший рій мав перейти в Медицький район, де згідно з наказом к-ра підвідділу мав пороззброювати істребителів та відступити назад до куца др.[уга] Гордого. Пізно вечером перший рій вирушив в напрямі села Ганьковичі. Рій марширував стрілецьким рядком. Передні розшуки провадили стрільці Вергун та Струм. Біля присілка Людків перший рій ввійшов на большевицьку засідку. Большевики в силі 10-12 чоловік з двома кулеметами зробили засідку в широкій долині на луках. Коли передні розшуки підійшли на кілька кроків до большевицьких становищ, один большевик крикнув: "Стої! Пропуск!", а другі большевики вдарили відразу сильним кулеметним та автоматним вогнем. Стрільці Вергун та Струм, одержавши серії в груди, повалились додолу. Стрільці першого роя, які маширували яких 80 до ... [брак закінчення цього речення і

План бою і відступу I роя підвідділу к-ра "Тамалії"
на присілку Липки 16 червня 1946 р.

Литків, К.р. - Ганьковича
 План нічного маршу підрозділу ф.п.
 № 256 відбиття з загрози вгору
 ліній/вигон вій в Савковичах
 дат 15. VI 1946

- дорога маршу підрозділу ф.п.
- завісний пункт в с. Ганьковичах
- ворожий вогонь
- коротка завіска
- окопання в д. № 256 в лісовій частині
- місця, що перебувають за ліній в резерві К.р.

План нічного маршу
 підрозділу "Переяслави II",
 ворожій засідки і бою
 в Ганьковичах
 15 червня 1946 р.

початку наступного речення, за чим продовження]: ... боком рушив даліше в напрямі Ганькович. Стріча з большевиками на засідці була біля першої години по півночі. Крім стрільців з передніх розшуків Вергуна та Струма, перший рій більше втрат не мав жадних. Під Ганьковичами машируючий перший рій закватував в двох хатах, які були на краю села. Біля цих хат проходила дорога з Ганькович на присілок Липки. Вже світало, як наші повстанці пішли до стодоли спати. Хати ці вже були окружені большевиками. Один лейтенант ввійшов на подвір'я і почав кричати: "Бандит уходи! Здавайсь!" Ройовий Крига вискочив зі стодоли і пустив серію з папашки. Большевик повалився на землю. За Кригою почали вискакувати другі повстанці. Большевики почали сильно обстрілювати ті стодоли з кулеметів та закидати гранатами. Інтендант Качалка і стр. Юнак зістали відразу в стодолі на тоці побиті. Кулеметчик Лиско, ранений в руку і двічі в ногу, кинув кулемета і продершись через большевицькі застави, скрився в другій частині села в одного господаря. Ройовий Крига, ранений, прорвавшись через застави, добіг до дороги і ровом почав вицофуватись в напрямі присілка Липки. Кількох большевиків почали його перебігати. Ройовий Крига хотів ще відбиватись, але папашка йому затялась. Щоб не попасти живим в руки большевиків, Крига витягнув наган і застрілився. Решта повстанців з бунч. Влодком врятувались. Побитих повстанців большевики забрали і повезли до району. Большевиків в тім застуканні було біля 40 чоловік.

16.VI. над ранком біля 4 години на присілку села Мислятич, Липки, большевики заскочили в одній хаті бунч. Влодка, кулеметчика Ліскового та стр. Вихора з підвідділу П.[ереяслави] 3. Повстанці повискакували з хати, відстрілюючись почали відступати в напрямі ліска. Під лісом вони несподівано наскочили на большевицьку заставу, яка відкрила по повстанцях кулеметний вогонь. Бунч.[ужний] Влодко зістав вбитий, а кулеметчик Лісковий і Вихор ранені. При тім Лісковий залишив кулемет. Ранені врятувались.

До 25.VI. оцілілі стрільці першого роя займались перевезенням ранених в безпечне місце і передання під опіку У.Ч.Х.

Третий рій під командою к-ра Гамалії ... *[дата нечітка]*

вечером відійшов в Вишенський район. На меті третього роя була ліквідація станиць істребітелів в С.-Вишенському районі. Третій рій без жадних пригод перебув в С.-Вишенському районі до 25.VI., відвідавши кущі др. Сірого та Криля.

В заступстві бунч.[ужного] стр. Сергій к-р Гамалія
Znalezione u mnie
Onyszkiewicz

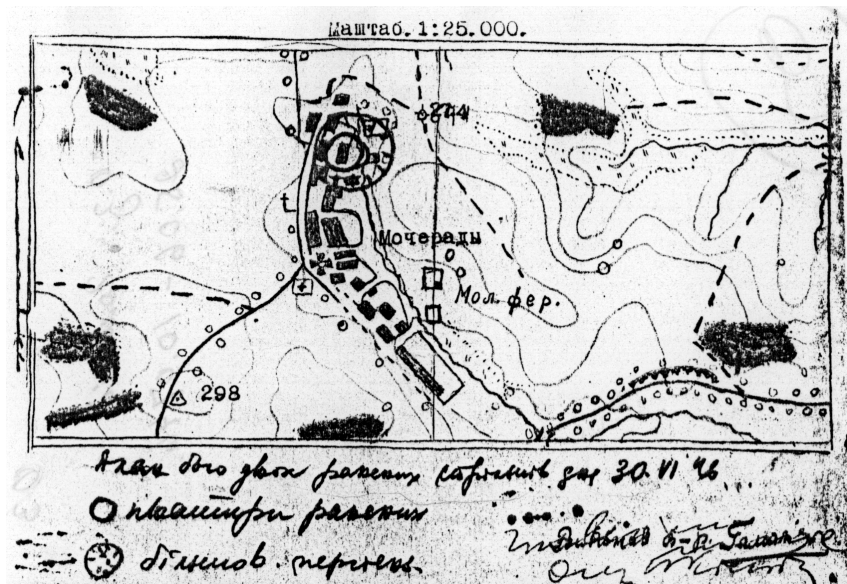
ПВД. П.[ереяслави] 2.

Постій 11.VII.46.

Оперативний звіт
за час від 25.06. по 10.07.46.

26.VI. Третій рій з к-ром підвідділу Гамалією повернув назад в Крукенеччину до куща др. Гордого.

28.VI. До третього роя долучила решта стрільців першого роя з ройовим Вихором.

План бою двох поранених стрільців УПА підвідділу к-ра "Гамалія"
в с. Мочеради 30 червня 1946 р.

Звіт № 2.

Листопад, 11. 11. 46.

Операційний звіт

за час від 25.02. - по 10.03.46.

За час від 25. II. по 2. III. першим піп займавел підвезен-
ням і призначенням факсим. к.с. каф. Карауки і інш.
словик, які були факсим. 25. II. 46. Повторитору піп від
Командого був. Караука мав переступити з бовмелу-
Камми біл прусіака сена Шиселтур - динок. Піп
в мені б іогей з був. Карауком кваліфікувал на
присітку динку в двох хатях. Факсим розгика гомес-
на, що бовмелуки робувел в селат Тахкелери і Шт.
суджурі обстав, які на сена бігавелі від човор прусі-
ака 1-2 км. Біл 9 год. факсим сніака побігомел,
що бовмелуки на підвогах ігуел на цей прусіак
на обставу. Першим піп порав бігелунати в нісок,
який пріавав до прусіака. Бовмелуки це забва-
жени і порави обстрілювати піп з кулемелі на
адіамайт. Першим піп бігавелі кінтка сніаків,
без біфат бігелунав в ніс.

6. III. 46 ф. першим піп з фойовим Шфуро зушел в
Фолелочерат розгика істрібіаелного ба таволоу
з Хрукемі, якое бовмелуки висави факсим,
на нісавелік в Фолелочерат на розгикі. Тетраді
поуделі цей розгик мав стрілуелі з бовмелу-
Камми, які авави на обставу до Фолелочер і побігомелі,
що забважел. По донні іого зашуче.

До 10. III. першим піп бул прудіаелі до поморі в фразі
Кучів. (заробувел хабрі).

З від 25. II. - 10. III. другий піп понарав в фразі Кучів,
збувал нігавелі в сфаві, "демократичне дівелі".

З від 25. II. - по 10. III. третій піп від командого фойового
зетка бул прудіаелі до фразі Кучів в Судовеліс-
всколор фройні. збувал нігавелі в сфаві, "демокра-
тичне дівелі", заробувел дзуател.

З заступелі був:
сф. Селіні

Малієвський
Селіні

Оперативний звіт
підвідділу
"Переяслави II"
за час від 25 лютого
до 10 березня 1946 р.
(автограф)

SUMMARY

II. REPORTS BY COMMANDER "HAMALIIA"

Commander "Hamaliia's" "Combat Activity Reports" for the "Pereiaslavy 2" subunit consist of bi-weekly reports for a period of eight months, that is, the period from 10.XI.1945 to 10.VII.1946. Commander "Hamaliia" gives in detail the dates of the break-up of the detachment into smaller groups and reintegration of the groups into the detachment as needed. In these reports, which also were taken from Commander Onyshkevych's archive, Commander "Hamaliia" informs about the detachment's raids in the area, organization of political meetings with the Ukrainian and even Polish populace and acts of sabotage and opposition related to preparations for elections to the USSR Supreme Soviet. The detachment also obtained and stored uniforms, weapons, ammunition and food, killed several informers, prepared premises for the winter, destroyed telephone and railway links, shot at buildings in which Soviets were quartered and mined bridges.

During the period covered by the reports, the detachment had nine men killed and nine wounded. During this same time, the Soviets were known to have lost 20 men and had 11 wounded.

Оперативний звіт
за час від 20.IV. – 20.V.46 р.

22.IV. Рай[онова] боївка з кулеметною ланкою першого роя з підв.[ідділу] к-ра Г.[амалії] і кущем д[руга] Лева перевела акцію збройну [на станицю] істр.[ебітельного] баталіону в Гусакові.

Повстанці в числі 11 чол[овік] узброєні в один кулемет, 2 зарядки на серії, 5 автоматів та 3 кріси, під командою пров. Трефа, прибули о год. 20-ій над потік між школою а мостом в Гусакові. Тут на одному подвірі стрільці заняли становища та залишилися під командою роєвого Криги, а пров. Треф, Козаченко і стр. Соловій пішли на умовлену хату по розвідку. Сей час за мостом на шосі на тзв. "Будах" пров. Т.[реф] довідався, що є один большевик в сусідній хаті і зараз буде вертати в прим.[іщення] істр.[ебітельного] баталіону. В часі розмови, дорогою надійшов большевик, участковий НКВД і нач.[альник] стрибків в Гусакові – Шиш, в одній особі.

Залишивши пров. Козаченка на задне убезпечення, пров. Т.[реф] і віст.[ун] Соловій несподіваним вискоком зза мурованого плота зловили живого участкового, та роззбрóїли (мав тільки наган) і відпроврадили на край дороги над ріку, де намагалися зв'язати йому руки. Участковий ставив сильний спротив і кричав. Пров. Ко.[заченка] і д.[руга] Вірка, що тоді надійшов, пров. Т.[реф] вислав на дорогу на стійку. Нараз до участкового, якого вже в'язав пров. Т.[реф], а віст. Соловій держав, підійшов узброєний в десятизарядку на серії большевик і спитав: "Шиш, то ти?"

Пров.[ідник] Т.[реф] і д.[руг] Соловій заскочені тим пристанули, а Шиш крикнув: "бий бандітов" і рвонувся вперед, та вирвавсь з рук д.[ругові] Соловієви. Рівночасно з дороги посипалась серія з автомата, одна і друга. Хтось впав і харчав. Соловієви вилетів з ППД кружок і не міг стріляти. Пров.[ідник] Т.[реф] підняв з землі ППШ, яку положив, тому що в'язав руки участк.[овому], і пустив за тікаючим дві серії та пустився за ним бігти. Перебігши около 100 м завернув, не знаючи

властиво, що сталося, і тому що большевик зник в темноті ночі. Оказалося, що в Гусакові було два большевики і цей, що питав "Шиш, то ти?", несподівано перейшов повз нашу стійку, яка вважала його за свого. З заскочення скористав Шиш і втік, а цей другий впав вбитий.

Від нього забрано десятизарядку на серії і торбу. По цім, сей час стягнуто решту стрільців і окружено недалекий одноповерховий будинок приміщення істр.[ебітельного] баталіону. Обережно підсуваючись, росвий Крига, віст.[ун] Соловій, Жайворон, пров.[ідник] Т.[реф] і Ко.[заченко] сконстатували, що охорони немає. Тоді пров. Т.[реф] вислав д.[руга] Лиска з кулеметом і з стрільцями на заставу від Медики – 100 м від будинку істр.[ебітелів], кущ.[ового] Лева з одним стрільцем на заставу від Крук[енич] і Радоховець. Тоді решта, розбивши двері і вікна будинку, ввійшли до середини та почали виносити зброю. За 10 хв.[илин] все було упорядковане до відходу.

Ворог втратив 20 крісів, 2 зарядки на серії, 3 гранати (2 оборонні, 1 зачепну), один наган і 120 шт. нім.[ецької] муніції, та одного вбитим. Ми втрат не мали жадних.

Ціла акція тривала від год. 20:45 – 21:30. Група відступила в напрямі Р.

Пров.[ідник] Треф

*Znalezione u mnie
Onyszkiewicz*

С.[лава] У.[країні].
Залучник ч. 2.⁴⁸

Від 10.XI. – 25.XI.45.

Оперативний звіт

[боївки куща – Мост.[иського] району]

Дня 13.XI. год. 13-та пополудні трьох людей з кущовим Кармелюком вертаючи з акції на фін-агентку побачили, що іде оден босяк, зробили на нього засідку. За тим босяком ішло ще 11 босяків і почалася стрілянина. Большевики почали їх окружувати, але на лівім крилі був оден з наших, котрий ще не стріляв до большевиків і почав на них бити з автомата з дуже близької віддалі. Большевики не знаючи кілько є наших і почали в паніці тікати. Зістало ранених двох большевиків. Кармелюк зі своїми людьми вийшов ціло, нічого не втративши.

Бій тривав 5 хвилин.

Г.[ероям] С.[лава]
Зелений [рай. пров.]

Від 10.XII. – 25.XII.45.

Дня 18.XII. о 18-тій год. вечором др.[уг] Кармелюк зі своїми двома людьми зробив скок на станцію і розбив вагон, в котрім було 20 крісів, котрі забрав. Все відбулося без одного стрілу, хотяй на станції були істребітелі, котрі роблять там службу.

Постій 28.XII.945 р.

Г.[ероям] С.[лава]
Зелений [рай. пров.]
Znalezione u mnie
Onyszkiewicz

⁴⁸ Відручний (поперечний напис у документі).

Звіт з бою під Горайцем

Від 28.IV.46 кватирує чота Довбуша у таборі недалеко бувшої полоси пограниччя. В склад чоти входять 2-а властиві рої (3-го не було) і рій к-ра Жмайла. 3.5.46 довідуємось від недалеко квартируючого лівецького куща, що до Лівчі наїхало 4-и авта большевиків. Заряджено остре поготівля. Вислано розвідку в напрямі Лівча в числі 3-ох вояків. За пів години пізніше далися чути від сторони постою гораєцького куща густі стріли. Вислано і туди 2-ох вояків у розвідку і ще одну стежу в напрямі самого Горайця. Посилено стійки. В міжчасі долучили до нас 3-и вояки з гораєцького куща, що десь були відбилися. Незадовго вернула розвідка від сторони гор.[аєцького] куща; принесли знайдену пістолю і сказали, що там чути якісь крики. В тім самім часі прибігла стійка з дороги і донесла, що йдуть совіти стрілецьким рядом понад дорогу. Сей час вицофали ми через багно у полудневу сторону ліса, думаючи, що загубимо слід за собою. Вислали знову розвідку і розставили підслухи. Так тривало до 4 години попол[удні]. О год. 5-ій повідомили підслухи, що до нас підсуваються большевики. Думаючи відійти незаприміченими на другу сторону дороги, наткнулися на дорозі на большевиків, що йшли тихо в напрямі гостинця. Ті отворили вогонь. Не хочючи приймати бою, ми вицофали, але дістали вогонь з усіх інших сторін. Не було виходу. Чота пішла пробоем через дорогу, залишаючи на полі бою 4-ох вбитих і одного раненого. Цей пізніше долучив. Від большевиків впало також 4-ох. Чота вицофала в напрямі Плазова, де переждала до вечора спокійно. Вечором зустрілися з *[нерозбірливі два слова]*, чота розділилась. Рої Корнія і Жмайла на схід, знову к[оманди]ра Довбуша і рій Гриви на захід.

Впали в бою: стр.[ілець] Зірка і Хмара від Жмайла, віст.[ун] Чорноус і стр.[ілець] Смілий з чоти. Стр.[ілець] Сорока – ранений.

[Пігнис нерозбірливий]

Znalezione u mnie

Onyszkiewicz

Друже Командир!

Повідомляю що наказ виконано. Дня 22/ХІІ в акції на Краковець брало участь 16 друзів. Наш плян: підсунулись ми під міст 8-х друзів пішло за міст щоб змінювати Електрівню, других 8-х за той час мали нанести соломи зі стодоли на міст обілляти бензиною і залучити міну та зачекати заки перша група верне від Електрівні, бо тільки одна дорога була до відступу. Сталось так, як тільки перша група перейшла за міст друга група підійшла під стодолу по солому з хати вийшло 4-х большевиків і зауважили рух але під стодолу не ішли, друга група виконувати свого завдання не могла треба було зачикати заки перша гр.(упа) верне за міст, добігаючи перша гр.(упа) до моста як вибухла міна в Електр.(івні) большевики котрі зараз від моста 50 метрів кватерують повиходили з хати а тих 4-х подались до моста, друга група почала вже залучувати міну під міст втім почався бій, тих 4-х большевиків крикнули хто єсть! Ми відповіли стрілами, та зараз мусілизо відступити бо незнализо кільки їх там кватерує а погане місце було до вицофування. В бою було вбитих двох большевиків (один з них лейтенант). Ми без втрат.

Розвідка донесла на другий день що Електрівня знищена до центру і є вбитих двох большевиків.

Слава Україні!

Троян

SUMMARY

Also published in this volume is a report by Raion leader "Tref" for a period covering one month, 20.4 to 20.5.1946, which focuses on a single event, an armed action on an anti-insurgent militia post in the village of Husakiv. By chance, the insurgents captured the NKVD officer and militia commander (a single person). He was saved by another Soviet, who paid for this with his life. Not having found the anti-insurgent militia members at their post, the Raion combat group, along with Commander "Hamaliia's" machine gunner group, seized 20 rifles, two semi-automatic rifles, 3 grenades and 120 rounds of German ammunition.

Raion leader "Zelenyi" reports on the activities of the local combat group in the Mostyska raion in two bi-weekly reports.

On 13.11.1945 three people, along with local group leader "Karmeliuk", arranged an ambush against the Soviets without knowledge of the enemy's strength. Although the Soviets numbered 12, they fled in panic. Two of them were wounded by the insurgents. Again, at 18:00 on 18.11.1945, "Karmeliuk" and two others broke into a train car at the railroad station and removed 20 rifles. This occurred without a single shot being fired, although the station was guarded by anti-insurgent militia.

In his "Report from the Action near Horaiets", platoon leader "Dovbush" informs that on May 3, 1946, a platoon of insurgents from "Pereiaslavy 1" were surrounded in the forest. After manoeuvring for four hours, they had to break through the Soviet line. Four insurgents were killed, as were four Soviets.

In a report in letter form, dated 2.1.1946, Security Service Raion leader "Troian" informs an unnamed commander about the destruction with mines of an electric power station and the reasons for not destroying the bridge near Krakovets. During this action, two Soviets were killed, one of whom was a lieutenant. The insurgents, who numbered 16, did not have any losses.

Т.[актичний] В.[ігтинок] Р.[озточчя]

Постій 25.V.46.

Друже К-дир (О).⁴⁹

З огляду на се, що не маю певності чи листи до номінацій вислані дійдуть до к-ра Во.[Воєнної округи] висилаю другий "примірник" до Вас. Прошу ці листи вислати до Вищих властей.

Висилаю слідуючі листи:

1) з дня 25.XII.45 — ч. IV-Г, підв.[дділу] П.[ереяслави] 1.

2) з дня 19.V.46 — ч. IV-Г — з Вд.[Відділу] П.[ереяслави] для старшин, старших підстаршин, молодших підстаршин і ст. стрільців.

3) з дня 19.V.46 — ч. IV-Г — з терену пров.[дника] Інгула, для старших підстаршин, молодших підстаршин і ст. стрільців.

4) з дня 19.V.46 — ч. IV-В — з Вд.[Відділу] П.[ереяслави] для старших підстаршин, молодших підстаршин і ст.[арших] стрільців.

С.[лава] У.[країні]

Угринович

Т. В. Р.

Постій, 24.9.46.

Друже К-дир (Леміш)

1. Записки (2) одержав.

2. Щиро Вам вдячний за поміч, яку Ви нам подали відносно нашого Вд. [Відділу] на Вашому терені.

3. Мавби я ще прохання, щоби вони у Вас довго на задержувалися лише чим скорше змогли перейти у терен к-ра Рена ну і ще дальше якщо на це "гора" дозволить.

4. Я на справи військові дивлюся дещо інакше — боротьбу розчисляю на значно довшу — отже треба нам пізнати ширший світ — заховавши ядро армії — бо без ядра в майбутньому і то свідомого ядра годі буде що зробити.

5. Там у себе якщо ще довше буде змушений задержатися Вд.[Відділ] — частіше загляньте до к-ра М⁵⁰ — старайтеся своє

⁴⁹ Командир "О" — це командир Української Повстанської Армії Мирослав Онишкевич ("Орест").

⁵⁰ Тут, правдоподібно, йдеться про командира "Мрію".

практичне знання йому передати — а від нього знова можна скористати багато теорії — щоби кинена думка вийшла нам всім на користь.

6. Тепер не можу до Вас прибути хіба пізніше, бо є деякі важні справи до полагодження-.

7. Передайте поздоровлення — від політвх. Сокола, Ярого — ... *[слово нечітке]*.

С. У.
Угринович

Друже Командире Білий!

Штафету Вашу з дня 28.5.46 отримано. Дякую.

Що до пвд. К-ра Чавса він надаліше залишається на Вашому терені, тимсамим свої пляни відносно висилки його можете зовсім сміло реалізувати. На його (Чавса) адресу висилаю повідомлення щодо номінацій з його пвд.

Що до пвд. [підвідділу] к-ра Довбуша — він ще в цілості не є тут. *[нечітке слово]* і частина вояків з к-м Довбушем прибула щасливо на місце. Хмурний (ройовий) рівнож прибув щасливо і з частиною вояків (3-а) пішов вдруге до Вас враз з чорним Круком який був зі мною у Вас в міс.[яці] серпні 45-го р. Вони понесли пошту і гроші. Решти вояків враз з Остапенком (чотовий) покищо нема.

Я доручив к-рові Угриновичеві коли це буде можливим перекинути на терен Бастіону один пвд. "Переяславів". Прошу піти йому в цім на руку і до зміни ситуації цей пвд. там задержати.

Що до звязку к-ра Угриновича через Вас до мене — це через крайнє недбальство з його сторони і вимовка на це, щоб під претекстом звязку перебувати на терені "Бастіон" а не своєму. Прошу потиснути від себе, щоб з тим раз був кінець. Він мав досить нагод звязатися зі мною і я навіть був на терені його ТВ. Мав також звязок через надр. пров. Р... *[псевдо нечітке]*, що передав для Вас матеріяли та навіть потрібно поминає змогу. Але і до мене звіти і матеріяли він мусить подавати. Від міс.(яця) листопада не маю від нього жадних звітів.

Що до проєктів номінацій поданих к-м Угриновичом —

від "Старого" я не отримав. До к-ра Конрада їх не треба було висилати, бо згідно з наказом В[йськового] Ш[табу] я на своєму терені маю право номінувати вишчих підстаршин, а також признавати бойові заслуги в компетенціях к-ра Конрада. А тому коли такі речі у Вас є, прошу їх переслати до мене.

Як згадую вище вислав я у Ваші сторони людей з поштою де загально описав перебування через зиму, а також вислав сот. Чавсові домагання за звіти яких від нього не маю мимо цього, що почта з Ваших сторін два рази вже прийшла до мене.

Літо у нас трохи "песяче" але не так як зима. В підлісних теренах червоні спецвідділи кватирують у всіх селах. В безлісних менше, але також досить сильно переслідують. Однак завдяки чорній стопі чуємося добре і солідно приготовляємося до білої стопи.

Д-га ... *[псевдо нечітке]* посилаю вдруге з поштою і грішми. Прощу потиснути від себе, щоб він міг до зими прибути ще до мене і вдруге вернути. Зимувати він повинен у Вас. Зимою коли впаде сніг прошу здержатись з висилкою людей, бо це ризико в 90% не вдасться хочай би "перший пункт" вони перейшли зовсім щасливо. Залізного здоровля, сил і успіхів в боротьбі!

С.[лава] У.[країні]

6.10.46.

Роман

1946. 24. 9. 46.

Друже Іл-Дур (Вікенті).

1. Друже (2) вірневі.
2. Друже Васи вірневі за добою
яку він сам вірневі літності
літності Вір. та Вірневі вірневі
3. слави та що вірневі, що вір-
неві 4. Вірневі не вірневі-
літності літності літності літності
літності літності літності літності
4. Вірневі літності літності літності
літності літності літності літності
літності літності літності літності
літності літності літності літності
5. Вірневі літності літності літності
літності літності літності літності
літності літності літності літності
літності літності літності літності

Вікенті

Лист к-ра "Угриновича"
від 24 вересня 1946 р.
(автограф)

SUMMARY

Of the documents taken from the archive of Commander Myroslav Onyshkevych ("Orest") of the "Sian" Military Region (VO), we publish here two letters written by Military District (TV) Commander "Uhrynovych". The first letter, dated 25.V.1946, speaks of letters of promotion for UPA officers, non-commissioned officers and senior soldiers of the "Roztochchia" Military District (TV).

The second letter, dated 24.9.1946, thanks Commander "Lemish" for assistance given to the commander M's unit (probably commander "Mriia") and briefly mentions different views regarding the expected duration of the UPA liberation struggle, the importance of preserving a nucleus of an army for the future and a possible visit by commander "Uhrynovych" to Commander "Lemish".

A longer letter from Commander "Roman" to Commander "Bilyi" speaks about the subunit commanded by "Chavs", couriers-communications personnel from the Zakerzonnia region and the transfer to "Bastion" territory (Iaroslav, Liubachiv, Tomashiv regions) of one "Pereiaslavy" subunit. The letter also criticizes Commander "Uhrynovych" for neglecting his duty to maintain contact with commander "Roman" and failing to send him reports. "Roman" also writes that he did not receive suggestions for promotions from "Uhrynovych" and says that during the winter, once there is snow, people (couriers) should not be sent to him.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР

- АК — Армія Крайова
бул. — булавний
бунч. — бунчужний
вд. — відділ
вих. — виховник; політвиховник
віст. — вістун
ВО — Воєнна Округа УПА
ВП — Войско Польське (Військо Польське)
вул. — вулиця
газ. — газета
ген. — генерал
год. — година
госп. — господарник
див. — дивись
д. (др.) — друг
д-р — доктор
журн. — журнал
зв'язк. — зв'язковий
км — кілометр
к-р (ком.) — командир
кул. — кулеметник
кур. — курінний
кущ. — кущовий
ланк. — ланковий
м — метр
м. — місто
май. — майор
"максим" — російський скоростріл
м. ін. — між іншим
м-ко — містечко
надр. — надрайоновий
нар. — народжений
НКВД — "Народний комісаріат внутрішніх дел"
обл. — область
окр. — округа, окружний
орг. — організаційний
ОУН — Організація Українських Націоналістів
п. — пан
пвх. — політвиховник
пвд. (підв., підвід.) — підвідділ
ПЖ — Полева Жандармерія УПА
п. н. — під назвою
пов. — повіт
полк. — полковник
пор. — поручник
пполк. — підполковник
ППС — рід автоматичної зброї ЧА
ППШ — рід автоматичної зброї ЧА
прим. — приміром
пров. — провідник
проф. — професор
р. — ріка, рік
рай. — районний
реф. — референт
р-н — район
рой. — ройовий
с. — село
сан. — санітар
СБ — Служба Безпеки (ОУН)
СКВ — Самооборонні Кущові Відділи
сл. п. — славної пам'яті
сотн. — сотник
сот. (сотен.) — сотенний
СРСР — "Союз радянських соціалістичних республік"
СССР — "Союз Советських Соціалістичних Республік"
ст. бул. — старший булавний
ст. віст. — старший вістун
стор. — сторінка
стр. — стрілець
ст. стр. — старший стрілець
США — Сполучені Штати Америки
ТВ — Тактичний Відтинок
т. зв. — так званий (-а)
УНС — Українська Народна Самооборона
УПА — Українська Повстанська Армія
УЧХ — Український Червоний Хрест
хор. — хорунжий
ЧА — Червона армія
чот. — чотовий

ПОКАЖЧИК

- "Авантюра", стр. сотні к-ра "Бриля" — 77, 104
Австралія — 105
Австрія — 11, 97, 99, 106, 125, 223, 226
АК — див. Армія Крайова
Аксманічі, с. Перемиського пов. — 210
"Акція Вісла", книга — 96
Альпи, гірський масив — 224
Америка — 105
Андрейко Дм., інтендант — 110
Андрейко О., стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
"Андрієнко", к-р — див. Луцький Олександр
Андрійко, хлопчик з с. Рокитно — 103
Арламівська Воля, с. Судово-Вишнянського р-ну — 205, 240
Армія Крайова (АК) — 88, 89, 123
- Баварія — 97, 98
"Базьо", май. пвх. — див. Ваврук Василь
"Байда", кур. — див. Миколенко Петро (Савченко Микола)
"Балай", к-р — 14
Балигород, м. Ліського пов. — 167
"Банах", рой. сотні к-ра "Глухого" — 113
Бандурського, площа у Львові — 72
"Бандьора", зневажлива назва членів ОУН і УПА — 35, 214
Банська Бистриця, м. у Словаччині — 223
- "Бараба", стр. — 201
"Бартель", чот. — див. Більо Дмитро
"Бастіон", 27 ТВ УПА — 14, 24, 277, 280
"Баська", стр. — 217, 218, 225, 234, 235
Батоги, с. — 206
"Баудінст" (т. зв. "служба батьківщині" в Німеччині) — 185
Баців, с. у Словаччині — 222
"Башта", ВО 1 УПА — 13, 22, 23
Береза Олекса, стр. сотні к-ра "Глухого" — 110
"Береза", стр. сотні к-ра "Глухого" — 45, 46, 47, 118
Березівка, с. в Яворівщині — 91, 102, 106
Березівський повіт — 123
"Берест", стр. сотні "Глухого" — 50
"Беркут", кул. — 83, 90, 104
"Беркут", підст. к-ра "Богдана" — 127
Берлін, м. — 130, 214
Бик Андрій — див. Гук (Бик) Андрій
"Біда", стр. — 203
Біжок Петро ("Воїн"), віст., рой. — 9, 19, 195, 213, 220, 221, 223, 225
"Білас", стр. сотні к-ра "Глухого" — 113
"Білий", к-р — див. Онишкевич Мирослав
Білорусь — 130
Біляк Андрій, стр. — 186
Біляк Дмитро ("Вергун"), к-р ПЖ — 186 — 190, 198, 200 — 202
Більо Дмитро ("Бартель"), чот. — 86
"Бір" — див. Шишканинець Василь

- Бірки Домініканські, с. на Львівщині — 36, 68, 69, 72, 109, 111, 121
- Бірки, с. на Львівщині — 109, 115
- Бірки Янівські, с. на Львівщині — 76
- “Біс”, к-р — 14
- “Бляхарський”, стр. сотні к-ра “Бриля” — 98, 104, 146
- Бобрівка, с. в Ярославщині — 158
- “Богдан”, к-р — 126, 127, 128, 129, 174
- “Богдан”, стр. — 194, 221
- “Богун”, рой. сотні к-ра “Глухого” — 113
- “Богун”, стр. сотні к-ра “Глухого” — 38, 41
- Боднар Роман (“Сагайдачний”), ст. чот., сотен. — 97, 104, 125
- Боленовичі, с. Крукеницького р-ну — 240, 243, 245, 248, 251, 253, 258, 261
- “Болько” — див. Онисько Олекса
- Бондаренко, другий секретар компартії Краковецького р-ну — 196
- Бордун Андрій, селянин з с. Рокитно — 108
- “Борис”, стр. сотні к-ра “Глухого” — 115
- Бортне, с. в Горличчині — 104, 221
- Боффало, м. в США — 105
- Бригідки, тюрма у Львові — 108
- “Бриль”, к-р — див. Гамела Ярослав
- “Брильчики” — “народна” назва бійців сотні к-ра “Бриля” — 96
- Брідок, присілок с. Рокитно — 35
- “Бродич”, к-р — див. Гробельський Роман
- “Бродич”, чот. сотні к-ра “Глухого” — 113
- Брошки, присілок с. Передвір'я — 192, 193
- Брюховичі, с. на Львівщині — 36, 37, 72
- “Буг”, ВО 2 УПА — 7, 13, 23, 171, 179, 183, 219
- Буда, присілок с. Ясницька — 75
- Буда, с. на Львівщині — 37, 46, 49, 60
- “Будак”, стр. сотні к-ра “Бриля” — 90, 91, 104, 221, 226
- Буди, присілок с. Гусаків — 269
- Будомир, с. — 187, 201, 211
- “Буйний” — див. Кутний Іван
- “Бук”, стр. сотні к-ра “Глухого” — 41
- Буковина — 12, 13, 22, 23
- “Бульба”, чот. сотні к-ра “Глухого” — 113
- Бунів, с. Краковецького р-ну — 190, 194, 205, 206, 207, 209, 228, 243
- Бунівська Воля, с. — 205
- “Бурак”, кул. сотні к-ра “Глухого” — 56, 76
- “Бурак”, рой. сотні к-ра “Глухого” — 53, 54
- “Бурак”, стр. — див. Хімчак Михайло
- “Бурий”, сотен. “Ударники 96” — 14, 24
- “Бурий”, стр. — 245
- “Бурлака”, к-р — див. Щигельський Володимир
- “Буря”, стр. — 236
- Буховичі, с. Крукеницького р-ну — 241, 242, 244, 245
- Ваврук Василь (“Ватюга”, “Базьо”), май. пвх. 2 ВО УПА — 129
- Ваг, р. на Словаччині — 99, 223
- “Ванька”, зневажливе прізвисько більшовиків — 78
- “Ванька”, стр. — 201

- Варшава, м. — 12, 21, 22, 96, 239
- Василько, школяр із с. Лозина — 50
- "Ватюга", май. пвх. — див. Ваврук
Василь
- В. Василь ("Мрія"), хор. — 77, 82,
84, 86, 90 — 92, 104, 123, 124,
136, 137 — 139, 142, 145, 152, 162,
164, 166, 170 — 173, 175 — 178,
209, 210, 276, 280
- Великі Очі, с. Ярославського пов.
— 180, 209
- Велике Поле, с. Яворівського р-ну
— 77, 104, 105
- Великодні свята (Великдень) — 57,
59, 119, 153, 154, 167, 168, 176,
177, 190, 198, 208
- Великополе, с. Городоцького пов.
— 209
- "Вергун", к-р ПЖ — див. Біляк
Дмитро
- "Вергун", стр. — 204, 229, 262, 264
- "Верниволя", стр. сотні к-ра "Бриля"
— 105
- Верховина, с. — 203
- Верховна Рада ССРСР (Верховна Рада
СРСР) — 135, 174, 206, 211, 241,
268
- Верхутки (Верхутка), с. Жовків-
ського р-ну — 40, 107
- "Веселий", сотен. — див. Свістель
Данило
- Вилінь, присілок с. Рокитно — 35
- Винарик Анастасія, донощиця — 111
- Винарик Юрко, донощик — 111
- Винарчик Зеновій, донощик — 111
- Винарчук Антоніна — див. Гарвас
Антоніна
- Винарчук Євген, стр. сотні к-ра
"Глухого" — 110
- "Вирста", стр. сотні к-ра "Бриля" —
107
- "Вирста", стр. сотні к-ра "Глухого"
— 113
- Висівка, с. — 205, 206, 208, 209,
210, 220
- Висока Гора, ліс — 197
- "Вихор", рой. — 248, 252, 265
- "Вихор", стр. — 264
- Вишенський район — 233, 255,
258, 265
- Вишенщина — 236, 237
- Вишенька, с. Крукеницького р-ну
— 248
- Вишенька, с. на Львівщині — 44
- "Вишитий", к-р — див. Сидор
Василь
- "Вишня", стр. сотні к-ра "Глухого"
— 113
- Відень, м. — 223
- Військо Польське (ВП) — 82, 89,
95, 98, 104 — 106, 110, 169
- Вілька Змійвська, с. в Яворівщині —
208
- Вілька Роснівська, с. — 186, 193,
195, 197, 209, 218
- "Вільха", стр. сотні к-ра "Бриля" —
105
- "Вільховий", стр. сотні к-ра "Бриля"
— 105
- "Вірко", стр. — 269
- "Вітер", сотен. лікар — 84, 210
- "Вітер", стр. — 142, 144, 145, 249
- "Вітер", чот. сотні к-ра "Бриля" —
104, 106
- "Вітрак", рой. — 207, 210, 212
- "Вітрак", ст. віст., ст. стр. — 220, 234
- Владивосток, м. в Росії — 213, 214
- Владополе, с. — 243
- "Влодко", бунч. — 261, 264
- "Влодко", стр. — 236
- "Вовк", станичний с. Буховичі —
244

- Возірське, с. на Львівщині — 77
 “Воїн”, віст., рой. — див. Біжок Петро
 Волинь — 171, 177
 “Волиняк”, стр. сотні к-ра “Глу-
 хого” — 113
 “Волоцюга”, сотен. — 36, 37, 42,
 43, 51, 64, 117, 119
 Волошків, с. — 250
 Волощищовичі, с. — 258
 Воля Медведська, с. в Ярославщині
 — 79, 80
 Воля Роснівська, с. — 235
 “Воробець”, стр. — див. Забава
 Теодор
 “Воробець”, стр. — 204
 “Ворон”, кущ. — 242, 258
 “Ворон”, стр. сотні к-ра “Бриля” —
 105
 “Ворона”, стр. — див. Діжак Теодор
 “Ворона”, стр. сотні к-ра “Глухого”
 — 113
 “Вороний”, шполк. — див. Левкович
 Василь
 “Вояцька Ватра”, сторінка часопису
 “Гомін України” — 7, 15, 17, 25, 45
 ВП — див. Військо Польське
 “Вугляк”, стр. — 204
 В'язівниця, с. Ярославського пов. —
 96
 В'яцковичі, с. в Самбірщині — 247
- “Гай”, рай. пров. — 142
 “Гай”, рой. сотні к-ра “Бриля” —
 80, 122
 “Гай”, рой. сотні к-ра “Глухого” —
 113
 “Гай”, стр. сотні к-ра “Бриля” — 105
 “Гайовий” — див. Горайський І.
 “Галайда”, рой. сотні к-ра “Глухого”
 — 113
- Галанівське пасовище, біля с. Ци-
 туля — 96
 Галичина — 12, 22
 “Галичина”, дивізія — 186
 Гальо Михайло (“Коник”), к-р — 14, 24
 “Гамалія”, к-р пвд, “Переяслави ІІ”
 — 9, 12, 19, 22, 208, 209, 240 —
 246, 249 — 257, 259, 261, 262,
 264 — 266, 268, 269, 275
 “Гамалія”, стр. сотні к-ра “Глухого”
 — 113
 “Гамалія”, чот. сотні к-ра “Глухого”
 — 113
 Гамела (з дому Гірняк) Розалія, мати
 к-ра “Бриля” — 96
 Гамела Степан, батько к-ра “Бриля”
 — 96
 Гамела Ярослав (“Бриль”), к-р пвд,
 “Переяслави І” — 7, 9, 11, 12, 15,
 17, 19 — 22, 25, 77 — 79, 85, 86,
 90, 92, 93, 95, 97, 100, 102, 104,
 122 — 125, 158, 159, 168, 172,
 174, 176, 177, 179, 180, 184, 189,
 190, 191, 198, 199, 203, 205 —
 208, 210 — 212, 220, 225, 226,
 228 — 237, 239, 241, 242
 “Ганс”, чот. сотні к-ра “Глухого” —
 113
 Ганя (“Зірка”), курінна зв'язкова —
 9, 19, 33, 34, 116
 Ганьковичі, с. Крукеницького р-ну
 — 240, 244, 247, 252, 262, 263, 264
 Гарвас (з дому Винарчук) Антоніна,
 дружина І. Гарваса — 47
 Гарвас Іван (“Соля”, “Дуб”), рой. —
 7, 8, 10, 15, 17, 18, 20, 25, 27, 29,
 32, 34, 46, 47, 68, 77, 83, 84, 104,
 105, 113, 116 — 120, 122 — 125
 Гащук Дмитро (“Гора”), стр. боївки
 к-ра “Кармельюка” — 109
 Гірняк Розалія — див. Гамела Розалія

- "Глухий", к-р — див. Гуль Володимир
- "Говерля", ВО 4 УПА — 13, 23
- Гой, селянин з с. Рокитно — 53, 55
- Головне Командування УПА — 209, 210, 212
- Голосько, передмістя Львова — 72
- "Голуб", куц. зв'язк. — 192, 193
- "Голуб", тереновик — 196
- Голя, м. в Австрії — 223
- "Голяка", стр. — 194
- "Гомін України", часопис — 7, 15, 17, 25, 45, 118
- "Горіховський", стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
- "Гора", стр. — див. Гашук Дмитро
- "Гора", стр. — див. Мариняк Олекса
- Гораець, с. Любачівського пов. — 9, 19, 22, 272, 275
- "Горай", пасовище — 202
- Горайський І. ("Гайовий"), рой. сотні к-ра "Бриля" — 105
- "Горбата Україна" — 209
- "Гордий", куц. — 240, 241, 247, 254, 255, 257, 260, 262, 265, 266
- Гордиський Петро, стр. сотні к-ра "Глухого" — 110
- "Гори", ліс — 203
- Горинець, с. в Любачівщині — 126
- Гориславичі, с. Крукеницького р-ну — 245, 247
- Горлиці, м-ко на Лемківщині — 85
- Городне, с. — 194
- Городок, м. Львівської обл. — 188, 209
- Городоцький ТВ УПА — 13, 23
- "Граб", стр. сотні к-ра "Глухого" — 113
- "Град", к-р ТВ "Розточчя" — 13, 23
- Гречани, с. — 205
- Грибовичі, с. Львівської обл. — 73, 121, 135
- "Грива", рой. — 272
- "Гриша", большевицький агент — 67, 68, 69, 70, 107, 109, 121
- "Грізний", стан. — див. Фурик Петро
- "Грім", май. — див. Твердохліб Микола
- "Грім", стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
- Гробельський Роман ("Бродич"), сотен. — 14, 24, 85
- "Громенко", сотен. — див. Дуда Михайло
- Грон, р. на Словащині — 223
- Грубий Андрій, стр. сотні к-ра "Глухого" — 110
- Гряда, с. Брюховицького р-ну — 111, 135
- Гук (Бик) Андрій ("Спартак"), чот. — 9, 10, 15, 19, 20, 25, 104–106, 179, 182 — 184, 189, 191, 195, 202, 204, 211, 213, 221, 223, 236
- Гуків, с. в Ярославщині — 186, 190, 200, 202
- Гуківський ліс — 186, 200, 209
- Гуки, с. — 209
- Гуль Володимир ("Глухий", "Чугайстир"), сотен. — 7, 13, 17, 23, 31, 33, 35, 38, 40, 42, 43, 45, 47, 48, 51 — 58, 60, 63, 64, 67, 71, 75, 77, 100, 109, 110, 113, 116 — 122, 125, 142, 152, 153, 155, 174 — 176, 209
- Гульц Петро, донощик — 111
- Гусакив, с. Крукеницького р-ну — 254, 269, 270, 275
- "Гуцул", рай. пров. — 195
- Гілай Василь, гайовий с. Рокитно — 108
- Гілай Степан, селянин з с. Рокитно — 108

- Гой Дмитро, селянин з с. Рокитно – 108
- Гой Михайло ("Рудий"), стр. боївки к-ра "Кармелюка" – 109
- Гой Михайло, селянин з с. Рокитно – 108
- Гой Петро, селянин з с. Рокитно – 108
- Гой Степан, стр. сотні к-ра "Глухого" – 110
- "Гонта", кур. – 7, 17, 29, 30, 31, 33, 36, 113, 116
- "Гонта", стр. – 222
- "Гонта", стр. сотні к-ра "Бриля" – 105
- "Гонта", чот. – 147, 149
- Гудз Іван, "самопас" – 112
- Гудз Степан ("Тихий"), стр. боївки к-ра "Кармелюка" – 109
- Дагани, с. – 127
- "Данилів", 28 ТВ УПА – 14, 24
- "Даниленко", к-р боївки – див. Діжак Роман
- Дарка, сестра стр. "Сокола" – 136, 137
- День Героїв – див. Свято Героїв
- Дерев'янка, с. на Львівщині – 44
- Дернаки, с. – 207
- Детройт, м. – 105
- "Дзвін", вих. бунч. сотні к-ра "Бриля" – 95, 96, 104, 124, 156, 158, 159, 234 – 237
- "Дзвін", віст., стр. – 181, 204
- "Дзвін", рой. – 229
- Диків, с. Любачівського пов. – 98, 106
- Диківські ліси – 89
- Динів, м. Березівського пов. – 85, 86, 123
- Діброва, с. на Львівщині – 76
- Дібча, с. Любачівського пов. – 236, 239
- "Дідик", сотен. "Ударники 94" – 14, 24
- Дідух [Пазя?], стр. сотні к-ра "Бриля", донощик – 107
- Дідух Т., стр. сотні к-ра "Бриля", донощик – 107
- Діжак Дмитро ("Колос"), стр. боївки к-ра "Кармелюка" – 109, 110
- Діжак Іван ("Чорний"), стр. боївки к-ра "Кармелюка" – 109
- Діжак Роман ("Кармелюк", "Даниленко"), к-р боївки – 67 – 70, 73, 109, 119, 121
- Діжак Теодор ("Ворона"), стр. боївки к-ра "Кармелюка" – 109
- "Дмитро", бунч. сотні к-ра "Глухого" – 66, 121
- Дмитро ("Зелений"), стр. – 101
- "Дністер", сотен. – 11, 21, 186 – 189, 198, 200, 201, 211
- Добра, с. Ярославського пов. – 208
- Добростани, с. – 142, 175
- "Довбня", чот. сотні к-ра "Глухого" – 113
- "Довбуш", рой. сотні к-ра "Бриля" – 105
- "Довбуш", стр. – 138, 139
- "Довбуш", чот. – 9, 12, 19, 22, 210, 221, 223, 226, 272, 275, 277
- "Долина", стр. – див. Фурик Микола
- "Долина", стр. сотні к-ра "Глухого" – 113
- Домажир, с. на Львівщині – 50, 58, 59
- Домініканський ліс (Домініканські ліси) – 31, 35, 36, 40, 57, 64, 67, 117
- Домініканські Бірки, с. – див. Бірки Домініканські

- "Дон", стр. — див. Онисько Іван
 "Дон", к-р — 205, 206
 "Дон", стр. сотні к-ра "Бриля" — 105
 "Дон", стр. сотні к-ра "Глухого" — 58, 113
 Донбас, регіон — 30, 52, 119
 "Дорко", кул. — 204
 "Дорога", стр. — 160, 176
 Дорогоші, с. — 135
 "Дорош", стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
 "Дорошенко", стр. сотні к-ра "Глухого" — 113
 Дослідний Інститут Студіюм — 8, 18
 Дрогобицька область — 13, 23
 Дрогомильський ліс — 186
 Дрогомишль, с. в Яворівщині — 201
 Друга світова війна — 52, 213
 "Дуб", кул. — 235, 236
 "Дуб", рой. — див. Гарвас Іван
 "Дуб", стр. — 207
 "Дуб", стр. — див. Трохим Роман
 "Дубина", стр. сотні к-ра "Бриля" — 81, 105, 122, 159
 Дубляни, м-ко на Львівщині — 72
 "Дубовий", стр. — 160, 176, 222
 "Дубовий", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
 Дубровиця, с. на Львівщині — 33, 48, 62, 65, 114, 115, 120
 Дуда Михайло ("Громенко"), сотен. — 14, 24, 85
 Дунай, р. — 223
 "Дунай", рой. — 187, 189, 200, 201
 "Дунай", стр. — 195
 "Дунай", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
 Дуньковички, с. — 59
 Дусиренка, с. на Львівщині — 36, 45, 64, 75, 114
 "Дяк", стр. сотні к-ра "Бриля" — 105
 "Дяк", стр. сотні к-ра "Глухого" — 77
- "Ем", сотен. — 127, 129
 "Жайворон", стр. — 221, 222, 270
 Жапалів, с. в Ярославщині — 169
 Жельман Євген, селянин із с. Рокитно — 108
 "Женя", сан. — 266
 "Жмайло", рой. — 272
 Жовква, м-ко Львівської обл. — 36, 40, 42, 45, 49, 51, 56, 64, 72, 73, 75, 101, 110, 117, 119, 145, 166
 Жовківська, вул. у Львові — 72, 121
 Жовківський ліс (Жовківські ліси) — 37, 44, 49, 57, 61, 118
 Жовківський район — 101, 106, 107, 109
 Жовківщина — 7, 17, 104, 130, 171, 173, 237
 Жорницька, с. Львівської обл. — 46, 58, 59, 63, 75, 120
 "Жук", сан. сотні к-ра "Бриля" — 105
 "Журавель", стр. — 255
 "Журавель", стр. сотні к-ра "Бриля" — 105
- Забава Теодор ("Воробець"), стр. сотні к-ра "Глухого" — 7, 17, 42, 43, 110, 117, 118
 Завадів, с. в Яворівщині — 109, 207
 Завадівський ліс — 53, 69
 Завадка Олекса, селянин з с. Рокитно — 108
 Завалій Андрій, селянин з с. Рокитно — 108
 Завалій Василь ("Кріль"), стр. — 110
 Завалій Василь, селянин з с. Рокитно — 108
 Завалій Микола ("Кріль"), стр. сотні к-ра "Глухого" — 109
 Завалій Микола, "самопас" — 112

- Завалій Р., стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
- Заїзд, с. на Львівщині — 44
- Закарпаття — 12, 13, 22, 23, 130
- Закерзоння — 7, 12, 17, 22, 59, 77 — 80, 88, 90, 92, 95, 97, 100, 102, 104, 116, 122 — 124, 167, 169, 172, 176, 178, 209 — 212, 219, 220, 239, 280
- "Залізник", к-р 27 ТВ УПА — див. Шпонтан Іван
- "Залізник", кул. — 220, 234, 235
- "Залізник", стр. — 221, 222
- "Залізник", стр. сотні к-ра "Бриля" — 105
- "Залізник", чот. — 86
- Замарстинська (Замарстинівська), вул. у Львові — 72
- Запуст, с. — 204
- "Заруба" — див. Каспайко Олекса
- "Заруба", рой. — 261, 266
- "Заруба", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
- Зарудці, с. на Львівщині — 40, 73, 114, 147, 148, 175
- Західна Німеччина — 77
- Західна Україна — 7, 52, 116
- Західня Європа (Західна Європа) — 97, 125
- Зашків, с. Жовківського р-ну — 34, 74, 137, 147, 148
- "Заяць", стр. — 133
- "Заяць", стр. — 236
- Зелені свята — 48, 118
- "Зелений", рай. пров. — 9, 19, 271, 275
- "Зелений", стр. — див. Дмитро
- "Зелений", стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
- Зелів, с. на Львівщині — 60, 68, 75, 115
- "Зенко", рой. — 250, 252, 253, 256
- "Зенон Семенів", пвх. — див. Соколюк Зиновій
- "Зимний", стр. — 165
- "Зір", пров. — 261
- "Зірка", кур. зв'язкова — див. Ганя
- "Зірка", стр. — 272
- "Зірка", стр. сотні к-ра "Бриля" — 94, 105, 207
- Змієвська Вілька, с. — див. Вілька Змієвська
- "Зозуля", стр. — 204
- Золотковичі, с. Крукеницького р-ну — 210
- Золочівський ТВ УПА — 13, 23
- "Зорич", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
- "Зорій", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
- "Зорян", пвх. сотні к-ра "Бурлаки" — 86
- "Зорян", стр. — 194
- "Зоряний", бунч. пвд. "Переяслави II" — 241 — 245, 247 — 249
- "Зруб", стр. — див. Романишин Франко
- "Зруб", чот. — див. Зубчик Володимир
- Зубчик Володимир ("Зруб"), чот. вд. "Холодноярці" — 73, 147 — 149
- Іваники, с. Краковецького р-ну — 205, 209, 235
- Івась, хлопчик із с. Поляни — 65
- Ігнаші, присілок с. Радава — 157
- Ільчишин Андрій, стр. сотні к-ра "Глухого" — 111
- Ільчишин Дмитро, стр. сотні к-ра "Глухого" — 111
- Ільчишин Іван, "самопас" — 112

- Льчишин Михайло, "самопас" — 112
 "Інгул", надр. пров. — див. Конанець
 Володимир
 "Іскра", сан. — 205
 "Іскра", стр. — 236
 Ішковський, дідич з с. Рокитно — 52
- Йонкерс, м. в США — 104
 Йорданівка, с. Крукеницького р-ну
 — 250, 261
 Йосько — зневажливе прізвисько
 Сталіна — 128
- Калило, південна частина Ла-
 паївського лісу — 96
 "Калина", рой. — 189
 "Калина", стр. сотні к-ра "Глухого"
 — 114, 115
 "Калинович", сотен. — див. Мазур
 Григорій
 Калінін — 259
 Кальварія Пацлавська, с. Доб-
 ромильського пов. — 85, 210
 Каменіца, с. — 221
 "Камінний" — див. Лялюк Іван
 Кам'янка Струмилова, м-ко —
 64, 142
 Канада — 105
 "Канарик", чот. сотні к-ра "Бриля"
 — 104 — 106
 "Канарок", бунч. пвд. "Переясла-
 ви І" — 228, 229, 241, 252, 255
 "Каня", кур'єр сотні к-ра "Глухого"
 — 115
 Капельня, с. в Австрії — 224
 "Карат", сотен. — 190
 "Карий", стр. сотні к-ра "Бриля" —
 105
 Кармелітська, вул. у Львові — 72
 "Кармелюк", к-р боївки — див.
 Діжак Роман
 "Кармелюк", куц. — 271, 275
 "Кармелюк", рой. — 51
 "Кармелюк", сотен. — 40, 48, 49
 "Кармелюк", стр. — 92
 "Кармелюк", стр. сотні к-ра "Бриля"
 — 105
 Карпати — 114, 152, 171
 "Карпо", стр. — див. Маринович
 Олекса
 "Карпо", стр. сотні к-ра "Глухого"
 — 114
 Касінський Іван, стр. — 110
 Каспайко Олекса ("Заруба"),
 пропагандист сотні к-ра "Глу-
 хого" — 109
 Каспройко Михайло, селянин з
 с. Рокитно — 108
 "Католицька Акція", журн. — 10, 20
 Качала Анна, дружина Антона
 Качали — 197
 Качала Антін ("Шугай"), стр. —
 9, 11, 15, 19, 21, 25, 179, 180, 184,
 185, 192 — 202, 204, 209, 211
 "Качалка", інтендант пвд. "Пе-
 реяслави ІІ" — 252, 255, 256,
 258, 260, 261, 264
 Керзона, лінія — 78, 116
 Кернички, лісок — 208
 Кичма Григорій, стр. сотні к-ра
 "Глухого" — 111
 Кіцюк Ярослав ("Щербатий"), бунч.
 сотні к-ра "Бриля" — 104
 Клепарів, передмістя Львова — 54
 "Клим", пвх. сотні к-ра "Бурлаки" —
 86
 "Клим", пров. — 195, 205, 241
 Климишин Микола — 8, 18
 "Ключ", стр. — 249
 "Кобзар", куц. — 189, 192, 193, 205

- "Кобзаренко", к-р — 143, 175
Кобильницький ліс — 209
"Коваль", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
Коговз, м. в США — 106
"Когут", стр. сотні к-ра "Бриля" — 105
"Когут", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
Кодим, провокатор — 205
Козак Андрій, стр. сотні к-ра "Глухого" — 111
Козак Петро, "самопас" — 112
Козаківка, с. — 205, 209
Козарінов, енкаведист — 258
"Козаченко", пров. — 254, 269, 270
Колекція Петра Й. Потічного про підпільну і протипідпільну боротьбу в Україні, архівний фонд при Торонтонському університеті — 12, 15, 21, 25, 238
"Колода", чот. сотні к-ра "Глухого" — 113
Коломийщина — 170
"Колос", стр. — див. Діжак Дмитро
Кольвашка Олекса, стр. сотні к-ра "Глухого" — 111
"Коля", чот. сотні к-ра "Глухого" — 56, 57, 58
"Коляс", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
Коляса Юрко, донощик — 111
"Комар", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
"Комар", стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
Комуністична партія — 39, 48, 126, 196
Конанець Володимир ("Інгул", "Прут"), надр. пров. — 188, 189, 191, 203 — 206, 208 — 210, 212, 215, 236, 237, 242, 260, 261, 276
"Конрад", к-р — див. Сидор Василь
Копак Олекса, "самопас" — 112
Копак Роман, стр. сотні к-ра "Глухого" — 111
Копанка, ліс біля Жовкви — 40, 64, 109
Копанка, с. — 115
Копань, с. — 160
"Корній", рой. — 272
"Корнійчук", окр. орг. реф. — 210
Корчунок, присілок — 186, 191, 200, 205
Корчунок, с. — 179, 189, 203, 205, 206, 209, 218
Кос Василь, донощик — 111
Кос Михайло, донощик — 111
Кос Михайло, стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
"Косинка", пров. — 242
"Котенко", кущ. — 186, 200
Коханівка, с. в Яворівщині — 187, 209
Кохановського, вул. у Львові — 72
Коцьолок Ярослав ("Криlach", "Сухий"), хор., сотен. — 14, 24, 85
"Кочовики", пвд. УПА — 272
"Кріль", стр. — див. Завалій Василь
"Кріль", стр. — див. Завалій Микола
"Кріль", кущ. — 250, 265
"Кріль", стр. — 204
Краковець, м-ко на Львівщині — 22, 78, 90, 102, 105, 106, 186, 190, 193, 194, 196, 200, 205, 235, 273, 275
Краковецький ліс (Краковецькі ліси) — 179, 184, 188, 191, 202, 211
Краковецький лісок — 190
Краковецький район — 192, 197
Краковецький став — 193
Красноярський край — 54
Крехів, с. на Львівщині — 135

- "Крига", рой. — 246, 247, 253 — 258, 260, 261, 264, 269, 270
- "Крилатий", чот. сотні к-ра "Глухого" — 114
- "Крилач", хор., сотен. — див. Коцьолок Ярослав
- "Крилаченко", стр. сотні к-ра "Бриля" — 89, 105, 123, 222
- Криниця, м. — 85
- "Крис", стр. сотні к-ра "Бриля" — 80, 105, 122, 223
- "Крук", к-р — див. Левко Григорій
- "Крук", рай. пров. — 142
- "Крук", рой. — 138, 139, 179, 207, 209, 229, 235
- "Крук", стр. сотні к-ра "Бриля" — 105
- "Крук", стр. сотні к-ра "Глухого" — 78
- "Крук", чот. — 277
- Крукенеччина — 240, 242, 255, 260, 265
- Крукеницький район — 244, 258, 260
- Крукеничі, м-ко — 247, 253, 261, 270
- "Крупа", кущ. — 194, 195
- Кубахи, присілок — 208
- "Куліш", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
- Кулик Микола — 15, 25
- Куликів, с. — 145
- "Куля", к-р — див. Чорній Яків
- Куркова, вул. у Львові — 72
- Кутний Іван ("Буйний"), стр. сотні к-ра "Бриля", донощик — 107
- Кутний Дмитро, селянин з с. Рокитно — 108
- "Кухар", стр. — 181, 204
- Кучер Михайло ("Яр"), к-р сотні "Ударники 96а" — 14, 24
- Кущиїв, с. — 147, 148
- Лапаївський ліс, біля с. Цитуля — 96, 208
- "Ластівка", сотен. — див. Янківський Григорій
- "Ластівка", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
- Лацинівка, с. на Львівщині — 31
- "Лев", кущ. — 257, 269, 270
- "Лев", сотен. — 96
- "Лев", стр. — 247
- Левандівка, передмістя Львова — 7, 17, 75, 76, 121
- Левко Григорій ("Крук"), к-р вд. "Месники 5" — 15, 25
- Левкович Василь ("Вороний"), пполк., к-р ВО 2 УПА — 13, 23
- Лелехівка, с. на Львівщині — 78
- "Леміш", к-р — 9, 19, 276, 280
- Лемківський курінь УПА — 14, 24
- Лемківщина — 95, 97, 104, 167, 172, 221, 226
- "Лемко", 26 ТВ УПА — 13, 14, 23, 24
- Левоча, м. у Словаччині — 222
- Лико Іван — 15, 25
- Ли́нда Остап ("Ярема"), к-р ВО 2 "Бут" — 13, 23
- "Липа", стр. — 203
- Липків, присілок с. Мислятичі — 252, 262, 264
- Липківський ліс — 187
- Липовець, с. Краковецького р-ну — 188, 198, 200, 201, 208
- Липовецький ліс — 211
- "Лис", стр. — 203
- "Лиско", госп. сотні к-ра "Бриля" — 190, 198
- "Лиско", кул. — 258, 264, 270
- "Лисоня", ВО 3 УПА — 13, 23
- "Листок", стр. — 204
- Литва — 130
- Личаківська, вул. у Львові — 69, 72

- Лівча, с. Любачівського пов. — 272
- Ліга Визволення України — 8, 18
- “Ліда”, сан. УЧХ — 195
- “Лісковий”, кул. — 264, 266
- “Лісовий”, стр. сотні к-ра “Бриля” — 105
- “Літопис УПА”, серійне видання — 11, 15, 19, 21, 22, 85, 86, 104, 179, 184, 194, 200, 202, 204, 208, 239
- “Літопис УПА”, спогад хор. “Мрії” — 171
- Ліщешне, с. — 233, 234
- “Ліщина”, кул. — 201
- “Лобода”, к-р вишкільник — 220
- “Лобода”, рой. — 207, 208, 210, 212, 236
- “Лоза”, стр. сотні к-ра “Глухого” — 115
- Лозина, с. на Львівщині — 48, 50, 77, 100, 113, 115, 204
- Лонцкого, вул. у Львові — 33
- “Лопух”, стр. — 232
- Лужок, узлісся Краковецького лісу — 179, 203
- Лумина, присілок с. Великі Очі — 209, 220
- Луцький Олександр (“Андрієнко”), к-р УПА-Захід — 12, 22
- Любачів, м. Люблінського воєводства — 100
- Любачівка, р. — 95, 96, 156, 157
- Любачівський повіт — 97
- Любачівщина — 95, 236, 239, 280
- Любині, с. Краковецького р-ну — 205
- “Любінь”, стр. — 133
- Люблінська Воля, с. — 205
- Людків, присілок — 243, 262
- “Людова Польща” — див. Закерзоння
- “Лютий”, чот. — 201
- Лялюк Іван (“Камінний”) — 9, 11, 15, 19, 21, 25, 179, 180, 184, 200, 204, 206, 208, 211, 212, 217, 221, 225
- Ляшків, с. — 110
- Ляшки Зав’язані, с. — 249
- Львів, м. — 7, 13, 17, 29, 30, 33, 35 — 39, 44, 48, 50, 51, 52, 54 — 57, 60, 63, 69, 71 — 75, 77, 100, 105, 106, 110 — 113, 115, 116, 118 — 121, 125, 135, 137, 142, 145, 152, 161, 174, 175, 182, 187, 196
- Львівська область — 13, 219
- Львівський ліс — 57
- Львівський район — 109, 111
- Львівський ТВ УПА (“Розточчя”, 13 ТВ УПА) — 7, 9, 13, 19, 22, 23, 39, 66, 122, 126, 161, 172, 174, 178, 179, 219, 227, 276, 280
- Львівщина — 7, 17, 71, 102, 159, 171
- Магістратський ліс — 72
- Мазур Григорій (“Калинович”), сотен. — 12, 24, 82, 84
- Майдан Липовецький, с. — 208
- Майдан, с. Жовківського р-ну — 42, 114, 115, 147
- Майданський ліс (Майданські ліси) — 31, 37, 64, 65, 66, 120
- “Мак”, стр. сотні к-ра “Глухого” — 114
- “Маківка”, ВО 5 УПА — 13, 23
- Макарі, присілок с. Бунів — 205
- “Малина”, боївкар — 192
- “Малина”, куц. — 193, 205, 258
- “Малина”, рой. — 228
- “Малиновий”, стр. — див. Озім-бловський Михайло
- Малихів, с. на Львівщині — 61

- Малі Буди, поле біля с. Наконечне – 217
- Малі Татри – 222
- Мамчук Степан, селянин з с. Рокитно – 108
- Маринович Олекса ("Карпо"), стр. боївки к-ра "Кармелюка" – 109, 111
- Мариняк Олекса ("Гора"), селянин з с. Рокитно, стр. сотні к-ра "Глухого" – 52, 110, 119
- Мариняк Петро ("Омелько"), стр. боївки к-ра "Кармелюка" – 109
- Мариняк Роман, стр. сотні к-ра "Глухого" – 111
- Мариняк Степан, селянин з с. Рокитно – 108
- "Марійка" ("Маруся"), сан. УЧХ – 152, 154, 155, 176
- Матеш Михайло, стр. сотні к-ра "Глухого" – 111
- Матяш Микола, селянин з с. Рокитно – 108
- Матяш Мих., стр. – 110
- Мацошин, с. Жовківського р-ну – 73, 144, 175
- Мацько Михайло, "самопас" – 112
- "Мачуга", стр. – 236
- Мачуги, с. – 80, 81, 89, 104, 105, 122, 159
- "Медвідь", стр. сотні к-ра "Глухого" – 114
- "Медведик", рой. – 207, 234
- Медика, м. Перемиського пов. – 270
- Медицький район – 262
- Медиччина – 259
- Мельники, с. – 187, 205
- Мервичі, с. Жовківського р-ну – 147
- "Месники", курінь УПА – 14, 24
- "Месники 1", сотня УПА – 14, 24
- "Месники 2", сотня УПА – 14, 25
- "Месники 3", сотня УПА – 15, 25
- "Месники 4", сотня УПА – 15, 25
- "Месники 5", сотня УПА – 15, 25
- Миколайко Йосиф, селянин з с. Рокитно – 108
- Миколенко Петро (Савченко Микола) ("Байда"), май., кур. – 14, 24, 85, 86, 123
- "Мирний", рой. – 209
- "Мирний", ст. віст. – 9, 19, 217, 218, 225, 234, 235
- "Мирний", стр. сотні к-ра "Бриля" – 105
- "Мирон", стр. сотні к-ра "Бриля" – 105
- Мислятичі, с. Крукеницького р-ну – 252, 264
- Мистичі, с. Судово-Вишнянського р-ну – 250
- Мізерний Василь Мартин ("Рен", "Зелений", "Малий"), май., к-р 26 ТВ УПА – 13, 14, 23, 24, 276
- "Мізинчик", стр. – 236
- Міністерство внутрішніх справ Польщі – 12, 21, 239
- Місило Євген – 22, 96, 239
- Міттенвальд, м. в Німеччині – 34, 100
- "Міша", ланк. – 247
- Міштельбах, м. в Австрії – 223
- Млини, с. Яворівського р-ну – 209
- Млинки, с. на Львівщині – 40, 50, 75
- "Могила", рой. сотні к-ра "Глухого" – 114
- "Могила", стр. сотні к-ра "Глухого" – 114
- Мокротин, с. Жовківського р-ну – 40, 42, 43, 64, 106, 107, 109, 113, 114, 147, 175

- Мокротинський ліс (Мокротинські ліси) — 73, 137
- Мокротинська колонія — 144
- Мокряни Великі, с. — 250
- Молодичі, с. Ярославського пов. — 80, 89, 90, 97, 106, 169
- Молодичівські ліси — 88
- Монастир, с. в Ярославщині — 208
- Морава, р. — 223
- Моравія — 97
- Моранці, с. Краковецького р-ну — 189, 191, 198, 199
- "Мороз", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
- "Морозенко", рой. — 128, 129, 174
- "Моряк", бунч., ст. чот. сотні к-ра "Глухого" — 68, 69, 71, 100, 113, 115, 121, 125
- "Моряк", стр. сотні к-ра "Бриля" — 105
- Москва, м. — 8, 69, 126, 175, 182
- Мостиська, м-ко Львівської обл. — 188, 243, 260, 261
- Мостиський район — 205, 271, 275
- "Мостовий", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
- Мочеради, с. Крукеницького р-ну — 247, 265, 266
- "Мрія", хор. — див. В. Василь
- "Мудрий", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
- "Муха", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
- "Мушка", к-р — див. Чорній Яків
- Нагачів, с. в Яворівщині — 180, 181, 187, 204
- Нагачів, станиця — 196
- "Назар" ("Крига"), кур. УПА — 171
- Наконечне I, с. Яворівського р-ну — 186, 188, 189, 190, 200, 202, 236
- Наконечне II, с. Краковецького р-ну — 186, 189, 190, 192, 195, 196, 200, 202, 209, 218, 228, 234
- Наконечне (I чи II), с. — 78, 91, 179, 198, 203, 205, 211, 214, 216 — 218, 225, 229, 240
- "Народний Комісаріат Внутренніх Дел" (НКВД) — 30, 33 — 37, 55, 68, 69, 72, 74, 104, 105, 107 — 112, 115 — 117, 119 — 121, 125, 131, 135, 144, 174, 179, 181, 184, 186, 188, 189, 191, 192, 194, 198, 199, 205, 206, 211, 225, 229, 230, 239, 258, 269, 275
- Нароль, с. — 126
- "Наше слово", газ. — 96
- Неварк (Ньюарк), штат — 106
- Неділька Дмитро ("Прірва"), стр. сотні к-ра "Глухого" — 110
- Неділька Степан, селянин з с. Рокитно — 109
- Немирів, м-ко Львівської обл. — 142, 175, 204, 207
- "Нечай", пропагандист сотні к-ра "Глухого" — 114
- Низькі Карпати — 97
- "Ничай", сотен. "Ударники 96" — 14, 24
- Ніговичі, с. Крукеницького р-ну — 244
- Німеччина — 34, 98, 100, 101, 104, 105, 200, 214, 217
- НКВД — див. "Народний Комісаріат Внутренніх Дел"
- Нова Скварява, с. Жовківського р-ну — 142, 175
- "Новак", стр. сотні к-ра "Бриля" — 105
- Нове Місто, м. у Словаччині — 223
- Новий рік — 54
- Новини, с. — 127, 204, 207

- Новосілки, с. Ліського пов. — 85
 "Носач", пвх. сотні к-ра "Глухого"
 — 48, 113
- Нью-Йорк, м. — 104, 105
 Нью-Йорк, штат — 11, 20, 106, 182
- "О", к-р — див. Онишкевич Мирослав
- Огайо, штат у США — 43
- Одра, р. — 214
- Ожеховський Андрій — 96
- Озімбловський Михайло ("Малиновий"), стр. сотні к-ра "Глухого" — 38, 101, 110, 114
- "Оксана II", підпільниця — 260, 261
- "Олег", стр. сотні к-ра "Бриля" — 106, 107
- "Олені", старшинська школа УПА — 171
- Оля, дівчинка з с. Рокитно — 103
- Ольга, сексотка — див. Онисько (Мариняк) Ольга
- "Омелько", стр. — див. Мариняк Петро
- "Омелько", стр. пвд. "Переяслави I" — 236
- "Омелько", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
- Онисько Володимир, селянин з с. Рокитно — 52, 55
- Онисько Іван ("Дон"), стр. сотні к-ра "Глухого" — 110
- Онисько М., голова сільради с. Рокитно — 56
- Онисько (Мариняк) Ольга, донощиця — 7, 9, 17, 19, 52 — 56, 111, 119
- Онисько О., селянин з с. Рокитно — 54
- Онисько Ол(ександер), селянин з с. Рокитно — 109
- Онисько Олекса ("Болько"), стр., зрадник — 56, 110, 119
- Онисько Паранька, селянка з с. Рокитно — 52, 55
- Онисько Роман ("Тур"), стр. боївки к-ра "Кармелюка" — 109
- Онисько Роман, селянин з с. Рокитно — 52, 119
- Онисько Юрко, селянин з с. Рокитно — 52, 53, 55, 110
- Онишкевич Мирослав ("Орест", "Білий", "Олег"), к-р 6 ВО УПА — 9, 12, 13, 19, 22, 23, 228, 229, 231, 232, 234 — 237, 239, 241, 242, 244, 245, 251 — 255, 257, 259, 261, 265, 266, 268, 270, 271, 272, 276, 277, 280
- "Опока", надр. пров., хор. — 205, 242
- Організація Українських Націоналістів (ОУН) — 7, 108, 186
- "Орел", куц. — 250
- "Орел", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
- "Орест", к-р — див. Онишкевич Мирослав
- "Орест", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
- "Оріх", стр. — 128, 129, 174
- "Орлик", стр. сотні к-ра "Бриля", загинув під с. Диків — 106
- "Орлик", стр. сотні к-ра "Бриля", загинув у Чехії — 106
- Орховичі, с. Судово-Вишнянського р-ну — 250
- Ослава, р. — 85
- "Остап", стр. сотні к-ра "Бриля" — 106, 236
- "Остапенко", чот. — 277
- Осторожець, с. Мостиського р-ну — 242, 244

- Острівець, с. Крукеницького р-ну – 248
- “Острий”, стр. сотні к-ра “Глухого” – 114
- ОУН – див. Організація Українських Націоналістів
- Пакість, с. Крукеницького р-ну – 240
- Парма, м. в США – 43
- “Парфанюк”, кул. сотні к-ра “Бриля” – 204
- “Парфенюк”, рой. сотні к-ра “Бриля” – 106
- Пашуля Мирон (“Скірка”), спецкур’єр в Ярославщині – 59
- “Певний”, бунч. пвд. “Переяслави І” – 207, 228, 229, 231, 232
- “Пекар”, рой. сотні к-ра “Глухого” – 114
- “Пекар”, стр. сотні к-ра “Бриля” – 106
- Пелета Єва, донощиця – 112
- Передвір’я, с. Краковецького р-ну – 192, 193
- Перемиська область – 13, 23
- Перемиський курінь УПА – 14, 24
- Перемишль, м. – 23, 86
- Перемищина – 95, 172, 210
- “Перемога”, кур. 44, 118
- “Перемога”, рой. сотні к-ра “Глухого” – 114
- “Перемога”, чот. – 127, 128
- “Переяслави”, курінь ТВ УПА “Розточчя” – 7, 13, 17, 23, 172, 178, 277, 280
- “Переяслави І”, пвд. куреня “Переяслави” – 15, 25, 179, 184, 219, 228, 229, 232–239, 261, 275, 276
- “Переяслави ІІ”, пвд. куреня “Переяслави” – 240 – 245, 251 – 255, 258, 259, 261, 263, 265, 267, 268
- “Переяслави ІІІ”, пвд. куреня “Переяслави” – 264
- “Переяславці”, вояки куреня “Переяслави” – 168, 184
- Перша світова війна – 137
- Песик Іван, гайовий, донощик – 112
- “Петренко”, сотен. – 187, 188, 190, 198, 201, 202
- Петро, стан. – див. Фурик Петро
- Петрусь, хлопчик із с. Дубровиця – 62, 120
- Пискоровичі, с. – 81
- Півода, с. – 93, 124
- Підвірний Андрій, стр. сотні к-ра “Глухого” – 111
- Підвірний Дм(итро), селянин з с. Рокитно – 109
- Підвірний Михайло, донощик – 112
- Підгірний Михайло, секретар сільради с. Рокитно – 53, 55
- “Підгірний”, стр. – 193
- Підкарпаття – 85, 123
- “Пімста”, стр. сотні к-ра “Бриля” – 106
- Піски, с. на Поліссі – 170, 177
- Плазів, м-ко Любачівського пов. – 272
- Пнікут, с. Мостиського р-ну – 258, 260, 262
- “Повстанські могили”, книга – 12, 22, 239
- “Подоляк”, стр. сотні к-ра “Глухого” – 114
- “Пожар”, стр. сотні к-ра “Глухого” – 59
- “Покора”, стр. сотні к-ра “Бриля” – 106
- “Полевий”, стр. – 205, 206

- "Полігон", місцевість – 179
 Полісся – 170, 171, 177
 Полуковичі, с. – 240
 Поляна, с. 152
 Поляни, с. Жовківського р-ну – 29, 31, 33, 36, 41, 56, 64 – 66, 71, 101, 107, 110, 113 – 115, 120, 121, 147
 Полянські ліси – 31, 40, 41
 "Польовий", стр. сотні к-ра "Глухого" – 114
 Польща – 12, 13, 23, 53, 98, 100, 101, 116, 122, 130, 219, 226, 239
 Поповичі, с. Перемиського пов. – 259
 Порудно, с. Яворівського р-ну – 190, 191, 199, 203, 205
 Потічний Петро Й. – 12, 15, 21, 25, 239
 "Поченюк", стр. сотні к-ра "Бриля" – 106
 "Прапор", стр. сотні к-ра "Глухого" – 114
 Преображення Господне (Спас), свято – 82
 Прилбичі, с. Яворівського р-ну – 241
 "Прірва", стр. – див. Неділька Дмитро
 "Просьняк", кул. сотні к-ра "Бриля" – 83, 106
 "Прут", надр. пров. – див. Конанець Володимир

 Раб Юрко ("Черник"), стр. сотні к-ра "Бриля" – 106, 222
 Рава Руська, м-ко Львівської обл. – 142
 Радава, с. Ярославського пов. – 93, 96, 105, 124
 Радавський ліс – 93
 Радиничі, с. Мостиського р-ну – 250
 Радохівський ліс – 241
 Радохівці, с. Крукеницького р-ну – 240, 241, 255, 270
 Райтеровичі, с. Старосамбірського р-ну – 245, 246, 247, 253
 Рак Михайло, стр. сотні к-ра "Глухого" – 111
 "Рак", стр. – 255
 "Рен", к-р – див. Мізерний Василь Мартин
 Рибинський район (Красноярський край) – 54
 Різдво Пресвятої Богородиці, свято – 35
 Різдвяні свята (Різдво) – 38, 39, 53, 93, 94, 117, 124, 136, 159, 176, 210
 Рільнича Академія, у м-ку Дубляни – 72
 Ріпецький Модест ("Горислав"), д-р – 15, 25
 Рогатинський ТВ УПА – 13, 23
 Рогізно, с. Яворівського р-ну – 191, 199, 207, 233, 249
 "Розточчя", 13 ТВ УПА – див. Львівський ТВ УПА
 Рокитно, с. Брюховицького р-ну – 29, 30, 32, 33, 35 – 38, 40 – 43, 48, 52, 53, 71, 101, 103, 108 – 111, 113, 114, 116, 117, 125, 147
 Рокитнянський ліс (Рокитнянські ліси) – 29, 31, 33, 35, 36, 45, 51, 60, 75
 "Роман", к-р – 278, 280
 "Роман", кур. – 9, 19, 22, 201, 211
 Романець ("Чорний"), рай. госп., кущ. – 189, 191
 Романики, с. – 204
 Романишин Франко ("Зруб"), стр. боївки к-ра "Кармелюка" – 109

- "Ромко", к-р — 171
 "Ромцьо", стр. — 236
 Росія — 18
 Рочестер, м. в США — 11, 20, 104, 105, 182
 "Рошко", стр. сотні к-ра "Бриля" — 106
 "Рубай", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
 Руда Краковецька, с. Краковецького р-ну — 193
 "Рудий", стр. — див. Гой Михайло
 "Рудий", стр. сотні к-ра "Глухого" — 114
 "Руска-Польська", стр. — 128
 Руська, вул. у Львові — 72
 Рябий, дільничний НКВД — 192, 193
 Рясна Руська, с. Брюховицького р-ну — 44, 75, 113
- Савченко Микола — див. Миколенко Петро
 "Сагайдачний", ст. чот., сотен. — див. Боднар Роман
 "Сагайдачний", чот. — 133, 145, 147, 169, 175
 Сагацький Василь, селянин з с. Рокитно — 109
 Садковичі, с. Дрогобицької обл. — 247, 257
 Самбір, м-ко Львівської обл. — 242, 243, 247, 260 — 262
 Самбірський район — 257
 Самбірщина — 260
 Самооборонні Кущові Відділи (СКВ) — 189, 191
 Санники, с. Судово-Вишнянського р-ну — 190, 198
 СБ — див. Служба Безпеки
 Свістель Данило ("Веселий"), сотен. "Ударники 94" — 14, 24
- Сверчевський Кароль, ген. ВП — 167, 177
 "Свист", стр. — 146, 148
 "Свистун", рой. сотні к-ра "Глухого" — 114
 "Свистун", стр. сотні к-ра "Глухого", загинув 1944 р. — 114
 "Свистун", стр. сотні к-ра "Глухого", загинув 1946 р. — 114
 Свищ Григорій, селянин з с. Рокитно — 108
 "Свобідний", стр. — 195
 Свят-вечір — 38, 52, 55, 93, 94, 124, 136, 138, 161, 174, 175
 Свято Героїв (День Героїв) — 143, 208, 236
 Селецька Анна, донощиця — 30, 112
 Селецький Іван, стр. сотні к-ра "Глухого" — 111
 Селецький Петро, донощик — 30, 32, 112, 116
 Селиська, с. Яворівського р-ну — 207, 233, 240
 Семашин Михайло ("Туча"), сотен. "Месники 2" — 14, 24, 78, 79, 82, 88, 89, 123, 168, 169, 177, 210
 "Сергій", розвідник сотні к-ра "Глухого" — 115
 "Сергій", стр. пвд. "Переяслави II" — 242, 251 — 255, 257, 259, 265, 266
 Серни, с. Краковецького р-ну — 205
 Сибір — 8, 9, 18, 19, 30, 34, 35, 37, 43, 52, 54, 55, 68, 73, 99, 100, 102, 109, 116 — 118, 138, 189
 "Сивий", стр. боївки СБ — 192
 "Сивий", стр. — 209
 "Сивий", стр. сотні к-ра "Бриля" — 98, 106
 Сидор Василь ("Шелест", "Ви-

- шитий", "Конрад"), полк., к-р
УПА-Захід — 12, 22, 278
- Сидорук Антін ("Ягода"), к-р 28 ТВ
УПА — 14, 24
- Сінява, с. Ярославського пов. —
89, 95, 208, 212
- Сінявські ліси — 89, 208, 221
- "Сірий", кущ. — 265
- "Сірий", стр. сотні к-ра "Глухого"
— 115
- "Сірко", сан. — 204
- Скіб'як Теофіль, селянин з с. Цетуля
— 96
- Скільщина — 171
- "Скірка", спецкур'єр — див. Пашуля
Мирон
- СКВ — див. Самооборонні Кущові
Відділи
- Склиш Анд. ("Шпак"), стр. сотні
к-ра "Глухого" — 110
- "Скорий", стр. — 165, 166, 176
- "Скорий", стр. сотні к-ра "Бриля"
— 106
- Скуратки, присілок с. Цетуля — 96
- Сливинський Іван, "самопас" — 112
- Сливинський Василь, стр. сотні
к-ра "Глухого" — 111
- Сливинський Іван, стр. сотні
к-ра "Глухого" — 111
- Слівінський Дмитро, селянин з
с. Рокитно — 108
- Слівінський Іван, стр. сотні
к-ра "Глухого" — 110
- "Сліпий", кущ. — 248
- "Словак", стр. — 249
- Словаччина — 97 — 99, 105, 106,
130, 140, 226
- Служба Безпеки (СБ) — 96, 192,
199, 228, 261
- "Смерека", стр. сотні к-ра "Бриля" —
106
- "Смерека", стр. сотні к-ра "Глу-
хого" — 115
- "Смирний", сотен. — 190, 199
- "Смирний", стр. — 205, 206
- "Смілий", стр. — 272
- Снятинщина — 170
- Советський Союз — 97, 213
- Содоль Петро — 15
- Сокаль, м-ко Львівської обл. — 44,
118
- Сокальський ТВ УПА — 13, 23
- Сокальщина — 64, 92, 171
- "Сокира", стр. — 195
- "Сокіл", на ім'я Микола, стр. — 136
— 141, 175
- "Сокіл", пвх. — 277
- "Сокіл", стр. — 162 — 164, 176
- "Сокіл", стр. сотні к-ра "Бриля" —
106
- "Сокіл", тереновик — 193, 197
- Соколюк Зиновій ("Зенон Семенів"),
пвх. — 9, 10, 19, 20, 73, 104,
126, 136 — 138, 174 — 177
- "Соловій", віст., стр. — 252, 254,
259, 269, 270
- "Соловій", стр. сотні к-ра "Глухого"
— 115
- "Сопілка", рой. — 187, 201
- "Сорока", рой. — 129
- "Сорока", стр. — 272
- "Сорока", стр. — див. Співак
Степан
- "Сорока", стр. сотні к-ра "Глухого"
— 115
- Сорочак Володимир ("Беркут",
"Ворон"), к-р 28 ТВ УПА — 14,
24
- "Сосна", стр. сотні к-ра "Глухого"
— 115
- Софійка, дівчинка з с. Рокитно —
103

- "Союз Радянських Соціалістичних Республік" (СРСР) — 11, 21, 241
- "Союз Советських Соціалістичних Республік" (СССР) — 135, 174, 206, 211, 268
- "Соя", рой. — див. Гарвас Іван
- Співак Степан ("Сорока"), стр. боївки к-ра "Кармелюка" — 109
- "Спартак", чот. — див. Гук-Бик Андрій
- Спілка Української Молоді (СУМ) — 217
- Сполучені Штати Америки (США) — 11, 20, 43, 104 — 106, 182, 197
- "Срібна", ВО 8 УПА — 13, 23
- СРСР — див. "Союз Радянських Соціалістичних Республік"
- СССР — див. "Союз Советських Соціалістичних Республік"
- Ставки, с. Мостиського р-ну — 77
- Сталін — 41, 126, 127, 128, 181
- Станіславівська (Івано-Франківська) область — 13, 23
- "Старий", к-р — див. Щигельський Володимир
- "Старий", к-р — 278
- Старо-Самбірський район — 245, 253
- Старо-Самбірщина — 245
- "Стах", сотен. "Ударники 96б" — 14, 24
- Стебельський Степан ("Хрін", "Гринь", "Панько Хрін", "Панько Торба"), сотен. "Ударники 95а" — 14, 24
- Стежки, присілок с. Добра — 208
- "Степовий", стр. сотні к-ра "Бриля", загинув 1946 р. — 106
- "Степовий", стр. сотні к-ра "Бриля", загинув 1947 р. — 106
- "Столяр", стр. сотні к-ра "Бриля" — 106
- Стоянці, с. Судово-Вишнянського р-ну — 249, 250
- "Струм", стр. — 262, 264
- Судківська Воля, с. — 240
- Судковичі, с. — 240
- Судова Вишня, м-ко на Львівщині — 130, 134, 174, 210, 234
- Судово-Вишенщина — 172, 245, 260
- Судово-Вишнянський район — 130, 250, 252 — 254, 265
- СУМ — див. Спілка Української Молоді
- Сурмачівка, с. в Ярославщині — 209, 210, 220
- Сурмачівські ліси — 221
- "Сухий", хор., сотен. — див. Коцьолок Ярослав
- "Сучава", ВО 7 УПА — 13, 23
- "Сучасна Україна", журн. — 10, 20
- Східна Україна — 174
- США — див. Сполучені Штати Америки
- "Сян", ВО 6 УПА — 9, 12, 13, 19, 22, 23, 239, 280
- Сян, р. — 86, 208, 236
- "Сян", сотен. — 190, 198
- Тамановичі, с. Крукеницького р-ну — 241, 254, 260
- "Таран", стр. сотні к-ра "Бриля" — 106
- Тарногород, м. Білгорайського пов. — 88, 90, 123
- Ташкент, м. — 214
- Твердохліб Микола ("Грім"), май., к-р 4 ВО УПА — 13, 23
- Тернопільська область — 13, 23
- "Тигр", стр. — 204, 234
- "Тиміш", к-р 13 ТВ УПА — 7, 13, 17, 23

- "Тихий", стр. — див. Гудз Степан
 "Тихий", кущ. — 206
 "Тихий", стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
 "Тичина", рой. сотні к-ра "Глухого" — 115
 "Тичина", стр. пвд. "Переяслави II" — 245
 Томашів, м-ко — 174
 Томашівщина — 280
 Топільниця, присілок с. Ляшки Зав'язані — 249
 Торича, с. на Львівщині — 46, 48, 49, 59, 77, 113, 115
 Торонто, м. — 8, 12, 18, 22, 25, 239
 Тренчін, м. у Словаччині — 223
 "Треф", рай. пров. — 9, 19, 254, 261, 269, 270, 275
 Трохим Роман ("Дуб"), стр. боївки к-ра "Кармелюка" — 109
 "Троян", рай. пров. СБ — 9, 19, 22, 189, 192 — 197, 199, 205, 209, 215, 273 — 275
 Тулігів, с. — 250
 Тулукувичі, с. — 249, 252
 "Тур", стр. — див. Онисько Роман
 "Тур", стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
 "Туча", сотен. — див. Семашин Михайло
 Угрин, селянин з с. Наконечне II — 195
 "Угринович", к-р 13 ТВ УПА — 9, 12, 13, 19, 22, 23, 208, 209, 212, 236, 237, 241, 260, 261, 276, 277, 279, 280
 "Ударник", к-р — див. Чорній Яків
 "Ударники 94", сотня УПА — 14, 24
 "Ударники 94а", сотня УПА — 14, 24
 "Ударники 94б", сотня УПА — 14, 24
 "Ударники 95", сотня УПА — 14, 24
 "Ударники 95а", сотня УПА — 14, 24
 "Ударники 96", сотня УПА — 14, 24
 "Ударники 96а", сотня УПА — 14, 24
 "Ударники 96б", сотня УПА — 14, 24
 Україна — 8, 11, 18, 21, 44, 56, 57, 59, 77, 88, 90, 92, 105, 123, 143, 150, 152, 153, 155, 159, 168, 170, 172, 175, 176, 185, 197, 208 — 210, 213, 214, 219, 273, 276, 278
 Українська Народня Самооборона (УНС) — 185, 198
 Українська Повстанська Армія (УПА) — 7 — 12, 17, 18, 20, 21, 27, 29, 30, 34, 37, 39, 43, 44, 48, 50, 52 — 55, 62, 64 — 67, 69, 70, 79, 93, 95, 96, 97, 99, 101, 102, 108, 111, 112, 116 — 123, 125, 130, 136, 138, 150, 170, 171, 174, 175, 177, 182, 184, 186, 189, 197, 198, 202, 206, 208 — 212, 214, 215, 217, 222, 225, 226, 228, 241, 265, 280
 "Українська Повстанча Армія", довідник — 15
 "Українська Советська Соціалістична Республіка" (УССР) — 106, 178
 "Українська Трибуна", газ. — 10, 20
 Український Визвольний Фронт — 99
 "Український Самостійник", журн. — 10, 20, 73
 Український Червоний Хрест (УЧХ) — 154, 176, 264
 УНС — див. Українська Народня Самооборона
 УПА — див. Українська Повстанська Армія
 УПА-Захід — 7, 12, 22, 179, 183, 219

- Управління Охорони Держави у
Варшаві – 11, 21, 239
- УССР – див. "Українська Совет-
ська Соціалістична Респуб-
ліка"
- УЧХ – див. Український Червоний
Хрест
- "Федоренко", сот. – 201, 211
- Флорида, півострів – 105
- Франкфурт, м. – 214
- Фурик Іван, селянин з с. Рокитно
– 108
- Фурик Микола ("Долина"), стр.
сотні к-ра "Глухого" – 110
- Фурик Петро ("Грізний"), ста-
ничний с. Рокитно – 33, 52, 110,
113
- Фурик Степан, селянин з с. Рокитно
– 108
- Хами, с. – 164
- Харківський В., начальник НКВД
Львівської обл. – 72, 74, 121
- "Хитрий", кущ. – 240, 241, 247
- "Хитрий", стр. сотні к-ра "Бриля"
– 106
- Хімчак Михайло ("Бурак"), стр.
сотні к-ра "Глухого" – 110, 113
- Хлиплі, с. Мостиського р-ну –
248, 256, 257
- "Хмара", к-р ВО 1 УПА – 13, 22
- "Хмара", стр. – 236, 266, 272
- "Хмара", стр. сотні к-ра "Глухого"
– 115
- "Хмурний", рой. – 277
- "Холодноярці", курінь 13 ТВ УПА
("Розточчя") – 13, 23, 171,
172, 178
- "Холодноярці 2", сотня УПА – 13, 23
- "Хома", стр. сотні к-ра "Бриля" –
78, 106
- "Хрін", к-р – див. Стебельський
Степан
- "Хрущ", кущ. – 258
- "Хрущ", стр. – 133
- "Цегляр", стр. – див. Чиж Теодор
- Центральний Архів Міністерства
Внутрішніх Справ Польщі – 12,
21
- Цетуля, с. Яворівського р-ну –
207, 208
- Цитуля, с. Ярославського пов. –
82, 95, 96, 104, 122, 124, 156, 157
- "Циган", ст. стр. – 207
- "Циган", стр. – 229
- "Цик", бунч. – 152, 153, 154,
155, 176
- Циків, с. Перемиського пов. – 260
- Цішок, с. – 260
- ЧА – див. Червона армія
- "Чавс", сотен. – 277, 278, 280
- "Чайка", к-р сільськогосподарської
артілі – 210
- "Чайка", рай. пров. СБ – 261
- "Чайка", рой. – 247
- "Чайка", стр. сотні к-ра "Бриля" –
106, 222, 226
- Чапляки, с. Яворівського р-ну – 220
- Червона армія (ЧА) – 30, 65,
100, 108, 109, 111, 116, 125,
126, 137, 181, 186, 198, 200,
208, 213, 230
- Червона Воля, с. – 156, 157
- "Червона мітла", большевицька
спецгрупа – 64 – 66, 120, 121

- "Черемха", стр. — 234
 "Черник", стр. — див. Раб Юрко
 Чернилява, с. Яворівського р-ну — 165, 179, 180, 187, 189, 204, 209
 Чернівець, с. на Львівщині — 44
 Черчик, с. Яворівського р-ну — 207, 240
 Чехія — 97, 105, 106
 Чехо-Словацька Республіка — 106
 Чехо-Словачина — 98, 226
 Чиж М., стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
 Чиж Теодор ("Цегляр"), стр. сотні к-ра "Глухого" — 110
 Чижки, с. — 260
 Чикаго, м. в США — 104, 105
 "Чміль", стр. — 236
 "Чорний", рай. госп. — див. Романець
 "Чорний", рай. пров. — 193, 194, 195
 "Чорний", стр. — див. Діжак Іван
 "Чорний", стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
 "Чорній", боївкар — 192
 "Чорній", стр. — 217, 218, 225, 235
 Чорній Яків ("Ударник", "Куля", "Мушка"), к-р ВО 6 УПА — 13, 23
 "Чорнота", кул. — 180
 "Чорнота", сотен. — 46, 50, 113, 209
 "Чорнота", стр. — 204
 "Чорнота", чот. — 131, 133
 "Чорноус", віст. — 272
 Чортов, начальник НКВД — 205, 206
 "Чугай", стр. сотні к-ра "Бриля" — 106
 "Чугайстир", сотен. — див. Гуль Володимир
 Чужевиці, с. — 249
 "Чумак", к-р — 147
 "Чумак", стр. — 206, 234
 "Чумак", стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
 "Чупчик", стр. боївки "Трояна" — 205
 "Шабля", стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
 "Шах", к-р боївки — 53, 54
 "Шах", рой. боївки к-ра "Кармелюка" — 109
 "Швейко", зрадник — 215, 216, 225
 "Шелест", к-р — див. Сидор Василь
 Шиманський Іван ("Шум"), сотен. "Месники 1", "Месники 3" — 14, 15, 24, 25
 Шиш, начальник винищувального батальйону — 269, 270
 Шишканинець Василь ("Бір"), к-р 24 ТВ УПА, 26 ТВ УПА — 14, 24
 Шкло, р. — 193, 203
 "Шлях", стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
 Шпак Степан — 15, 25
 "Шпак", стр. — див. Склиш Анд.
 Шпонтак Іван ("Залізник"), к-р 27 ТВ УПА — 14, 24, 97, 168, 177, 209, 210, 212, 219, 220
 "Шрам", стр. — 256, 258
 Штендера Євген ("Зоряний", "Прітва"), к-р 28 ТВ УПА — 14, 24
 "Штоль", кущ. — 241, 242
 "Шугай", стр. — див. Качала Антін
 "Шугай", стр. — 217, 218, 225
 "Шум", сотен. — див. Шиманський Іван
 "Шум", стр. сотні к-ра "Глухого" — 115
 "Щербатий", бунч. — див. Кіцюк Ярослав

- Щигельський Володимир ("Бурлака", "Старий"), сотен. "Ударники 94а" – 14, 24, 85 – 87, 123
"Щигло", кул. – 247
- "Юнак", стр. – 264
- "Явір", кущ. – 250
"Явір", стр. – 195, 204, 236
"Явір", стр. сотні к-ра "Бриля" – 106
"Явір", стр. сотні к-ра "Глухого" – 41
- Яворів, м-ко Львівської обл. – 44, 60, 91, 96, 142, 175, 179 – 181, 186, 200, 204, 205, 207, 214, 215, 234
- Яворівський ліс – 91
Яворівський район – 104, 105
Яворівщина – 7, 17, 50, 77, 91, 102, 104 – 106, 172, 185, 189 – 191, 207, 208, 219, 225, 258, 266
- Яворіна, г. на Словаччині – 223
Ягайлонська, вул. у Львові – 72
"Ягода", к-р – див. Сидорук Антін
"Ягода", стр. сотні к-ра "Глухого" – 115
- Янів, м-ко Львівської обл. – 44, 45, 48 – 50, 52, 60, 75, 78, 100, 120, 142, 175, 189
- Янівська-Львів, залізнична станція на Клепарові – 75
Янівське шосе – 75
Янівський ліс (Янівські ліси) – 45, 46, 77, 78, 122, 191, 209
Янівщина – 237
- Янківський Григорій ("Ластівка"), сотен. – 14, 24, 85
"Яр", к-р – див. Кучер Михайло
"Яр", к-р – 15, 25
"Яр", к-р пвд. – 145
"Яр", чот. сотні к-ра "Бриля" – 91, 92, 104, 123, 124, 146
"Яр", чот. сотні к-ра "Глухого" – 113
"Ярема", к-р – див. Линда Остап
"Ярема", стр. сотні к-ра "Глухого" – 115
"Ярема", тереновик – 193, 194, 197
"Ярий", пвх. – 277
"Ярий", стр. сотні к-ра "Бриля" – 106
Яричів, с. – 111
"Ярко", кущ. сотні к-ра "Бриля" – 106, 159, 210
"Ярлан" – 261
Ярослав, м. – 81, 95, 160
Ярославський ліс (Ярославські ліси) – 78, 79, 89, 90, 95
Ярославський повіт – 106, 122, 123
Ярославський полк, полк ВП – 96
Ярославщина – 59, 80, 82, 88, 95, 100, 105, 172, 178, 209, 219, 235, 236, 239, 241, 280
"Ярош", стр. сотні к-ра "Бриля" – 106
"Ярошко", стр. сотні к-ра "Глухого" – 115
Ясницька Морецькі, с. на Львівщині – 109
Ясницька, с. на Львівщині – 36, 47, 52, 58, 68, 75, 109, 113, 155
"Яструб", стр. сотні к-ра "Бриля" – 106
Ятвяги, с. Крукеницького р-ну – 243

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

сл. п. Іван Гарвас ("Соя", "Дуб"), ройовий УПА	27
Мама Івана Гарваса. 1971 р.	29
Іван Гарвас – жовнір Польського війська. 1936 – 1937 рр.	32
Похорон воїна УПА у Міттенвальді в Німеччині. 1949 р.	34
Колишні вояки УПА при пам'ятнику "Воїнам Української Повстанської Армії". Парма, Огайо, США, 1982 р.	43
Іван Гарвас із дружиною Антоніною. 1970-ті рр.	47
Мирон Пашуля ("Скірка") з с. Дуньковички, спецкур'єр в Ярославщині	59
Гук (Бик) Андрій ("Спартак") в товаристві приятелів і колишніх вояків УПА в Рочестері, НЙ (США). 1960-ті рр.	182
Посвідка бул. "Спартака" про закінчення старшинського курсу в УПА-Захід, група "Буг"	183
Антін Качала ("Шугай")	185
Іван Лялюк ("Камінний"). 1970-ті рр.	200
Петро Біжок ("Воїн") і Андрій Гук ("Спартак") на еміграції	213
Ст. віст. "Мирний" і Іван Лялюк ("Камінний") як СУМ-івці в Німеччині. 1949 р.	217
План знищення мостів, електричної і телефонної лінії підвідділом к-ра "Бриля"	230
План знищених будинків підвідділом к-ра "Бриля" 25 грудня 1945 р.	231
План пробою підвідділу к-ра "Бриля" в облаві біля Ліщешного 19 лютого 1946 р.	233

Оперативний звіт підвідділу "Переяслави І" за час від 10 до 25 грудня 1945 р. (<i>автограф</i>)	238
План знищення мостів підвідділом к-ра "Гамалії" 29 січня 1946 р.	246
План акції підвідділу к-ра "Гамалії" на станицю большевиків у Стоянцях 10 лютого 1946 р.	249
План бою І роя підвідділу к-ра "Гамалії" з большевиками в Боленовичах 25 лютого 1946 р.	251
План бою і відступу І роя підвідділу к-ра "Гамалії" на присілку Липки 16 червня 1946 р.	262
План нічного маршу підвідділу "Переяслави ІІ", ворожого засідки і бою в Ганьковичах 15 червня 1946 р.	263
План бою двох поранених стрільців УПА підвідділу к-ра "Гамалії" в с. Мочеради 30 червня 1946 р.	265
Оперативний звіт підвідділу "Переяслави ІІ" за час від 25 лютого до 10 березня 1946 р. (<i>автограф</i>)	267
Лист-звіт рай. пров. СБ "Трояна" від 2 січня 1946 р. (<i>автограф</i>)	274
Лист к-ра "Угриновича" від 24 вересня 1946 р. (<i>автограф</i>)	279

ЗМІСТ

Вступне слово	7
Introduction	17
Іван Гарвас ("Со́я")	
Мої перші дні в рядах УПА	29
Курінна зв'язкова Ганя – "Зірка"	33
В день Різдва Пресвятої Богородиці	35
Різдвяна зустріч з ворогом	38
Бій у Домініканському лісі	40
"Воробець" в большевицькому полоні	42
Генеральна облога	44
Зелені свята 1945 року	48
Малий Василько	50
Успішна засідка	51
Сексотка Ольга	52
Великдень у Львівському лісі	57
Знищення ворожої стежі	60
Малий Петрусь і НКВД	62
Судьба двох розвідників	63
Загибель "Червоної мітли"	64
Московський підступ	67
Рейд на Львів	71
У відвідинах на Левандівці	75
Перехід на Закерзоння	77
На Закерзонні 1946 року	79
Стежа в оточенні	82

Марш на Підкарпаття	85
Акція на Тарногород	88
Відпровадження хор. "Мрії" на Україну	90
Свят-вечір і Різдво 1947 року	93
Як згинув командир "Бриль"	95
Рейд сотні "Бриля" на Захід	97
Як згинув сотенний "Глухий"-"Чугайстир"	100
Будова підпільних криївок	101
Собака – приятель бандерівців	103
Список сотні "Бриля" (1946 – 1947) на Закерзонні	104
Списки жертв НКВД й боротьби УПА (село Рокитно)	108
Список сотні "Глухого" (впавші й вибулі)	113
Summary	116

Зиновій Соколюк ("Зенон Семенів")

Прощайте, Друзі...	126
Новики	130
У Різдвяну ніч	135
Їхній геройській смерті	142
Коли примовкне зброя	146
А там в Україні	152
Різдвяні стежі	156
Один з багатьох днів	161
Останній Великдень на Закерзонні	167

Василь В. — “Мрія”	170
Summary	174
Андрій Гук (Бик) (“Спартак”)	
Пробій з оточення	179
Summary	184
Антін Качала (“Шугай”)	
Початки моєї партизанки	185
Зміна окупантів	186
Ворожа протидія	188
Чистка в терені	191
В боївці СБ	192
Summary	198
Іван Лялюк (“Камінний”)	
Епізоди переживань упісти	200
Summary	211
Петро Біжок (“Воїн”)	
Мій перший атентат	213
Ст. віст. “Мирний”	
Застукання в криївці	217
Н. Н.	
Залізна занавіса	219
Н. Н.	
Вихід з місця постою	221
Summary	225

ДОКУМЕНТИ УПА ТВ "РОЗТОЧЧЯ"

Оперативні звідомлення к-ра "Бриля"	
Підвідділу "Переяслави І"	228
Summary	239
Оперативні звідомлення к-ра "Гамалії"	
Підвідділу "Переяслави ІІ"	240
Summary	268
Оперативний звіт рай. пров. "Трефа"	269
Оперативні звіти рай. пров. "Зеленого"	271
Звіт з бою під Горайцем	272
Оперативний звіт рай. пров. СБ "Трояна"	273
Summary	275
Листи к-ра "Угриновича"	276
Лист к-ра "Романа" до к-ра "Білого"	277
Summary	280
Список скорочень та аббревіатур	281
Показчик	282
Список ілюстрацій	306

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Літопис УПА — це серійне книжкове видання. Його завдання — опублікувати, з дотриманням джерельної точності, документи й матеріали до історії УПА, а також стимулювати й видавати праці про діяльність УПА та історію України того періоду взагалі. Кожний том або група томів Літопису присвячені окремим темам і мають назву. Частина томів охоплює історію УПА за певний період на більших територіях, як, наприклад, на Волині, в Галичині, на українських землях під Польщею тощо. Кожна з цих територій може мати два-три, а то й більше томів. Додаткова серія книжок буде присвячена загальним темам, або збірникам спогадів, праць, або може бути книжкою одного автора на якусь тему. Збірники появляються не періодично, а залежно від підготовки й опрацювання наступного тому. Нумерація книжок Літопису може йти інакше, ніж за оголошеним територіальним планом чи хронологією подій. Документи передруковуються з дотриманням джерельної точності, зі збереженням загальної форми оригіналу. Конечні виправлення чи відтворення пошкоджених місць відзначаються квадратними дужками або — де потрібно — пояснені в примітках. Так само відзначаються додані редакцією слова, пояснення чи заголовки в тексті. Інші підпільні матеріали — мемуари, меморандуми, публіцистика тощо — передруковуються без пропусків, проте мовні й правописні виправлення детально не відзначаються, хіба в особливих випадках. Як правило, передруки беруться з оригіналів, але при відсутності оригіналу до уваги береться найвірогідніша копія чи передрук. В усіх випадках точно подається джерело, а у випадку передрукованих архівних матеріалів — теж місце збереження даного матеріалу. Кожний том має довідник осіб та місцевостей і словник неясних слів, скорочень та маловживаних чи незрозумілих слів.

LITOPYS UPA – CHRONICLE OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

Litopys UPA is a series of books, produced with the aim of publishing source documents and materials relating to the history of the UPA, as well as stimulating and publishing works about the activities of the UPA and, in a more general way, the history of Ukraine of that period. Each volume or group of volumes of Litopys UPA is devoted to a specific theme and has a separate title. Some of the volumes deal with the history of the UPA in a given period of time or in a given region – for example, in Volyn', in Halychyna, in the regions of Ukraine held by Poland and so on. Two, three, or even more volumes may be devoted to general themes, to collections of memories, or to single books by individual authors dealing with particular questions. The appearance of Litopys UPA is not periodic, and depends on the pace at which successive volumes are compiled and prepared for print. The volumes may appear in an order other than that indicated above, based on a territorial and chronological principle. In reprinting documents, we adhere strictly to their sources and preserve the general form, language and orthography of the originals. Places in the text where corrections have had to be made, or where the original documents have been damaged or had to be reconstituted, are designated with square brackets, or, if necessary, provided with explanatory footnotes. Words, explanations, or titles inside the texts that have been added by the editors are indicated in a similar manner. Other underground materials – memories, memoranda, works of publicists and the like – are also reprinted without omissions, but only in exceptional cases are linguistic and orthographic corrections indicated. Reprints are based on original texts. In cases where the original text is not available, the reprint is based on the most reliable copy of reprint. The sources of all materials used are clearly indicated and in the case of reprinted archival material, their present locations are also given. Each volume is provided with an index of names of persons and places and a glossary listing names that may not be clear, abbreviations and rarely-used or incomprehensible words.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

**Серійне книжкове видання документів,
матеріалів і наукових праць до історії
Української Повстанської Армії**

Досі появилися такі томи Літопису УПА:

Том 1. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга перша: Початки УПА; документи і матеріали. Книга містить політичні й організаційні документи та матеріали до історії УПА на Волині і Поліссі. Третє, виправлене видання, 1989 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 2. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга друга. Книга містить підпільні документи і матеріали про бойові дії УПА на Волині й Поліссі. Друге, виправлене видання, 1985 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 3–4. Чорний ліс: видання команди Станиславівського тактичного відтинка УПА, 1947 – 1950 роки. Книга перша і друга. Книги містять меморіали, біографічні нариси й документи про дії відділів УПА Станиславівського ТВ УПА. Частина матеріалів – оповідання, новели й вірші.

Том 3, книга перша: 1947 – 1948. Друге, виправлене видання, 1987 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 4, книга друга: 1948 – 1950 (продовження). Друге, виправлене видання, 1989 р., 288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 5. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга третя: спомини учасників. Книга містить спогади, рецензії і додаткові підпільні матеріали про дії УПА. Між мемуарами – звітлення про договір про ненапад між ГК УПА й угорською армією. 1983 р., 312 стор., мапи, ілюстрації.

Том 6. УПА в світлі німецьких документів, 1942 – 1945; книга перша: 1942 – липень 1944. Книга містить аналізи, меморандуми, звідомлення, звіти, а також переклади українських документів для центральних політичних, військових і поліційних установ. 1983 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 7. УПА в світлі німецьких документів; 1942 – 1945; книга друга: Серпень 1944 – 1945 (продовження шостого тому). 1983 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 8. Українська Головна Визвольна Рада; документи, офіційні публікації, матеріали; книга перша: 1944 – 1945. Книга містить основні документи Першого Великого Збору УГВР, передрук органу Президії УГВР *Вісник* (ч. 4 (7), серпень 1945) і статті та матеріали з 1944 – 45 рр., які стосуються цілості визвольного руху. 1980 р., 320 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 9. Українська Головна Визвольна Рада; книга друга: 1946 – 1948. Книга містить органи УГВР *Самостійність* і *Бюро інформацій УГВР* та інші матеріали. 1982 р., 520 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 10. Українська Головна Визвольна Рада; книга третя: 1949 – 1952. Збірник містить документи, офіційні звідомлення, публікації й матеріали УГВР в Україні, між ними *Бюро інформацій УГВР*, вип. 4 – 6 і 9. 1984 р., 424 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 11. Тернопільщина: список впадших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13 березня 1944 до 31 грудня 1948 року. Це підпільне видання містить біографії 725 осіб, які загинули на території Тернопільської округи. Крім того, подає нові дані про смерть близько 100 невідомих повстанців, які загинули на території округи. 1985 р., XXXII – 248 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 12. Третя подільська воєнна округа УПА ("Лисоня"): містить видані командою воєнної округи короткі описи боїв відділів УПА — "Лисоня" від листопада 1943 до серпня 1945 року, збірник підпільних пісень *Повстанський стяг* — виданий з приводу п'ятиріччя УПА, в 1947 році, — та інші документи й матеріали групи УПА "Лисоня". 1989 р., 352 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 13. Перемищина – Перемиський курінь; книга перша: Денник відділу "Бурлаки" (Володимира Щигельського) — містить денник цього відділу ("Ударники" 4, 94 а) за час від жовтня 1946 до 24 жовтня 1947 року, ведений бунчужним "Буркуном", з епілогом Богдана Гука ("Скали"). Книга має також різні документи сотні — списки вояків, господарські документи тощо. 1986 р., 370 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 14. Перемищина – Перемиський курінь; книга друга: Денники й документи — містить денники сотенного "Крилача" (Ярослава Коцьолка) з 1944 і 1947 років, продовжувані по його смерті сотенним "Бурлакою" (Володимиром Щигельським), денник сотні "Крилача" (ведений бунчужним "Орестом") і документи обох сотень. 1987 р., 262 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 15. Константин Гіммельрайх: Спогади командира відділу особливого призначення "УПА-Схід"; спогади. Автор — киянин — оповідає про свої переживання від вибуху війни 1941 року до "звільнення" з УПА і рейду на Захід в 1945 році: мобілізація до ЧА, німецький полон, окупований Київ, участь у підпіллі ОУНм, к-р вд. УПА (ОУНм) в Карпатах, старшинська школа УПА, мандрі по Поділлі й к-р вд. особливого призначення "УПА-Схід". 1987 р., 266 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 16. Підпільні журнали закерзонської України, 1945 – 1947. Збірник містить передруки таких підпільних журналів: *Тижневі вісті, Лісовик, Інформативні вісті, Інформатор і Перемога*. Всі числа цих журналів супроводяться англomовним резюме. Збірник має статтю про історію підпільної видавничої

діяльності на Закерзонні та Акт оскарження О. Лебедович. 1987 р., 608 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 17. Англомовні видання українського підпілля, 1946 – 1947. Збірник містить передруки підпільних видань: *Нові Лідіце, Виселення єпископа Коциловського, Вибори в СРСР, Нова голодова катастрофа в Україні, Фашистівське страшило, До братніх чеського і словацького народів*. 1988 р., 192 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 18. Карпатська група УПА "Говерля"; книга перша: Документи, звіти та офіційні публікації. Містить передрук підпільного видання командування групи *Шлях перемоги*, звіти команд тактичних відтинків УПА й звіти командирів відділів та підвідділів УПА, 24 ТВ УПА "Маківка". 1990 рік, 328 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 19. Карпатська група УПА "Говерля"; книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Включає збірку нарисів і споминів, друкованих у підпіллі. Майже всі спомини написані старшинами і вояками УПА ще на Україні або негайно після переходу на еміграцію. 1992, 357 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 20. Показчик до "Літопису УПА"; книга перша: 1–19 томи. Книга містить показчики псевдонімів, прізвиськ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріалів й інші дані про перших 19 томів "Літопису УПА". 1994, 528 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 21. УПА в світлі німецьких документів, 1941 – 1943; Книга третя: Червень 1941 – травень 1943. Книга містить звіти, меморандуми, а також переклади українських документів для центральних політичних і поліційних установ. 1991, 271 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 22. УПА в світлі польських документів; книга перша: Військовий Суд Оперативної Групи "Вісла". Містить вироки,

звіти та кореспонденцію Військового суду Оперативної групи "Вісла" за період від травня до вересня 1947 р. 1992, 627 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 23. Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Більша частина книги — це спомини санітарів, медиків, лікарів й інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). В книзі теж поміщені підпільні документи й біографії працівників УЧХ. 1992, 480 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 24. Ідея і чин: орган Проводу ОУН, 1942 – 1946. У цій книзі передруковано головний політично-інформативний журнал Проводу ОУН на Українських Землях, що появився в роках 1942 – 1946. Журнал містив важливі інформації про боротьбу УПА, німецьку та російську окупаційну політику, розвиток української політичної думки. 1995, 592 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 25. Пісні УПА. Збірка пісень, тематично пов'язаних з боротьбою УПА. Збірник включає не тільки властиві пісні вояків УПА, але й уложені пізніше в тюрмах і концтаборах, чи уложені народом. Збірник містить тексти пісень, їх варіанти, мелодію і варіанти, а також дані про саму пісню, її авторів й оспівуваних у піснях героїв чи події. Збірник має понад 600 пісень чи їх варіантів. 1997, ХХІУ + 556 стор., тверда обкладинка, ноти.

Том 27. Роман Петренко: За Україну, за її волю; спогади. Автор — волиняк — оповідає про свою діяльність від вибуху війни у 1939 до відходу на Захід у 1945. Спочатку автор був діячем ОУН Сарненської округи (від січня 1942 в підпіллі), згодом — шефом господарського відділу ШВО УПА "Заграда", від літа 1943 — ГВШ (потім КВШ УПА-Північ, командир Д. Клячківський) і від літа 1944 — старшиною для особливих доручень при ГСЗС УГВР під керівництвом М. Лебеда. 1997, 279 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 28. Марія Савчин: Тисяча доріг; спомини. Автор оповідає про свої переживання від вибуху війни (від 1944 до 1953 — в підпіллі) до свого приходу на еміграцію у 1954. Від

1945 була дружиною В. Галаси, заступника пров. ОУН Закерзонського краю, від 1947 співробітника ГОСП в Карпатах, і від 1948 – пров. ОУН ПЗУЗ. Авторка перебувала разом з ним на Закерзонні, в Карпатах, на Волині й накінець – у тюрмі КГБ у Києві. 1995, 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 29. Іван Гарасимів ("Палій"): З юнацьких мрій – у ряди УПА, це розповідь учасника підстаршинської школи УПА в Карпатах та ройового в сотні У-І (94), про його бойовий шлях в УПА від осені 1943 до осені 1947 в Карпатах та на Лемківщині. Спогади дають цікаву картину із щоденного життя повстанців та їхніх командирів, як теж про важке становище українського населення на цих теренах. 1999, 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 30. Степан Хрін (Степан Стебельський): Крізь сміх заліза; спогади. Книга містить два спогади Степана Стебельського ("Хріна"), к-ра ТВ УПА 24 "Маківка" – "Крізь сміх заліза", "Зимою в бункері" та спогади Олекси Конопадського ("Острове́рха") – "Спомини чотового УПА Острове́рха". Автори оповідають про свої дії в УПА від 1944 до 1949 року на Лемківщині та Дрогобиччині. 2000, 552 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 31. УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ "Розточчя", 1943 – 1947. Книга містить спогади "Сої", "Спартака", "Зенона Семеніва" та інших членів відділу УПА к-ра "Бриля". Також подаються оперативні звіти к-ра "Бриля" та к-ра "Гамалії" ("Переяслави I" та "Переяслави II") з Тактичного Відтинку УПА "Розточчя". 2000, 324 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Готуються до друку такі томи "Літопису УПА":

Том 26. Українська Головна Визвольна Рада; книга четверта: Документи, спогади і біографії. Збірник містить протокол ВЗ УГВР, доповідь на цьому зборі й інші документи: вибір з листування президента УГВР Кирила Осьмака, переговори з польським підпіллям, Угорщиною й Румунією,

слідчу справу Миколи та Петра Дужих й інші документи. У книзі також спогади членів УГВР й інших осіб про утворення та діяльність УГВР.

Холмський тактичний відтинок УПА ("Данилів"): містить огляди й документи про дії УПА на Холмщині й Підляшші в 1945 – 1948 роках. Між документами – звіти Холмського ТВ УПА, хроніки (денники) сотень УПА, звіти зі зустрічей представників УПА з представниками польського резистансу з ВіН-у ("Вольносьць і Неподлеглосьць"), звіт із зустрічі з англійським кореспондентом, радянські документи про депортацію українців до СРСР та інше.

Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Книга друга. Велика частина книги – це спомини санітарів, медсестер, медиків, лікарів і інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ).

Ярославщина, Любачівщина, Томашівщина. Книга містить документи і матеріали 27 ТВ УПА "Бастіон" та II Округу ОУН "Батурин" за роки 1944 – 1947. Між документами також хроніки відділів "Месники" 2 і 3, накази, реєстри та списки відділів. Книга також включає спогад сотенного "Тучі" й політвиховника "Шеремети" та спогад "Буса" і "Козака" з почоту к-ра "Залізняка".

Показчик до "Літопису УПА"; книга 2: 21–30 томи та 1–2 томи нової серії. Книга містить показчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріалів й інші дані про томи "Літопису УПА" старої та нової серії, як також книги "Повстанські могили", 1.

У новій серії, т. зв. Київській, у співпраці з Інститутом української археографії та джерелознавства Національної Академії Наук України та Головним Архівним Управлінням при Кабінеті Міністрів України появились такі томи "Літопису УПА":

1. Видання Головного Командування УПА. Книга містить такі видання: *До зброї*, № 1 – 6, 1943, *Повстанець*, № 1 – 6,

1944 – 1945, *Український перець*, № 1 – 3, 1943 – 1945 та *Бойовий правильник піхоти*. Київ – Торонто, 1995, 482 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943 – 1944. Документи і матеріали. Книга містить документи Головної Команди УПА-Північ та документи Військових Округ "Заграва", "Богун", "Турів" та "Тютюнник". Київ – Торонто, 1999, 724 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готується до друку наступний том:

3. Документи ЦК КП(б)У про організацію боротьби з українським національно-визвольним рухом у 40-50-х роках. Збірник містить найповніше зібрання документів ЦК КП(б)У – постанови з'їздів, пленумів політбюро, оргбюро, секретаріату, які супроводжуються інформативними записками, повідомленнями та довідками. У книзі також представлені листи, стенограми засідань та виступів членів ЦК КП(б)У.

Серія "Літопис УПА" – Бібліотека

Юрій Ступницький. Спогади про минуле. Автор – волиняк – оповідає про свою родину та переживання від юнацьких років (кінець 30-х) до виходу з ув'язнення в середині 50-х років. Автор є сином начальника штабу УПА полк. Леоніда Ступницького, разом з яким у 1943 р. пішов до УПА, де навчався у старшинській школі "Дружинники". Після арешту в 1944 р. поневірявся по тюрмах і таборах Радянського Союзу. Київ, 2000, 128 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

Замовлення з-поза України та оплати за окремі томи просимо ласкаво слати на адресу:

ЛІТОПИС У.Р.А.

**Р. О. BOX 97, Station "C"
Toronto, Ontario, M6J 3M7, Canada**

"ЛІТОПИС УПА" В МЕРЕЖІ INTERNET

Заходами Адміністрації видавництва "Літопис УПА" детальну інформацію англійською мовою про видання та споріднені матеріали можна знайти в мережі Internet за адресою:

<http://www.infoukes.com/commercial/litopys-upa/index.html>

Ця інформація складається з чотирьох груп.

1. Вступ до серії (Introduction to the Series), який дає загальні інформації про "Літопис УПА" та цілі видавництва.

2. Інформації про замовлення (Ordering information), які дають короткі інформації про кожний том серії та як їх замовляти.

3. Книги "Літопис УПА" (Litopys UPA volumes), де про кожний том подається не тільки повна бібліографічна інформація (титальна сторінка, дата і місце публікації, число ISBN, ціна та редактор книги), але також повний текст вступної статті та резюме матеріалів тому. Текст ілюстрований знімками, які знаходяться в книзі.

4. Споріднені матеріали (Related Materials). У цій групі подані публікації інших видавництв, що відносяться до теми УПА та збройного підпілля в Україні. З часом тут реєструватимуться важливі інформації про український визвольний рух також і українською мовою.

Про подальші інформації можна звертатися на адресу Адміністрації:

Микола Кулик — **upa@netcom.ca**

або редакції:

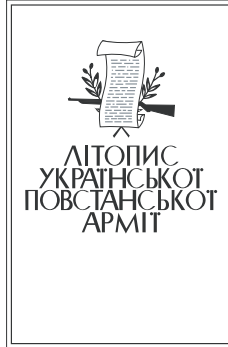
Петро Й. Потічний — **potichp@netcom.ca**

Адміністрація в Україні: litopys@wertep.com

Будемо вдячні за відгуки читачів на наше видання.

Пишіть на подані адреси або також на:

upa@infoukes.com

**ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА В США Й КАНАДІ
та
ТОВАРИСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ім. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США Й КАНАДІ**

ВИДАВНИЧИЙ КОМІТЕТ "ЛІТОПІСУ УПА"

*С. Баб'як, М. Бошно, С. Голяш, В. Дашко, О. Жигар, М. Зінько,
Ірина Камінська, М. Ковальчин, М. Кошик, Б. Крук, М. Кулик,
Р. Кулик, І. Лико, М. Мігус, П. Мицак, В. Новак, С. Новицький,
Б. Пасічник, Р. Петренко, Марія Пискир, П. Потічний, М. Ріпецький,
І. Росіл-Юрко, В. Сорочак, Я. Струтинський, М. Федак, Марта Філь,
Л. Футала, С. Шпак, Є. Штендера*

Адміністрація:

М. Кулик, В. Дашко, Р. Кулик, М. Мігус, І. Росіл-Юрко

Адреса:

**ЛІТОПИС U.P.A.
P.O. Box, Station "C"
Toronto, Ontario, M6J 3M7, Canada
E-mail: upa@netcom.ca**

Адміністрація в Україні:

Леся Дук, Ігор Гомзяк

Адреса:

**ТзОВ "Літопис УПА"
пл. Міцкевича, 6/7, 79000, Львів, Україна
тел./факс (0322) 72-40-64
E-mail: litopys@wertep.com**

Наукове видання

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Том 31

УПА НА ЛЬВІВЩИНІ

І ЯРОСЛАВЩИНІ

**СПОГАДИ І ДОКУМЕНТИ
ВОЯКІВ УПА ТВ "РОЗТОЧЧЯ"
1943 – 1947**

Вступна стаття та резюме англійською мовою

Видавець: ТзОВ "Літопис УПА"

пл. Міцкевича, 6/7, 79000, Львів, Україна

тел./факс (0322) 72-40-64

E-mail: litopys@wertep.com

Комп'ютерне складання *Ігор Максимів*

Художнє оформлення *Андрій Стешко*

Літературне та технічне редагування

Ірина Лонкевич

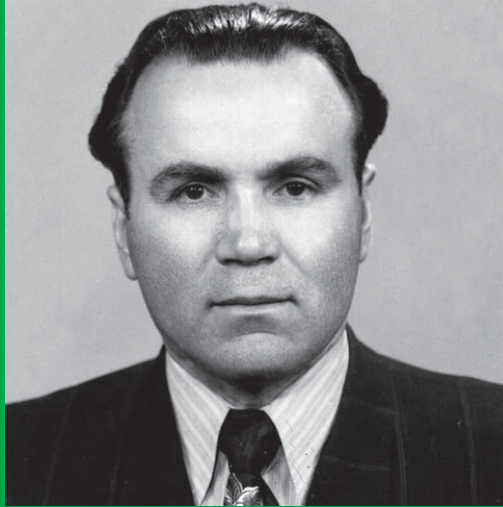
Підписано до друку 30.05.2000. Формат 62 x 95 ¹/₁₆

Папір офсетний. Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 21,8. Обл.-видавн. арк. 19,5.

Наклад 5000. Зам. №

Надруковано з готових діапозитивів у друкарні.....

ІВАН ГАРВАС ("СОЯ", "ДУБ")
Фундатор "Літопису УПА"

Дня 12-го липня 1999 року, проживши 90 літ, відійшов у вічність бувший ройовий УПА, Іван Гарвас, який жертвував 25 тисяч доларів на видання цього тому "Літопису УПА". Глибоким бажанням покійного було побачити свої спомини надрукованими, та так не сталося.

Сл. п. І. Гарвас народився 26 травня 1909 року в селі Рокитно Львівського повіту, в родині воєнного інваліда Української Галицької Армії. Життєві обставини не дозволили йому здобути відповідну освіту, тож закінчив тільки п'ять клас вселюдної школи.

Юнаком був членом молодіжної організації "Товариство Луг", за що його переслідувала польська поліція в 1932 році. У 1936 році був покликаний до польської армії; служив у плютоні (чоті) кінної розвідки 19-го полку. У 1939 році брав участь у польсько-німецькій війні як оборонець Львова.

У часи німецької окупації, в 1942 році, був забраний на примусові роботи в т. зв. "баудінст" (німецьке будівельне підприємство, зване німцями "служба батьківщині"), де фізично працював на трамвайній лінії у Львові.

В червні 1943 року Іван Гарвас пішов у підпілля, де незабаром вступив до сотні УПА, сотенного "Глухого", прибравши псевдонім "Сося", а згодом вживав теж псевдо "Дуб".

У рядах УПА три роки боровся з німецьким окупантом, а опісля з більшовіками на теренах Львівщини, зокрема Жовківщини і Яворівщини. Останній, четвертий рік в підпіллі провів на землях Закерзоння, в сотні к-ра "Бриля", воюючи з режимом комуністичної Польщі. Був поранений два рази в боях з більшовіками, та один раз у боях з польським військом. В УПА пройшов теж підстаршинський вишкіл; був командиром роя.

В 1947 році Великим рейдом перейшов до Західньої Німеччини, де в таборах для т. зв. переміщених осіб у Міттенвальді (в Ігеркассерне) перебував три роки, в тому два роки служив груповим таборової поліції.

З Німеччини Іван Гарвас виїхав до США й 7-го липня 1950 року приплив кораблем до Нью-Йорку. З огляду на труднощі в одержанні праці, перебрався до Чикаго, де дістав роботу на фабриці пружин.

У 1955 році одружився з Антоніною Винарчук, з якою, у пенсійному віці, перебрався жити у штат Арізона; а від 1993-го року подружжя проживало на Флориді.

Живучи в Чикаго, Іван Гарвас брав активну участь у суспільно-громадському житті: кількакратно розказував про боротьбу УПА в українській радіопрограмі, був довголітнім членом Товариства бувших Вояків УПА, в тому – три роки головою станиці в Чикаго, був членом ООЧСУ, АБН, СУМ, УККА та Патріархального комітету.

Сл. п. Іван Гарвас був людиною дуже працьовитою, жертвовною та обов'язковою. У похилому віці важко і довго хворів, та незважаючи на те, що нелегко було йому ходити, коли прийшлося перевести збірку коляди на допомогу потребуючим бувшим воякам УПА, він завжди брав у ній участь.

Допомагати бідному та потребуючому, служити громаді: це одна із шляхетних прикмет покійного І. Гарваса; за ним ішла і його дружина Антоніна, яка допомагала йому в праці, а останніми роками доглядала його, поважно хворого, після кільканадцяти важких і складних операцій.

Ще за життя сл. п. Іван Гарвас у своєму заповіті залишив певну поважну суму грошей для своєї родини та 20 тисяч доларів для бувших вояків УПА і їхніх родин в його рідному і сусідньому селах.

ЛІТОПИС
УКРАЇНСЬКОЇ
ПОВСТАНСЬКОЇ
АРМІЇ

31